

ERDÉLYI TUDOMÁNYOS FÜZETEK

283

GÁLFI EMŐKE

A GYULAFEHÉRVÁRI
HITELESHELY LEVÉLKERESŐI
(1556–1690)

Kolozsvár, 2015

A kutatás a Nemzeti Kulturális Alap és a Magyar Tudományos Akadémia Domus ösztöndíjprogram támogatásával valósult meg.

A kötet megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap, Bethlen Gábor Alap és a Magyar Tudományos Akadémia támogatta.

© Gálfi Emőke, 2015

© Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2015

Felelős kiadó

BIRÓ ANNAMÁRIA

Lektorálta

KOVÁCS ANDRÁS

Korrektúra

ANDRÁS ZSELYKE

Műszaki szerkesztés, tördelés, borítóterv

BODÓ ZALÁN

Nyomdai munkálatok

GLORIA, Kolozsvár

Felelős vezető

NAGY PÉTER

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

GÁLFI, EMŐKE

A gyulafehérvári hiteleshely levélkeresői (1556-1690) / Gálfi Emőke.

- Cluj-Napoca : Societatea Muzeului Ardelean, 2015

Bibliogr.

Index

ISBN 978-606-739-016-2

94(498 Alba-Iulia)''1556/1690''

TARTALOM

Bevezetés	7
I. A levélkeresői hivatal kialakulása	11
I.1. Az erdélyi káptalan szekularizációja	11
I.2. A gyulafehérvári hiteleshely első levélkeresőinek tevékenysége az 1575-ben végbement újjászervezésig	13
I.3. A gyulafehérvári hiteleshely 1575. évi újjászervezése	15
II. A levélkeresők által képviselt értelmiségi réteg	19
II.1. A levélkeresői testület szerkezeti felépítése	19
II.2. A levélkeresők kinevezése és feladatai	21
II.3. Kiváltságok	23
II.4. Jövedelmek	25
II.5. Birtokok	27
II.6. A levélkeresők származáshelyei	33
II.7. Származás, előző pályafutás, szolgálati idő	34
II.8. Képzettség, egyetemjárás	35
II.9. Felekezeti megoszlás	36
II.10. Kapcsolatrendszer, befolyás, ügyfelek köre	38
II.11. Házasságkötési stratégiák, leszármazottaik	41
III. A gyulafehérvári hiteleshely levélkeresői	47
Radicsics (Radychest/Radychyth) János (1549–1566)	47
Mosdósi (Mosdosi) Ambrus (1555–1568)	48
Dombai (de Domba/Dombai) Benedek (1559 előtt–1573)	52
Verőcei (Vereuczei) János (1567–1573)	54
Szentmihályi (Zentmihaly) Lőrinc (1568–1573)	55
Ilosvai (Ilosway) Benedek (1575–1586)	56
[Sámsondy] András (1575)	58
Pápai (Papay) Imre (1579–1584)	58

Bácsmegyei/Bácsi (Baczymegiey/Bachy) Ferenc (1580–1582).....	59
Laskay (Lascai/Lascovius) János (1580–1589)	59
Lippai (Lippay) Péter (1585–1602)	63
Zsámbokréti (Sambokrethy) Pál (1587).....	65
Balásfi (Balasfi) János (1588–1598)	67
Kolozsvári (Coloswari) János (1588).....	70
Zákány (Zakany/Zakan) Gábor (1590–1603)	70
Szamosközy (Zamosy/Zamoskeozy) István (1600?–1612)	74
Dési (Desy/ Deesy) István (1610–1621).....	84
Kaproncai (Kapronczai) Márton ? (1611).....	88
Debreceni (Debreczeni) János (1614–1623)	89
Címeríró (Czimeriro) Pál (1615).....	100
Létai (Lithai) Lőrinc (1615).....	100
Taracközi (Tarackközy/Taracközy) Péter (1614–1623).....	101
Barkai (Barkay) Ambrus (1622–1626)	102
Bojti (Bojthy) Veres Gáspár (1623–1637).....	106
Gönci (Gönczi) György (1625–1630).....	110
Kisfaludi András (1631–1633).....	113
Barsi Mihály (1631–1647).....	116
Siklósi (Siklossy/Siklyosi) Mihály (1638–1644)	119
Hercegszőlősi (Hercegszeolasy/ Herczegh Zeöleösi/	121
Zeöleössy) János (1638–1650).....	121
Bárdi István (1647–1666).....	128
Pápai (Papai) János (1650–1658)	135
Taracközi (Tarazközi) Ferenc (1655–1667)	137
Árkosi (Arkosi) Benedek (1659–1665)	141
Böszörményi (Beöszörmény) István (1665–1672)	142
Gyarmati (Giarmati) István (1667–1680).....	145
Diósi (Diosi) Gáspár (1673–1692)	146
Csicsói György (1680–1698)	151
Irodalom- és forrásjegyzék	153
Függelék	165
Személy- és helynévmutató	207
Rezumat.....	229
Abstract.....	233

BEVEZETÉS

Verba volant, scripta manent, tartja a mondás. Kevesen tudják azonban, hogy a latin bölcsességet az ókorban más módon értelmezték, mint manapság. Az ókor emberének felfogása szerint a szavak szárnyaltak, miként a költészet (nem véletlenül szerepelnek Homérosznál szárnyas szavakként¹), míg az írás földhöz ragadt volt és pórias. A középkor és az újkor emberének viszont az írott szó, főképp amely különböző birtokra vonatkozó jogügyletet rögzített, maradandóbb és fontosabb volt a pusztá szónál, amely előbb-utóbb elszállt és végleg elenyészett.² Ebben a szellemben íródtak azok a középkori és kora újkori hiteleshelyi jegyzőkönyvek, amelyek az előttük kötött jogügyleteket rögzítették, ez a felfogás vezette azoknak a fejedelemség kori hiteleshelyi levélkeresőknek a tollát is, akik a fenti ügyek bejegyzése mellett arra is sort kerítettek, hogy saját, olykor igen személyes dolgaikat is megörökítsék.

A dolgozat a gyulafehérvári, másként erdélyi káptalani hiteleshely hivatalnokainak életpályáját, rétegrajzát és közvetve az általuk kezelt levéltár történetét követi nyomon az 1556-ban végbement szekularizációtól kezdve 1690-ig, a fejedelemség kor végéig. Célunk kezdetben az volt, hogy az intézmény fejlődését, okleveles gyakorlatát, személyzetét és levéltárát ismertessük, azonban a téma kibontásában alapvetően a forrásadottságok meghatározóak, és alakulásába időnként más körülmények is beleszólnak. Esetünkben más körülményként jöhet szóba az a tény, hogy örömdetes módon Erdély másik, középkori gyökerekre visszatekintő hiteleshelyének,

¹ Homérosz: *Odüsszeia*. (Ford. Devecseri Gábor) Bukarest, 1984. V. 117.

² A szóbeliség igen hosszú ideig párhuzamosan haladt az írásbeliséggel a középkorban is, ezért idővel kialakultak az emlékezet meghosszabbításának különböző módozatai, amely részben a tanúvallatásokban is tükröződik. Az emlékezet meghosszabbításának mechanizmusára l. Fügedi Erik: *Verba volant... Középkori nemességünk szóbelisége és az írás*. In: Mályusz Elemér-emlékkönyv. Szerk. H. Balázs Éva, Fügedi Erik, Maksay Ferenc. Bp., 1984. 107–130.

a kolozsmonostori konventnek a fejedelemség kori működése, oklevelezése és személyzete feldolgozásra került.³ A két erdélyi hiteleshely működése és okleveles gyakorlata azonos elveken alapult, ily módon a fentiek tekintetében minimális az eltérés közöttük.⁴ Ez elégséges indoknak látszott arra, hogy a gyulafehérvári káptalan külső és belső hiteleshelyi tevékenységét, az oklevelek fajtáit és szerkezetét ne tegyük vizsgálódás tárgyává, lévén a kolozsmonostori konventével hasonlatos, és immár feldolgozott.

Az adatok összegyűjtése és feldolgozása során az is tudatosult bennünk, hogy nem kell külön tárgyalnunk a káptalani intézmény és hivatalnokai történetét, minthogy előbbit a szekularizáció után a levéلكeresők képviselték és mintegy megszemélyesítették. A hiteleshely alkalmazottait Erdélyben latinul requisitoroknak,⁵ magyarul káptalanoknak hívták, az 1557-es országgyűlési végzésben is e néven szerepelnek.⁶ Utóbbi megnevezés a már említett megszemélyesítés okán a továbbiakban még indokoltabb lett és állandósult nemcsak az erdélyi káptalan, hanem a kolozsmonostori konvent levéلكeresőinek esetében is.⁷

Egy másik, ugyancsak nyomós okot is fel kell hoznunk, amely a dolgozat témájának szűkítéséhez vezetett. Említettük már a források elsődleges szerepét, és meghatározó voltát. A téma kutatásának kezdetén nem számoltunk azzal, hogy a gyulafehérvári hiteleshelyi jegyzőkönyvek, és általában véve a levéltári források olyan bőséges adatokkal fognak „elkényeztetni” bennünket a levéلكeresői hivatalt betöltő személyek életéről, családjáról, anyagi viszonyairól stb., hogy ez a kezdeti témaválasztás kerekeit szét fogja feszíteni. Minden előzetes feltevessel ellentétben azonban az utóbbi helyzet állt elő, ily módon a kitűzött célok maradéktalan teljesítéséről emiatt is le kellett mondanunk.

A középkor folyamán működő magyarországi káptalani testületek, azok tagjainak életrajzi adatai, általában véve az egyház középrétegének vizsgálata (amely a kora újkori világi értelmiségi réteg előfutárának is tekinthető) már eddig is foglalkoztatta a történetkutatókat, és a témában már születtek frissnek mondható úttörő munkák.⁸ A kora újkorra vonatkozóan azonban csupán Bogdándi Zsolt említett munkájában találkozhatunk az

³ Bogdándi: A kolozsmonostori konvent.

⁴ A hiteleshelyek működését szabályozó, 1575-ben kelt levéltári utasítások az erdélyi káptalanra és a kolozsmonostori konventre egyaránt vonatkoztak. L. erre Jakó: *Instrukciunile*. 54–56.

⁵ A latin requisitor szó magyarul levéلكeresőt jelent, a szakirodalom mindkét megnevezést használja.

⁶ „a Fejérvári Káptalanban Fő Requisitor legyen az ott való Plebánus Ilosvai Benedek, Pap kollegái a Káptalanok...”. Kemény: *Notitia*. 43.

⁷ Bogdándi: A kolozsmonostori konvent. 10. (15. jegyzet).

⁸ Fedeles: Személyi összetétel; Köblös József: *Az egyházi középréteg Mátyás és a Jagellók korában*. Bp., 1994. (Társadalom és művelődéstörténeti tanulmányok 12.)

intézmény immár világi alapokra helyezett személyzetének leírásával és komplex vizsgálatával.⁹

A szorosan témánkra vonatkozó szakirodalmat áttekintve elmondható, hogy jóllehet a Gyulafehérváron tevékenykedő hiteleshelyi levélkeresők kiemelkedő tagjairól születtek tanulmányok,¹⁰ és az egyes oktatási és kulturális szerepet betöltő intézmények (a Bethlen Gábor fejedelem által alapított kollégium, a fejedelmi könyvtár és levéltár) tárgyalása folyamán is foglalkoztak személyükkel¹¹, magáról a testületről és képviselőiről csupán Sunkó Attila írt összefoglaló tanulmányt.¹² Azt azonban hangsúlyoznunk kell, hogy míg Sunkó mindössze 22 levélkeresőről tudott, addig a több ezer oldalra rúgó levéltári iratanyag átnézése során 37 requisitor kilétére derült fény. A gyulafehérvári kora újkori hiteleshelyről és annak működéséről Sunkó a fenti tanulmányon kívül több tanulmányt és forrásokat is közölt,¹³ ezek azonban viszonylag sok pontatlanságot, és belőle adódó hibás következtetést tartalmaznak, így használatuk igen nagy körültekintést és ellenőrzést igényel.¹⁴

Adatgyűjtésünk a szakirodalmon kívül, főként a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában (MNL OL) őrzött fejedelemség kori káptalani jegyzőkönyvek¹⁵ közvetlen vizsgálatán alapul. Szám szerint 21 jegyzőkönyvet és okmánygyűjteményt, mintegy 8300 oldalt sikerült átforgatnunk. Ezenkívül átnéztük a gyulafehérvári Batthyaneumban őrzött káptalani levéltár XVI–XVII. századra vonatkozó iratait, továbbá mikrofilmen vizsgáltuk a MNL OL-ban található Centuriae, Cista comitatum, Cista diversorum comitatum, Lymbus és Armales néven kezelt állagok okleveleit.¹⁶ A leírt levéltári anyagon kívül átnéztük a Kolozsvári Nemzeti Levéltárban (KvNLT) található családi levéltárakat, úgymint a Kemény család csombordi levéltárát és az iktári Bethlen család levéltárát, továbbá a függőpecsétetes oklevelek gyűjteményét. Értékes adatokra hívta fel figyelmünket Bogdándi Zsolt a kolozsmonostori konvent protocollumainak és Szász Anikó a Wesselényi család levéltárának feldolgozása során.¹⁷

⁹ Bogdándi: A kolozsmonostori konvent. 51–69.

¹⁰ Erre nézve l. Herepei I–III.; Szamosközy: Erdély története.

¹¹ Jakó: Bethlen könyvtár. 201.; Uő: Fejedelmi levéltár. 105–129.; Kovács: Bethlen székvárosa. 276–294.; Koncz: Vásárhelyi Koll. 36–37., 515.

¹² Sunkó: Levélkeresők. 277–327.

¹³ Sunkó: Iratok. 75–110.

¹⁴ Ez a kolozsmonostori hiteleshelyre és requisitoraira is érvényes. L. Bogdándi: A kolozsmonostori konvent. 9.

¹⁵ Jelzete: MNL OL F2, a Protocolla néven ismert állagot jelenti.

¹⁶ Leírásukat l. Trócsányi: Kormányhatósági levéltárak. 134–138.

¹⁷ Segítségüket ezúton is köszönöm.

Végezetül néhány szót arról, hogy miért is fontos e téma feldolgozása. A gyulafehérvári hiteleshely Erdély egyik legfontosabb iratképző és iratmegőrző szerve volt, a hivatal képviselői pedig ebből következően kulcsfontosságú szerepet játszottak a birtokjogokat biztosító okiratok létrejöttében és azok őrzésében. Elég megemlíteni a földbirtokra mint legfőbb értékre építő kora újkori erdélyi társadalom sajátosságát, ahhoz, hogy megértsük e hivatal képviselőinek jelentőségét. Ezen túlmenően azonban a levélkeresők annak a világi értelmiségi rétegnek voltak a tagjai, amely a középkori egyházi intellektualitás legjobb hagyományait folytatta, ezer szállal kötődött a korszak felekezeteihez, és maga is az egyház támogatását élvezte. Ugyanakkor elért tisztségei, vagyona és befolyása alapján a fejedelemség kori nemesi társadalom azon középrétegéhez tartozott, amelynek vizsgálatát jószerével még el sem kezdte a történetkutatás. Jelen kötet e majdani, kiterjesztett kutatáshoz kínál támpontokat.

Minthogy a téma feldolgozásának magját doktori disszertációm képezte, későbbi továbbvitelében sokat köszönhetek vezető tanárom dr. Buzogány Dezső és opponenseim: dr. Papp Klára, dr. Kovács András és dr. Monok István egyetemi tanárok ösztönző kérdésfelvetéseinek és javaslatainak, továbbá az EME Lakatos utcai kutatóműhelyében dolgozó kollégáim önzetlen segítségének.

I. A LEVÉLKERESŐI HIVATAL KIALAKULÁSA

I.1. Az erdélyi káptalan szekularizációja

Az egyházi javak 1556-ban végbemenő szekularizációjának, azaz világi kézbe való átadásának elsődleges forrásai a korszak országgyűlési határozatai.¹⁸ A szekularizáció és az erdélyi hiteleshelyek kérdéskörét tárgyaló újabb tanulmányok is a bennük foglaltakból kiindulva próbálnak válaszolni a felmerülő kérdésekre.¹⁹

Az erdélyi káptalan megnevezés a szekularizáció előtti időszakra vonatkozóan egyrészt a kanonokok alkotta káptalani testületet, másrészt az ettől elkülönülő káptalani hiteleshelyet takarja, jóllehet a szakirodalom gyakran egybemossa a két szakkifejezést, és a fenti megnevezés alatt hol egyiket, hol a másikat érti.²⁰ Minthogy 1556 után a levélkeresői testület értendő mind az erdélyi káptalan, mind a gyulafehérvári hiteleshely megnevezés alatt, érdemes néhány szóban felidézni az eseményeket, amelyek a fenti gyökeres változáshoz vezettek.

A mintegy ötéves Habsburg-uralom után, a hatalomváltás következményeként Bornemissza Pál erdélyi püspök 1556. június 11-én indult útnak Gyaluból Kassára.²¹ Valószínűnek tartjuk, hogy a káptalani testület Ferdinánd-párti kanonokjai is vele együtt hagyták el Erdélyt. A püspöki székvárost 1556 márciusának elején támadta meg Petrovics Péter, és a város április elején tért vissza Izabella királyné hűségére.²² Bizonyára így tettek a káptalani testület megmaradt tagjai is. Erre utal a káptalan 1556.

¹⁸ EOE II. 64–65., 80–81., 107.

¹⁹ Vekov 2009. 131–139.; Bogdándi: A kolozsmonostori konvent. 19–20.; Trócsányi: Kormányhatósági levéltárak. 125–126.

²⁰ E kettő kapcsolatára és a szekularizáció előtti állapotokra l. még Gálfi: Kapcsolat. 3–24.

²¹ Oborni: Bornemissza. 79.

²² Oborni: Uo.

augusztus 6-án kiállított oklevele, amelyben kijelentette, hogy Petrovics parancsára minden eshetőségre (in omnem eventum) 2200 forintot adott kölcsön. Hozzátette ugyanakkor, hogy a fenti összeg előteremtésére el kellett zálogosítania Szász- és Oláhzatna, továbbá Petrozsán nevű egészbir-tokait.²³

Az 1556. november 25–december 7. között tartott kolozsvári országgyűlésen a rendek felvetették, hogy a püspöki, káptalani, konventi és préposti javakat ne adják vissza azoknak, akiktől elvették,²⁴ hanem bízzák a királynéra és fiára. Végül azonban úgy határoztak, hogy az ügyet a legközelebbi országgyűlésre halasztják.²⁵ Az 1557. június 10-re összehívott következő tordai országgyűlés határozatai kimondták, hogy a gyulafehérvári káptalan továbbra is úgy működjék, ahogyan a királyné és fia távollétében tette,²⁶ és joggal állapította meg Vekov Károly, hogy ez nem a káptalani testületre, hanem a hiteleshelyre vonatkoztatva értendő.²⁷ A tordai országgyűlés ugyanakkor megtette azt a lépést, amely évszázadokra meghatározta a hiteleshely és levéltára sorsát: elhatározta négy kiváló nemes férfi kiválasztását a levéltár gondozására.²⁸ Jogilag ekkortól keltezhető tehát a levéلكeresői testület születése, noha gyakorlatilag csupán 1559-ből van rá adatunk.²⁹

Visszatérve az egyházi javak szekularizációjának kérdéskörére a források és a szakirodalom egybevetése során megállapíthattuk, hogy mindmáig tisztázatlan a szekularizációs folyamat lezajlása.³⁰ Ha az 1556. esztendő végén tartott kolozsvári országgyűlés nem hozott a kérdésben döntést, és a rendek kérése csupán felvetés maradt, miért kötik magát az eseményt ehhez a dátumhoz és országgyűlési határozathoz? A válasz a korszak okleveleiben keresendő, amelyek valahányszor szekularizált javakról szóló jogügyletet rögzítettek, mindig hangsúlyozták, hogy a kérdéses jószágok a már említett országgyűlés végzése alapján kerültek a fejedelmi kincstár tulajdonába.³¹ Az egyházi javak szekularizációja tehát, az országgyűlés szövegével látszólag ellentétben, már 1556-ban végbement.

²³ Batthyaneum V. 104. sz. Beke 539. sz. (131.) Tévesen kétezer forintot közöl a regesztában.

²⁴ „non redantur illis, a quibus ademptae sunt” EOE I. 64.

²⁵ EOE II. 64–65.

²⁶ EOE II. 80.

²⁷ Vekov 2009.136.

²⁸ EOE I. 81.

²⁹ DL 36910.

³⁰ Egyetlen kivétel a szakirodalomban Kiss Andrei: *Locurile de adevărire din Transilvania în timpul secularizării lor*. Revista arhivelor LXXI. Vol. LVI. Nr. 1/1994. Ebben kiemeli: „De fapt însă bunurile episcopale, ale capitulurilor și conventurilor nu au mai fost restituite acestora, așa încât secularizarea lor a fost un fapt împlinit încă din anul 1556.” 62.

³¹ ErdKirKv. VII.1. 49, 79, 138. sz. VII. 2., 24, 72. sz., ErdKápjkv. VIII. 1. 663. sz.

Amint a későbbiekben bővebben is kifejtjük, az első levélkeresők a kanonoki testület és a hiteleshely világi hivatalnokai közül kerültek ki. A káptalan és hiteleshelye összefonódására 1560-ból való az utolsó, igen érdekes adatunk. Ekkor János Zsigmond egyik oklevelében kijelentette,³² hogy a káptalan megmaradt tagjai³³ visszakérték és meg is kapták tőle Borosbocsárd birtokát, azonban birtokjogaik védelme érdekében szükségük van a birtokra vonatkozó határjáró-oklevelekre, ezért elrendelte a requisitoroknak, hogy keressék ki az ügyre vonatkozó oklevelet. Hogy kiket kell a káptalan megmaradt tagjai alatt érteni, azt nem részletezi az oklevél, de bizonyára a fejedelem által is említett három levélkeresőről van szó,³⁴ és számításba jöhet még Szentmihályi Lőrinc későbbi requisitor, továbbá Csáki Mihály kancellár,³⁵ akik korábban maguk is a kanonoki testület tagjai voltak. Nyomós okunk van amiatt is a kérelmezők közé sorolni a kancellárt, mert a fenti levélkeresztető parancs Báthory Zsigmond 1589-ben kelt oklevelében, átírva maradt fent, és benne egy Borosbocsárdra vonatkozó birtokper szereplőjeként az a Csáki Gábor jelenik meg alperesként, aki a néhai kancellár erdélyi birtokait örökölte.³⁶ A fenti gondolatmenet fényében csupán találgathatjuk, hogy a többi requisitor leszármazottai miért nem szerepelnek a perben.

I.2. A gyulafehérvári hiteleshely első levélkeresőinek tevékenysége az 1575-ben végbement újjászervezésig

A gyulafehérvári káptalan első levélkeresőiről annak köszönhetően vannak sovány adataink, hogy a szekularizált hiteleshely működésének első korszakában Izabella királyné és János Zsigmond fejedelem a levélkeresztető parancsot személyesen nekik címezte, név szerint felsorolva bennük a requisitorokat.³⁷ Ebben az oklevéltípusban főként a szekularizáció előtt (és így Mohács előtt is) kelt oklevelek átírására vonatkozóan hangzott el a fejedelmi parancs, ezért az 1556–1575 közötti időszakból több olyan átírást találunk, amely jelenleg a MNL OL Diplomatikai Levéltárában és

³² DL 73800.

³³ „exponitur maiestati nostri in personis fidelium nostrorum venerabilium reliquiarum capituli huius Albensis”.

³⁴ Mosdossy Ambrus, Radicztyth János, és Dombaj Benedek presbiter (egregii et honorabiles)

³⁵ 1533-ban dékánkanonok, 1551-ben a királyné titkáraként, ugyanakkor hunyadi főespereskanonokként szerepel. ErdKirkv. VII. 1. 12 sz. MNL OL. P676. Földvári cs lt. a Teleki cs. Marosvásárhelyi lt-ban.

³⁶ Jakó Zsigmond: *Csáki Mihály (1492–1572) erdélyi kancellár származásáról*. In: Társadalom, egyház, művelődés. Bp., 1997. 95.

³⁷ 1563. nov. 25. „(...) fidelibus nostris egregiis Ambrosio Mosdossy et Joanni Radychyth ac discreto Benedicto Dombay requisitoribus videlicet litterarum is conservatorio huius ecclesiae nostrae Albensis repositarum per nos id deputatis (...)” DL 36941.

Diplomatikai Fényképgyűjteményében kapott helyet.³⁸ Ily módon az első levélkeresőkre vonatkozóan is itt fedezhetjük fel a legtöbb adatot. A levélkeresők név szerinti felsorolásának gyakorlata a levélkeresztető parancsokban bizonyíthatóan 1573 márciusáig,³⁹ de valószínűleg a hiteleshely 1575-ös átszervezéséig tartott.

A korszak elején kelt levélkeresztető parancsok a neveken kívül időnként az adott személyek egyéb funkcióit is felsorolják, és a neveik mellé illesztett birtoknevek (pl. gálai, vajasdi) jószágaikra nézve is adnak némi tájékoztatást. Noha a későbbiekben az volt az úzus, hogy a káptalani levélkeresők saját jegyzőkönyveikbe lejegyezték a személyes ügyeikre vonatkozó adatokat, ez a fajta forrás az első requisitorok esetében nem áll rendelkezésünkre, minthogy ebből a korszakból nem maradtak fent káptalani protocollumok.

A körvonalazott szerény forrásadottságok alapján a következőket állíthatjuk a hiteleshely legkorábbi világi alkalmazottjairól. Az első requisitorok kivétel nélkül tagjai voltak a korábbi káptalani testületnek.⁴⁰ Az a tény, hogy helyükön maradtak, azt bizonyítja, hogy a kialakuló fejedelemség kormányzati apparátusának szüksége volt az egyház szárnyai alatt felnőtt, szakképzett hivatalnokokra, és szolgálataikra továbbra is igényt tartott.

Kezdetben a levéltár őrzése és kezelése három személyre volt bízva, ez a szám időnként négyre emelkedett, később azonban az 1580-as évek derekától a hármastól állandósult a fejedelemség korának végéig. Nehéz eldönteni, hogy ki volt a káptalan levéltárának vezetője a szekularizációt követően, erre bizonyára Mosdósi Ambrus lehetett a legalkalmasabb, azonban társai, a korábban helyettes örkanonoki funkciót betöltő Dombai Benedek és 1556 előtt a hiteleshelyi kancellárián működő nótárius, Radicsics János is elláthatták ezt a tisztséget. A rendelkezésünkre álló adatok még arra sem adnak választ, hogy ebben az időszakban egyáltalán létezett-e a főrequisitori funkció,⁴¹ tény azonban, hogy lectázásra vonatkozó bejegyzéssel egyedül Mosdósival kapcsolatban rendelkezünk.⁴²

A levéltár első világi hivatalnokai az 1575-ben végbemenő újjászervezésig csupán okleveleket kerestek ki, és írtak át fejedelmi parancsra.⁴³ Magánszemélyek kérésére is csak fejedelmi mandátum alapján keresték ki a

³⁸ A teljesség igénye nélkül: DL 1688, 30425, 36590, 36605, 36910, 36941, 38760, 73630, DF 257716.

³⁹ ErdKápjkv. VIII. 1. 218. sz.

⁴⁰ Radicsics János, Mosdósi Ambrus, Dombai Benedek, Szentmihályi Lőrinc káptalanban betöltött helyét I. alább, a III. fejezetben.

⁴¹ Erre vonatkozóan a legkorábbi adat 1575-ből való. EOE II. 562–563.

⁴² 1560. ápr. 2. Lecta et correcta per me Ambrosio Mosdossi. DL 38760.

⁴³ A levélkeresők ebből az időszakból származó okleveleire I. Bogdándi: A kolozsmonostori konvent. 24.

leveleket. Nem adtak ki saját oklevelet és nem végeztek külső hiteleshelyi munkát (iktatás, határjárás, köztudományvétel stb.)⁴⁴ sem. Hozzá kell tennünk, hogy ehhez a helyzethez hozzájárult az a tény is, hogy a káptalan 1556-tól egészen 1576-ig nem rendelkezett a hitelességet bizonyító legfontosabb eszközzel, a pecséttel sem. Emiatt a sekrestyéből kikeresett oklevelet átírták, és Izabella királyné, majd később János Zsigmond fejedelem pecsétjével erősítették meg. Ezért az ügymenetért 1571-ig Csáki Mihály kancellár felelt.⁴⁵ 1571-től kezdve az átírt okleveleket a levélkeresők tesületként adták ki,⁴⁶ azonban mivel pecséttel továbbra sem rendelkeztek, az átíratokra a nagyobb kancellária pecsétje került,⁴⁷ az oklevelek kiállításért pedig a későbbiekben is a kancellár, Forgách Ferenc felelt. E bonyolult ügymenetnek szakadt vége 1575-ben, amikor a hiteleshely alkalmazottai részben a régi gyakorlatot folytatva, részben pedig új alapokra helyezve kezdték meg működésüket.

I.3. A gyulafehérvári hiteleshely 1575. évi újjászervezése

Az erdélyi hiteleshelyek átszervezésének fő forrása egyrészt az 1575. július 25–augusztus 6. között tartott kolozsvári országgyűlésen hozott végzések szövege,⁴⁸ másrészt a röviddel azután (még ugyanazon év szeptember vagy októberében) szerkesztett, a hivatali működést szabályozó instrukció.⁴⁹ Ezekből kiindulva elmondható, hogy a gyulafehérvári hiteleshely és hivatalnokai eddig leírt helyzete a kolozsvári országgyűlésen hozott végzések következtében változott meg, amikor a régi levélkeresőket minden jel szerint leváltották és újakat neveztek ki helyükre.⁵⁰

⁴⁴ Számtalan példát lehet erre hozni, pl: János Zsigmond parancsára 1563 novemberéből két jelentésről is adatokkal rendelkezünk, amelyekben kisebb kancelláriai írnokok szerepelnek tanúvallatóként, hiteleshelyi tanúbizonyság nélkül (MNL OL P291. Gámán cs. lt.); ugyancsak János Zsigmond 1564. augusztus 11-én kelt oklevele említést tesz Nagypold határjárásáról, amelyet Földvári Bálint protonotarius jelenlétében végeztek el (MNL OL F8. Metales 308. sz.).

⁴⁵ „Quarum paria per fidelem nostrum reverendum Michaellem Csaki secretarium, et cancellarium nostrum sub sigillo nostro reginali prefatis exponentibus jurium ipsorum ad cautelam extradari volumus.” DL 36910.

⁴⁶ „Requisitores et conservatores litterarum et litteralium instrumentorum in Sacristia sive Conservatorio Ecclesiae Albensis Transsilvaniae repositarum.” MNL OL F2. XVIII. 173–176.

⁴⁷ DL 73623.

⁴⁸ EOE II. 562–563.

⁴⁹ Jakó: Instrukciunile. 54–56.

⁵⁰ EOE II. 562–563. „A feirvári káptalamban főrequisitor leszen az ott való plebános Ilosvai Benedek pap, collegái az káplánok, ki mellé szükséges egy notáriust keresni.”

Az országgyűlési végzés hivatkozott szövegéről Bogdándi Zsolt mutatta ki,⁵¹ hogy a *káplánok* helyes olvasata: *káptalanok*, hiszen egyrészt Kemény József korábbi közlésében még így szerepelnek, másrészt magyarul a hiteleshely képviselőit illették ezzel a megnevezéssel. A káptalan kifejezés, amely a középkor századaiban egyet jelentett az intézménnyel, a szekularizáció, és főként 1575 után a levélkeresők által képviselt és megszemélyesített hiteleshelyet jelentette. Ahogy a középkor folyamán a káptalani testület és annak pecsétje kölcsönzött tekintélyt kancelláriája tevékenységének, úgy a fejedelemség korában a levéltárosok által kezelt levéltár emelte képviselői tekintélyét és befolyását.

A két hiteleshely újjászervezését és a requisitorokat 1575-ben felvértező instrukciót Bogdándi Zsolt már ismertette.⁵² Az ő elemzését csupán kiegészítve a következőket mondhatjuk még el: Az első gyulafehérvári levélkeresők hivatali idejét megvizsgálva rögtön szembetűnik, hogy az utoljára 1573-ban feltűnő három levélkereső (Dombai Benedek, Verőcei János, Szentmihályi Lőrinc) közül 1575 után többé egynek sem találkozunk a nevével. Dombairól és talán Szentmihályiról feltételezhető, hogy hivatalától nem a központi hatalom parancsára, hanem e tájban bekövetkezett halála miatt vált meg, Verőcei eltávolítása mellett szól viszont a már hivatkozott országgyűlési végzés szövege, amely Ilosvai Benedeket nevezte ki főrequisitornak, és kijelentette, hogy Ilosvai mellé egy nótáriust is kell keresni, miután az előzőt bizonyára menesztették.

Az 1575-ben kelt instrukció szövege, amely András deák kinevezéséről szól Mihály pap helyére⁵³ ugyancsak megerősíti a leváltásról szóló feltételezésünket. Adatok hiányában nem dönthető el, hogy a szövegben említett Mihály pap azonos-e Szentmihályi Lőrinc előző requisitorral, akit az oklevelek Zentmihaly Lőrincként emlegetnek.⁵⁴ Nem tudjuk, ki lehetett az Ilosvai mellé kinevezett első nótárius, mint ahogy az említett András deák személyét⁵⁵ is homály fedi, az azonban bizonyos, hogy a hiteleshelyi munka elkezdődött, minthogy 1576-ból erre nézve már adatokkal rendelkezünk.⁵⁶

1575-től kezdve tehát elmondható, hogy az erdélyi levélkeresők tevékenysége a továbbiakban lényegében megegyezett⁵⁷ a középkor folyamán folytatott hiteleshelyi munkával: a levelek kikeresése mellett bevallásokat

⁵¹ Bogdándi: A kolozsmonostori konvent. 47.

⁵² Bogdándi: A kolozsmonostori konvent. 45–50.

⁵³ Jakó: Instrukciunile. 56.

⁵⁴ ErdKirKv. VII. 1. 57, 58, 96 sz.

⁵⁵ Személyét l. a requisitorok életrajzi adatainál.

⁵⁶ 1576. júl. 3. MNL OL F7. XX. 8.

⁵⁷ Újítás csupán az volt a középkori gyakorlathoz képest, hogy a perbe való idézést vajdai ember jelenléte nélkül, egyedül is végrehajthatták. Jakó: Instrukciunile. 55. (4. pont).

is felvehettek, és külső hiteleshelyi munkát is végezhetek. Ehhez az is hozzájárult, hogy a káptalan 1576-tól kezdve az országgyűlési végzésnek megfelelően⁵⁸ új pecséttel rendelkezett. A hiteleshely 1556-ig tartó működéséhez képest újdonság volt, hogy a hiteleshely világi alapokra helyezve végezte teendőit, a levélkeresőket a fejedelem fizette, és ennél fogva ő is nevezte ki.

Kiemelendő továbbá, hogy az instrukció két pontban is tiltotta az oklevelek privilegiális alakban való kiállítását,⁵⁹ amelyet a kutatók többféle módon próbáltak magyarázni,⁶⁰ minthogy ezt a tiltást a hiteleshelyek már a kezdet kezdetén sem tartották be. A kolozsmonostori konvent esetében kimutatható, hogy 1577 júniusában már állított ki ilyenfajta oklevelet,⁶¹ a gyulafehérvári káptalannak az első általunk ismert oklevele az újjászervezés után pedig nem más, mint egy igen szép kivitelezésű függőpecsétes oklevél 1576-ból.⁶²

Az oklevél ékes bizonyítéka nemcsak a függőpecsét használatának, hanem a külső hiteleshelyi munka megindulásának is. A requisitorok jelentik benne Báthory Kristóf vajdának, hogy parancslevele értelmében a Fehér vármegyei Tóalján a szomszédok jelenlétében ellentmondás nélkül birtokba iktatták Pribék Gergelyt. Az oklevél a későbbiek során formulává váló, magukat testületként feltüntető⁶³ „nos requisitiros litterarum et litteralium instrumentorum in sacristia sive conservatorio ecclesiae Albensis Transsilvaniae” intitulációval indít, és a pecsét leírásával végződik: „litteras nostras privilegiales sub pendentis sigillo ecclesiae huius Capituli Albensis Transilvanensis ad id deputato dedimus et emanari fecimus”.⁶⁴ Itt jegyezzük meg, hogy a későbbiek során a legtöbbet használt „nos requisitiros” formulát időnként a privilegiális formájú oklevelekben a középkorban használt klasszikus „Capitulum Albense Transilvaniae” intitulációval kezdik, ezzel is hangsúlyozva a két intézmény közötti jogfolytonosságot.

⁵⁸ EOE II. 562.

⁵⁹ Jakó: Instrukciunile. 55.(17., 18. pont)

⁶⁰ Bogdándi: A kolozsmonostori konvent. 50.

⁶¹ Bogdándi: Uo.

⁶² 1576. júl. 3. MNL OL F7. XX. 8.

⁶³ MNL OL F2. VI. 128.

⁶⁴ A későbbiekben a pecsétre vonatkozó „ad id deputato” kifejezés nem fordul elő, bizonyára azért, mert már mindenki ismerte a hiteleshely új, de a régi mintáját követő pecsétjét.

II. A LEVÉLKERESŐK ÁLTAL KÉPVISELT ÉRTELMISÉGI RÉTEG

II.1. A levélkeresői testület szerkezeti felépítése

Az általunk vizsgált réteg rajzához és jobb megértéséhez elengedhetetlen a gyulafehérvári levélkeresői testület szerkezeti felépítésének leírása. A testület összetétele, időleges számbeli váltakozása sokszor ad feleletet a hivatali idő hosszának vagy párhuzamosan viselt tisztségeknek a kérdésében, ugyanakkor a szűkre szabott (mindössze három emberből álló) testület azt is jelzi, hogy tagjai közé nem mindennapi tehetség és erőfeszítés árán lehetett bejutni.

Az 1557-ben Tordán hozott országgyűlési határozat mindkét erdélyi hiteleshelyi levéltárhoz négy-négy nemest jelölt ki.⁶⁵ Ez, amint már írtuk, időnként meg is valósult. A XVI. század 80-as éveinek derekáig és a XVII. század elején (Címeríró Pál, Létai Lőrinc esetében) is volt rá példa, azonban elmondható, hogy a fejedelemség korának nagy részében három requisitor teljesített szolgálatot. A XVII. század végén pedig hangsúlyozták, hogy a három levélkeresői hely egyike üresedésben volt.⁶⁶

Noha utóbbi esetre csupán 1673-ból rendelkezünk adattal, és törvény mondta ki, hogy legalább három személy kell ellássa a levéltári teendőket,⁶⁷ több olyan időszak is volt, amikor a hivatalban nem lehet kimutatni több,

⁶⁵ „Statutum est praeterea ut quatuor prestantes viri nobiles deligantur (...)” EOE II. 81.

⁶⁶ Protocolum Capituli Albensis Transylvaniae in anno millesimo sexcentesimo septuagesimo tertio, divina clementia inchoatum requisitoribus sive capitularibus nobilibus Caspare Diosi de Colosvár et Stephano Giarmati de Sárd (*vacante tertio*) existentibus. MNL OL F2. XXIV. kezdő lap.

⁶⁷ „a fejedelmek válaszszerzők és állassanak is mind fejevári mind váradi káptalanokba és kolos-monostori conventbe, jó lelkiesméretű, és azon hivatalnak megfélelésére elégséges tudományu alkalmas embereket, legalább három-három személyekből állókat (...)”. AC. 202–203.

mint két levélkereső jelenlétét. Ilyen 1625–1630 között Gönczi György és Bojti Gáspár, 1644–1650 között Hercegszőlősi János és Barsi Mihály, illetve Bárdi István, 1665–1680 között Böszörményi István és Gyarmati István, majd Diósi Gáspár és Gyarmati hivatalviselése. Nem véletlen, hogy ezekből az időszakokból származik a legtöbb olyan bejegyzés, amelyben a requisitorok megjegyezték, hogy egyedül teljesítettek szolgálatot,⁶⁸ vettek fel bevallásokat, és bizonyára pecsételtek is (noha ez törvényszegésnek számított⁶⁹), de előfordult az is, hogy az ügyfél külön-külön elment mindkét levélkeresőhöz egy tiltakozás bejelentésére.⁷⁰

A szekularizált hiteleshelyek vezetőjéről Bogdándi Zsolt kimutatta, hogy a latinul conservator és requisitor primarius, magyarul főkáptalan, főrequisitor néven előforduló hivatalnok volt.⁷¹ A tisztség neve elsőként 1575-ben fordul elő a Kolozsváron hozott országgyűlési végzések szövegében,⁷² és úgy tűnik ettől kezdve végig volt főrequisitora a hiteleshelynek, jóllehet az erről szóló adatok igen szórványosak. A következő requisitorokról tudjuk, hogy egyúttal a hiteleshely vezetői is voltak: Ilosvai Benedek (1575–1586), Dési István (1617), Debreceni János (1618–1619), Bojti Gáspár (1633), Bárdi István (1666), Taracközi Ferenc (1666–1667).⁷³ A szakirodalom Szamosközy Istvánról is állítja, hogy a hiteleshelyi levéltár vezetője lett volna,⁷⁴ azonban erre nézve a rendelkezésünkre álló források nem adtak tájékoztatást. Azt ellenben bizonyosnak tartjuk, hogy a nagy tekintélyű történetíró sem került kinevezése után nyomban a hivatal élére, bár elképzelhető, hogy élete vége felé betöltötte e tisztséget.

A hivatal vezetőjével kapcsolatban igen sok a bizonytalansági tényező, és csupán feltételezzük, hogy a levélkeresők kinevezésével analóg módon, őt is a fejedelem jelölte ki. Nem tudjuk azonban, hogy évente erősítette-e meg, vagy kinevezése több évre szólt. Úgy tűnik továbbá, hogy a fejedelem a rangidős requisitort nevezte ki főkáptalannak, ez egyedül Dési István és Debreceni János esetében kérdőjelezhető meg. Désiről tudjuk, hogy rangidős levélkeresőként 1617-ben vezette a hiteleshelyet,⁷⁵ de nem 1622-ben bekövetkezett haláláig. Debreceni János a kollegája volt, és 1618–1619 között volt főrequisitor. Dési megválása a vezetői tisztségtől magyarázható azzal, hogy idős kora és (esetleg) betegsége következtében önként

⁶⁸ MNL OL F2. VI. 135v, IX.7r, XII. 4v, XV. 105, 119, MNL OL F15 XXXIII. 27v–28r; Kovács: „Egy kőhajításnyira”. 10.

⁶⁹ Jakó: Instrukciunile. 55; Bogdándi: A kolozsmonostori konvent. 102., 454. jegyzet; AC. 203.

⁷⁰ MNL OL F2. XIV. 69.

⁷¹ Bogdándi: A kolozsmonostori konvent. 52.

⁷² EOE II. 562.

⁷³ Az e funkciójukra utaló levéltári források jelzetét l. életrajzi adatainknál.

⁷⁴ Szinnyei: Magyar írók. 362; Bartoniek: Fejezetek. 277; Szamosközy: Erdély története. 10, 40; ÚMIL. 1893.; Oborni: Szamosközy. 16–21.; Adattár 33. 7.

⁷⁵ MNL OL F2. V. 228–230.

mondott le róla, de azzal is, hogy a fejedelmi kegyet elveszítve fosztották meg tőle.

1575-tel kezdődően a főkáptalani funkció mellett létezett egy jegyzőnek fenntartott hely is,⁷⁶ de a későbbiek során ez megszűnt, és Pápai Imre halála (1584) után többé nem bukkan fel.⁷⁷ Ez bizonyára azzal magyarázható, hogy a levélkeresők a későbbiekben ugyanolyan jellegű munkát végeztek, és nem különült el ettől a jegyzői tevékenység.

II.2. A levélkeresők kinevezése és feladatai

Említettük már, hogy a levélkeresőket a mindenkori fejedelem nevezte ki, és fizetésükről is ő gondoskodott.⁷⁸ A XVII. század végéhez közeledve több jel is utal arra, hogy a levéltárosok kinevezésekor Apafi Mihály figyelembe vette a hivatalban levő levélkeresők ajánlásait,⁷⁹ de a fejedelmek általában saját híveik közül választottak (Debreceni János, Bojti Gáspár, Pápai János, Taracközi Ferenc, Árkosi Benedek stb). A jelöltnek járatosnak kellett lennie a gyakorlati jogban, rendelkeznie kellett az iratkereséshez elengedhetetlen paleográfiai gyakorlattal és latin nyelvtudással is. Nem jelentett ugyanakkor hátrányt, ha a magyar nyelven kívül tudott németül és románul, amint az Zákány Gábor, Taracközi Péter és Ferenc, Siklósi Mihály, Gyarmati István és Böszörményi István (utóbbinak felesége is német anyanyelvű volt) esetében is bebizonyosodott. Hogy a szakmaiság nem volt utolsó szempont, mutatja az a tény, hogy uralomváltáskor a fejedelmek a régi requisitorokat legtöbbször a helyükön hagyták, de erre nézve az is beszédes jelenség, hogy igen sokszor a nagyobb kancellária legrátermettebb íródeákjából lett levélkereső.⁸⁰

Ritkán ugyan, de arra is volt példa, hogy a fejedelem változása hivatalnokcserét eredményezett a testületben. Ez volt a helyzet 1575-ben az intézmény újjászervezésekor, ekkor a teljes személyi állományt lecserélték, de I. Rákóczi György uralomra kerülésekor is, amikor Gönci György kényszerült elhagyni hivatalát.

A levélkeresők feladatairól az 1575-ben kelt instrukció és a protocollumok elején időnként fellelhető requisitori eskü szövege tájékoztat. Minthogy előbbi Bogdándi Zsolt sokszor idézett munkájában részletekbe menően elemezte,⁸¹ inkább az esküszövegek változását vizsgálva bővítjük az ő feldolgozását. Több levélkeresői esküminta is fennmaradt a hiteles-

⁷⁶ EOE II. 562.

⁷⁷ A funkcióra nézve: Az aradi káptalan. 37; SzT IX. 691.

⁷⁸ AC. 202–203.

⁷⁹ 1667-ben és 1677-ben. Sunkó: Iratok. 94–97.

⁸⁰ L. ezt alább, a II.7. fejezetben.

⁸¹ Bogdándi: A kolozsmonostori konvent. 45–50.

helyi jegyzőkönyvekben,⁸² de alapvetően két típus létezik.⁸³ Az első típus az 1575-ben született szöveg⁸⁴ változata, amelyet még 1638-ban is szinte változatlanul mondhatott el Siklósi Mihály és Hercegszőlősi János.⁸⁵ A második 1665-ből származik, és Böszörményi István jegyzőkönyvének első lapján szerepel.⁸⁶

A leendő levélkereső mindkét változatban hűséget esküdött a fejedelmnek és az ország rendjeinek, továbbá esküvel fogadta, hogy fejedelmi parancslevél nélkül nem ad ki (ír át) semmilyen oklevelet a levéltárból, a levéltári anyagra gondot visel, figyelmesen kikeresi („diligenter meghanyom”)⁸⁷ az ügyfelek által kért leveleket, nem vesz fel kollégái tudta nélkül ügyvédvalló levélen kívül más bevallást, és a fejedelmi parancs végrehajtásának menetéről nem tesz hamis jelentést. Az első típusú szövegek között az 1575-öshöz viszonyítva jelentős változás, hogy 1638-ban a requisitoroknak ígéretet kellett tenniük a fejedelmek által megőrzésre beadott iratanyag „szorgalmas conserválására”.⁸⁸ Utóbbi arra utal, hogy Bethlen Gábor uralma alatt nem csupán a hiteleshelyi tevékenység során termelt iratanyagot, hanem a királyi könyveket, törvénycikkeket, adólajstromokat, tizedbérletjegyzékeket is a káptalani levéltárban őrizték, amelynek következtében a káptalani archívum Erdély országos iratvédelmi intézményévé vált.⁸⁹

A második típusú eskü az előzőekhez viszonyítva a következő kitételeket tartalmazza: a requisitor nem vehetett fel kollégái tudta nélkül ügyvédvalló levélen és teljhatalmú felhatalmazáson (plenipotencia) kívül más bevallást. Utóbbi oklevélfajta az ügyvédvalló levelekkel rokonítható, ezért is kerülhetett vele egy kategóriába. Fontosabb azonban ennél, hogy a levélkereső nem pecsételhetett egyedül. Hogy erre volt példa, Bárdi István esete is bizonyítja, akinek halála után lakásáról hozták el társai a pecsétnyomót, és ugyancsak róla jegyezték fel, hogy egyedül akart pecsételni.⁹⁰ Ezért is rendelte el az 1666-ban Fogarason tartott országgyűlés, hogy a pecsétet nyilvános helyen tartsák,⁹¹ továbbá a „levéltárnak hármas zárja

⁸² MNL OL F2. IX. 2. számozatlan oldal, IV. 1. számozatlan oldal, XVII. 1.

⁸³ Mindkét típus átírását l. a függelékben.

⁸⁴ Jakó: Instrukciunile. 56.

⁸⁵ MNL OL F2. IX. 2. számozatlan oldalak.

⁸⁶ MNL OL F2. XVII. 1.

⁸⁷ MNL OL F2. IX. 2. számozatlan oldal.

⁸⁸ Uo.

⁸⁹ Trócsányi: Kormányhatósági levéltárak. 125–126.

⁹⁰ MNL OL F2. XVII. 1., Sunkó: Debreceni János 311.

⁹¹ „sigillum etiam in publico loco conservetur” EOE XIV. 173.

legyen, hogy egy requisitor magában ne férjen az anyaghoz, Bárdi pedig helyezze vissza a levéltárba⁹² a kezénél levő iratokat”.⁹³

Új vonás volt ugyanakkor, és a fentiek fényében nem minden alapot nélkülöző az a rendelkezés, hogy beadott leveleket a levéltárosnak meg kellett őriznie, és a levéltárba való leveleket a helyükre kellett tennie. Az 1658 őszén véghezvitt menekítés és a levéltár „kétfelé való létele”⁹⁴ bizonyára nem csekély mértékben járult hozzá a fenti változtatáshoz, és ebben az is közrejátszhatott, hogy a levéltár hivatalnokai saját jegyzőkönyvüket és a kurrens levéltári anyagot „domestice” kezelték.⁹⁵

A fentiekén kívül kezdettől fogva hivatali teendőik közé tartozott a levéltár rendezése és az ott őrzött anyag jegyzőkönyvekbe való bemásolása. Erre utal Laskay János tevékenysége, aki rendezte, beköltette és széljegyzetekkel látta el az aradi hiteleshely egyik protocollumát,⁹⁶ továbbá az is, hogy Balásfi János requisitor jegyzőkönyvébe másolta az erdélyi káptalan, pusztulásnak indult XIII. századi okleveleit, és azt mutatóval látta el.⁹⁷

II.3. Kiváltságok

A sokrétű feladatvégzés és a felelősségteljes munka nem csupán fáradással és kényelmetlenséggel, hanem bizonyos kiváltságokkal is járt. A levélkeresők ezeknek a mentességeknek nem voltak a kezdet kezdetétől birtokában, hanem a levéltár és a requisitori hivatal felértékelődése következtében fokozatosan jutottak hozzájuk.

Elsőként Debreceni János esetében beszélhetünk a személyére vonatkozó hadkötelezettség alóli részleges felmentésről. Az 1618-ban kelt, Kemény Boldizsár Fehér vármegyei ispán pecsétjével megerősített oklevél a levélkereső sóspataki fél kapuja után járó részt a szászsebesiek jószágához rendelte, a többi terhet pedig a kissebesiekhez, szescsoriakhoz, és kákoniakhoz. „Eo maga penigh Debreczeny János uram az kaptalansagnak tisztiben foglalatos lévén jószágáról tartoszik soldost állatni”.⁹⁸ Ez azt jelentette,

⁹² Itt jegyezzük meg, hogy a szóban forgó iratanyag csak Bárdi halála után került vissza a levéltárba, arról pedig nem rendelkezünk adatokkal, hogy az 1665-ben kinevezett Böszörményi mellé még egy requisitort neveztek volna ki.

⁹³ Trócsányi: Törvényalkotás. 214–215.

⁹⁴ MNL OL F2. XXIV. 164.

⁹⁵ I. Rákóczi György már 1631-ben azzal az indokkal mentesítette a levélkeresők házait a beszállásolás alól, hogy az itt őrzött levéltári anyag nehogy valamiképpen megsérüljön. Batthyaneum VII. 35. sz.

⁹⁶ Az aradi káptalan. 11, 15.

⁹⁷ MNL OL F2. XIII.

⁹⁸ MNL OL F2. V. 271.

hogy levélkeresőként nem kellett hadba vonulnia,⁹⁹ de maga helyett zsoldosokat kellett állítania.

1620-ban Bethlen István kormányzó arra hivatkozva, hogy „az Feyerwari Requisitoroknak mind az eleőt s mynd ez mostani kegyelmes királyunk eő felsége itt ben létében (...) immunitások volt (...) akarwán azért mostis azon immunitásban wket meghtartani (...) in posterum”¹⁰⁰ mentesítette őket a hadba vonulás kötelezettsége alól. Bár a szöveg előzőleg megszerzett immunitásról beszél, mint láttuk ez 1618-ben még nem létezett, hiszen Debreceni Jánosnak maga helyett még zsoldost kellett küldenie.

A katonáskodás alól való felmentést 1631-ben követte a mindenkori requisitorokra vonatkozó katonai beszállásolás alóli mentesítés. I. Rákóczi György fejedelem azzal indokolta e kiváltság adományozását, hogy a levélkeresők gyakorta tartanak házaiknál mind magánszemélyekre, mind az államigazgatásra vonatkozó fontos iratokat, továbbá a közre nézve hasznos munkájukat is itt végzik.¹⁰¹ Az oklevél nem csupán a kiváltság adományozása miatt bír különleges fontossággal, belőle a requisitorok által végzett munka menetére is valamelyest fény derül. Megtudhatjuk, hogy 1631-ben, és valószínűleg már előtte is a bevallások, az oklevelek kiállítására és kiadása, hozzátehetjük, a megpecsételése is a levélkeresők házaiban történt, emiatt is volt fontos, hogy Gyulafehérváron házzal rendelkezzenek. A levéltár nagyobb részének bizonyára továbbra is az egykori székesegyház sekrestyéje adott otthont, ezért kerülhetett be a levéltárosok által letett eskü szövegébe az a kitétel, hogy a levéltárba való leveleket a mindenkori hivatalnoknak a helyükre kellett tennie. Az a kikötés viszont, hogy a fejedelmek és az ügyfelek által megőrzésre beadott leveleket meg kell őriznie, arra utal, hogy a saját hivatali ideje alatt keletkezett levéltári iratanyagot az otthonában tartotta, munkáját is ott végezte.

Az általunk ismert utolsó kiváltság a levélkeresők temetkezésére vonatkozik. Debreceni János 1623-ban kelt végrendelete tájékoztat arról, hogy a gyulafehérvári nagytemplomba kívánja temettetni magát, minthogy „az

⁹⁹ Ismeretes, hogy nem ekkor tette volna első ízben, ugyanis a nagyobb kancelláriai íródeákként elkísérte Báthory Gábort havaselvi hadjáratára. L. még életrajzi adatainál.

¹⁰⁰ A kiváltság teljes szövegű átírását l. a függelékben. MOL F2. III. 314–315.

¹⁰¹ „quod universae literae et litalia instrumenta, tam publicos Regni et Fiscii, quam privatorum etiam regnicolarum usus, et iurium firmitates concernentes, maiori ex parte apud sese existentes, ad occurrentes repentinasque occasiones, et necessitates, ut plurimum in eisdem domibus vel hospitiiis suis intertenere et conservare debeant, ac alias etiam, quia publica ipsorum servitutis ratio, perpetua scriptione, et variarum literarum expeditionibus nihil propemodum intermisso labore continuari soleat, idque laboris alibi nullo penitus modo, sed in suis confici et peragi debeat aedibus et hospitiiis, et denique quia varios fatentes, componentes literasque rebus et iuribus suis necessariis, ab ipsis extrahere volentes, domi et in hospitio suo exaudire, fassiones recipere, literas quaesunque extradare soliti sint et conveniat”. Bathyanum. VII. 35. sz.

Capitanoknak arra szabadságok volt az eleött is fizetés nélkül”.¹⁰² Források hiányában nem dönthető el, hogy ez a szokás középkori gyökerekre nyúlt vissza, vagy a levélkeresőknek a fejedelmek által adományozott kiváltság volt, de Debreceni kijelentését megerősíti egy későbbi adat is, amely szerint 1647-ben Barsi Mihály requisitort is e helyre temették.¹⁰³

II.4. Jövedelmek

A levélkeresők jövedelmeit Bogdándi Zsolt a kolozsmonostori konvent hivatalnokai esetében már leírta.¹⁰⁴ Minthogy a requisitorokat megillető jövedelmeket 1575-től kezdve központilag egységesen szabályozták, ez egyaránt vonatkozott a gyulafehérvári és a kolozsmonostori „káptalanokra”, részesedésük mennyisége is megegyezett. A gyulafehérvári levélkeresők jövedelmeit mindazonáltal röviden ismertetnünk kell, mert ez volt az alap, amire a többi juttatás, adomány és az ügyfelek által ajándékozott javak ráépültek.

Az első levélkeresőknek eleinte valószínűleg nem volt előre megállapított jövedelme. Erre utalnak azok a fejedelmi adománylevelek, amelyekből az derül ki, hogy a káptalan egykori tagjaiból kikerülő requisitorokat meghagyták az általuk birtokolt egyházi javak tulajdonában, és esetenként egy-egy birtokkal jutalmazták, viszont nem rendelkeztek szabályszerű, pontosan meghatározott fizetéssel.¹⁰⁵ János Zsigmond fejedelem oklevelei, de a későbbi adománylevelek is azt bizonyítják, hogy a szekularizált püspöki, kanonoki és oltáros házakat, továbbá birtokokat a fejedelmek familiárisaiknak adományozták.¹⁰⁶ A Szentmihályi Lőrincnek adományozott egykori oltáros ház iktatásakor az is kiderül, hogy a szomszédságában fekvő másik oltáros ház egy fejedelmi familiáris: Syrasky Szerafin birtokában volt.¹⁰⁷

¹⁰² MNL OL F2. VI. 64r–65v, teljes szövegű közlése: Sunkó: Debreceni János 325–337.

¹⁰³ Herepei I. 262.

¹⁰⁴ Bogdándi: A kolozsmonostori konvent. 54–60.

¹⁰⁵ ErdKirKv. VII. 1. 57, 58, 96 sz.

¹⁰⁶ Ilyen volt az a gyulafehérvári kanonikház is, amely a falakon belül Kovácsóczi Farkas kancellár és Boronkai László házainak szomszédságában állt, és amelyet Nagy Gáspár 200 forintot adott el Sombori Lászlónak 1583-ban. A házat János Zsigmond Wesselényi Miklós ítélőmesternek, Tetei Lőrinc jogügyigazgatónak és Cserényi Istvánnak adományozta, majd az ítélőmester a többiek részeit felvásárolta, és a jószágot testvérének, Wesselényi Ferencnek adta. Utóbbi Báthory Kristófnak adta el, aki hűséges szolgálataiért adományozta a nevezett Nagy Gáspárnak. Az adat érdekessége, hogy a Wesselényi Miklós háza szomszédságában állott Mosdósi Ambrus levélkereső háza, amely halála után 1570-ben Hagymási Kristóf tulajdonába került, 1583-ban viszont már Kovácsóczi vagy Boronkai tulajdonában volt. ErdKápjkv. VIII. 1. 355. sz.; Gyulay-Kuún cs lt. nr. 216.

¹⁰⁷ ErdKirKv. VII. 1. 96–97. sz.

A hiteleshelyek újjászervezésekor a levéltárosok feladatai és kötelezettségei mellett a fizetésüket is szabályozták. Fejenként évente 50 forint, 20 köből búza, két hordó bor, két vágni való disznó és egy dézsmakerület jövedelme illette meg őket,¹⁰⁸ s ezt a fizetést, úgy tűnik, a fejedelemség korában végig megkapták. Jóllehet kétségbevonhatatlan adatok bizonyítják a kolozsmonostori levélkeresők esetében fizetésük lecsökkentését 50-ról 33 forintra I. Rákóczi György idején,¹⁰⁹ ez úgy tűnik nem vonatkozott a gyulafehérvári hivatalnokokra. A levélkeresőknek adott 1575-ös instrukciónak fennmaradt egy 1630 körül átírt változata is,¹¹⁰ amely változatlanul a fent bemutatott fizetést tartalmazza Báthory Kristóf korától kezdve Brandenburgi Katalinig, azonban egy később keletkezett jegyzet még hozzáteszi: „Quod etiam in Decreto Approbatarum consuetudinum et approbatum et publico ordinum et statuum voto confirmatum”.¹¹¹ Valóban, a törvény 1653-ban a következőket szögezte le: „Ezeknek régen rendelt és szokott fizetések a fejedelmektől igazán megadattassék, mind hogy a hivatalnak inkább megfelelhessenek: mind pedig hogy rendek szerént való becsületek ne diminuáltassék; mivel, hogy ők is, a leveleknek taxaiban a régi limitációhoz¹¹² alkalmaztatnak és meghatározatnak: melyről annak seriesében bizonyos irások találtatnak, kik mellől ne is recedáljanak, sub amissione honoris et officiorum.”

Fizetésüket a gyulafehérvári udvarbíró és időnként a fejedelem fizetőmestere adta ki,¹¹³ és egy 1613-ból származó adat arra enged következtetni,¹¹⁴ hogy két részletben, ősszel és tavasszal kapták kézhez. Jóval későbből, 1667-ből értesülünk arról, hogy a bort a szászok dézsmájából, a búzát pedig Déváról kapták.¹¹⁵ Járandóságuk elmaradása, amely a politikai bizonytalanság közepette és a háborús pusztítások nyomán többnyire mindig bekövetkezett, arra kényszerítette a levélkeresőket, hogy más úton-módon próbálják kiesett jövedelmeiket pótolni. A fent idézett törvénycikkben említett „levelek taxait”, amelyek szintén jövedelmük részét képezték, gyakran szabálytalanul megnövelték, hogy megélhetésüket biztosítsák, a szövegben előforduló intés pedig éppen ennek a gyakorlatnak a visszaszorítására szolgált.

¹⁰⁸ Jakó: Instrukciunile 56.; Batthyaneum VI. 137. sz.

¹⁰⁹ Bogdándi: A kolozsmonostori konvent. 55.

¹¹⁰ Sunkó: Iratok. 87–88.

¹¹¹ Sunkó: Iratok. 88.

¹¹² Zsigmond király 1435-ben kiadott decretumáról van szó. *Decreta Regni Hungariae. Gesetze und Verordnungen Ungarns 1301–1457*. Collectionem manuscriptam Francisci Döry. Additamentis auxerunt, commentariis notisque illustraverunt Georgius Bónis, Vera Bácskai. Bp., 1976. 267–270.

¹¹³ Batthyaneum VI. 137. sz.; MNL OL F2. III. 48.

¹¹⁴ Bizonyára a két részletben szedett adó miatt. Batthyaneum VI. 137. sz.

¹¹⁵ Batthyaneum X. 242. sz.

A levélkeresői hivatal mellett párhuzamosan vállalt egyéb tisztségek (tizedbérlo hivatala, nagyobb kancelláriai vagy vármegyei írnokoskodás), már a kezdet kezdetén arra szolgáltak, hogy a requisitori testület tagjainak járandóságát növeljék. Mosdósi Ambrus és Radicsics János példája a bizonyosság rá, hogy a jövedelmek halmozásának középkori gyökerekre visszanyúló jelensége a szekularizációt követően is továbbélt. A későbbiek során is találunk rá példát Balásfi János, Bojti Gáspár, Kisfaludi András személyével kapcsolatban.

II.5. Birtokok

A fejedelemség kor társadalma számára a földbirtok és a jobbágy képezte a legfőbb értéket, ezért nem meglepő, hogy a gyulafehérvári hiteleshely mindenkor levélkeresői törekedtek arra, hogy birtokaikról és az azokat benépesítő jobbágyaikról szóló jogügyleteket lejegyezzék bizonyító erővel is bíró jegyzőkönyveikbe. Minthogy az erdélyi birtokos társadalomról nem született átfogó monográfia, csupán egyes résztanulmányokra¹¹⁶ hivatkozva próbáljuk megrajzolni a requisitorok által képviselt szűk réteg jellegzetességeit. Az e témában született munkák a jobb forrásadottságok miatt inkább az egyes családok birtokai és csak ritkábban a jobbágyaik száma alapján vázolják fel főként a nagybirtokosok által képviselt réteget.

A birtokos réteg kategorizálásához az ifj. Biás István által közzétett vármegyei lustrákon kívül Trócsányi Zsoltnak az erdélyi hadügyről írott fejezetét hívjuk segítségül.¹¹⁷ Az előbbi forrástípus az egyes vármegyék nemesei által kiállított lovasok számát adja meg, míg Trócsányi kutatásai a fejedelemség kori országgyűlésen hozott hadkiállításról szóló törvényeket taglalja. Utóbbiból megtudhatjuk, hogy 1557-től kezdve mintegy fél évszázadon keresztül a hadkiállításnak az volt a módja, hogy a nemesek jobbágyaik 1/16-át kellett hadba vonultassák, más szóval a nemesnek minden 16-tól 31 jobbágyig terjedően kellett kiállítania egy lovas katonát (minthogy két lovast az alsó határ duplája, tehát 32 jobbágy után volt köteles felszerelni) a harcra legalkalmasabb jobbágyai közül. Ez a szám időnként 1/20-ra változik (1594-ben, 1597-ben), majd Vitéz Mihály regnálása után egy ideig visszaáll a portális katonaság intézménye: 25 jobbágyház után

¹¹⁶ Jakó: Belső Szolnok és Doboka 71–130.; Jakó: Gyalu.; Makkai: I Rákóczi György.; W. Kovács András–Valentiny Antal: A Wass család cegei levéltára, Kolozsvár, 2006. 115–122.; Balogh Judit–Horn Ildikó: A hatalomépítés útjai: a homoródszentpáli Kornis család története. Századok 142. (2008) 4. sz. 849–896.; Biás: Lustra. 21–23., 147–149., 164–168., 87–90.

¹¹⁷ Trócsányi: Törvényalkotás. 134–162.

a nemesi jószágokból egy lovas, 20 kapuról¹¹⁸ pedig egy puskást állítottak ki. A kapuszám után kiállított zsoldos vagy a kapunként adott hópénz megajánlása a XVII. század elején váltakozott egészen 1626-ig, amikor a portális hadkiállításra vonatkozó cikkelyek eltűnnek a törvényhozásból egészen 1657-ig. Az imént felvázolt források alapján elmondható, hogy a nemességnek a fejedelemség idején 16-tól 31 jobbágyig terjedően kellett egy lovas harcost kiállítania.

Ha megvizsgáljuk a már említett vármegyei lustrák számadatait, amelyek a XVII. század második feléből származnak, feltűnő, hogy a főnemesség képviselői mintegy 10–30 lovassal (kivételek persze akadnak) szálltak hadba,¹¹⁹ a forrás által feltüntetett legtöbb nemes azonban egyetlen lovas kíséretében szerepelt. Utóbbi kategóriának tehát a törvények szerint időszakonként legkevesebb 16, legtöbb 31 jobbággal kellett rendelkeznie. Ha egy nemes ennyi jobbággal nem rendelkezett, és valószínűleg ez volt a legnagyobb számú, akkor egyedül vonult hadba, és a lustrában sem szerepelt.

Belső-Szolnok vármegye XVI. század végi és XVII. század közepi nemesi társadalmának tagolódását Jakó Zsigmond ugyancsak a jobbágyok száma alapján határozta meg.¹²⁰ Ő a következőképpen csoportosította a nemesi társadalom rétegeit: nagybirtokosnak számított Keresztúri Kristóf 420 (XVI. sz), Csáki István¹²¹ 138, Kornis Ferenc 123, Haller István 97, és Apafi István 75 (XVII. sz) jobbággal. Középbirtokosnak vette a 11–50 jobbágyos réteget (37 nemes, akik közül 17 csak tíz és egynéhány jobbággal rendelkezett), a többséget adó kisbirtokosok zöme pedig 2–5 jobbágyot birtokolt. Ha a több forrásból származó számadatokat összevetjük, akkor megállapíthatjuk, hogy a Jakó által vázolt adatok nagyjából egyeznek a később keletkezett vármegyei lustrák adataival. A requisitorok által képviselt réteget a fentiek alapján fogjuk besorolni a három kategória egyikébe. Minthogy azonban a requisitorok jobbágyaival kapcsolatban csupán töredékes információink vannak, ezeket ki fogjuk egészíteni azokkal a számadatokkal, amelyek birtokaikra, részbirtokaikra vagy házaikra vonatkoznak.

¹¹⁸ Törvény szerint kapunként 10 jobbágyot számoltak. AC III. tc. 71. A kapunként 2–3 jobbágycsaládot említő 1664. január-februári IV. tc. igen lecsökkent számot jelentett. L. Trócsányi: Törvényalkotás. 126.

¹¹⁹ Jobbágyaik száma tehát megszorozandó a lovasok számával. Példaként Torda vármegyéből Kemény Simon 34 lovassal, Fehér vármegyéből Bánfi Simon 10 lovassal, Samarjai Péter egykori fejedelmi levéltáros 2 lovassal, Küküllő vármegyéből Haller Pál főispán 12 lovassal, Kendi János ítélmester 3 lovassal vonult fel. Biás: Lustra. 21, 87, 147.

¹²⁰ Jakó: Belső Solnok és Doboka. 88.

¹²¹ A tárnokmesterről van szó, személyére l. Papp Klára: *Az erdélyi Csákyak*. Erdélyi tudományos füzetek 273. Kolozsvár, 2011. 38–49.

A 37 általunk tárgyalt requisitor közül jobbágyaik számát illetően csupán hat hivatalnokra vonatkozóan rendelkezünk szerény adatokkal, amely a teljes személyi állomány 16,2%-a. Ha ehhez a csoporthoz hozzátesszük Böszörményi fiát és Hercegszőlősi fiát,¹²² akiknek vagyona nem kismértékben apjuktól származott, akkor nyolc személlyel, a személyzet mintegy 21,6%-ával számolhatunk, a következőképpen:

Requisitor	Helység neve	Jobbágyok száma
Szamosközy István	Gyulafehérvár	2 j b
Debreceni János	Gyulafehérvár Sóspatak Szentimre	5 5 (fél kapu) 7 összesen: 17 j b
Barkai Ambrus	Magyarigen	2–3 j b
Bojti Gáspár	Bojt Borbánd	1 8 összesen : 9 j b
Kisfaludi András	Zágor	6 j b
Barsi Mihály	Gáldtő Henningfalva Herepe	1 9–13 7 összesen 17–21 j b
Diósi Gáspár	Gáldtő Mihálcfalva Henningfalva Pojána Voja Kisalmás Nadastia Szkrófa Ruda Neagova Brád Fejérd	27 2 15 20 4 3 3 18 12 5 3 9 összesen 121 j b
Böszörményi fia	Fehér vm. alsó járása, valószínűleg Krakko	1 lovas összesen 16–31 j b
Hercegszőlősi fia: Szőlősi János	Küküllő vm., valószínű- leg Hosszúaszó	2 lovas összesen 32–63 j b

¹²² Biás: Lustra 87–90., 166.

A táblázat töredékes adatait pontosítanunk kell annyiban, hogy a jegyzőkönyvi bejegyzésekben előforduló jobbágyok száma nem mindig egyezik meg a jobbágytelkek számával. Utóbbiakról még a táblázatban feltüntetettekénél is kevesebb adattal rendelkezünk. Csupán két requisitor esetében tudjuk meghatározni hozzávetőlegesen a telkek számát: Debreceni Jánosnak mintegy 17, Diósi Gáspárnak pedig 52 jobbágytelke volt.¹²³ Ugyancsak a Debreceni Jánosra vonatkozó adatokból sejthetjük, hogy mekkora lehetett egy jobbágytelek mérete. 1621-ben a levélkereső a következőket állította szentimrei jószágáról: szokás szerint egy telekhez 14 hold szántó járt, ezért neki hét jobbágytelek után 98 hold szántó járna, holott csupán 61 holdat osztottak ki neki.¹²⁴ A szentimreiek tehát Debrecenitől eltérően telkenként mintegy 9 (pontosabban 8, 71) holddal számoltak. Egy sessióhoz tehát nagyjából 9–14 hold szántó tartozott, amihez még egy bizonyos méretű kaszáló is tartozott. Ha figyelembe vesszük Jakó Zsigmondnak a gyalui urbárium alapján végzett számítását, amelyben 1737-es adatokra alapozva egy sessio méretét átlagban 13–15 hold szántóban és 2–4 hold kaszálóban határozta meg,¹²⁵ akkor látható, hogy a szántókra vonatkozó számítása nem sokban tér el a XVII. század eleji adatoktól, ezért úgy véljük, hogy átvehető a kaszálók méretét meghatározó adata is. Eszerint egy jobbágy-sessio 15–19 holdat foglalhatott magában. Ezzel az adattal számolva Debreceni Jánosnak legkevesebb 255, legtöbb 323 holdnyi földje, Diósi Gáspárnak pedig 780–988 holdnyi birtoka volt.

A fentiekben már említettük, hogy a jobbágyok számának töredékes adatai miatt ki kell egészítenünk a levélkeresők jószágaira vonatkozó információkat azokkal, amelyek birtokaikra/részbirtokaikra, szőlőikre vagy házaikra vonatkoznak. A székvároshoz kötődő munkája és itteni hivatalviselése miatt minden levélkereső igyekezett Gyulafehérvár közelében birtokra, magában a városban házra, a várost övező szőlőhegyeken pedig szőlőre szert tenni. Az erre vonatkozó forrásokat megvizsgálva kimutatható, hogy 37-ből 34 személy rendelkezett jószággal Gyulafehérváron vagy a városhoz közeli mezővárosokban és falvakban, ha azonban figyelembe vesszük, hogy három requisitorról hivatalviselésükön kívül szinte semmit nem tudunk (így birtokaikról sem), akkor az arány 100%-os. Ezenkívül egyesek birtokokkal rendelkeztek származáshelyeiken is, így Bojti Gáspár Bojton, Balásfi János és Lippai Péter Kolozsváron és környékén stb.

¹²³ Wesselényi lt. nr. 8.

¹²⁴ MNL OL F2. V. 393.

¹²⁵ Jakó: Gyalu. XLV.

A requisitorok jószágainak összefoglaló táblázata

Requisitor	Ház	Házhely	Szőlő	Részbirtok/birtok
Diósi Gáspár	2	2	3	11
Balásfi János	4	–	–	6–7
Bárdi István	2	–	3	6
Bojti Gáspár	3–5	3	1	3
Laskay János	3	–	1	5
Debreceni János	2	3	2	4
Mosdósi Ambrus	2	–	3	4
Kisfaludi András	3	1	2	3
Barsi Mihály	2	1	1	4
Barkai Ambrus	4	–	–	3
Szamosközy István	3	1	2	3
Dési István	4	–	3	1
Hercegszőlősi János	2	1	2	2
Lippai Péter	2	1	–	2
Böszörményi István	1	–	2	2
Gyarmati István	1	–	1	2
Zsámbokréti Pál	2	–	–	3
Csicsói György	2	–	1	1
Taracközi Péter	2	–	1	1
Címeríró Pál	2	–	1	1
Ilosvai Benedek	2	–	1	–
Szentmihályi Lőrinc	1	–	2	–
Gönci György	1	–	1	1
Siklósi Mihály	1	–	1	1
Taracközi Ferenc	1	–	–	2
Radicsics János	1	–	–	2
Bácsmegyei Ferenc	1	–	–	1
Pápai Imre	–	–	–	1
Pápai János	1	–	–	–
Dombai Benedek	1	–	–	–
Létai Lőrinc	1	–	–	–
Zákány Gábor	1	–	–	–
Verőcei János	–	–	1	–
Kaproncai Márton	–	–	–	1
Kolozsvári János	–	–	–	–
Sámsondi András	–	–	–	–
Árkosi Benedek	–	–	–	–

A már felsorolt ingatlanok (birtok/részbirtok, ház, házhely, szőlő) alapján végzett számítások elvégzésekor figyelembe vettük, hogy létezik három olyan levélkereső,¹²⁶ akinek csupán a neve ismeretes, családjáról és anyagi állapotáról szinte semmit sem tudunk. Emiatt mindenfajta ingatlan összeszámlálása során két számadattal dolgoztunk: a teljes személyi állománnyal (37 levélkereső), illetve a három említett személyt leszámítva, 34 levélkeresővel. A táblázat adatai alapján látható, hogy Gyulafehérváron és környékén házzal rendelkezett 31 levélkereső, amely a teljes állomány 83,7%-a, három személyt leszámítva 91,1%-a. **Több háza volt 19 személynek** (51,3%, illetve 55,8%). Birtok vagy részbirtok illetett meg Gyulafehérvár határában vagy másutt Erdélyben 27 requisitor (72,9%, illetve 79,4%), egynél több birtok 18-at (48, 6%, illetve 52, 9). Szőlőt birtokolt a székváros határában vagy környékén 20 hivatalnok (54,05%, illetve 58,8%), egynél több szőlőt pedig 10 (27,02%, illetve 29,4%). Látható tehát, hogy a vizsgált hivatalnokok nagy része házzal, birtokkal és szőlővel rendelkezett, ez lehetett az a minimum, amelyet ez a hivatal nyújtani tudott. A levélkeresők közül azonban a felénél több, 20 személy (54,8%, illetve 58,8%) ennél több jószágot birtokolt.

Mínthogy a requisitorok törekedtek arra, hogy birtokállományukat házasságkötésük révén is bővítsék, a forrásadottságoktól függően megvizsgáltuk, hogy a „káptalanok” feleségei mit hoztak magukkal házasságaikba. 11 levélkereső (29,7%, illetve 32, 3%) esetében ismerjük az asszonyaik jussát képező birtokokat. Az emberi természet kiszámíthatatlanságából következően azonban ezt az adatot nem lehet általánosítani, minthogy egyesek közülük igen jól nősültek (pl. Barkai Ambrus, aki feleségével 12 részbirtokot, és ebből következően vejei, akik asszonyaikkal legalább kilenc részbirtokot kaptak), másoknál azonban úgy tűnik, nem csak a pénz számított (pl. Diósi, aki először előnyös házasságot kötött, de másodszor már nem volt ilyen körülményű). Mindazonáltal a részadatok alapján kijelenthető, hogy az asszonyok közel azonos méretű vagyonnal rendelkeztek, mint férjeik.

A jószágállomány megítélésében a fenti konkrét adatokon kívül további szempontként jöhet számításba a levélkeresők szolgálati idejének hossza és a mellette párhuzamosan viselt tisztségek megléte, amely nem csupán több bevétellel, hanem nagyobb befolyással is járt (pl. Szamosközy István, Bojti Gáspár, Barsi Mihály, Bárdi István esetében). Figyelembe kell venni azt a tény is, hogy a székvárosban és a környező településeken fekvő ingatlanok békeidőben a fejedelmi udvar közelsége miatt jóval drágábban keltek el, mint Erdély más részein (kivéve a nagyobb városokat). Itt próbálták birtokhoz jutni nemcsak az általunk bemutatott levélkeresők,

¹²⁶ Sámsondi András, Kolozsvári János, Árkosi Benedek.

hanem a kisebb és nagyobb fejedelmi kancellária íródeákjai, a diplomata-
ták (követek) és általában véve a fejedelmi udvar tagjai is. Összességében
tehát elmondható, hogy a fejezet elején felállított kategóriák szerint egy
gyulafehérvári requisitor igen kevés kivételtől eltekintve¹²⁷ nem számított
kisbirtokos nemesnek. Nagy részük a középirtokos nemesi réteg közép-
ső szintjén helyezkedett el, egy részük pedig (Diósi Gáspár, Balásfi János,
Bárdi István, Bojti Gáspár, Laskay János) a középirtokosság felső szintjé-
hez közeledett.

II.6. A levélkeresők származáshelyei

A legtöbb levélkereső esetében, főként a XVII. század elejétől kezdődő-
en ismerjük születési avagy származási helyét. Míg a XVI. századi hivatal-
nokok esetében többnyire a nevükben szereplő helységnevével igazítást,¹²⁸
a későbbiek folyamán vezetéknevük elé kiteszik a helység nevét is, vagy
világosan megmondják, hogy melyik faluban, városban laktak.

Származáshelyeikről elmondható, hogy 1556-tól kezdve a XVI. század
végéig a levélkeresők több mint fele,¹²⁹ mintegy 53,3%-a többnyire a török
által elfoglalt magyarországi részekről, menekülteként érkezett Erdélybe.
A XVII. század elején Bethlen Gábor uralkodásáig az arány 75%-os az er-
délyiek javára (négy levélkereső közül csupán Kaproncai nem jött az Er-
délyi Fejedelemség területéről). Bethlen korszakában akár hat személlyel
számolunk (Címeríró Pál, Létai Lőrinc, Barkai Ambrus, Taracközy Péter,
Bojti Gáspár, Gönci György), akár nyolc hivatalnokkal (Kisfaludi és Barsi
ugyanis karrierjét Bethlennek köszönhette), az arány 50%-os. **Bethlen ha-
lála után a tendencia ismét megfordul, és tíz személyből csupán három
(30%) nem született az Erdélyi Fejedelemség területén. Összességében
vizsgálva a végeredmény azt mutatja, hogy a gyulafehérvári hiteleshely
hivatalnokainak közel fele, 43,2% nem volt erdélyi származású. Az erdélyi-
ek és magyarországiak közötti eltérés még kisebb lenne, ha figyelembe
vennénk a levélkeresők felmenőit, akik közül kettőtől tudjuk,¹³⁰ hogy nem
erdélyi származású, ebben az esetben 48,6% lenne az arány.**

¹²⁷ A kevésbé vagyonosnak tűnő requisitorok esetében, nagy valószínűséggel inkább a for-
rások hiánya, semmint a birtokoké a meghatározó, noha bizonyára voltak közöttük kevésbé
tehetősek is.

¹²⁸ Jóllehet a nevek sok esetben megtévesztők is lehetnek (pl. Dési István esetében, akiről
csak végrendeletéből tudható, hogy debreceni volt), mégis több levéltárossal is bebizonyoso-
dott, hogy családnévük megegyezik születési helyükkel (pl. Ilosvai Benedek és leánya Varan-
nai Katalin, Laskay János).

¹²⁹ Radicsics János, Mosdósi Ambrus, Dombai Benedek, Verőcei János, Ilosvai Benedek,
Bácsmegyei Ferenc, Laskay János, Zsámbokrétai Pál.

¹³⁰ Balásfi és Hercegszőlősi.

II.7. Származás, előző pályafutás, szolgálati idő

Az eddigiekben bemutatott szempontok mellett, vizsgálat tárgyát képezte, hogy milyen társadalmi kategóriából kerültek ki a gyulafehérvári levéltár tisztségviselői, továbbá korábbi pályafutásuk szakaszai és hivatalviselésük hossza. A requisitorokat származásuk szerint a következőképpen csoportosítottuk. Az első csoportba számbeli fölényük miatt a polgári vagy mezővárosi polgári környezetből jött levélkeresőket soroltuk, szám szerint tizenegy személyt (Verőcei János, Pápai Imre, Lippai Péter, Balásfi János, Kolozsvári János, Zákány Gábor, Dési István, Debreceni János, Gönci György, Böszörményi István, Diósi Gáspár), a teljes személyzet 29,7%-át. Négy hivatalnokról, a teljes személyi állomány 10,8%-áról tudjuk, hogy a köznemesi rétegből származott (Bárdi István, Taracközi Ferenc, Gyarmati István, Diósi Gáspár). Még csekélyebb arányban voltak jelen a székelyek, csupán két képviselőjüket (Sámsondi András, Árkosi Benedek) ismerjük (5,4%). Jobbágyszármazású mindössze egyetlen személy: Bojti Gáspár volt. További négy személyről derült ki (Ilosvai Benedek, Laskay János, Kisfaludi András, Csicsói György), hogy pályájuk során szereztek nemességet, tehát nem a nemesi rétegből kerültek ki. Tizenhatan kisnemesi vagy bizonytalan származásúak¹³¹ voltak. A hivatal tekintélye, a végzett munka **fontossága és a különböző szolgálatok következtében azonban** kijelenthető, hogy élete végére minden egyes általunk tárgyalt hivatalnok nemességet szerzett.¹³²

A gyulafehérvári levéltárosi állás előzménye viszonylag hosszú, átlagban mintegy tíz évig (9,88) tartó írnokoskodás volt a nagyobb vagy kisebb fejedelmi kancellárián,¹³³ amelynek során az országos jelentőségű levéltár jövődő gazdája elsajátíthatta azokat a gyakorlati ismereteket, amelyre requisitorként is szüksége lehetett a későbbiekben. A levélkeresők felének (19 személy) alakult a pályája az itt leírt modell szerint, és a legtöbbször a legképzettebb és legrátermettebb kancelláriai írnok nyerte el a requisitorságot.

Előfordult, hogy más szolgálatok jutalmaként vagy jövedelmeik kiegészítése végett nevezték ki őket, ilyen volt Szamosközy István és Bojti Gáspár este, de arra is volt példa, hogy magasabb hivatalt kárpótoltak a levéltárosi állással, amint azt Barsi Mihály, Taracközi Ferenc és Diósi Gás-

¹³¹ Ez főként az első hivatalnokokra vonatkozik.

¹³² Szigorúan véve ez alól kivételt képez a korszak elejének három requisitora (Dombai Benedek, Verőcei János, Szentmihályi Lőrinc), akiknek a neveik elé kitett honorabilis vagy venerabilis jelző az egyházi rendhez való tartozás egyértelmű jele, azonban tudvalevő, hogy utóbbi is kiváltságos rendnek számított.

¹³³ Requisitorsága előtt a leghosszabb ideig, 25 évig Balásfi János és Hercegszőlősi János szolgált a fejedelmi kancellárián.

pár pályája mutatja. Hivatalukat a legtöbb esetben életük végéig viselték, sokszor más funkciókkal párhuzamosan. Csupán négyen (Verőcei János, Szentmihályi Lőrinc, Laskay János, Gönci György) váltak meg tőle, és úgy tűnik egyszer sem önként, noha Laskay esetében szóba jöhet az ügyvédi pályára való áttérés lehetősége. Egyetlen személy, Balásfi János lépett feljebb innen a ranglétrán. Mindebből arra következtethetünk, hogy ebből az állásból anyagi szempontból nem érte meg más állami hivatalba menni.

A gyulafehérvári levélkeresők szolgálati idejének átlaga valamivel több, mint 9 év. Közülük ketten (Bárdi István és Diósi Gáspár) 19 évig voltak hivatalban, négyen szolgáltak 15 és 18 év között (Csicsói György, Radicsics János, Lippai Péter, Barsi Mihály), 10–14 évig volt levélkereső 11 személy (Dombai Benedek, Bojti Gáspár, Mosdósi Ambrus, Zákány Gábor, Gyarmati István, Szamosközy István, Hercegszőlősi János, Taracközi Ferenc, Ilosvai Benedek, Dési István, Balásfi János). Ugyancsak 11 requisitor munkálkodott 5–9 esztendőnyit (Laskay János, Debreceni János, Taracközi Péter, Pápai János, Böszörményi István, Verőcei János, Siklósi Mihály, Árkosi Benedek, Pápai Imre, Gönci György, Szentmihályi Lőrinc), a maradék kilenc ember pedig kevesebb mint öt évig (Barkai Ambrus, Kisfaludi András, Bácsmegyei Ferenc, Sámsondi András, Kolozsvári János, Kaproncai Márton, Zsámbokréti Pál, Létai Lőrinc, Címeríró Pál).

A gyulafehérvári levélkeresők hivatalviselésének időtartama

Szolgalati idő	Hivatalnokok száma
19 év felett	2
18–15 év között	4
14–10 év között	11
9–5 év között	11
4–1 év között	9

II.8. Képzettség, egyetemjárás

Említettük már, hogy a fejedelmek a requisitorok kinevezésekor figyelembe vették a jövőendő levélkereső szakmai felkészültségét is. Az általuk adományozott nemesítő levél vagy birtokadomány nem egy esetben kiemeli, hogy szolgálatai mellett különböző szinten elvégzett tanulmánya-
inak is köszönhetően tüntetik ki a kedvezményezettet (Ilosvai Benedek, Gönci György, Kisfaludi András, Csicsói György). Összesen 15 személyről tudjuk (ideszámítjuk Laskay Jánost is, akinek humanista műveltsége alaposabb iskolázottságra vall), hogy legalább középszinten elsajátított

ismeretekkel rendelkezett, amely a teljes személyzet 40,5%-át jelenti. A 15 levélkeresőből tízen jártak egyetemre,¹³⁴ négyen kollégiumba,¹³⁵ egy pedig mezővárosi iskolába.¹³⁶

A felsőfokú végzettséggel rendelkezők közül kiemelkedő a Báthory-korszakban és I. Rákóczi György uralkodása alatt egyetemre járók száma (három-három személy: Laskay János, Lippai Péter,¹³⁷ Szamosközy István, illetve Pápai János, Árkosi Benedek, Böszörményi István),¹³⁸ és további kettő-kettő esik a Báthory István regnálása előtti (Mosdósi Ambrus, Ilosvai Benedek) időre, illetve Bethlen Gábor (Bojti Gáspár, Barsi Mihály) uralkodásának az éveire. A Bethlen Gábor alatt szolgáló levélkeresőkről azonban elmondható, hogy nagy részük legalább középszintű ismeretekkel rendelkezett (hétfőből négy levélkereső). Az egyetemet jártak számát összehasonlítva a kolozsmonostori konvent requisitoráival, látható, hogy a gyulafehérvári peregrináltak száma harmadfélserese a kolozsmonostoriaknak.

Minden iskolát járt levélkeresőről elmondható, hogy az általuk látogatott tanintézmény pályájuknak kedvező alakulásában igen nagy (ha nem a legnagyobb) szerepet játszott. Összevetve a tanult személyek listáját a jószágaikról készült táblázattal,¹³⁹ arra a következtetésre jutunk, hogy nagy részük a lista élmezőnyében helyezkedik el (Laskay János, Bojti Gáspár, Mosdósi Ambrus, Barsi Mihály, Kisfaludi András, Szamosközy István, Lippai Péter).

II.9. Felekezeti megoszlás

A XVIII. század gyakorlata figyelembe vette a levélkeresők kinevezésekor, hogy minden bevett vallás képviselve legyen a levéltár őrzésében,¹⁴⁰ ugyanis egyik felekezet sem engedhette meg magának, hogy elveszítse befolyását egy olyan fontos intézmény fölött, mint az ország levéltára. A kolozsmonostori konvent esetében nem volt megállapítható, hogy a létezett-e ilyen előírás, és ha igen, mennyire tartották be a fejedelmek,¹⁴¹ a

¹³⁴ Mosdósi Ambrus, Ilosvai Benedek, Laskay János, Lippai Péter, Szamosközy István, Bojti Gáspár, Barsi Mihály, Pápai János, Árkosi Benedek, Böszörményi István.

¹³⁵ Gönci György, Kisfaludi András, Taracközi Ferenc, Csicsói György.

¹³⁶ Hercegszőlősi János.

¹³⁷ Lippai 1568-ban tűnt fel a wittenbergi egyetem hallgatói között, de vélhetően már Báthory István alatt kezdte karrierjét.

¹³⁸ Báthory István és Zsigmond uralkodásának idején kiemelkedő a főúri származású egyetemet látogatók száma is, amely 1612-től kezdve csökkenő tendenciát mutat. L. erre Horn Ildikó: *A főnemesi iskolázás változásai az Erdélyi Fejedelemségben*. Barokk, különszám, 2010.109–124.

¹³⁹ L. a Birtokok c. fejezetben.

¹⁴⁰ Trócsányi: Kormányhatósági levéltárak. 126; Bogdándi: A kolozsmonostori konvent. 63.

¹⁴¹ Bogdándi: A kolozsmonostori konvent. 63.

gyulafehérvári hiteleshely esetében azonban kijelenthető, hogy ha volt is ilyen előírás, azt a fejedelmek nem tartották be.

A gyulafehérvári hiteleshely levékkeresői közül 18-nak (47,2%) tudtuk megállapítani a vallási hovatartozását. Ebből egy személy katolikus volt (Címeríró Pál), hárman (8,6%) unitáriusok voltak (Laskay János, Lippai Péter, Balásfi János), mindannyian a korszak elején, és 14-en (37,8%) reformátusok (Ilosvai Benedek, Zákány Gábor, Debreceni János, Létai Lőrinc, Kisfaludi András, Bojti Gáspár, Taracközi Péter, Barsi Mihály, Pápai János, Taracközi Ferenc, Árkosi Benedek, Hercegszőlősi János, Böszörményi István, Csicsói György), főként a XVII. század elejétől kezdve.

További személyről, és pedig Diósi Gáspárról feltételezzük, hogy unitárius lehetett, minthogy Kolozsvárról származott. Utóbbi azonban a XVII. század végén lett levékkereső, emiatt református is lehetett. A protestáns valláson levők számát is ki lehet egészíteni nyolc személlyel. Idesorolható a levéltár első három requisitora (Radicsics János, Mosdósi Ambrus, Dombai Benedek), akik 1556-ban nem hagyták el Erdélyt Bornemissza Pál püspökkel, és János Zsigmond fejedelem alatt is a helyükön maradtak. Protestánsnak mondja a szakirodalom Szamosközy Istvánt is.¹⁴² Róla köztudomású, hogy igen toleráns és nyitott volt mindenfajta felekezettel szemben.¹⁴³ Vallásokon felül emelkedő gondolkodásmódjának bizonyítéka a VI. Hebdomadas V. könyvében szereplő, a jezsuiták Kolozsvárról való kiűzését leíró részlete,¹⁴⁴ amelyben egyértelműen elítéli a csőcselék pusztítását,¹⁴⁵ és amelyből kiderül, hogy jó viszonyban volt Marietti Antal tudós jezsuita atyával. Utóbbinak egy corvinát is kölcsönadott, amely ekkor pusztult el.¹⁴⁶ Az a tény, hogy udvari historikusa volt Erdély katolikus (Báthory Zsigmond és Báthory András), és protestáns (Bocskai István és Rákóczi Zsigmond) fejedelmeinek, továbbá kapcsolata Sarmasági Zsigmonddal, akitől adományt is nyert, ékesen bizonyítja, hogy kortársai szemében nem vallási hovatartozása, hanem történetírói érdemei nyomtak sokat a latban.

Egyértelműbben valószínűsíthető azonban a következő, XVII. századi hivatalnokok református vallása: Báthory Gábor nevezte ki hivatalába Dési Istvánt, Bethlen Gábornak köszönhette felemelkedését Gönci György,

¹⁴² Szamosközy: Erdély története. 9.; Bartoniek: Fejezetek. 277; ÚMIL. 1894.

¹⁴³ „Vallási kérdésekben annyira semleges, hogy protestáns volta szinte rejtve marad.” ÚMIL. 1894

¹⁴⁴ Szamosközy: Erdély története. 341–346.

¹⁴⁵ A jezsuita kollégium és könyvtára sorsáról I. Erdélyi könyvesházak I. Jakó Klára: *Az első kolozsvári egyetemi könyvtár története és állományának rekonstrukciója 1579–1604*. Szeged, 1991. 24–29.

¹⁴⁶ A corvinára I. még: Jakó Zsigmond: *Erdély és a Corvina*. In: Írás, könyv, értelmiség. Bukarest, 1976. 174–175.

I. Rákóczi György kancelláriáján kezdte karrierjét Bárdi István, és Apafi Mihály uralkodása alatt került a hiteleshelyre Gyarmati István. A református levéltárosok száma így módon 22 személyre egészülne ki, amely a teljes személyi állomány 59,4 %-a, a XVII. század folyamán, a protestáns fejedelmek uralma idején tevékenykedőknek pedig 81,8%-a (Szamosközy Istvánnal kezdődően 22 hivatalnokból 18 személy).

A számok alapján látható, hogy a XVI. század végéig unitárius és református hivatalnokok tevékenykedtek a hiteleshelyen, a protestáns fejedelmek azonban ettől kezdve gondoskodtak arról, hogy erre a fontos állásra az ország uralkodó vallását követő hivatalnokok kerüljenek.

II.10. Kapcsolatrendszer, befolyás, ügyfelek köre

A levélkeresők kapcsolatrendszerét vizsgálva feltűnő, hogy a XVII. század elejétől kezdve milyen szoros szálak fűzték őket a református egyházi elithez, különösképpen a református püspökökhöz és családjaikhoz. Taracközi Péter Tasnádi Ruber Mihály köréhez tartozott, jelen volt, amikor végrendelkezett, és amikor hagyatékát felosztották,¹⁴⁷ sőt, feltételezésünk szerint, a hiteleshelyre való bekerülését is neki köszönhetette. Debreceni János requisitor Tasnádi Ruber családjából házasodott, 1618 tájékán, első felesége halála után a püspök leányát, Tasnádi Erzsébetet vette nőül.¹⁴⁸ Debrecenit jó viszony fűzte a földijének számító Keserői Dajka Jánoshoz is, aki a levéltáros néhai apósát követte a püspöki székben. Feltételezhetően már Debrecenben ismeretséget kötöttek, hiszen Keserői köztudottan ott tanult külföldi peregrinációja előtt.¹⁴⁹ Valószínűleg ezért hivatkozhatott halálos ágyán a requisitor „az reghi egimás kezeöt valo iffiusagunkbeli io akarát”-ra,¹⁵⁰ aminek következtében gyermekei egyik gyámjaként nevezte meg Keserűit.

Bojti Gáspár udvari historikus és requisitor pályája többször keresztezte Keserői Dajka János utódját, Geleji Katona Istvánét. A majdani püspök 1617-ben üdvözlő verset is írt Bojtihoz,¹⁵¹ 1619-ben pedig heidelbergi útjuk során kaptak Bethlen Gábor fejedelemtől közös megbízatást.¹⁵² Gelejihez különleges viszony fűzhetette Barsi Mihályt is, ezzel magyarázható, hogy a requisitor halála után kiskorú fiának gyámjai a püspöknek zálogosították

¹⁴⁷ MNL OL F2.V. 272–275., III. 201.

¹⁴⁸ 1619. február 14-én Tasnádi Erzsébet már a levélkereső feleségeként szerepel egy bejegyzésben. MNL OL F2. III. 201–203.

¹⁴⁹ Zoványi: Lexikon. 310.

¹⁵⁰ MNL OL F2. VI. 65v; Sunkó: Debreceni 337.

¹⁵¹ Zoványi: Lexikon. 214.

¹⁵² Koncz: Vásárhelyi Koll. 33–34.

el értékes henningfalvi birtokát.¹⁵³ E helyen jegyezzük meg, hogy Geleji fiának, ifj. Geleji Katona Istvánnak az özvegyét, Engelsdorfi Szabó Katalint is hiteleshelyi hivatalnok, Böszörményi István levélkereső vette feleségül.

Csulai György püspök Bárdi István levélkereső ügyfeleihez tartozott. Előbbi 1650-ben a requisitor jelenlétében kölcsönzött 1000 tallért Varjasi Jánosnak.¹⁵⁴ Két esztendővel előtte pedig, bizonyára fejedelmi parancsra, a káptalan sekrestyéjében őrizték azt a pénzösszeget, amely a Csulai György udvari prédikátor gondoskodása által román nyelvre (*ad dacicam linguam*) fordított Új testamentum eladásából gyűlt össze. Nem ismeretes előttünk a pénzösszeg nagysága, de 1648 decemberében Bárdi bizonyította, hogy ebből adtak a levélkeresők előbb 400 forintot a vízaknai sókamara, majd 200-at a tordai sókamara szükségére.¹⁵⁵ Végül a püspök fia, ifj. Csulai György Bárdi utódjával, Diósi Gáspár requisitorral ápolt jó viszonyt. Kapcsolatukat jól érzékelteti egy 1676-ban kelt adásvétel, amelyben ifj. Csulai György előadta, hogy Gyulafehérváron a falakon belül („belől az kerítésen”) a Zsidó utcában, Diósi házának szomszédságában birtokol egy ház-helyet, amelyet az említett Csulai atyja, id. Csulai György cserélt „az Boros Jeneiektől”, és amelyről Diósi kijelentette, hogy illendő áron megvenné, ha eladó volna. Tekintetbe véve, hogy a levélkereső sokszor tett Csulainak szolgálatot, utóbbi a nevezett ház-helyet örökáron eladta Diósinak és feleségének 16 forintot.¹⁵⁶

Ifj. Csulai György bizonyára nem véletlenül hivatkozott Diósi szolgálataira. A jegyzőkönyvi bejegyzések számos olyan adományról szólnak, amelyeket a levéltár alkalmazottai nyertek ügyfeleiktől közbenjárásuk vagy levéltári ténykedésük jutalmául.¹⁵⁷ Tisztségük fontosságát érzékelteti, hogy a perben álló ügyfelek számára olykor elegendő volt kikeresni egy-egy oklevelet a hiteleshely sekrestyéjéből, hogy a későbbiekben az értékes írományt perdöntő bizonyítékként használhassák fel. Ez történhetett akkor is, amikor Zákány Gábor requisitor István nevű fia kerestetett ki a sekrestyéből egy ítéletlevelet, amelynek segítségével behajthatta adósságát a karánsebesiektől.¹⁵⁸ Ugyancsak erre utal Dési István requisitor és Barkai Ambrus nagyobb kancelláriai írnok egyezsége 1616-ból, amely szerint Barkai egy borbándi házat adott el Désinek jutányos áron, azonban kikötötte, hogy a requisitor élete hátralevő részében fizetség nélkül keressen ki a sekrestyéből személyét érintő okleveleket.¹⁵⁹

¹⁵³ MNL OL F2. XV. 16–18.

¹⁵⁴ MNL OL F2. XV. 206–207.

¹⁵⁵ MNL OL F2. XV. 118.

¹⁵⁶ MNL OL F2. XXIV. 184–186.

¹⁵⁷ MNL OL F2. III. 87, V. 300, IV. 92, VII. 49v–50r, 123r, 131v, XXIV. 187, XXVI. 241.

¹⁵⁸ MNL OL F2. III. 30.

¹⁵⁹ MNL OL F2. IV. 278.

A mindenkori hiteleshelyi levélkeresők és a fejedelmi (kisebb vagy nagyobb) kancellária írnokai közötti viszonyt nem pusztán az imént leírt példával lehet illusztrálni, számos adat utal rá, hogy e két hivatal viselői szoros kapcsolatban álltak egymással. Ismeretségük és valószínűleg barátságuk sokuk esetében már a fejedelmi kancellárián kialakulhatott, hiszen amint már kimutattuk, a levélkeresők fele része előzőleg a kancellárián is szolgált. Ugyancsak szinte kollegiális kötődést feltételez a külső hiteleshelyi tevékenység során végzett munka, amelynek során egy-egy határjárás vagy tanúvallatás alkalmával hosszú utat kellett, hogy megtegyen a hiteleshelyi tanúbizonyosság és (általában a nagyobb) kancellária írnoka egymás társaságában. A köztük fennálló szoros viszony időnként egyúttal családi összeköttetést is jelentett. Erre jó példa, hogy Barkai Ambrus leányai közül ketten nagyobb kancelláriai írnokokhoz, Kisfaludi Andráshoz és Hercegszőlősi Jánoshoz mentek feleségül.

A requisitorok egymás között kialakult kapcsolatára is számos jegyzőkönyvi bejegyzés utal. Barátság és komaság kötötte össze Bojti Gáspárt és Gönci Györgyöt,¹⁶⁰ továbbá Böszörményi Istvánt és Gyarmati Istvánt,¹⁶¹ utóbbiak barátságát szépen szemlélteti Gyarmati megjegyzése, aki társa halálakor a következőket írta: „... collega noster amantissimus et desideratissimus mortuus est”.¹⁶² Ellenségeskedés jellemezte viszont hivatali idejének vége felé Bárdi István és Taracközi Ferenc viszonyát, akik 1666-ban az „ország” szeme láttára veszekedtek a Fogarason tartott országgyűlésen.¹⁶³

Sunkó Attila vetette fel, hogy (bizonyára Bethlen Gábor) fejedelem¹⁶⁴ tudatos törekvése eredményeképpen Gyulafehérváron „azonos vagy szomszédos utcákban voltak az udvari kék gyalogok és az udvari familiárisok házai” és hozzájuk hasonlóan a requisitorok házai is.¹⁶⁵ Bethlenről talán kijelenthető, hogy volt ilyen elképzelése, de ez nem valósult meg, mert „kivihetetlen utópia volt”.¹⁶⁶ Ismert tény, hogy a fejedelemség kor folyamán, egészen az 1658-as tatár betörésig (tehát nem csupán Bethlen Gábor korszakában), az írástudó rétegre igen nagy vonzerőt fejtett ki a fejedelmek székvárosa az itt működő központi hivatalok miatt. Ennek tulajdoníthatóan a viszonylag kis népességű, mintegy 2000 lakójú Gyulafehérváron élő levélkeresők, kancelláriai írnokok vagy diplomaták házai, akárcsak környékbeli birtokai gyakran szomszédosak lehettek. Ilyen volt például Bojti

¹⁶⁰ MNL OL F2. VI. 104r. MNL OL F2. VI. 119v.

¹⁶¹ MNL OL. F15. 63.

¹⁶² MNL OL F2. XXIV. kezdő lap.

¹⁶³ EOE XIV. 173.

¹⁶⁴ Nem pontosítja, hogy melyik fejedelemre gondol. Sunkó: Debreceni János. 314.

¹⁶⁵ Sunkó: Debreceni János. 314. 28. jegyz.

¹⁶⁶ Kovács: Bethlen székvárosa. 287–290.

és Barsi háza,¹⁶⁷ Bojti és Barkai borbándi birtoka¹⁶⁸ vagy Hercegszőlősi János fiának és Gyarmati Istvánnak sárdi birtoka,¹⁶⁹ de ezek a szomszédsági viszonyok inkább az előbbieik során szemléltetett kapcsolatrendszer által, semmint tudatos központi törekvés következtében valósultak meg.

A levélkeresőknek hosszabb-rövidebb hivatali működése során a korszak ügyvédekéhez hasonlóan kialakult azon ügyfeleknek a köre, akik gyakorta vették igénybe szolgáltatásaikat. A kérelmezők területi megoszlását a requisitorok működését ellátó instrukció a következőképpen szabályozta: „Hogy a Conventnek a mennyire regenten hatarak uolt migh iarhattanak az Országghban és Magyar Országghban. Executioban addigh iarhassanak, tovább ne, hogy a Feiervári Captalannak is legien bizonyos helyek, hol exequalhassanak”.¹⁷⁰ Ez a szabályozás minden bizonnyal azt célozta, hogy a gyulafehérvári requisitorok a középkori hagyományokat folytatva Erdély déli részein folytassanak külső hiteleshelyi munkát, és onnan fogadjanak ügyfeleket, s ez a törekvés a fejedelemség kor folyamán meg is valósult. A kolozsmonostori konvent vonzáskörzetéhez hasonlóan, amely a főként Kolozsvárról és Kolozs vármegyéből fogadta az őt felkereső személyeket,¹⁷¹ a káptalan ügyfeleinek nagy része is Gyulafehérvárnak és környékének nemesi rétegéből került ki. A viszonyt sok esetben a requisitor személye is meghatározta. Ilyen volt pl. Siklósi Mihály, akinek román kisnemesi származása miatt nagy számú román (Hunyad, Zaránd, Szörény vármegyei nemes) ügyfele volt, vagy Bárdi István, aki gazdasági ügyekben való jártassága révén sokszor igazította el az ilyen ügyekben érdekelt kérelmezőit.

II.11. Házasságkötési stratégiák, leszármazottaik

Az előbbieik során utaltunk már arra, hogy a levélkeresők házasságaik által is igyekeztek javítani vagyoni helyzetükön, és feleségeik átlagosan legalább akkora vagyonnal rendelkeztek, mint maguk a hivatalnokok. 22 requisitornak, a teljes személyi összetétel 59,4%-ának (34 személlyel számolva 64,7%) ismerjük a felesége nevét és származását, s ez a többszöri nősülés következtében összesen 32 asszonyra vonatkozik.

¹⁶⁷ MNL OL F2. VII. 103v.–104r.

¹⁶⁸ MNL OL F2. VII. 131v.

¹⁶⁹ MNL OL F2. XXIV. 46–48.

¹⁷⁰ Jakó: Instrukciunile. 54. (3. pont).

¹⁷¹ Bogdándi: A kolozsmonostori konvent. 134–135.

A levélkeresők feleségeinek és származásának jegyzéke

Levélkereső neve	Felesége neve	Felesége származása
Mosdósi Ambrus	Csoronk Ilona	nemes
Radicsics János	Nagyváti Anna Pestesi Zsófia	nemes nemes
Ilosvai Benedek	Briccius Kokavinus mostohaleánya: Julianna?	nemtelen
Pápai Imre	Kerey Sára	nemes
Laskay János	Nemes Krisztina	nemes
Lippai Péter	Majtényi Anna	polgár
Balásfi János	Budai Anna	polgár
Szamosközy István	Szász Borbála	nemes
Dési István	Kaproncai Borbála	nemes
Kaproncai Márton	Székely Anna	nemes
Debreceni János	Éradonyi Erzsébet Tasnádi Erzsébet	nemes nemes
Címeríró Pál ¹⁷²	Vágó Borbála Nagy Borbála	nemes nemes?
Barkai Ambrus	Csányi Erzsébet	nemes
Bojti Gáspár	Kalah Erzsébet Jászberényi Zsófia	mezővárosi polgár nemes
Gönci György	Gyulai Zsófia	polgár
Kisfaludi András	Barkai Judit Szászfalusi Anna	nemes nemes
Barsi Mihály	Kornis Zsófia	nemes
Siklósi Mihály	Rácz Erzsébet	nemes
Hercegszőlősi János	Barkai Zsófia Katonai Zsófia	nemes nemes
Bárdi István	Komáromi Borbála Csernátoni Katalin	nemes nemes
Böszörményi István	Engelsdorfi Szabó Katalin	polgár
Gyarmati István	Packó Borbála Micsó Zsófia	polgár nemes
Diósi Gáspár	Csiszár Borbála Fényi Borbála	nemes nemes

¹⁷² Címeríró Pál családjára l. Kovács: Címeríró Pál. 246–248., 256–257.; Vekov: Töredékek. 4–6.

A táblázat adatai azt mutatják, hogy a 32 asszony közül egynek nem ismeretes a származása, Ilosvai feleségéről pedig annyit tudunk, hogy nemtelen volt, mert címereslevele így említi.¹⁷³ A requisitorok feleségeinek nagy hányada, 75%-a (24 személy) nemesi, 15,6%-a (öt személy) polgári, míg 3,1%-a (egy személy) mezővárosi származású volt. Utóbbi Bojtinak volt a felesége, aki maga is jobbágysorból származott, ugyanakkor az ő esetében az is megfigyelhető, hogy második felesége már nemes asszony volt, az ugyancsak nemtelen származású Kisfaludi András feleségei pedig mindketten nemesek voltak. Az is látható, hogy a mezővárosi vagy városi származású levélkeresők nem idegenkedtek polgári sorból való házastárstól. Ez vonatkozik Balásfi Jánosra, Lippai Péterre, Gönci Györgyre és Böszörményi Istvánra, de érvényes Debreceni Jánosra is, akinek második felesége Tasnádi Erzsébet mezővárosi származású apától született.

A levélkeresők gyermekeiről és későbbi sorsukról csupán töredékes adataink vannak. 21 (56,7%, illetve 61,1%) **személy esetében ismerjük gyermekeinek nevét, illetve tudjuk vagy gyanítjuk gyermektelenségét.**

A levélkeresők gyermekeinek jegyzéke

Requisitor neve	Gyermekeinek száma	Felnőtt korú gyermekek száma
Mosdósi Ambrus	2 fiú	1 fiú
Radicsics János	1 fiú, 1 leány	1 fiú
Ilosvai Benedek	1 leány	1 leány
Laskay János	–	–
Lippai Péter	1 fiú	–
Balásfi János	1-nél több	–
Zákány Gábor	1 fiú, 1 leány	1 fiú, 1 leány
Szamosközy István	–	–
Dési István	1 fiú, 1 leány	1 fiú
Debreceni János	1 fiú, 1 leány	–
Címeríró Pál	2 leány, 1 fiú	1 fiú, 1 leány
Barkai Ambrus	3 leány	3 leány
Bojti Gáspár	4 leány	3 leány
Kisfaludi András	1 leány	–
Barsi Mihály	1 fiú	1 fiú
Siklósi Mihály	1 leány	–
Hercegszőlősi János	3 fiú, 1 leány	1 fiú
Bárdi István	1 fiú	1 fiú

¹⁷³ Kolozsvári Egyetemi Könyvtár Kézirattára Ms. 999.

Böszörményi István	2 fiú	1 fiú
Gyarmati István	1 fiú, 1 leány	1 fiú, 1 leány
Diósi Gáspár	1 fiú, 1 leány	1 leány

Bár az adatok töredékessége fokozott óvatosságra int, mégis az általunk összeállított táblázat első látásra is azt mutatja, hogy a vizsgált csoport tagjainak nagy része, a nagy gyermekhalandóságnak tulajdoníthatóan még annak az alapvető biológiai törvénynek sem tett eleget, amely kimondja, hogy a fajfenntartás végett két utódra, a növekedéshez háromra van szükség. Ez a szabály a közép és korai újkorban, amikor kevés gyermek érte meg a felnőttkort, még hangsúlyosabban érvényesült, és úgy tűnik a legtöbb levélkereső esetében igaz volt Bárdi István megállapítása: „Mivel ezért noha az Ur Isten bennünket szerelmes csemetécskékkal is megháldott vala, de azokat szemeink elől Isten el szedegette...”¹⁷⁴

A 21 levélkeresőnek összesen 37 gyermeke született, amelyből kevesebb, mint fele, mindössze 21 személy lett nagykorú. További vizsgálatra vár annak megállapítása, hogy a requisitorokkal sok szempontból rokonítható nagyobb kancellária írnokainak, általában véve pedig a középnemesi rétegnek az utódlásra vonatkozó szokásai milyen természetűek voltak, annyi azonban világos, hogy a vizsgált réteg demográfiai mutatói sok szempontból hasonlítanak a városi polgárságéra (talán azért is, mert városi környezetben tevékenykedtek). Bogdándi Zsolt kutatásai nemrég mutatták ki, hogy Kolozsvár városának a XVI., XVII. század folyamán népességnövekedési szempontból is szüksége volt a beköltöző jobbágyokra, ugyanis a városi polgárok nehezen szerzett vagyonuk megtartása érdekében hajlottak arra, hogy kevesebb gyermeket vállaljanak.¹⁷⁵ Ugyanez elmondható a XVI. század elejének városairól is, amelyekről Kubinyi András vizsgálatai alapján tudjuk, „hogy a középkori városokban nem beszélhetünk természetes szaporodásról, helyette inkább fogyásról, és ezt mind a külföldi, mind a hazai városok esetében adatokkal is alá tudjuk támasztani”.¹⁷⁶ Kubinyinak egy másik tanulmánya e téren konkrét adatokkal is szolgál, amelyben 80 budai polgár adatait összegyűjtve kimutatta, hogy közülük 24 gyermektelenül halálozott el, és mindösszesen 59 nagykorú és 7 kiskorú gyermekük volt.¹⁷⁷ Jóllehet az általunk végzett kutatás

¹⁷⁴ MNL OL F2. XXXII. 46v–48r.

¹⁷⁵ Bogdándi Zsolt: *Jobbágyok Kolozsvárra költözése a fejedelemség korában. 16–17. századi jobbágyfelszabadítások a kolozsmonostori jegyzőkönyvekben.* Erdélyi Múzeum LXXIV. (2012). 3 sz. 74–75., 80.

¹⁷⁶ Kubinyi András: *Parasztok városba költözése a középkor végén.* In: *Tanulmányok Budapest középkori történetéről* II. Bp., 2009. 572.

¹⁷⁷ Kubinyi András: *Budai és pesti polgárok családi összeköttetései a Jagelló korban.* Levéltári Közlemények. XXXVII. (1966) 2. sz. 227–291.

kevesebb személlyel számol, az adatok párhuzamba állítása nem érdektelen, hiszen a levélkeresőről éppen úgy elmondható, mint a vagyonos polgárokról, hogy a sok munka, viszontagság, nem- egyszer csak a pusztaszerencse által megszerzett vagyonukat nem szívesen aprózták el.

III. A GYULAFEHÉRVÁRI HITELESHELY LEVÉLKERESŐI

Radicsics (Radychest/Radychyth) János (1549–1566)

Az erdélyi káptalan első három levélkeresőjének egyike, és talán legkorábban a hiteleshely kötelékében dolgozó világi tagja. Neve alapján horvát származású volt, a Körös vármegyei Radesics¹⁷⁸ lehetett származási helye. Egyetemre járásával kapcsolatban nem rendelkezünk adatokkal, valószínűleg domidoctus volt. A források 1549-ben említik először a káptalan jegyzőjének,¹⁷⁹ és csupán egy későbbi adatból tudjuk, hogy Izabella királyné kíséretében jött Erdélybe.¹⁸⁰

A mondott funkcióban Tályai István káptalani nótáriust követte, aki 1547-ben még a hiteleshely hivatalnoka volt, azonban 1557-ben, továbbá 1559-ben is Kolozsvár város jegyzőjeként tűnt fel.¹⁸¹ A szekularizáció után Radicsics továbbra is a hiteleshely tagja maradt, és ellátta a nótáriusi teendőket, de emellett 1559–1564 között ítélőszéki esküdt ülnök¹⁸² és nagyobb kancelláriai írnok¹⁸³ is volt 1566. április 15. után bekövetkezett haláláig.¹⁸⁴

¹⁷⁸ Engel: Térkép.

¹⁷⁹ Vekov, Károly: *Locul de adeverire din Alba-Iulia. Secolele XIII–XVI*. Cluj-Napoca, 2003. Vekov: Anexa 7.

¹⁸⁰ MNL OL. F 4. Comit Alb. Cista 3, Fasc. 1, Nro 31.

¹⁸¹ Bethlen cs. lt. 225. sz.; Binder 1982. 230; DL 38708, DF 257912.

¹⁸² 1559. május 15. Izabella királyné levélkeresztető parancsában a következőképpen szerepel: egregio Joanni Radachith iurato assessori sedis nostrae iudiciariae etc. DL 36910.

¹⁸³ MNL OL F4. Comit Alb. Cista I. Fasc. 4. Nr. 33; MNL OL F12. IV. cs.

¹⁸⁴ Kemény cs. csombordi lt. 93. sz.

Birtokaival kapcsolatban jó kiindulási pont a neve mellett feltüntetett gáldi¹⁸⁵ és gáldtői¹⁸⁶ jelző, amely arra utal, hogy a Gyulafehérvár közelében fekvő Magyargáldon és Gáldtőn feküdtek birtokai. Hogy ez valóban így volt, arra bizonyosággal szolgál egy 1555-ben kelt oklevél,¹⁸⁷ amelyben az akkor még káptalani nótáriusként szereplő Radicsics a felesége, Nagyváti Anna nevében tiltakozott egy gáldtői nemesi udvarház és részbirtok, továbbá az ottani, Gáld-patakra épített kétkerekű malom iktatása ellen. Másik birtokával kapcsolatban 1566-ból származik az első adatunk: ekkor vélhetőleg második felesége, Pestesi Zsófia vallott gáldi jobbágycsoportokról, akiket a majdani requisitor, Bácsmegyei Ferenc zálogosított el 35 forinton.¹⁸⁸ A gáldi jószág nem pusztán két jobbágyra szorítkozott: a requisitor halála után az özvegytől, aki akkor már Bogáti Imre felesége volt, egy bizonyos Batki Katalin nevű nemesasszony visszaváltott egy magyargáldi kőből épült udvarházat és részbirtokot. A jogügylet lebonyolításánál Pestesi Zsófia Gáldtői Gergely gyámjaként és Radicsics Jánostól született leánya: Margit nevében jelent meg.¹⁸⁹ Radicsics leányának további sorsáról nem rendelkezünk adatokkal, azonban Gáldtői Gergely alighanem Radicsicsnak korábbi feleségétől: Nagyváti Annától született fia volt, aki a későbbiekben Gáldtői, másként Nagyváti Gergely néven többször is szerepel vajdai emberként különféle jogügyletek során.¹⁹⁰

Mosdósi (Mosdosi) Ambrus (1555–1568)

Mosdósi Ambrus¹⁹¹ Radicsicshez hasonlóan az erdélyi káptalan tagja volt a szekularizáció előtt is. Neve alapján a Tolna megyei Mosdósról származott.¹⁹² Egyetemjárására vonatkozóan elmondható, hogy nagy valószínűséggel vele azonosíthatjuk azt az Ambrosius Eeles de Mosdost, aki 1538-ban tűnik fel a bécsi egyetem anyakönyvében.¹⁹³ Széles körű műveltségére és tudására bizonyosság Bornemissza Pál erdélyi püspök 1555-ben kelt levele, amelyben személyét alkalmasnak tartotta az erdélyi egyházmegye és székesegyház történetére vonatkozó források összegyűjtésére

¹⁸⁵ Joannes Radychst de Gald. DL 36605.

¹⁸⁶ 1667-es másolatban: Joannes Radisth de Galteö. DL 36910.

¹⁸⁷ MNL OL. F4. Comit Alb. Cista 2. Fasc. 3. Nr. 38.

¹⁸⁸ Kemény cs. csombordi lt. 93. sz.

¹⁸⁹ MNL OL. F4. Comit Alb. Cista 2. Fasc. 4. Nr. 5

¹⁹⁰ ErdKápjkv. VIII. 1. 349, 353.

¹⁹¹ Személyéről l. még: Bogdándi: A kolozsmonostori konvent. 21–22.

¹⁹² Engel: Térkép.

¹⁹³ Schrauf Károly: *A bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyve 1453-tól 1630-ig*. Magyarországi tanulók külföldön IV. Bp., 1902. 192.

és feldolgozására.¹⁹⁴ Mindez hozzájárult ahhoz, hogy a későbbiekben a hiteleshely egyik levéltárosa legyen, hiszen az oklevelek kikereséséhez is elengedhetetlen volt a káptalani levéltár alapos ismerete.

Első biztos adatunk róla 1555-ből származik, ekkor ózdi főesperes¹⁹⁵ és erdélyi dékánkanonok¹⁹⁶ volt. Dékánkanonoki címe magyarázatul szolgál arra is, hogy a szekularizáció után előbb Izabella királynénak, majd János Zsigmondnak is tizedarendátora lett. A dékánkanonok a magyarországi kanonoki testületekben a tisztségviselők (és nem a méltóságviselők) közé tartozott, ellentétben más nyugat-európai testületekkel. Feladatai közé tartozott a káptalani birtok igazgatása, a bevételek szétosztása a kanonokok között, joghatóságot gyakorolt a káptalan jobbágysai fölött, ítélkezett a kanonokok között felmerülő vitás kérdésekben. Évente választották maguk közül a kanonokok, egyszerű szavazattöbbséggel a tisztség betöltésére.¹⁹⁷

Erdélyben a dékánkanonokot a negyedik hely illette meg a méltóságsorban, mindemellett magyarországi társaihoz hasonlóan nem számított dignitáriusnak. Bevétele meghaladta az egyszerű kanonoki jövedelmet, az ör- és éneklőkanonokhoz hasonlóan több tételből duplán részesedett,¹⁹⁸ ezért pénzbeli bevétele és a méltóságsorban betöltött helye a káptalan dignitáriusaihoz közelíti. Tisztségét egy évig töltötte be, és Hegyi Géza kutatásai szerint,¹⁹⁹ választása a 14. században (és a 16. században is) többnyire Szent György vértanú ünnepén (április 24.) vagy ennek nyolcadán zajlott. A 16. század elején és valószínűleg a szekularizáció előtt is mesterkanonokok töltötték be a dékáni tisztséget, akik közül azonban többen is feljebb léptek a ranglétrán a későbbiekben. Nézetünk szerint azonban nem a dékánkanonokság segítette hozzá viselőjét egy jobban jövedelmező álláshoz, csupán arról van szó, hogy a dékánkanonokságot gazdasági ügyekben járatos rátermett személyekre bízták, akik később éppen jártasságuk révén bizonyultak alkalmasnak magasabb funkciók betöltésére is.²⁰⁰ Ez a megállapítás úgy véljük, megállja a helyét Mosdósi Ambrus esetében is.

Igen valószínűnek tartjuk, hogy Mosdósi dékánkanonoki tisztsége mellett 1556 előtt a kanonoksággal összekapcsolt Szent Kereszt-oltár igazgatóságát is betöltötte.²⁰¹ Erre utal János Zsigmondnak 1570. március 30-án

¹⁹⁴ Entz: A székesegyház. 187–188.

¹⁹⁵ MNL OL. F4. Comit Hunyad. Cista 1. Fasc. 4. Nr. 43.

¹⁹⁶ Vekov: Anexa 7.

¹⁹⁷ Fedeles: Személyi összetétel. 59.

¹⁹⁸ Barabás 1911. 401–442.

¹⁹⁹ Hegyi Géza: *Az erdélyi dékánkanonoki tisztség betöltése az Árpád és Anjou korban*. Középkortörténeti tanulmányok 6. A VI. Medievisztikai PhD-konferencia (Szeged, 2009. június 4–5.) előadásai. Szeged, 2010. 64–65.

²⁰⁰ Gálfi: Kapcsolat. 3–24.

²⁰¹ Gálfi Emőke: *Az erdélyi káptalan oltárosai és a hiteleshelyi munka a középkor végén*. Megjelenés előtt álló kézirat.

kelt oklevele,²⁰² amelyben hűséges szolgálatai jutalmául Hagymási Kristóf tanácsúrnak adományozta néhai Mosdósi Ambrus kőházát. A ház, pontosít a fejedelem mandátuma, egykor a Szent Kereszt-oltár igazgatóságához tartozott, és Gyulafehérváron a falakon belül a katedrálissal szemben fekszik. Szomszédságában egyfelől néhai Somlyói Báthory András árváinak háza, másfelől Wesselényi Miklós ítélőmester és az ítélőszék esküdt ülnökeinek háza áll. A szóban forgó ház Mosdósi Ambrusnak élethossziglan volt eladományozva, és halálával szállt vissza a kincstárra. Tartozéka három szőlő a gyulafehérvári szőlőhegyeken.

A Szent Kereszt-oltár történetéről, annyit érdemes itt megemlíteni, hogy 1357-ből származik rá az első adat,²⁰³ és a gyulafehérvári székesegyház gazdagon dotált oltáraihoz tartozott. A már említett három szőlőn kívül Tövis tizedét is birtokolta, amelyet 1403-ban Upori István püspök adományozott az oltárnak.²⁰⁴ Igazgatósága más gazdag oltárjavadalmakhoz hasonlóan többnyire kanonoksággal volt összekötve, 1499-ben rectora a Lázói-kápolna építtetője, Lázói János volt.²⁰⁵ Az 1570-ben kelt adománylevél keltekor az oltárhoz tartozó tövisi tizedet az uralkodó már eladományozhatta, ezért nem szerepel az oklevélben.

Az 1556-ban végbement szekularizációt követően a tized a fejedelmi kincstár egyik jövedelmi forrásává vált. Tekintettel arra, hogy a káptalant megillető jövedelmek kezelése azelőtt is a dékánkanonok tiszte volt, Izabella királyné a dézsma adminisztrációját Mosdósira bízta. Feltételezhető, hogy a tizedarendátor tisztét Erdélyben elsőként viselő Mosdósi megbízását nem sokkal a szekularizáció után kapta meg, de adatokkal erre nézve csupán 1559-ből rendelkezünk, amikor Izabella királyné egyik levélkeresetű parancsában levélkereső funkciója mellett a tizedarendátorit is felsorolja.²⁰⁶ A királyné halála után János Zsigmond fejedelem is alkalmasnak találta mindkét tisztség betöltésére, amelyeket 1568 után bekövetkezett haláláig viselt.²⁰⁷

Mosdósi nemesi származására bizonyosság a neve után előforduló *egregius* jelző, hozzá kell tenni azonban, hogy Izabella királyné első ránk maradt levélkeresetű parancsainak egyikében még *honorabilis magister* címen szerepel,²⁰⁸ ez a cím pedig félreérthetetlenül utal a káptalani testü-

²⁰² Gyulay-Kuún cs. lt. nr. 216.

²⁰³ Entz: A székesegyház. Bp. 1958. 201.

²⁰⁴ Entz: A székesegyház. Bp., 1958. 201.

²⁰⁵ Balogh Jolán: *Az erdélyi renaissance*. Kolozsvár 1943. 236. Tóth-Szabó Pál: Magyarország a XV. sz. végén a pápai supplicatiók világánál. Századok 1903. 223–224.

²⁰⁶ 1559. május 15. „magistro Ambrosio Mosdosi arendator decimarum nostrarum Transilvanarum etc.” DL. 36910.

²⁰⁷ Személyére nézve az utolsó adat: 1568. augusztus 1. DL 36590.

²⁰⁸ DL 36910.

letben betöltött kanonoki méltóságára. 1556 után az egyház kötelékéből valószínűleg protestáns meggyőződése miatt is kilépett Mosdósi családot alapított,²⁰⁹ és feleségül vette a tekintélyes erdélyi nagylaki Csoronk családból származó Csoronk Ilonát.²¹⁰ Feleségének anyja a szancsali Sulyok családból származó Sulyok Borbála,²¹¹ apja pedig Csoronk Gergely. Utóbbi fivére²¹² volt annak a Csoronk Mártonnak, aki 1541-ben a kisebbik kancellária írnokaként tűnt fel,²¹³ 1555–1560 között fiscalis director,²¹⁴ 1560-ban pedig Fehér vármegye ispánja volt.²¹⁵

Házasságukból két gyermek született, Mosdósi István és János,²¹⁶ akik közül a felnőttkort csupán János érte meg. Róla apja halála után 1581-ben hallunk először, amikor arra hivatkozva engedte el anyja és mostohaapja, Barlabási Lénárd tartozását, hogy gondját viselték és nevelték.²¹⁷ Utóljára 1593-ban tűnik fel a forrásokban mint nagylaki Mosdósi János, és egy ispánlakai részbirtok iktatásánál volt jelen szomszédként.²¹⁸ Ebből arra lehet következtetni, hogy Nagylakon és Ispánlakán is birtokolt. Mosdósi özvegye, férje halála után az igen tekintélyes Barlabási családból²¹⁹ származó héderfáji Barlabási Lénárdhoz ment férjhez,²²⁰ 1581 februárja után halt meg.²²¹

Mosdósi Ambrus anyagi viszonyairól és birtokairól csupán szórványos adatok szólnak. Gyulafehérvári háza mellett 1564-ben Váradon is házzal rendelkezett, amely az Üdvöztőnek szentelt oltár kőháza és az iskola épületének szomszédságában állt.²²² Birtokaira nézve a legfontosabb információt egy 1565. december 10-én kelt privilegiális oklevél szolgáltatja.²²³ Ebben János Zsigmond fejedelem átírt három oklevelet, amelyet Mosdósi Ambrus mutatott be neki. Ezek lényege, hogy Mosdósi felesége jussán

²⁰⁹ Család alapítására azonban vallásának magváltoztatása nélkül is módja nyílhatott, ha nem vette fel előzőleg a nőtlenségre kötelező nagyobb egyházi rendeket. Ily módon nem zárható ki teljesen az a lehetőség sem, hogy katolikus maradt.

²¹⁰ Bánffy cs lt.; Függőpecsétés oklevelek gyűjteménye nr. 19.

²¹¹ MNL OL F15. VII. 90v–91v.

²¹² KmJkv II. 4472–4473.

²¹³ Trócsányi: Központi kormányzat. 366.

²¹⁴ KmJkv II. 5373, Trócsányi: Központi kormányzat. 357.

²¹⁵ MNL OL F3. A. nr. 72.

²¹⁶ Bánffy cs lt.. Függőpecsétés oklevelek. nr. 19

²¹⁷ MNL OL F15. VII. 108v–109r.

²¹⁸ ErdKápjkv. VIII. 1. 944.

²¹⁹ Vélhetőleg Barlabási Lénárd erdélyi alvajda (1501–1525) fia és Barlabási János magister gyulafehérvári főesperes-kanonok (1504–1534), később csanádi püspök (1549) unokaöccse volt.

²²⁰ MNL OL F15. VII. 90v–91v, VII. 108r–108v, VII. 108v–109r.

²²¹ MNL OL F15. VII. 108v–109r.

²²² MNL OL F3. A. nr. 54.

²²³ Bánffy cs lt. Függőpecsétés oklevelek. nr. 19

a fejedelemtől kieszközölte a Porkolábrésznek és Sulyokrésznek nevezett szancsali (Küküllő vármegye) birtokrészeket a rajtuk levő udvarházakkal együtt, aminek következtében egyrészt Mosdósi és Csoronk Ilona, másrészt az asszony rokonai, a Porkoláb család között per kezdődött. A felek végül fogott bírák segítségével a következő egyezséget kötötték: a Porkoláb rokonság eladja a nevezett birtokrészeket Mosdósinak és feleségének 115 magyar forinton és 75 dénáron. A fejedelem az egyezséglevél alapján elrendelte a birtokok iktatását, és Mosdósi birtokba vehette a Küküllő vármegyei jószágokat, amelyeken különböző fejlesztéseket is eszközölt a későbbiekben. Háportoni Forró János 1573 táján kelt tiltakozásából tudjuk, hogy Mosdósi szancsali birtokán malmot épített a Küküllő folyóra, amelynek következtében a folyó többször is elárasztotta a szomszédos birtokok jószágait, köztük Forró János Iklódon fekvő szántóföldjeit. Ugyanakkor utóbbi azért is tiltakozott, mert mialatt Erdőd vára ostrománál (1565) harcolt, addig a requisitor elfoglalta Cserealja nevű Pettend és Szancsal mellett fekvő kaszálóját.²²⁴

Mosdósi több birtokkal vagy birtokrésszel rendelkezett Fehér vármegyében is. Vajasdi birtoka valószínűleg saját szerzeménye volt,²²⁵ és ugyancsak felesége, Csoronk Ilona jussán birtokolt Nagylakon is.²²⁶ Zálogjogon bírt 1563-tól kezdve egy hosszútelki részbirtokot, amely igencsak értékes lehetett, tekintve, hogy 200 magyar forinton vette zálogba Hosszútelki Ferencről és Boldizsártól.²²⁷ A jószágot fia 1581-ben ugyanakkora összegért zálogosította tovább osztopáni Perneszi Istvánnak.²²⁸ Fehér vármegyei birtokszerzései bizonyára azért is voltak fontosak számára, mert az általa betöltött tisztségek miatt állandóan a fejedelmi udvar közelében kellett tartózkodnia, 1568 után bekövetkezett haláláig.

Dombai (de Domba/Dombai) Benedek (1559 előtt–1573)

Neve alapján a számos Dombó nevű helység egyikéről származhatott. A legkézenfekvőbb ilyen módon a Küküllő vármegyei Dombó lehetne, azonban a XVI. század elejétől kezdve a török előretörés nagyszámú menekült vonzott Erdélybe Magyarország déli részéből, ezért szóba jöhetnek még a Keve, Szerém vagy Valkó vármegyei Dombó nevű helységek is.²²⁹

²²⁴ MNL OL F4. Comit. Küküllő, Fasc. 2, Nr. 25.

²²⁵ 1568. január 23. A fejedelem levélkerestető parancsában: Vayasd-i Mosdósi Ambrusként szerepel. MNL OL. F4. Cista comitatum 3.

²²⁶ ErdKápjkv. VIII. 1. 944

²²⁷ Tartalmi átirata a kolozsmonostori requisitorok 1581. február 27-i oklevelében. MNL OL F15. VII. 109r.

²²⁸ MNL OL F15, VII. 109r–109v.

²²⁹ Elhelyezkedésükre l. Engel: Térkép.

Egyetemi tanulmányairól nincs tudomásunk, csak feltételezzük, hogy domidoctus volt. A sok bizonytalanságot fokozza, hogy arra sem tudjuk a választ, vajon nemesi, polgári avagy jobbágy származású volt-e. A neve mellett megjelenő discretus vir vagy a venerabilis és a honorabilis magister mind arra utalnak, hogy végig egyházi személyként működött. Az első jelző az oltárigazgatókat illető szokásos megszólítás, míg a venerabilis és a honorabilis magister a kanonokoknak dukált. Hogy mindkét fajta megszólítás helyénvaló volt, arra bizonyosságul szolgálnak Izabella királyné és János Zsigmond fejedelem levélkeresetű parancsai, amelyek a legtöbbször helyettes örkanonoknak (subcustos)²³⁰ nevezik, de conservatorként²³¹ és oltárigazgatóként²³² is feltűnik. Mindhárom funkció azt bizonyítja, hogy Dombai a káptalan tagja volt 1556 előtt, és a már felsorolt tisztségeket töltötte be.

Oltárigazgatói²³³ és conservatori²³⁴ minőségben is egyetlen alkalommal fordul elő, 1559-ben Izabella királyné a Tízezer vértanú tiszteletére emelt oltár igazgatójaként említi, levéltárosként (conservator) pedig 1563-ban jelenik meg. A latin conservator megnevezés a későbbiek folyamán a szekularizált erdélyi hiteleshelyen egyet jelentett a főrequisitori funkcióval,²³⁵ ebben az első időszakban azonban valószínűleg a szó elsődleges jelentéséről lehet szó.

Dombai legtöbbször helyettes örkanonokként jelenik meg, ezért valószínűnek tartjuk, hogy ez volt az általa elért legmagasabb tisztség, és a szekularizáció előtt ebben a funkcióban tevékenykedett a hiteleshelyen. A helyettes örkanonok feladata volt a székesegyház liturgikus felszerelésének és kegyzsereinek az őrzése, és gondja volt a káptalani levéltárra is, noha a pecsét őrzését bizonyára továbbra is az örkanonokra bízták.²³⁶ A káptalan 1556-tól kezdve 1576-ig bizonyíthatóan nem rendelkezett pecséttel, de a levéltár ekkor még épségben volt, ezért Dombai levélkeresői funkciója mellett feltehetően a levéltár és a sekrestyében időnként letétbe helyezett

²³⁰ DL1688, 36605, 36910, Entz: A székesegyház. 220–221.

²³¹ DL 36941.

²³² DL 36910.

²³³ „rector altaris beatorum decem milium militum martirum in hac Ecclesia nostra Albensi fundati” DL 36910.

²³⁴ 1563. november 25. DL 36941.

²³⁵ 1586. május 31. Ilosvai Benedeket említik conservatorként, akiről bizonyosan tudjuk, hogy a kolozsvári országgyűlés főrequisitornak nevezte ki. ErdKápjkv. VIII. 1. 457. sz. EOE II. 562–563.

²³⁶ Fedeles: Személyi összetétel. 56–57.

értéktárgyak őreként is tevékenykedhetett,²³⁷ 1573 után bekövetkezett haláláig.²³⁸

Birtokaival kapcsolatban nem rendelkezünk adatokkal, csupán annyi bizonyos, hogy Gyulafehérváron a falakon belül házzal rendelkezett.²³⁹ Mivel a ház egykori oltáros házak szomszédságában állott (Szent Magdolna, Máté apostol és Mihály arkangyal kisebbik oltárának háza),²⁴⁰ valószínűnek tartjuk, hogy arról a házról van szó, amely a Tízezer vértanúnak szentelt oltár igazgatójaként került birtokába.

Verőcei (Vereuczei) János (1567–1573)

A szegényes forrásadottságok miatt a gyulafehérvári levélkeresők második generációjához tartozó Verőcei Jánosról (is) igen kevés konkrét adattal szolgálhatunk. Neve alapján a Verőce vármegyei vagy Nógrád vármegyei Verőce nevű mezővárosok²⁴¹ egyikéből származhatott. Nem ismeretes azonban, hogy a káptalanban 1539–1546 között tevékenykedett Verőcei Miklós kanonok²⁴² rokonaként, vagy a XVI. század derekán a török hódoltság áldozataként esett két említett mezőváros valamelyikének menekültjeként érkezett Erdélybe.

1567 májusából rendelkezünk az első adattal requisitori tevékenységére,²⁴³ bizonyára az ekkortájt elhunyt Radicsics János helyére került. A neve mellett gyakran előforduló venerabilis, vagy honorabilis jelző arra utal, hogy egyházi ember volt, vallási hovatartozását azonban nem sikerült megállapítani. A hiteleshely levélkeresői tiszttét bizonyíthatóan 1573 márciusáig viselte.²⁴⁴

²³⁷ „(...) egregii Ambrosius Mosdossy, Johannes Radithiit et Benedictus Dombay subcustos... litterarum in conservatorio Ecclesie nostre Albensis repositarum atque item custodes rerum E(cclesie) nostre Albensis ad id per nos delecti ad propriam commissionem et mandatum nostrum...” Entz: A székesegyház. 220–221.

²³⁸ 1573. március 8. Ebben az időben Dombai már idős lehetett, ezért valószínűbbnek tartjuk, hogy ekkortájt halhatott meg, de leváltása sem kizárható. ErdKápJkv. VIII. 1. 218. sz

²³⁹ 1569. április 30-án kollégája, Szentmihályi Lőrinc gyulafehérvári házának iktatásánál szomszédjaként jelenik meg. ErdKirKv. VII. 1. 96 sz.

²⁴⁰ Kovács András a gyulafehérvári várnegyeden belül, középkori források alapján megkülönböztet egy püspöki és egy káptalani városrészt. Utóbbi area/locus vagy urbs capitularis-ként szerepel a forrásokban. Ezt a feltevést erősíti az oltáros házakról szóló adat is, amelyek helyenként a kanonokok házaival váltakozva fekhettek. Kovács András: *Gyulafehérvár, az erdélyi fejedelmi udvar színtere a 16. században*. In: *Idővel paloták*. 250.

²⁴¹ Engel: Térkép

²⁴² Verőcei Miklós 1539–1540 és 1545–1546 között az erdélyi káptalan dékákanonoki tiszttét töltötte be, 1544-ben és 1545-ben hunyadi főesperesként tűnik fel. Vekov: Anexa 7, ErdKápJkv. VIII. 1. 174. sz.

²⁴³ ErdKápJkv. VIII. 1. 207. sz.

²⁴⁴ ErdKápJkv. VIII. 1. 218. sz

Jószágaival kapcsolatban szórványos adatokkal rendelkezünk: Gyulafehérvár Csatári mál nevű szőlőhegyén egy szőlőt birtokolt levélkereső társa, Szentmihályi Lőrinc szőlőjének szomszédságában,²⁴⁵ emellett szolgálati jutalmául János Zsigmond 1569-ben neki utalta Borsbocsárd birtok az évi tizedének kétnegyedét (duas quartas), melyet 16 forinton szoktak bérbe adni.²⁴⁶

Szentmihályi (Zentmihaly) Lőrinc (1568–1573)

Szentmihályi Lőrinc a hiteleshely szekularizáció utáni történetében először negyedik levélkeresőként került kollégái mellé 1568-ban vagy valamivel korábban.²⁴⁷ Ennek magyarázata, hogy a már idős és vélhetően beteges Mosdósi mellett szükség lehetett egy negyedik személyre is, aki a hiteleshelyi teendőket ellássa.

Mosdósival nem akkor dolgozott először, hiszen 1563-ban királyi parancsra együtt mentek ki Abrudbányára, hogy a városlakók Bucsin faluval támadt határvitáját elsimítsák.²⁴⁸ Az oklevélből ugyanakkor arra is fény derül, hogy Szentmihályi már a szekularizáció előtt kollégája volt Mosdósinak, hiszen a szövegben a székesegyház Szent Magdolna oltárának rectoraként szerepel. Ezért is adományozhatta neki János Zsigmond 1568-ban a Magdolna-oltár igazgatóságához tartozó házat, amely a szekularizációval háramlott a fejedelmi kincstárra, továbbá két szőlőt a Gyulafehérvár határában fekvő Csatári málon, egy kétkerekű malmot Felenyeden, továbbá a Sebes folyóra épített malom egyharmadát Lámkeréken, amelyek ugyancsak a Szent Magdolna-oltár javait képezték. E birtokokat Szentmihályi bizonyára azelőtt is folyamatosan birtokolta, az adomány csupán, mondhatni, törvényesíthette birtoklását. Levélkeresői hivatala mellett gyulafehérvári udvarbíróként (1568–1569) is feltűnik.²⁴⁹ Adatolhatóan 1573-ig,²⁵⁰ de vélhetően az 1575-ben végbemenő hiteleshelyi átszervezésig volt a levéltár hivatalnoka. Ekkor, úgy tűnik, társával, Verőcei Jánossal együtt távozni kényszerült.²⁵¹

²⁴⁵ ErdKirKv. VII. 1. 57. sz.

²⁴⁶ MNL OL F4. Comit. Alb. Cista II. Fasc. 4. Nr. 37.

²⁴⁷ 1568. január 23-án kelt oklevél négy személyt sorol fel requisitorként. MNL OL. F4. Cista comitatuum 3.

²⁴⁸ MNL OL F3. L. 20.

²⁴⁹ ErdKirKv. VII. 1. 200 sz, SzT. I. 83. (adatik), MNL OL F4. Comit. Alb. Cista II. Fasc. 4. Nr. 37.

²⁵⁰ ErdKápjkv. VIII. 1. 218. sz.

²⁵¹ Valószínűtlennek tartjuk, hogy mindkét levélkereső ugyanabban az időszakban halt volna meg, a személycsere inkább a hatalomváltással és az átszervezéssel magyarázható.

Ilosvai (Ilosway) Benedek (1575–1586)

A Báthory István fejedelem által 1575-ben újjászervezett gyulafehérvári hiteleshely első kinevezett levélkeresője és a hiteleshely vezetője volt haláláig.²⁵² Életrajzi adatait legutóbb Szabó András gyűjtötte egybe,²⁵³ a következőkben tehát az ő eredményeire fogunk támaszkodni, kiegészítve mindazonáltal saját adatainkkal.

A Bereg vármegyei Ilosván született, ottani tanulmányai után a bártfai protestáns iskola tanulója lett. 1558. július 7-én iratkozott be a wittenbergi egyetemre, már a magiszteri egyetemi fokozat birtokosaként, minthogy a magyar diákok anyakönyvében neve előtt M, azaz magiszter rövidítés áll. Melancton tanítványa volt.²⁵⁴ Wittenbergből 1564-ban tért vissza Magyarországra, és a lelkési hivatásra 1565-ben szentelte őt fel Radácsi (Radaschin) Mihály esperes, szolgálati helye Tállya mezőváros lett. 1566-ban Tállyát elpusztították a János Zsigmond fejedelem segítségére érkező tatár hadak, így Ilosvainak megélhetése érdekében új gyülekezetet kellett keresnie.

Következő állomáshelye 1569 áprilisában már a Zemplén vármegyei Varannó, emellett az ecsedi Báthory család házi papja volt 1571-ben. Leánya, Varannai Katalin²⁵⁵ is itt és ekkortájt születhetett, amint a neve is mutatja, de nem ismeretes, hogy anyja Briccius Kokavinus Julianna nevű mostohalánya volt-e, vagy volt Ilosvainak egy második felesége is.²⁵⁶ Ilosvai 1573 körül érkezett Gyulafehérvárra, ahol szerepe volt az erdélyi református egyház újjászervezésében, gyulafehérvári elsőpap (1573–1586) és a gyulafehérvári egyházmegye esperese (1585) lett.²⁵⁷ A gyulafehérvári iskola felügyeletét is ő látta el,²⁵⁸ 1580 körül pedig összeállította azt a gyulafehérvári diáktörvényt, amely a későbbi kollégiumi rendtartások alapja lett.²⁵⁹

Feladatai mellé 1575-ben társult a Sulyok Imre ítélőmester által újjászervezett hiteleshely vezetése. Hogy a főrequisitori funkció nem csak kiüntető cím volt, arra bizonyosság az immár ismét teljes hiteleshelyi hatáskörrel működő intézmény első általunk ismert oklevele 1576-ból,²⁶⁰ amely

²⁵² EOE II. 562–563.

²⁵³ Szabó András: Ilosvai. 627–633.

²⁵⁴ Ritoókné Szalay Ágnes: *A wittenbergi egyetem magyarországi promoveáltjai a 16. században*. In: Uő: *Kutak. Tanulmányok a XV–XVI. századi magyarországi művelődés köréből*. Bp. 2012. 226, 235.

²⁵⁵ ErdKirKv. VII. 3. 771. sz.

²⁵⁶ Szabó András: Ilosvai. 628.

²⁵⁷ ErdKápJkv. VIII. 1. 460. sz.

²⁵⁸ ErdKirKv. VII. 3. 550. sz.

²⁵⁹ Jakó–Juhász. 11.

²⁶⁰ MNL OL F7. XX. 8.

Ilosvait Tóaljára kiküldött hiteleshelyi tanúbizonyságként említi. Levélkeresői tiszttét 1586 szeptembere után bekövetkező haláláig viselte.²⁶¹ Sokrétű tevékenysége és szolgálatai jutalmaként Báthory Kristóf megnemesítette, és címert adományozott neki.²⁶² Minthogy a címeres levél formuláskönyvben maradt fenn, keltének pontos dátumát nem ismerjük. Az oklevél szövegezése annyira szép stílusra vall, hogy a formuláskönyv összeállítója érdemesnek tartotta példaként beilleszteni a különböző oklevéltípusok közé. A szöveg kiemeli Ilosvai kitűnő eredménnyel végzett bel- és külföldi tanulmányait, egyháza élén, majd utóbb a káptalani levéltárban végzett áldozatos munkáját, tudós emberre valló érdemeit, becsületben leélt életét. Címere kék mezőben két felemelt kezét ábrázol, amelyek pompásan díszített csukott kódexet tartanak, szélén egy koszorút tartó fehér galambbal, a pajzs felső felén ragyogó sugarú nappal.²⁶³

Az Ilosvai Benedek anyagi viszonyairól és birtokairól kibontakozó kép arról győz meg bennünket, hogy bár jövedelme jelentősnek volt mondható, mégsem tudott megfelelően sáfárkodni vele. Báthory Zsigmond fejedelem régtől tartó szolgálatai és érdemei jutalmául 1584-ben neki adományozta élete végéig a gyulafehérvári plébániát jövedelmével együtt.²⁶⁴ Gyulafehérváron a Boldogasszony utcában egy nemesi udvarházzal rendelkezett, továbbá egy házzal a Temető utcában, amelyhez szőlő is tartozott a Pappataka nevű szőlőhegyen.²⁶⁵ Ezenfelül megillette az átszervezett hiteleshely mindenkori levélkeresőinek járó éves fizetés, amely ugyancsak jónak volt mondható.²⁶⁶

Mégis Ilosvairól szóló utolsó oklevelünk arról tudósít, hogy pénzt kért kölcsön, amelyet nem tudott határidőre visszafizetni, ezért kénytelen volt ismét kölcsön kérni.²⁶⁷ Leánya, Varannai Katalin pedig 1588-ban kelt végrendeletében kijelentette, hogy öröklött jóságait nem az apja szerezte, hanem anyja vásárolta a Magyarországról hozott 200 aranyból, „mert atyám nem hogy hozott volna ide és keresett volna valamit, de az mi volt, azt is el költötte”.²⁶⁸ A szórványos adatokból tehát egy széles ismeretekkel rendelkező tudós képe bontakozik ki, aki azonban a pénzszerzéshez és főként annak megtartásához vajmi keveset értett, de ez bizonyára nem is volt célja.

²⁶¹ ErdKápjkv. VIII. 1. 466. sz.

²⁶² Kolozsvári Egyetemi Könyvtár Kézirattára Ms. 999. Átirását I. a függelékben.

²⁶³ A címerleírást közzéteszi Fejér Tamás: *Kancelláriai formuláskönyv a XVI. század végéről* c. tanulmányában az Erdélyi Múzeum LXXVII. (2015) 1. számában (megjelenés előtt).

²⁶⁴ ErdKirKv. VII. 3. 550. sz.

²⁶⁵ ErdKápjkv. VIII. 1. 466, ErdKirKv. VII. 3. 771. sz.

²⁶⁶ A levélkeresők fizetését I. még a II. 4. fejezetben.

²⁶⁷ ErdKápjkv. VIII. 1. 466. sz.

²⁶⁸ ErdKirKv. VII. 3. 771. sz.

[Sámsondy] András (1575)

Személyéről egyetlen forrás tudósít, éspedig a levélkeresőknek adott 1575-ben kelt instrukció. Ez a következőképpen rendelkezik: „Teczik az hogy az egyik Captalan helybe, Mihaly Pap helyeben Andras Deakot, az Jmreh Mester uram deakiat az Requisitorságban válaszak, mert arra az tisztre meltoobb Szemelynek iteltetik”.²⁶⁹ Jakó Zsigmond a szövegben szereplő Jmreh mestert Sulyok Imre ítélmesterrel azonosította, és mivel az ítélmester irányítása alá a kisebbik kancellária tartozott, joggal következtetett arra, hogy a kijelölt requisitor nem lehetett más, mint az ez idő tájt a kisebb kancellárián tevékenykedő Sámsondy András.²⁷⁰ A leváltandó Mihály pap kilétét nem ismerjük, hacsak nem Szentmihályi Lőrincről van szó, aki az oklevelekben Zentmihaly Lőrinc néven fordul elő.

Pápai (Papay) Imre (1579–1584)

Pápai Imre, akit az oklevelek oroszfájainak neveznek,²⁷¹ 1576-ban és 1577-ben a fejedelmi kisebb kancellária írnokaként²⁷² tűnt fel, és sokszor rokonával, Pápai Dániellel együtt emlegetik a fejedelmi parancslevelek. Utóbbi 1566–1592 között volt a kisebb kancellária írnoka.²⁷³

Pápai a fejedelmi kancellárián végzett tevékenysége alapján jutott feljebb a hivatalnoki ranglétrán. 1579-ben vagy valamivel előbb kerülhetett a hiteleshelyre jegyzőként,²⁷⁴ és végig ezt a funkciót töltötte be²⁷⁵ 1584. május 17.²⁷⁶ után bekövetkezett haláláig.²⁷⁷ Az általunk megvizsgált források tanúsága szerint a későbbiekben a káptalani jegyző tisztsége megszűnt, a levéltár minden alkalmazottját levélkeresőnek, magyarul káptalannak hívták.

Pápai Imre birtokai közül csupán a Kolozs vármegyében fekvő oroszfájai jószágáról van tudomásunk, ő maga nevezi így magát egy általa kiállított 1583-ban kelt oklevélben: „My Jmrech deak Papay Orozffayan La-

²⁶⁹ Jakó: Instrukciunile. 56.

²⁷⁰ Trócsányi: Központi kormányzat. 370.

²⁷¹ SzT IX. 691; MNL OL F15 IX. 127v–128r, X. 445v.

²⁷² ErdKirKv. VII. 3. 86 sz.

²⁷³ ErdKápJkv. VIII. 1. 530.

²⁷⁴ ErdKirKv. VII. 3. 123. sz.

²⁷⁵ Laskay János levélkereső a következőképpen nevezi meg kollégáit 1580 júliusában: Collegisque meis Reverendo et Charissimo viro Domino Magistro Benedicto Ilosvano Pastori huius Ecclesiae et Conservatori Capituli, Nobilibusque Emerico Pápay Notario, et Francisco Baczmegiey Requisitori. Az aradi káptalan. 37.

²⁷⁶ ErdKápJkv. VIII. 1. 374. sz.

²⁷⁷ 1587. novemberében már néhaiként emlegetik. MNL OL F15. IX. 127v–128r.

kozo Hyttes Notarius az feyervari kaptalanba".²⁷⁸ Családjáról igen sovány adatok szólnak, 1599-ben említik özvegyét: Kerey Sárát.²⁷⁹

Bácsmegyei/Bácsi (Baczymegiey/Bachy) Ferenc (1580–1582)

Bácsmegyei Ferenc származására nézve több más requisitor társához hasonlóan a neve szolgáltat bizonytalan kiindulópontot: ennek alapján a Magyarország déli részén elhelyezkedő Bács vármegyéből érkezett Erdélybe. 1566-ban gáldi birtokosként bukkan fel először forrásainkban,²⁸⁰ majd egy évvel később Fehér vármegye alispánjaként.²⁸¹ 1568-ban nagyobb kancelláriai írnok,²⁸² és hosszabb szünet után 1580-ban tűnik fel mint gyulafehérvári levélkereső.²⁸³ 1582-ben szerepel utoljára levélkeresőként, ekkor házat vásárolt az aranyosszéki Szentmihályfalván Balogh János fejedelmi gyalogpuskástól.²⁸⁴ Feltehetően csupán rövid ideig tevékenykedett a hiteleshelyen, 1584-ben ugyanis a görgényi vár udvarbírája, 1589-ben pedig már néhaiként szerepel a forrásokban.²⁸⁵

Laskay (Lascai/Lascovius) János (1580–1589)²⁸⁶

Laskay János életét és munkásságát nemrég dolgoztuk fel,²⁸⁷ újonnan felbukkant adatokkal azonban még gazdagítható az életrajza, ezért a továbbiakban ezek segítségével kívánjuk árnyalni a személyéről nyújtott képet.

A baranyai Laskón született. Ezen a száraz adaton könnyedén át lehetne siklani, ha nem maradt volna fent Marc' Antonio Pigafetta 1567-ből származó feljegyzése Laskóról, amely bizonyos mértékben magyarázatot ad arra, hogy miért is vitte sokra a falu két nagy szülötte: Laskay János és Laskai Csókás Péter. „Laskó falu házai gyönyörűek, de az ajtó igen kicsi rajtuk, nehogy a török azon lovával bemehessen, és lovával benne megte-

²⁷⁸ SzT IX. 691.

²⁷⁹ MNL OL F15. X. 445v.

²⁸⁰ Kemény cs. csombordi lt. 93. sz.

²⁸¹ ErdKápjkv. VIII. 1. 207–209. sz.

²⁸² Bácsmegyei Ferenc néven. Trócsányi: Központi kormányzat. 189.

²⁸³ Az aradi káptalan. 37.

²⁸⁴ ErdKirKv. VII. 3. 166. sz.

²⁸⁵ ErdKápjkv. VIII. 1. 17.

²⁸⁶ A XVI. század végén egy időben két Laskay Jánosról is szól a szakirodalom. Személyüket alaposan összekeverték, lényegében azonban az egyik a gyulafehérvári káptalan levélkeresője, a másik a debreceni református iskola rektora volt. Erre nézve l. még: Uray Piroska tanulmánya in: Laskay János: *Az Aesopus életéről, erkölcséről, minden fő dolgairól és haláláról való historia*. 1987. 7–26. Az MTA Irodalomtudományi Intézete, Bp., 1987.

²⁸⁷ Az aradi káptalan. 8–12.

lepedjék. Lakói lutheránusok, igen műveltek, két tanítójuk és igen jó iskolájuk van”.²⁸⁸

Életének további mozzanata, hogy 1574-ben tanulmányokat folytatott a wittenbergi egyetemen,²⁸⁹ majd Erdélyben telepedett le, ahol a kolozsvári unitárius iskola lektora volt 1579 novemberétől 1580 nyaráig. Ebből az adatból következtethetően unitárius volt. Kendi Sándor támogatásával lett levélkereső, azonban egy újabb adat alapján feltételezzük, hogy Laskai Csókás Péter rokonaként Ilosvai Benedek is segíthette pályáján.²⁹⁰ 1580 júliusában saját bevallása szerint már levélkereső volt, és ebben a minőségében kapott ugyanezen év július 26-án Báthory Kristóftól címeradományt.²⁹¹ Hivatalát bizonyíthatóan 1589 májusáig viselte, 1590 márciusában már nem volt káptalani levélkereső.²⁹² Nem tudjuk, miért vált meg e tisztségtől, de vajdai emberként a későbbiekben is felbukkan.²⁹³ Jegyzőkönyve az első a fejedelemség kori protocollumok sorában, amely ránk maradt, címe: Adam primus homo.²⁹⁴

Adataink anyagi viszonyairól és családjáról hézagosságok: feleségétől, Nemes Krisztinától, nem született gyermeke,²⁹⁵ és feltételezzük a névrokonság, a származás és az iskolázottság alapján, hogy Laskai Csókás Péter atyafiságához tartozott, akivel egy időben kollégák is voltak, miután Laskai Csókás Péter Gyulafehérvárra került református elsőpapként. Házzal rendelkezett Gyulafehérvár falain belül Kassai Zsigmond Dávid házának szomszédságában,²⁹⁶ továbbá mentesített házat birtokolt Gyulafehérvár falain kívül, a Téglá utcában,²⁹⁷ aminek következtében egy 1595-ben kelt oklevél²⁹⁸ már Albensisnek nevezi a korábbi Joannes Lascovius de Baronia Ungariae vagy egyszerűen Joannes Lascovius helyett.²⁹⁹ Bővebb adatok hiányában nem tudjuk, mi állt annak az 1588. szeptember 3-án kelt oklevélnek a hátterében, amelyben néhai Bakfark Mihály János nevű fia törvényes örökösének és fogadott testvérének, Laskay Jánosnak adja a már említett

²⁸⁸ *Hogyan éltek elődeink? Fejezetek a magyar művelődés történetéből.* Szerk. Hanák Péter. Bp., 1980. 53.

²⁸⁹ Szabó–Tonk. 102. (1061. sz.)

²⁹⁰ Szabó András: Ilosvai. 632.

²⁹¹ Az aradi káptalan. 37.; ErdKirKv. VII. 2. 21. sz.

²⁹² ErdKápJkv. VIII. 1. 692. sz. a jelentés szövege: „tunc (1589. május 18-án) socium, fratrem et collegam nostrum.”

²⁹³ ErdKápJkv. VIII.1. 754. sz.

²⁹⁴ MNL OL F2. I.

²⁹⁵ ErdKápJkv. VIII.1. 489. sz.

²⁹⁶ 1585. március 12. ErdKápJkv. VIII/1. 393. sz.

²⁹⁷ ErdKirKv. VII/3. 805, 1439. sz.

²⁹⁸ MNL OL F15. 12. (formuláskönyv). 222–224. Az oklevél dátum nélküli, de biztosan 1595. jan. 28. után kelt, tekintve, hogy Báthory Zsigmond már a fejedelmi cím birtokosaként bocsátotta ki.

²⁹⁹ ErdKápJkv. VIII.1. 268, 275. sz.

gyulafehérvári Téglá utcában levő házát, amely Laskay magszakadása után Királyfalvi János kancelláriai íródeákra és ítélőszéki ülnökre szállt.³⁰⁰ Királyfalvival való baráti kapcsolatára az is rávilágít, hogy halála esetére Csongván és Csesztvén szerzett birtokrészeit is neki vallotta a későbbiek során.

Noha 1590 márciusa előtt megvált levélkeresői tisztségétől továbbra is tekintélyes és befolyásos személy maradt. Ennek bizonyossága nemcsak az, hogy vajdai/fejedelmi emberként a fejedelmi kancellária továbbra is igénybe vette szolgálatait, hanem egy 1590. február 13-án kelt oklevél is.³⁰¹ Ebben alsószentmihályfalvai Csongvai Mihály a hiteleshelyen vallotta, hogy fiatalon elvesztvén szüleit, javainak visszaszerzésében szüksége van gyulafehérvári Laskay János és Báthory Boldizsár secretariusus és kamarársa (cubicularius) karkói Veress Dávid szolgálataira. Ezért nekik adományozza azon birtokrészeit, amelyek a pestis következtében elhunyt néhai fivérét, Miske Andrászt illették, éspedig a Kolozs vármegyében levő mócsi, báldi és csehtelkei, továbbá a Fehér vármegyében fekvő csongvai és csesztvei részjóságokat az utóbbiban található nemesi telekkel és udvarházzal együtt (az udvarházat egyedül Veress Dávidnak adományozza). Az adomány feltételéül szabja, hogy Laskay és Veress szerezzék vissza idegen kézre jutott birtokait.³⁰²

Az oklevélben szereplő Csongvai Mihály és Miske András bizonyára Laskay felesége, Nemes Krisztina előző férjének, csesztvei Miske Györgynek a rokonságához tartozhatott, mint ahogy az a Miske Tamás is, akiről Nemes Krisztina 1587. április 7-én kelt végrendeletében emlékezett meg.³⁰³ Miske Tamás kilétének megállapítása azért bír különleges jelentőséggel, mert a későbbiekben főszereplője lesz azon tragikus eseménynek, amelynek következtében Laskay János elveszti fivérét.

A család kihalásához ugyanis nemcsak az vezethetett, hogy Laskay gyermektelenül halt meg, hanem az is, hogy 1594. június 24. körül életét vesztette fivére, Laskay Pál is.³⁰⁴ Az esetről szóló oklevél Laskay János és Miske Tamás egyezségéről beszél, amelyet Miske nem tartott be, emiatt 300 forint bírságot kellett fizetnie, továbbá két magyarcsesztvei erdőrészt is kénytelen volt birtokaiból Laskaynak átengedni. A végrehajtás során azonban Miske Tamás megfélemlítve a fejedelem iránti kötelező engedel-

³⁰⁰ ErdKirKv. VII.3. 805, 1439. sz.

³⁰¹ MNL OL F15. LXIV. 257r-v.

³⁰² Valószínűnek tartjuk, hogy Laskay már 1590 februárjában sem volt requisitor, hiszen krakkai Veres Dávidnak minden létező címét megadja az oklevél, Laskay levélkeresői funkciójáról azonban hallgat.

³⁰³ ErdKápJkv. VIII.1. 489. sz.

³⁰⁴ MNL OL F15. XII. 222–224. A történeteket leíró oklevélről Bogdándi Zsolttól szereztem tudomást, az információt ez úton is köszönöm.

mességről, felfegyverzett szolgálóival (*armatis servitoribus suis... sclopetis et bombardis*) rájuk támadt, és Laskay János fivérét, Pált megölte (*misericordabili nece... curasset et trucidari fecisset*), megakadályozva a parancs végrehajtását. A fejedelem ezért elrendelte, hogy világi karhatalom segítségével hajtásák végre akarátát, így Laskay valószínűleg birtokba vehette magyar-cesztvei jószágait, testvére halála azonban hozzájárult ahhoz, hogy örökösök hiányában javai³⁰⁵ idegenek kezére jussanak.

Laskay János a századforduló eseményeinek tevőleges részese volt, és osztozott az erdélyi nemesség nagy részének tragikus sorsában, 1599-ben halt meg a Mihály vajda elleni sellenberki ütközetben.³⁰⁶ 1600. november 24-én³⁰⁷ az erdélyi tanácsurak a haza szolgálatában vállalt érdemei jutalmául veresegyházi Királyfalvi János ítélőmesternek adományoztak egy csongvai és egy magyarcesztvei birtokrészt az utóbbiban levő két nemesi telekkel és udvarházzal, amelyek azelőtt néhai Laskay³⁰⁸ Jánoséi voltak, de utóbbi a fenti javakat halála esetére Királyfalvinak vallotta, és bevallását Báthory Zsigmond fejedelem is jóváhagyta. Az említett jószágokat Mihály vajda, aki Báthory Zsigmond fejedelemnek minden adományát érvénytelenítette, springi Kesperú Jánosnak, Fehér vármegye ispánjának adományozta, de Mihály vajda elűzése után, részben azért, mert adományai érvényüket veszítették, részben pedig azért, mert a nevezett Laskay János halála és minkét nemem való megszakadása következtében visszaszálltak a kincstár tulajdonába, a tanácsurak Királyfalvinak adományozták örökjogon. Özvegyét (feltehetően második feleségét) 1602-ben említik utoljára, immár Szakács János feleségéként.³⁰⁹

Laskay humanista műveltségét nemcsak Szamosközy jellemzése tanúsítja, aki a magyarországi jog nagy tudományú szakértőjeként emlékezik meg róla, hanem Werbőczy Hármaskönyvének általa készített magyar fordítása és az aradi káptalan középkori regisztrumához írott előszava is. Utóbbi XVIII. századi másolatban maradt fenn, és feltételezhetően az első olyan tanulmány a szakirodalomban, amely a hiteleshelyi levéltárakról és azok szerepéről értekezik.³¹⁰

³⁰⁵ A felsorolt birtokokon kívül szőlővel rendelkezett a Gyulafehérvár közelében fekvő Csátári-málon Iffiu János szőlője közelében. Kovács: Gyulafehérvár jegyzőkönyvei. 22.

³⁰⁶ Szamosközy: Erdély története. 257.

³⁰⁷ Szádeczky Lajos: *Erdély és Mihály vajda története 1595–1601. Oklevéltárral*. Temesvár, 1893. CLV. 396.

³⁰⁸ A kiadványban tévesen Zátka.

³⁰⁹ MNL OL F2. II. 28–30.

³¹⁰ Az aradi káptalan. 35–38.

Lippai (Lippay) Péter (1585–1602)

A hosszú ideig gyulafehérvári levélkeresőként tevékenykedő Lippai Péter vélhetően azonos azzal Petrus Lippensis nevű személlyel, aki 1568-ban tűnt fel a wittenbergi egyetem hallgatóinak sorában.³¹¹ Hazatérte után Kolozsváron telepedett le, és 1582-ben a város lakosaként és nemes emberként vette zálogba ródi Cseh Antaltól annak Kolozs vármegyei Magyarárdon fekvő erdőrészét, kaszálóját és 10 hold szántóföldjét.³¹²

1585 elején³¹³ vagy valamivel előbb kerülhetett a gyulafehérvári káptalanba Pápai Imre megüresedett helyére, és csupán bizonytalan nyomon indulhatunk el annak felderítésében, hogy milyen úton-módon lett levélkereső. Nem a kiemelkedően teljesítő kancelláriai íródeákok közül került a hiteleshelyre, arra vonatkozóan azonban rendelkezünk adatokkal, hogy a Kolozsmonostoron tevékenykedő Kolozsvári Márton deákkal³¹⁴ jók voltak a kapcsolatai. Egy 1600. július 4-én kelt oklevélből arról értesülünk,³¹⁵ hogy Lippai az elmúlt években két magyarárdi népes jobbágytelkét átengedte Márton deáknak tetszőleges időre egyrészt azért, hogy iránta való jóindulatát meghálálja, másrészt azért, mert gyulafehérvári levélkeresői hivatalában foglalatostokodván a nagy távolság miatt azoknak nem tudta volna gondját viselni. A leírtak alapján jogosan merül fel a kérdés, hogy vajon milyen szolgáltatokat fizetett vissza Lippai, annál is inkább, mert a mondott jószágokat Márton deák halála után visszavette.

A kolozsvári írástudó társadalmi réteggel való kapcsolatára utal az is, hogy 1590-ben vagy valamivel előtte feleségül vette Szalánkeméni Miklós³¹⁶ egykori kolozsmonostori levélkereső és kolozsvári jegyző özvegyét, Majtényi Annát. 1590. április 6-án már Szalánkeméni árvaival együtt vett részt abban a birtokosztályban, amelyben Szalánkeméni Albert egykori erdélyi ítélőmester javairól rendelkeztek leszármazottai.³¹⁷

A rokoni szálakon kívül Kolozsvárhoz kötötték a városban és annak környékén elhelyezkedő birtokai is. Itteni jószágainak köszönhetően jogügyleteit inkább a kolozsmonostori hiteleshelyen, semmint a gyulafehérvári káptalan előtt bonyolította. A szórványos adatok alapján úgy tűnik meglehetősen tehetős volt. Utaltunk már arra, hogy első birtokszerzéseinek egyike Magyarárdhoz kapcsolódott. Itt levő birtokait a későbbiekben is bővítette, Báthory Zsigmond fejedelem 1590-ben új adományként adott

³¹¹ Szabó–Tonk. 225. (2285. sz.)

³¹² 1582. május 2. MNL OL F15. IX. 26r–26v.

³¹³ Első adatunk róla 1585. jan. 12. ErdKápjkv. VIII. 1. 387. sz.

³¹⁴ Személyéről l. bővebben: Bogdándi: A kolozsmonostori konvent. 74–76.

³¹⁵ MNL OL F15. XVI. 103v.

³¹⁶ Erre nézve l. még Bogdándi: A kolozsmonostori konvent. 72–73.

³¹⁷ MNL OL F15. X. 429r–429v.

neki két népes jobbágytelket,³¹⁸ amelyeket Lippai már korábban megszerzett, de azzal kapcsolatos oklevelei elvesztek.³¹⁹ Vagyonosodása érdekében levétkeresőként bírt tekintélyét is latba vetette, ennek köszönhetően rődi Cseh Katalin leánya, Erzsébet 1591-ben megbízta mások kezén lévő rődi és bósi ősi jószágai visszaszerzésével, megígérve hogy a nevezett birtokok felét Lippainak adja, ha sikerrel jár.³²⁰

Majtényi Annával való házassága révén újabb birtokok jutottak a tulajdonába. A már említett szalánkeméni javak osztálya során neki és mostohagyermekének jutott Kolozsvár határában két halászhely, továbbá a kolozsvári szabócéh halastava mellett három hold, a Nádastéri nevű mezőn pedig két hold szántóföld és 121 magyar forint.³²¹ 1594-ben felesége halála után ismét osztoznia kellett a Szalánkeméni árvákkal, Erzsébettel és Miklóssal.³²² Ekkor Lippai egy 260 magyar forintot érő főtéri házat és egy Széna utcai kertet, utólag behajtandó 40 forintot, továbbá a kolozsvári szőlőhegyen lévő Békás pataka nevű szőlőt és a város határában levő nádastéri szántókat engedte át, cserében egy házat kapott Kolozsváron, a Farkas utcában. Úgy tűnik azonban, hogy a Farkas utcában levő ház további vita tárgyát képezte. 1600-ban Lippai Péter és a fia, Ferenc, továbbá Szalánkeméni Miklós abban egyeztek meg, hogy ha Lippai vagy fia utódok nélkül halnának meg, akkor Szalánkeméni örökölje előbbiek magyarrődi birtokrészét, Szalánkeméni magtalan halála esetén viszont Lippai és fia örököljék előbbi Farkas utcai házat.³²³

Miután hivatala Gyulafehérvárra szólította, a fejedelmi székvárosban is igyekezett ingatlanra szert tenni. 1619-ben említik azt a Szent Mihály utcában levő pusztá házhelyet, amelyet akkor Siska János birtokolt, előzőleg azonban a Lippai Péteré volt.³²⁴ Adatok hiányában nehéz eldönteni, hogy az időközben elpusztult város melyik házhelyéről van szó. Tény, hogy 1599-ben Tollkötő Péter és leányai tartozásuk fejében lekötötték Lippainál a Szent Mihály-kapun belül elhelyezkedő házukat, amelynek szomszédságában ugyancsak Lippai zálogos háza állt.³²⁵ Az oklevél még arról is beszámol, hogy Tollkötő már előzőleg is adósa volt Lippainak, eszerint utóbbi elegendő készpénzzel rendelkezett ahhoz, hogy kölcsön- és zálogügyleteket kössön. Hogy ez valóban így volt, jól példázza az ügyfelei köréhez

³¹⁸ A szóban forgó két rődi jobbágytelket adja a későbbiek során Kolozsvári Márton deáknak.

³¹⁹ ErdKirKv. VII.3. 1272. sz.

³²⁰ MNL OL F15. VIII. 38v–39r.

³²¹ MNL OL F15. X. 429r–429v.

³²² MNL OL F15. X. 272r–272v.

³²³ MNL OL F15. XV. 55r–56r.

³²⁴ „fundum curiae nobilitaris desertae in hac civitate Albensi intra moenia, vicinitatibusque domorum...plateaque vulgo ZentMihali kapu ucza vocata... per nobilem Petrum literatum Lippay alias requisitorem capituli Albensis tentum et possessum. MNL OL F2. V. 304.

³²⁵ ErdKápjkv. VIII.1. 972. sz.

tartozó Vitéz Mihály vajda szeretőjével, a hírhedt Velica Logofáttal való kapcsolata, aki 1601-ben fordult a requisitorhoz zilált pénzügyei rendezése miatt. Ekkor Fabio Genga felesége, Velica asszony – a nővére, Zamfira Logofát jóváhagyásával és kiskorú leánya: Caterina (n) nevében is – a hiteleshelyen vallotta, hogy az elmúlt év folyamán, Mihály vajda elűzése idején sürgősségtől hajtva, azért hogy ruhákat vásárolhasson magának, elzálogosította egynémely értékes tárgyait Danielo Blondello gyógyszerésznél (apothecarius) és Görög Miklós festőnél 333 magyar forinton. Ezért elzálogosítja Lippay Péternél Fehér vármegyében fekvő tóaljai részbirtokát 100 arany forinton, amelyet a requisitorok előtt kézhez is vett, továbbá kikötötte, hogy Péter deák váltsa vissza értéktárgyait Danielo Blondellótól és Görög Miklóstól, ugyanakkor azokat a requisitornál kötötte le a mondott 333 forint értékben.³²⁶

A fenti adatok megerősítik a Lippairól körvonalazódó erőskezű pénzember képét, aki a Szalánkeméni árváknak is adósaitól behajtandó 40 forintot adott, Kolozsvári Márton deák özvegyétől pedig visszavette a férjének adott jószágokat. Hosszú hivatalviseléséről 1602. február 2-án kelt az utolsó adatunk.³²⁷ Az ő nevéhez köthető³²⁸ annak a csonka jegyzőkönyvnek a vezetése, amely Liber anonymus cím alatt máig fennmaradt.³²⁹

Zsámbokréti (Sambokrethy) Pál (1587)

Zsámbokréti Pál hosszú kancelláriai tevékenysége jutalmaként kapta 1587-ben³³⁰ a nyugodt megélhetést biztosító gyulafehérvári requisitorságot, amely minden bizonnyal Ilosvai Benedek halála után üresedett meg. Előtte hosszú ideig (1577–1586) nagyobb kancelláriai írnok és e hivatalával párhuzamosan évekig (1582–1585) kancelláriai titkár is volt, annak jeleként, hogy a XVI. század végéig e két hatáskör még nem különült el teljesen.³³¹

³²⁶ MNL OL F4. Comit. Alb. Cista II. Fasc. 2. Nr. 15.

³²⁷ MNL OL F2. II. 5.

³²⁸ A jegyzőkönyvben szereplő iktatások során a legtöbb esetben Lippai szerepel hiteleshelyi kiküldöttként, ez pedig, más hiteleshelyi protocollumokkal analóg módon arra utal, hogy ő vezette.

³²⁹ MNL OL F2. XXXIII.

³³⁰ Első adatunk róla: 1587. május 1. Báthory Zsigmond fejedelem nyugtája arról, hogy Zsámbokréti Páltól, Lippai Pétertől és Laskay Jánostól Orgonás János átvette a fejedelem értekeit. Beke 547. sz.; Batthyaneum VI. 86. sz.

³³¹ Trócsányi Királyfalvi Jánosról írja, hogy titkár voltát kétségesse teszi az a körülmény, hogy utána ismét nagyobb kancelláriai írnokként tűnik fel. Zsámbokrétről azonban teljes bizonyossággal kijelenthető, hogy e két funkciót párhuzamosan viselte. Trócsányi: Központi kormányzat. 185.; ErdKirKv. VII. 3. 469; Erd KápjKv VIII.1. 369, 383. sz.

Neve alapján Felső-Magyarországról származott.³³² Családjáról és rokoni kapcsolatairól nem rendelkezünk túl sok adattal. Birtokszerzései főként Gyulafehérvárra és környékére irányultak, de birtokolt Hunyad megyében is. 1582-ben nem kis összegért, 560 forintért vásárolt igeni Takács Jánostól egy mentesített házat annak tartozékaival Igen mezővárosban.³³³ Még ebben vagy a következő esztendőben³³⁴ Báthory Zsigmond hűséges szolgálatai jutalmául Zsámbokrélinek adományozta ama Gyulafehérváron vásárolt házában rejlő királyi jogát, amely a falakon belül állt. Egyidejűleg a házat minden adó alól mentesítette és megneemesítette. 1584-ben szolgálatai jutalmaként a Hunyad vármegyei Bóson, Pojánban és Keresztúron kapott részjóságokat a fejedelemtől.³³⁵

A hiteleshely levélkeresői hivatalát nem viselte sokáig, mindössze két adattal³³⁶ rendelkezünk róla. Minthogy a forrásokban 1587 után nem tűnik fel többé, valószínűnek tartjuk hogy ebben az évben vagy valamivel utána meghalt. 1589-ben Báthory Zsigmond hűséges szolgálatai jutalmául Zsámbokréti Mihály nagyobb kancelláriai írnoknak és örököseinek adományozott Igen mezővárosban egy nemesi telket és udvarházat, a hozzá tartozó allodiális kerttel együtt, amely azelőtt néhai Zsámbokréti Pál, egykori erdélyi káptalani levélkereső tulajdonában volt, de fiági magtalan halálával visszaszállt a vajda birtokába.³³⁷ A Hunyad vármegyei jóságok ugyancsak Zsámbokréti Mihály birtokába kerültek a későbbiek folyamán, aki Udvarhelyszékben birtokolt, és 1602-ben Udvarhelyen lakó nemesként bukkan fel.³³⁸ Mihály fia, de mindenképpen rokona lehetett Zsámbokréti Miklós, aki az 1614-ben keletkezett évi lustrán az udvarhelyi nemesek között szerepelt,³³⁹ 1616–1617 között nagyobb kancelláriai írnok,³⁴⁰ 1620-ban Udvarhely város bírāja volt.³⁴¹

³³² Turóc, Trencsén és Nyitra vármegyében is létezik egy-egy Zsámbokrét nevű település. L. Engel: Térkép.

³³³ ErdKirKv. VII. 3.158. sz.

³³⁴ Az év dátumát Zsámbokréti titkári funkciója és házának újbóli felbukkanása alapján határoztuk meg, minthogy az évszám az oklevél pecsétje miatt nem látszik. KvNlt. Függő-pecsétetes oklevelek gyűjteménye.

³³⁵ ErdKirKv. VII. 3. 469. sz.

³³⁶ 1587. május 1. Beke. 547. sz.; Batthyaneum VI. 86. sz.; ErdKápJkv. VIII.1. 514. sz.

³³⁷ Betlen cs lt. számozatlan oklevél.

³³⁸ A család és a székelyudvarhelyi Jézus-kápolna feltételezett kapcsolatára l. Sófálvi András: A székelyudvarhelyi Jézus-kápolna. In: Dolgozatok az Erdélyi Múzeum Érem- és Régiséggyűjteményéből megjelenés előtt álló számában (2013).

³³⁹ Sófálvi: Uo.

³⁴⁰ Trócsányi: Központi kormányzat 197., MNL OL. F2. V. 264.

³⁴¹ Sófálvi: Uo.

Balásfi (Balasfi) János (1588–1598)

Balásfi János személyéről és családjáról Bogdándi Zsolt kutatásainak köszönhetően van átfogó képünk. A következőkben az ő tanulmánya³⁴² alapján fogjuk leírni Balásfi pályafutását, azokkal az adatokkal kiegészítve, amelyek az újabb kutatások során felbukkantak.

Balásfi János annak a Dancsa Balázsnak volt az unokája, aki a Zala vármegyei Zalapatakáról költözött Erdélybe, és 1524-ben Kolozsvár főterén sarokházat vásárolt. A jelentős vagyonnal rendelkező Balázs deák nagy gondot fordított fiai iskoláztatására. Hat fia közül Ferenc³⁴³ és (Basilus) István bizonyosan a wittenbergi egyetem hallgatója volt, Ambrusról pedig kolozsmonostori levéltáros volta miatt feltételezhető, hogy apja őt is taníttatta.

Balázs deák unokái közül László fia, János vitte a legtöbbre. Már fiatalon a fejedelmi kancellárián teljesített szolgálatot, 1563-ban kisebb kancelláriai, 1577-től kezdve pedig nagyobb kancelláriai íródeák.³⁴⁴ Adatok hiányában (és az oklevél homályos fogalmazásának tulajdoníthatóan) nem tudjuk eldönteni, hogy csak levélkeresői hivatalát vagy a fejedelmi kancelláriára való bejutását is köszönte-e támogatójának, abafáji Gyulai Pálnak, amikor Kébkükk nevű Torda vármegyei birtokát utóbbinak adta különféle segítségei viszonzásaként.³⁴⁵

1588–1598 között adatolhatóan,³⁴⁶ de feltételezhetően 1600-ban bekövetkezett haláláig a gyulafehérvári káptalan egyik unitárius³⁴⁷ levélkeresője volt. Zsámbokréti Pál helyére került a káptalanba, elődjéhez hasonlóan hosszú kancelláriai írnokoskodás eredményeként. Hiteleshelyi ténykedését őrzi az általa vezetett és birtoknévmutatóval is ellátott, nevét viselő jegyzőkönyv,³⁴⁸ továbbá Laskay János jegyzőkönyvének ugyancsak általa készített mutatója. Neki köszönhetően maradt fent az erdélyi káptalan regisztrumainak legkorábbi töredéke és több középkori oklevél szövege, amelyeket igen rossz állapotuk miatt jegyzőkönyvébe másolt.³⁴⁹

³⁴² Bogdándi: Balásfiak. 807–812.

³⁴³ Balásfi Ferenc bizonyára azzal az orvossal azonos, akinek János Zsigmond fejedelem egy gyulafehérvári, egykori oltárosházat adományozott 1561-ben. MNL OL. F4. Comit. Alb. K. nr. 18.

³⁴⁴ Trócsányi: Központi kormányzat 188, 365.

³⁴⁵ ErdKirKv. VII. 3. 1540. sz.

³⁴⁶ Erd KápJkv VIII.1. 539, 962. sz.

³⁴⁷ A másik unitárius levélkereső ebben az időben Laskay János volt.

³⁴⁸ MNL OL F2. XI.

³⁴⁹ Erd KápJkv VIII.1. 2, 4–10. sz.

Hivatali pályafutásának csúcsát 1594-ben érte el,³⁵⁰ amikor kancelláriai titkár lett. Adataink azt mutatják, hogy Balásfi egyidejűleg töltötte be a levéلكeresői és kancelláriai íródeáki, majd később a titkári állást – Zsámbokrétii Pállal ismét csak analóg módon. A különböző központi hivatalok közötti átjárhatóságot kiválóan mutatja egy 1597-ben kelt oklevél, amely magában foglal egy mandátumot és egy iktatást is.³⁵¹ A parancslevélben Balásfi kijelölt fejedelmi emberként titkári minőségében jelenik meg, az iktatás során azonban már a káptalan hivatalnokaként hiteleshelyi tanúbizonyosság. Az oklevél további érdekessége, hogy Balásfi írta és könyv alakú.³⁵²

Szolgálatait a fejedelmek több ízben is honorálták. 1582-ben Báthory István lengyel király Balásfi Jánost és általa rokonait újra megneemesítette,³⁵³ nemességük jeléül címert adományozott nekik.³⁵⁴ 1584-ben Báthory Zsigmondtól megkapta a később Gyulai Pálnak ajándékozott Kékbükk prédi-umot.³⁵⁵ Nem ismeretes, hogy mikortól kezdve és melyik fejedelemtől, de ugyancsak adományként bírta a Zaránd vármegyei Balotesd, Krisztesd és Bucsesd nevű egészbirtokokat, amelyekről egy 1604-es adat beszél.³⁵⁶ Jelentősebb birtokadományban részesült 1597-ben is, amikor titkári szolgálatai viszonzásaképp megkapta a magvaszakadt Polyák János Marosszé-ken levő marosszentannai, ilencfalvi és székellyfalvi részjóságait.³⁵⁷

Az adományok mellett jelentős volt kolozsvári öröksége is. Nagybatyja, Basilius István 1579-ben főtéri sarokházát elcserélte Balásfi János és szülei Széna utcai sarokházával és Kómálon vásárolt kertjével.³⁵⁸ A szóban forgó főtéri ház azonos volt azzal a házzal, amelyet a család őse, Balázs deák vásárolt, és Szamosközy István is bizonyára innen jegyzett le 1598 körül egy ókori feliratot.³⁵⁹

Hivatalviselése miatt Gyulafehérváron is szüksége volt ingatlanra, bizonyára ezért vásárolta meg 1589-ben a város falain kívül eső Boldogasszony utcában Lázár István kiváltságolt kőházát 160 forintért.³⁶⁰ A későbbiekben ennek a szomszédját is meg szándékozott vásárolni, azonban

³⁵⁰ Trócsányi: Központi kormányzat. 185.

³⁵¹ Függőpecsétés oklevelek gyűjteménye 8. sz.

³⁵² A könyv alakú oklevél, tudomásunk szerint, ebben az időben ritka volt.

³⁵³ Balásfi 1596-ban kelt végrendeletéből tudjuk, hogy nagyapja, Dancsa Balázs nemes ember gyermekeként jött Erdélybe. Sunkó: Íratok. 100.

³⁵⁴ Bogdándi: Balásfiak. 810.

³⁵⁵ ErdKirKv. VII. 3. 452. sz.

³⁵⁶ MNL OL F15. XV. 150v–151r.

³⁵⁷ Bogdándi: Balásfiak. 811.

³⁵⁸ Bogdándi: Balásfiak. 810.

³⁵⁹ „Ibidem Claudiopoli in aedibus domini Johannis Balassy (sic!) secretarii principalis etc.” Adattár 33. 199.

³⁶⁰ Erd Káplkv VIII.1. 629–631. sz.

szomszédai inkább Báthory Zsigmond orvosának, Marcello Squarcialupinak adták el, aki magasabb árat (400 forintot) fizetett érte.³⁶¹ A fentiek azonban azt mutatják, hogy Balásfinak is lett volna elegendő pénze egy újabb ház vásárlására.

Szűkebb családjáról egy 1604-ben kelt oklevélből értesülünk.³⁶² Ebből kiderül, hogy kocsárdi Gálfi János testvérhúga, ha volt is a Balásfi felesége,³⁶³ akkor még férje halála előtt távozhatott az élők sorából. Az is kitűnik belőle, hogy Balásfi kolozsvári öröksége jóval nagyobb volt, mint a Balázs deáktól reámaradt sarokház. A fenti oklevél ti. egy egyezséget foglalt magában, amely egyfelől Balásfi özvegye: Budai Anna, másfelől a húga, Balásfi Anna és annak férje: Szigyártó Ambrus között jött létre. Ekkor az özvegy készpénzben kérte ki a város törvényei szerint őt megillető harmadrészt volt férje Kolozsvár főterén álló sarokházából, egy sütőházból és azon kis házból, amely Nagy Balázs özvegyét illette, továbbá a házsongárdi hegyen levő gyümölcsöskertből. A pénz egy részét kézhez is vette, a másik részt Szigyártótól az egyezés értelmében akkor fogja megkapni, ha Budai Anna azon adományról és iktatásról való okleveleket, amelyek néhai férje javára szoltak Záránd vármegyében fekvő birtokairól (Balotesd, Krisztesd, Bucsed) a kolozsmonostori levélkeresők gondjaira bízta.

A Záránd vármegyei birtokok azonban a későbbiek során is vita tárgyát képezték, a felek, úgymint kolozsvári Szigyártó Ambrus és báldovini Mátyus János, Budai Anna második férje perre is mentek miatta. A per Krisztesd és Bucsed, továbbá egy Sárd mezővárosi nemesi udvarház miatt folyt, utóbbi, bizonyára az a ház volt, amelyet Balásfi a feleségével, Budai Annával vásárolt 1598-ban, és amely saját ottani háza mellett feküdt.³⁶⁴ A felek 1607 augusztusában egyezsége jutottak, melynek értelmében Szigyártó Ambrus átengedte Mátyus Jánosnak Krisztesd egészbirtokát, Mátyus pedig Szigyártónak Bucsed egészbirtokát és a sárdi nemesi udvarházat.³⁶⁵ Az ügynek azonban ezzel nem volt vége, még ugyanazon esztendő októberében Szigyártó Ambrus leánya, Borbála tiltakozott az egyezés miatt,³⁶⁶ és az ügy bizonyára újra peres útra terelődött.

Balásfi leszármazottjainak nevééről és későbbi sorsukról nem rendelkezünk adatokkal, 1596-os végrendeletében még többes számban beszélt róluk.³⁶⁷ A halála után kötött jogügyletek és egyezségek azonban azt valószínűsítik, hogy gyermekei a felnőttkort nem érték meg. Ő maga Laskay

³⁶¹ Erd Kápjkv VIII.1.695–696. sz.

³⁶² MNL OL F 15. XV. 150v–151r.

³⁶³ Bogdándi: Balásfiak. 811.

³⁶⁴ MNL OL R. 287. nr. 7. Súlyom–Fekete gyűjtemény.

³⁶⁵ MNL OL F 5. Cista 1. Fasc. 2, nr 31.

³⁶⁶ MNL OL F 2. II. 163.

³⁶⁷ „Az én gyermekeimnek pedig hagyom testamentumba...” Sunkó: Iratok. 99.

János jegyzőkönyve utolsó lapjának bejegyzése szerint 1600-ban esett áldozataul az akkori véres eseményeknek: Zalatnán gyilkolták meg és ott is temették el.³⁶⁸

Kolozsvári (Coloswari) János (1588)

1588-ban egyetlenegyszer tűnik fel levélkeresőként,³⁶⁹ előtte hosszú ideig a kisebb, majd a nagyobb kancellárián teljesített szolgálatot.³⁷⁰ Nem tudjuk magyarázatát adni, hogy miért nőtt a levélkeresők száma ismét háromról négyre, hiszen ekkor már a hiteleshelyen dolgozott Balásfi János és Lippai Péter, továbbá Laskay János is később vált meg hivatalától. Úgy tűnik azonban, hogy Kolozsvári csupán időleges szereplője a hiteleshelyi tevékenységnek, neve a következőkben nem bukkan fel újra.

Zákány (Zakany/Zakan) Gábor (1590–1603)

A viszonylag hosszú ideig levélkeresőként tevékenykedő Zákány Gábor származásáról egy 1593-ban kelt ítéletlevél³⁷¹ és egy 1630-ban kelt vallatás³⁷² tájékoztat. Az első, 1593-ban kelt forrásunkban illádiai Palatics György lugosi és karánsebesi bán ítélezett azon perben, amelyet Zákány Gábor indított Karánsebes mezőváros lakói és Karánsebes [Szörény] vármegye nemesei ellen. Az oklevél, amely szép példája a karánsebesi románok magyar nyelvű írásbeliségének, elmondja, hogy a város és a vármegye 286 forinttal maradt adósa a felperes apjának, Zákány István karánsebesi papnak. Zákány István 1578–1591 között szolgálta a karánsebesi közösséget,³⁷³ a neki járó összegről „registoma” is maradt, amelyre fia a bíróság előtt meg is esküdött. A per végül a felperes Zákány Gábor javára dőlt el és, „harmadfél záz forint”, azaz 250 forint megfizetésére ítélte az alpereseket. Az ügy ezzel nem zárult le, Zákány Gábor István nevű fia még évek múltán is egyezkedett a karánsebesiekkel az adósságról, míg végül 1619-ben

³⁶⁸ MNL OL F2. I. A kötet végén található mutató utáni számozatlan lapon: Anno 1600 in Zalakna truncatus est per Volachos ac per Cinganos sepultus est ibidem. Verum est quam verissimum.

³⁶⁹ 1588. október. 2. ErdKápjkv. VIII.1. 583. sz.

³⁷⁰ Trócsányi: Központi kormányzat 192–193, 368.

³⁷¹ Magina: Reformă și Islam 159–161.

³⁷² A vallatás azért is értékes forrás a Zákány családról, mert Taracközi Ferenc majdani requisitor magyarázó margójegyzetei kísérik. Utóbbi nagybátyja, Taracközi Péter révén, aki jó kapcsolat ápolta a Zákány családdal, pontos információval rendelkezett sok olyan részletkérdésről, amelyre a tanúk már nem emlékezhetek. MNL OL F2. XXIII. 149–156.

³⁷³ Az 1630-ban kelt vallatás margóján Taracközi Ferenc requisitor is hasonlóképpen nyilatkozott Zákány István szolgálati idejéről, amikor ezt 13 évben határozta meg. MNL OL F2. XXIII. 154.

jócskán összezsugorodott összeget, 60 forintot vehetett át a karánsebesiek megbízottjától, Kornis Jánostól.³⁷⁴

Zákány István személye több kérdést is felvet, amely a karánsebesi közösség reformációjával kapcsolatos. Elsősorban a szóban forgó összeg és az oklevél megfogalmazása alapján bizonyosak lehetünk afelől, hogy Zákány István nem volt görögkeleti pap. Azok az információk, amelyek Karánsebes XVI. század végi vallási életéről szólnak,³⁷⁵ egyértelművé teszik, hogy Zákány István református volt. Az ő személyén kívül még ismeretes egy karánsebesi református prédikátor 1582-ből, aki nem más, mint Herce Ștefan, a *Szászvárosi Ótestamentum (Palia de la Orăștie)*³⁷⁶ egyik fordítója. Ha a városnak egy időben két református prédikátora volt, akkor ez rávilágít a reformáció (igaz jó ideig központi hatalom által irányított) itteni mértékére is.

A *Palia de la Orăștie* azonban egy másik értékes információval is szolgál. A részleges bibliafordítás első oldalai arról tájékoztatnak, hogy az öt fordító közül az egyik Zacan Efreem sebesi iskolamester. Noha Juhász István Zacanról azt állítja, hogy szászsebesi volt, a román kiadványok³⁷⁷ karánsebesi származásúnak mondják, maga a kiadvány pedig egyszerűen, a korban és a helyiek által azóta is megszokott sebesinek.³⁷⁸ (A város két, a Temes folyó szemközti partjain fekvő település, Karán és Sebes összeolvadásából jött létre a XV. század folyamán). Minthogy Karánsebesről egyértelmű adatok bizonyítják református voltát, amit Szászsebesről (noha tudjuk, hogy külvárosában jelentős román lakosság élt ez idő tájt) nem állíthatunk, valószínű, hogy a román szakirodalom véleménye a helyes. Ily módon Karánsebesen két Zákány/Zacan nevű református teológiában járatos személy tevékenykedett (a már említett Herce Ștefanon kívül), akikről joggal feltételezhető, hogy rokonok voltak.

A család ősei valószínűleg a Hunyad megyei Zajkány faluból származtak, amely Karánsebestől nem fekszik távol. Egyértelműen mégsem jelenthető ki, hogy a család román származású volt: 1630-ban a már említett tanúvallatáson az egyik tanú Zákány Gábort olasznak vagy rácnak vélte, Taracközi Ferenc requisitor pedig margójegyzetében az egykori requisitort „Lugas fele való rácz nemzetből” valónak írta le. Nem valószínű, hogy Taracközi Ferenc, akinek Péter nevű nagybátyja nagy valószínűséggel a

³⁷⁴ MNL OL F2. V. 230.

³⁷⁵ Juhász István: *A reformáció az erdélyi románok között*. Kolozsvár, 1940. 95–97.; Magina: *Reformă și Islam* 81–90.

³⁷⁶ RMNy I. 519. sz.

³⁷⁷ Magina: *Reformă și Islam*. 85.

³⁷⁸ *Palia de la Orăștie 1581–1582*. Text–Facsimile–Indice. Ediție îngrijită de Viorica Pamfil București 1986. 10; RMNy. I. 519. sz.

Máramaros vármegyei Taracközről származott, és maga is beszélt románul, ne tett volna különbséget rácok és románok között.

A fentiek alapján azonban kijelenthető, hogy a közeg, amelyből Zákány Gábor származott, vagy amelyben legalábbis gyermek és ifjúkori éveit töltötte református és román volt. Tanulmányait bizonyára a karánsebesi iskolában kezdte, egyetemjárásáról azonban nem tudunk. 1586-ban jelenik meg először a fejedelmi nagyobbik kancellárián.³⁷⁹ Nem ismeretes, hogy apja nemes volt-e vagy polgár, Zákány Gábor azonban a nagyobbik kancellária írnokaként 1586-tól kezdve nemesként tűnik fel. Hivatalát kezdetben Balásfihoz hasonlóan párhuzamosan viselte a requisitorsággal, melyet 1590-től kezdve nyert el, a távozó Laskay János megüresedett helyét töltve be.

Román tudása, úgy tűnik, inkább előnyt jelentett számára. Már a kancellárián töltött évek alatt is hasznát vette, többször küldték vajdai emberként olyan románok lakta vidékekre, mint az Arad vármegyei Opat vagy Szelistye³⁸⁰, a Karánsebes districtusban levő Zsidóvár³⁸¹ vagy a Fehér vármegyei Zalatna mezőváros.³⁸² Román nyelvtudását levélkeresőként is hasznosította, neki köszönhetően maradt fenn a XVI. század végéről (1591) egy igen érdekes tanúvallatás,³⁸³ amelyet a szászvárosszéki Alsókenyéren lakó románok körében tartottak a fejedelem parancsára. Ebben görög kereskedőkről van szó, akiknek a szászvárosi sokadalomból jövet kiszakadt egy fűszeres, borssal teli zsákjuk. Minthogy a bors drága portéka volt, a zsák kiomlott tartalmát többen is szedegették a porból, a görög kereskedők fizetsége ellenében. Azonban, úgy tűnik, nem csak a görögök, hanem a maguk számára is tettek félre belőle, aminek következtében dulakodás támadt, és egy embert megöltek. A tanúvallatás hiteleshelyi tanúbizonyossága, Zákány Gábor ebben az oklevélben félreérthetetlenül bizonyította román nyelvismeretét, amikor lejegyezte a következőket: „wssétek halyon megh az mi marhankér Valachico sermone bwkatele”.³⁸⁴

Hivatalviselésének érdekes adaléka, hogy rövid ideig (adatolhatóan mindössze egyeztetendőnyit) Szamosközy István társa volt. Nem tudjuk, hogy a románokról egyébként igen lekicsinylően nyilatkozó történetíró kollégája iránti tiszteletből írt-e engedékenyebb hangnemben a karánsebesi románokról, akiket a következő módon jellemzett: „[Karánsebes] lakosai vlahok ugyan, de tisztesség, műveltség és a vagyonszerzésben mutatott szorgalom tekintetében különbek, és a többi vidéki népségnél ízlésesebben

³⁷⁹ ErdKápJkv. VIII.1. 447. sz, Trócsányi: Központi kormányzat. 197.

³⁸⁰ ErdKápJkv. VIII.1. 508. sz.

³⁸¹ ErdKápJkv. VIII.1. 702, 708, 715 sz.

³⁸² ErdKápJkv. VIII.1. 778.sz.

³⁸³ ErdKápJkv. VIII.1. 848. sz.

³⁸⁴ MNL OL F2. XIII. 276v, ErdKápJkv. VIII.1. 848. sz.

élnek. A polgárok nagy része szabad és patrícius származású; azokat, akik őseik családfájával büszkélkedhetnek, a természetjogból eredő szabadságukat visszanyervén, a nemesi rend sorai közé fogadták”.³⁸⁵

Zákány Gábor levéلكeresői hivatalát 1603-ig töltötte be, jegyzőkönyve nem maradt fenn. Birtokszerzéseiről kevés adattal rendelkezünk. Csupán Gyulafehérváron a Vinci utcában fekvő házáról rendelkezünk több információval a már említett 1630-as tanúvallatás alapján. Családjával kapcsolatban is e forrás tájékoztat egyről-másról. Gábor deák ismeretlen nevű feleségéről annyi tudható, hogy férjét jóval túlélte, és Károlyi Zsuzsanna fejedelemasszonyt szolgálta annak vénasszonyaként,³⁸⁶ azaz a fejedelemasszony udvartartásának gazdasági jellegű feladatait látta el.³⁸⁷ Az asszony férje halála után adta férjehez Borbála nevű leányát Fejérvári Istvánhoz, aki minden jel szerint gyulafehérvári nemes volt. A frigyből egyetlen fiú, Fejérvári Miklós született, aki apját három-négy évvel élte túl.

Zákány Gábornak egy fia is volt, a már említett István, aki végül behajtotta apai nagyapja adósságát a karánsebesiektől. Gyulafehérváron lakott, és házhellyel rendelkezett a város falain belül a Kis Szász utcában.³⁸⁸ Személyéről Taracközi Péter és unokaöccse, Taracközi Ferenc requisitoroknak köszönhetően tudhatunk meg többet, és valószínűnek tartjuk, hogy előbbi segítségével hajthatta be Zákány István a karánsebesiek tartozását. 1618-ban ugyanis Bethlen Gábor fejedelem parancsára a requisitorok kikeresték a káptalan sekrestyéjéből Palatics György már említett ítéletlevelét.³⁸⁹ Ezután, úgy tűnik, az ügy hamar megoldódott, hiszen 1619 januárjában Zákány István deák a karánsebesiek adósságának, 60 forintnak az átvételét sógorára, Fejérvári Istvánra bízta, és kikötötte, hogy ha 1619. február 10-ig nem adnák át sógorának a fenti összeget, akkor az magának foglalhatja a karánsebesi bíró „Benczenczi portióját”.³⁹⁰ Nem sokkal később Zákány István átvette gyulafehérvári Kornis Jánostól a 60 forintot, amely felől nyugtatta ez utóbbit.³⁹¹

Zákány István (a karánsebesiekkel ellentétben) nem maradt adósa Taracközi Péternek: 1619 júliusában a requisitornak ajándékozta azon nemesi házhelye egy részét, amely, mint már említettük, a gyulafehérvári Kis Szász utcában volt.³⁹² Egy évvel később pedig ugyanazon házhely másik

³⁸⁵ Szamosközy: Erdély története 276.

³⁸⁶ MNL OL F2. XXIII. 153.

³⁸⁷ Jeney-Tóth: „...Urunk udvarnépe”. 143.; Koltai András: *Batthyány Ádám Egy magyar főúr és udvara a XVII. század közepén*. Győr, 2012. 379–385.

³⁸⁸ MNL OL F2. V. 300; III. 292.

³⁸⁹ MNL OL F2. III. 30.

³⁹⁰ MNL OL F2. III. 45.

³⁹¹ MNL OL F2. V. 230.

³⁹² MNL OL F2. V. 300.

felét is eladta Taracközinek szimbolikus összegért, 29 forintért.³⁹³ A Kis Szász utcai telek azonban nem volt a Zákány István öröksége. Az apja, Gábor deák Gyulafehérváron a Vinci utcában rendelkezett nemesített házzal és telekkel. Az 1630-ban lefolytatott tanúvallatás során a tanúk az ingatlanról elmondták, hogy Gábor deák egykori telkén nagy, emeletes kőépítmény volt melléképületekkel: „nagy hatalmas kőházakat tudok, alsó, felső házak, nagy erős kő boltok és tágas udvarház”³⁹⁴, továbbá „igen bő udvaru ház vala és tágas háztája vala”³⁹⁵. A ház a XVII. század elején többször is felpredált Gyulafehérvár sorsában osztozván elpusztult. A telken sokáig csupán a pusztá kőfalak álltak. Bethlen Gábor fejedelem a romos ház és a melléképületek köveit elhordatta – „az pajtha kőfalait lerontatván (...) elhordatta vala”³⁹⁶ – és felhasználta a gyulafehérvári vár bástyájának építéséhez,³⁹⁷ Zákány Istvánt pedig a várban levő Kis Szász utcai házhelylyel kárpótolta. Ezt adta oda utóbb a requisitor fia Taracközi Péternek szolgálatai fejében.

Szamosközy (Zamosy/Zamoskeozy) István (1600?–1612)

Sokan vélekedhetnek úgy, hogy Szamosközy Istvánról újat írni reménytelen vállalkozás, hiszen legtöbbet idézett erdélyi történetíróink egyike, számos kutató foglalkozott személyével és történeti műveivel.³⁹⁸ Mégis úgy tűnik, hogy noha sokakat érdekelt az általa írott történelem, és igen nagyra tartották érdemeit, magával a történetíróval Sinkovics István³⁹⁹ óta érdemben kevesen foglalkoztak.⁴⁰⁰ Minthogy hiteleshelyi jegyzőkönyvét nem igen használták, és a későbbi levélkeresők protocollumait sem nézte át senki személye után kutatva, a bennük található adatok nem kerültek be a szakirodalomba. Pedig Szamosközy levélkeresőként vezetett jegyzőkönyvet, és kollégáihoz hasonlóan ő is igyekezett bejegyezni a személyére vonatkozó fontosabb adatokat. Mielőtt azonban ezeket bemutatnánk, nem térhetünk ki a történetíróra vonatkozó közismert adatok felvázolása elől, mert ezek az időnként egymásnak is ellentmondó avagy éppen semmitmondó információk összehasonlíthatók azokkal a tényekkel, amelyeket saját jegyzőkönyvében ő maga rögzített.

³⁹³ MNL OL F2. III. 292.

³⁹⁴ MNL OL F2. XXIII. 155.

³⁹⁵ MNL OL F2. XXIII. 153.

³⁹⁶ MNL OL F2. XXIII. 153.

³⁹⁷ MNL OL F2. XXIII. 153–154.

³⁹⁸ Régebbi irodalma: Stoll Béla–Varga Imre–V. Kovács Sándor: *A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1772-ig*. Bp., 1972. 333–334.; Legutóbbi: Oborni: Szamosközy. 16–21.

³⁹⁹ Szamosközy: Erdély története. 7–37.

⁴⁰⁰ Balázs–Monok: Történetírók. 249–262.; Adattár 33.

Szamosközyről köztudomásúak tehát a következők:⁴⁰¹ 1565–1570 között született feltehetően Kolozsváron, meghalt 1612-ben Gyulafehérváron. Származása bizonytalan, csak feltételezi róla a kutatás, hogy kismemesi eredetű lehetett. Kovacsóczy Farkas kancellár támogatójaként és Sombori Sándor nevelőjeként 1589-től Heidelbergben, 1591-től Padovában tanult, eközben bejárta Itália nagyobb városait. 1593-tól kezdve a gyulafehérvári káptalan levéltárának vezetője lett. 1603-ban elvesztette testvérét, akit a hajdúk megöltek. 1604 januárjában kérést intézett az országgyűléshez a levéltár siralmas állapotára hivatkozva. Bocskai István hatalomra jutása után udvari történetírójává nevezte ki, részt vett a fejedelem hadjárataiban, 1605-ben Rákosra is elkísérte. Bocskai fejedelem utóda, Rákóczi Zsigmond, aki nagyra tartotta történetírói érdemeit, adományban részesítette. Ez az utolsó adat róla. Családjáról semmi érdemlegeset nem tud felmutatni a történetkutatás. Fiatal korától készült kora történelmének megírására. Anyagát külföldön is gyűjtötte. Bocskai végrendeletében (1606) kétezer forintot hagyott művének kinyomtatására. Művének egy része 1599-ben készen állt, kézirata azonban félben maradván szétszóródott, egynegyede megsemmisült.

Ezekből az információkból kiindulva az első ellentmondás mindjárt Szamosközy 1593-tól számított gyulafehérvári főrequisitorságával kapcsolatosan merül fel. Szamosközy levéltáros voltával kapcsolatban a szakirodalomban a következő vélemények körvonalazódtak: Szilágyi Sándor, jóllehet művének sajtó alá rendezőjeként foglalkozott személyével, hivatalselésével kapcsolatos véleményt nem fogalmazott meg, Szinnyei úgy tudta, hogy 1598 körül lett a káptalani levéltár conservatora.⁴⁰² Bartoniek az első, aki úgy vélte, hogy a peregrinációjából való visszatérése utáni években lett a káptalani levéltár levélkeresője, pontos dátumot azonban nem említett.⁴⁰³ Sinkovics István szerint Szamosközy Kovacsóczy kancellár kivégzése után elvesztette támogatóját, ezért nem kerülhetett a fejedelmi kancelláriára. Nyomtatásban megjelent munkája eredményeként kaphatta a levélkeresői állást.⁴⁰⁴ Minthogy Szamosközy leveleiben a XVII. század elején évek óta tartó fizetelenségre panaszkodott, Sinkovics feltételezte, hogy már jóval a századforduló előtt a levéltár alkalmazottja lehetett.⁴⁰⁵ Ettől kezdve találkozunk a szakirodalomban az Új magyar irodalmi le-

⁴⁰¹ ÚMIL. 1893–1895.

⁴⁰² Szinnyei: Magyar írók 362.

⁴⁰³ Bartoniek: Fejezetek 277.

⁴⁰⁴ Trócsányi és Bogdándi Zsolt kutatásaiból tudjuk, és ezt a gyulafehérvári levélkeresők életútja is megerősíti, hogy a hierarchia fordított volt, előbb volt valaki kancelláriai írnok, és csak hosszas szolgálat és gyakorlat után érdemelte ki a levéltárosi hivatalt. Vö. Trócsányi: Központi kormányzat. 188–197.; Bogdándi: A kolozsmonostori konvent. 62.

⁴⁰⁵ Szamosközy: Erdély története. 10, 40.

xikonban is szereplő adattal, mely szerint Szamosközy 1593-tól kezdve a gyulafehérvári káptalan levéltárának vezetője lett volna.⁴⁰⁶

Az erdélyi káptalanban a XVI. században általában három, időnként négy levélkereső is működött. Szamosközy hazatérte előtt nem sokkal, 1588-ban is négy requisitor tevékenykedett, közülük azonban Kolozsvári János szereplése csupán időleges volt.⁴⁰⁷ Mindazonáltal a létszám változását is figyelembe véve ez önmagában még nem zárná ki, sőt inkább valószínűsítene, hogy Szamosközy rögtön hazatérése után mindjárt levélkereső lett.

Ezt az elképzelést azonban megkérdőjelezi a források teljes némasága arra nézve, hogy Szamosközy bármilyen hiteleshelyi munkában (mind külső, mind belső tevékenységben) részt vett volna 1593-tól kezdődően. Ha a káptalan levélkeresője lett volna, akkor 1593 és 1602 között fel kellett volna tűnnie a káptalani jegyzőkönyvekben vagy kiadványokban, legalább hiteleshelyi kiküldötti minőségében. De nem bukkan fel ebben az egyáltalán nem rövid, évtizednyi időben egyszer sem. Szerepel viszont a forrásokban 1602-től kezdve⁴⁰⁸ egészen 1612-ben bekövetkezett haláláig, kivéve azt a rövid intervallumot, amikor Bocskai István történetírójaként, a fejedelem udvarában élt, és útjaira is elkísérte.

Kétségesse teszi továbbá történetírónk 1593-mal kezdődő levéltárosi ügyködését maga az általa vezetett hiteleshelyi jegyzőkönyv, amely *Deus ad auxilium*⁴⁰⁹ címmel épségben mindmáig fennmaradt. A jegyzőkönyvnek mai számozás szerinti két első oldala hiányzik, első bejegyzése 1602-ből való, és Szamosközy a 348. oldalig, 1612-ig vezette. Ettől kezdve a kötet végéig, a 484. oldalig más levélkeresők vezették. Talán a címének tulajdonítható, hogy a történészek nem tudnak róla, és nem tartják számon. Míg ugyanis a legtöbb XVII. századi requisitor nevét fenntartotta protocolluma (pl. *Protocollum Johannis Debreczeni, Ambrosii Barkai, Michaelis Siklósi* stb.), addig a szerény latin nyelvű, *Deus ad auxilium* címet viselő kötet olvasóival nem sejtette, hogy lejegyzője nem más, mint a XVI–XVII. századforduló illusztris történetírója. A többi jegyzőkönyvhöz azonban ez a kötet is hasonlít abban, hogy számos adatot tartalmaz írója életéről, a külső hiteleshelyi munka során pedig az ő neve merül fel a leggyakrabban.

A levélkeresői helyek megüresedését figyelembe véve a legkorábbi időpont, amikor Szamosközy a hiteleshelyre kerülhetett, az 1600. esztendő lehetett, ekkor távozott Balásfi János levélkereső az élők sorából. Szamos-

⁴⁰⁶ ÚMIL. 3. (P–Zs) 1893., MAMŰL X. 450–451., Oborni: Szamosközy. 16, 17; Adattár 33. 7.

⁴⁰⁷ 1588-ban egyetlenegyszer tűnik fel levélkeresőként 1588. október 2-án. ErdKápjkv. VIII. 1. 583. sz.

⁴⁰⁸ Jegyzőkönyve 1602-ben kezdődik. MNL OL F2. II.

⁴⁰⁹ MNL OL F2. II.

közy 1604. február 3-án kelt nevezetes beadványában⁴¹⁰ háromévi fizetlenség miatt panaszkodott. A beadvány az év elején kelt, ily módon a történetíró 1601-ben már a káptalan tagja kellett, hogy legyen. A források nagy mérvű hiánya miatt nem tudjuk, hogy Balásfi helyét rögtön halála után vagy valamivel később töltötték-e be, így azt sem, hogy Szamosközy már 1600-ban vagy csak egy esztendővel később került-e a hiteleshelyre.

A vázoltak alapján a következő kérdés vetődik fel: ha Szamosközy nem lett 1593-ban a hiteleshely hivatalnok, akkor mivel foglalkozott a hazatérése és levéltárosi kinevezése közötti években? Szembetűnő az a tény,

⁴¹⁰ A beadvány a káptalan XVII. század eleji állapotának szinte egyetlen megmaradt emléke, emiatt úgy véljük, hogy nem hiányozhat a dolgozatból, noha tudatában vagyunk annak, hogy már számos helyen megjelent: „Az fehérvári cáptalan supplicál kegyelmeteknek, hogy kegyelmeteknek lenne valami gondja arra az helyre, az elmúlt romlásokban is nagyobb részére az gondviseletlenség mia lőtt abba a cáptalanban való sok drága leveleknek fogyatkozása. Tudja kegyelmetek, hogy az országnak egyik tárháza, és talám legdrágább a cáptalanba való levelek. Ugy vagyon, hogy sok kár lőtt benne. Sok ide s tova való tékozlás, de mégis annyi levél vagyon ott, hogy három szekeret bővségesen megrakhatnának vele; mind ott vesz a földön, ott rothad az torony megégése után az esővíz nedvessége mia. Könnyű költséggel az toronnak az alsó részét az bót felett méghéjazhatnánk. Nam az kis-selyki dézmának minden bőv hasznát azért veszik fel az pap uraim, hogy valami részét az templom épületire fordítanák. Az koporsókat valamint felhánták, lovakat az mit bele kötöttek ez ideig mind úgy áll. Az fejedelem testének koporsója nitva áll. Az templom ajtaját csak tövissel sem verték be mind az óráig is. Az mi magunk költségén sokszor ajtaját az segestének becsináltattuk, törtön-török fel, horton-hordják az leveleket, merthogy a templomnak nincsen ajtaja szent István király idejénél fogva való sok királyoknak és az egész országnak titoklevelei ott hevernek. Nagy bűn nagy vétek ily siketséggel ez becsülhetetlen kárt elhallgatni. Ez elmúlt fehérvári gyűlésben is szólottunk kegyelmeteknek ezen dolog felől, de semmi gondja nem leve senkinek reá. Ez előtt is sokszor, de ez elmúlt esztendőbe főképpen nagy iszonyu kár leve az káptalanba, mert kinek kinek az ön maga hasznára leve gondja az közönséges jó senkinek eszébe nem jutna. Azok a levelek az mi romlott nemzetségünknek mind Erdélben, s mind Magyarországnak oly fő és drága emlékezetre való kincs volna, melyet kevés szóval meg nem mondhatni. Az istenért kérjük kegyelmeteket, legyen gondja kegyelmeteknek arra. Nem annira az mi hasznunkért, mint az közönséges jóért kérjük kegyelmeteket. Nincsen nekünk módunk benne, hogy derék ellenség ellen nem oltalmazhassuk, s takargathassuk, mert elfogyatkozunk. Vagyon három esztendeje, hogy egy pénz hasznát sem láttuk ez előbbi fejedelmeknél rendelt fizetésünknek. Ez elmúlt üdőkben történt veszedelmekben nem ilyen gondviselés volt ez féle drága marhára, mint moston. Budából, Pécsből, Székes-Fehérvárból, Esztergomból, Nagy-Szombatba takartak volt ez féle leveleket, melyekben most is az egész Magyarországnak igazsága áll. Orodából és Csanádból ide Fejérvára hozták volt az veszedelem elől az ország leveleit, moston kenig senkinek anni gondja nem leve arra, hogy csak egy mérföldig az ellenség előtt valami részei elvitethettek volna, noha sokat törekednének azoknál, kiknek Fejérváratt arra gondjoknak kellett volna lenni. Ez okáért ott hagyák veszni közakarattal az mi eleinknek, és maradékinknak ily becsülhetetlen kincseit. Lészen oly üdő, s talám el is jött, mikor megérezzük ez mi siketségünknek effectusát, forogjanak elő csak az törvények, és az összekeveredett jószágoknak igazsági, melyeknek kárát, és fogyatkozását kegyelmetek maradéki kezdenek megérezni. Mi isten előtt, és kegyelmetek előtt protestálunk, hogy szívönk szerint minden igyekezettel akartuk oltalmazni és takargatni, de mi nekünk értékünk nem volt hozzá, mert sok üdőtől fogva semmi fizetésünk meg nem jár. Azért mi sem most, sem ezután okai ne legyünk az iszonyu kárvallásnak” EOE.V. 269–270.

hogy minden állítással ellentétben 1593 után semmilyen adat nem igazolja levéltáros voltát, de számos tanújele van annak, hogy a történelem művelésével foglalkozott. Kevéssel hazatérése után, 1594-ben, valószínűleg Kovacsóczy kancellár szorgalmazására, de már az ő kivégzése után fejezte be a *De editione historiarum Joannis Michaelis Bruti ad Serenissimum Transylvaniae Principem* című munkáját.⁴¹¹ 1598-ban állította össze az *Inscriptiones Romanae in lapidibus antiquis Albae Iuliae et circa locorum* című kéziratát, amely összesen 22 ókori feliratot és egy téglabélyeget tartalmaz.⁴¹² 1599-ben a *Rerum Ungaricarum Libri* című történelmi művén dolgozott⁴¹³, erre utalnak saját szavai, amelyben Báthory András fejedelemről ír: „Andreas quem nunc florentem aetate et virtute Transilvanorum populi Principem venerantur”⁴¹⁴ Nem elhanyagolható szempont, hogy a *Rerum Ungaricarum Libri* VI. könyvét a gyulafehérvári hiteleshelyre kerülve javíttatta és egészítette ki,⁴¹⁵ erre utalnak saját kezű bejegyzései a munka lapjainak alján. Minthogy az említett műnek már bizonyíthatóan 1599-ben nekifogott, a javítgatások csak később keletkezettek.

Az imént leírt történetírói aktivitást egy 1602. április 14-én kelt oklevél adatai egészítik ki, amelyben maga a fejedelem, Báthory Zsigmond nevezi Szamosközy Istvánt történetírójának (*historici nostri*).⁴¹⁶ Ez az adat annál meglepőbb, mert Báthory Zsigmond fejedelemről alkotott negatív képünket Somogyi Ambrus mellett elsősorban Szamosközynek köszönhetjük, s felveti azt a kérdést is, hogy vajon már 1594-ben is a fejedelem historikusa volt-e, s ebben a minőségében készítette-e jelentését Brutus művéről? Pár évvel ezelőtt e sorok írójának még szilárd meggyőződése volt, hogy a kérdésre nemleges választ kell adni.⁴¹⁷ Kijelentésünket Szamosközy művére alapoztuk,⁴¹⁸ amelyből azt véltük kiolvasni, hogy történetírónk az 1599 előtt megtörtént eseményeket nem Báthory Zsigmond környezetében, annak udvarában élte át, hanem másoktól szerzett róluk tudomást, akik az eseményeknek szemtanúi voltak.

Ugyancsak történeti művére és más közvetett bizonyítékokra alapozva, csupán hipotézisként kockáztattuk meg azt a kijelentésünket, hogy Szamosközyt nem Báthory Zsigmond nevezte ki történetírójának, hanem, mondhatni, „megörökölte” elődjétől. Ez az előd pedig nem volt más, mint

⁴¹¹ Balázs–Monok: Történetírók. 249.

⁴¹² Adattár 33. 9.

⁴¹³ Szilágyi: Szamosközy I. kötet. XV.

⁴¹⁴ Szilágyi: Szamosközy I. kötet XVI, 214.

⁴¹⁵ Szilágyi: Szamosközy I. kötet. XX–XXI, XXIV–XXVII.

⁴¹⁶ ErdKirKv. VII. 3. 1862 sz.

⁴¹⁷ Gálfi Emőke: Szamosközy István, a requisitor. Erdélyi Múzeum. LXXIV. (2012) 3. sz. 119–120.

⁴¹⁸ Szamosközy: Erdély története. 65.

Báthory András fejedelem, akiről Szamosközy egyértelműen pozitív képet festett. A fejedelemről festett pozitív képen kívül, udvari historikus volta mellett szólt az a tény is, hogy míg 1599-ig, tudomásunk szerint, csupán kisebb munkák kivitelezésére vállalkozott, 1599-ben már a nagyobb lélegzetű *Rerum Ungaricarum Libri* megírásán dolgozott vélhetően fejedelmi megbízatásra. Számos tanújele volt annak, hogy a végzetes, sellenberki csatában is a fejedelem seregében volt,⁴¹⁹ és tudjuk, hogy a későbbiekben Bocskait is elkísérte hadjárataira, hogy szemtanúként számolhasson be az eseményekről. Ezen információk alapján Szamosközi udvari történetírói tevékenységének kezdetét 1599-re tettük.

Egy 1597-ből származó oklevél azonban bebizonyította, hogy jóllehet bizonyos pontokon megközelítettük a valóságot, az végül legmesszemenőbb feltételezéseinket is felülmúlta. Az oklevélbe foglaltak szerint ugyanis Báthory Zsigmond hűséges szolgálatai jutalmául Hertelius János fejedelmi orvosnak adományozott Gyulafehérváron a falakon belül, a Kendervár utcában egy nemesi telket és udvarházat, melynek szomszédságában egyfelől a fejedelem saját háza, másfelől Szamosközy István udvari történész (*historici nostri*) nemesi háza állt, továbbá egy rétet a város határában.⁴²⁰ Tekintsünk el attól az érdekes tényről, hogy az oklevélben szereplő udvari orvosdoktor nem más, mint Dávid Ferenc egyik fia, csupán arra hívnánk fel a figyelmet, hogy ebben az időpontban, mintegy öt évvel az általunk biztosnak tudott 1602-es és két évvel a hipotetikusán leírt 1599-es esztendő előtt Szamosközy már udvari historikusként szerepel. Az imént bemutatott oklevél fényében már nem tartjuk kizártnak, hogy 1594-ben udvari történetíróként Báthory Zsigmond megbízására tevékenykedett, sőt azt sem, hogy rögtön külföldi tanulmányútjáról hazatérve a fejedelem szolgálatába állt, talán Kovácsóczi támogatásával.

Visszakanyarodva a történetíró levéltárosi tevékenységéhez, említettük már, hogy Szamosközy jegyzőkönyvében az első kézírását mutató bejegyzés 1602. márciusából való.⁴²¹ Név szerint, hiteleshelyi tanúbizonyoságként 1602. október 28-i keltezésű az első adatunk róla.⁴²² Ekkor fehérvári Szakács János kérésére Zákány Gábor és Szamosközy István gyulafehérvári requisitorok kiszálltak a kérelmező [Gyula]fehérvár falain belül levő házához, amely a Szent Mihály-kapu előtt állt, hogy felvegyék végrendeletét. A végrendelet amiatt is figyelemre méltó, mert belőle értesülünk Laskay

⁴¹⁹ „Az egész sereg létszáma legfeljebb ötezer lehetett. A rokonszenv biztosítása kedvéért sem írok kevesebbet: a megadott szám helyessége mellett tanúskodhatik akár más jelenvoltak tekintélye, akár saját magam szemtanúi hitele” – írja a csatáról. Szamosközy: Erdély története. 243.

⁴²⁰ MNL OL F4. Comit. Alb. Cista V. Fasc. 1. Nr. 51.

⁴²¹ MNL OL F2. II. 3–8.

⁴²² MNL OL F2.II. 28–30.

János egykori gyulafehérvári requisitor özvegyéről, aki az említett Szakács János felesége lett a későbbiek során. Az ügy érdekessége, hogy Laskay János requisitor és jogtudós haláláról is Szamosközy tudósít, amikor a szebeni csata hősi halottjai közé sorolja.⁴²³

A jegyzőkönyvi bejegyzések 1603 júliusáig folytatódnak,⁴²⁴ ekkor megszakadnak, azonban más forrásból tudjuk, hogy Szamosközy 1604-ben és a következő évben is a káptalan levéltárosa volt. 1604 februárjában kelt említett beadványa a rendekhez, amelyben drámai hangnemben taglalta a levéltári anyag pusztulását,⁴²⁵ 1605 januárjában pedig Huet Albert szebeni királybírótól kérte vissza irományait, és kétévi fizetlensége miatt panaszkodott.⁴²⁶ Nem tudni, mikor csatlakozott Bocskai kíséretéhez, és vált hivatalos történetírójává, de részt vett a fejedelem hadjárataiban és, valószínű az is, hogy 1605 júliusában, amikor a fejedelem Kassán átadta békefeltételeit a császári biztosoknak, már ebben a minőségében volt jelen. Bartoniek szerint Budaváráról írt epigrammájából és a mellette szereplő 1605. évszámból helyesen következtetett Szilágyi Sándor arra, hogy Szamosközy 1605-ben Bocskai kíséretében ott volt Rákoson is.⁴²⁷ Ennek bizonyosága, hogy a rákosi országgyűlés végzéseit később bemásolta jegyzőkönyvébe.⁴²⁸

1603 júliusa és 1607 júliusa között nincs bejegyzés a jegyzőkönyvben (van ugyan egy 1606-os egyszerű másolat, de az később, már 1607-ben kelhetett),⁴²⁹ ennek oka abban keresendő, hogy legkésőbb 1605 júliusától 1607 elejéig nem tartózkodott Gyulafehérváron. Bocskai halála után tért vissza Erdélybe és foglalta el ismét helyét a káptalan levéلكeresői között.

Anyagi állapotáról az ezt megelőző időkből csak annyit tudunk, hogy 1602 áprilisában háza volt Gyulafehérváron, a falakon belül, Torockai László Fehér vármegyei ispán háza szomszédságában,⁴³⁰ amelyről nem tudjuk, hogy azonos-e a fent említett Kendervár utcai házzal. Erdély teljes elpusztítása és az inséges idők következtében többi honfitársához hasonlóan ő is állandó anyagi gondokkal küzdött, a Bocskai által végrendeletileg ráhagyott hatalmas, 2000 forintnyi összeget pedig nem kapta kézhez. Anyagi körülményei csak Rákóczi Zsigmond uralma alatt enyhültek, aki munkásságát nagyra értékelve 1607. november 29-én ház- és birtokadományban részesítette történetíróját és levéltárosát (a jószágok birtokába, úgy mint egy magyargáldi részbirtok, valamint egy puszta nemesi udvar-

⁴²³ Szamosközy: Erdély története. 257.

⁴²⁴ MNL OL F2. II. p.117–120.

⁴²⁵ EOE. V. 269–270.

⁴²⁶ Szilágyi: Szamosközy. IV. kötet. XVII–XIX.

⁴²⁷ Bartoniek: Fejezetek. 277.

⁴²⁸ MNL OL F2. II. 107–116.

⁴²⁹ MOL F2. II. 103–105.

⁴³⁰ ErdKirKv. VII.3. 1862. sz.

ház, továbbá egy gyulafehérvári pusztá nemesi telek és kőből épült udvarház, 1608 márciusában és áprilisában vezették be). A két adománylevelet Szamosközy bemásolta jegyzőkönyvébe is.⁴³¹

Az előbb leírt két adomány köztudomású, viszont teljesen ismeretlen a szakirodalomban történetírónk kortársának, az 1593-tól kezdődően tüne-
menyes hivatalnoki karriert befutott katolikus Sarvasági Zsigmond Torda vármegyei főispánnak a donációja, aki 1607. október 29-én egy Gyulafehérvár falain belül, a Szent György utcában üresen álló kőházat, két népes jobbágytelket, valamint két szőlőt (a város Előmál, és Csatári mál nevű szőlőhegyein) adományozott Szamosközynek.⁴³² Az adomány indoklása a következőképpen méltatta a történetíró munkáját: „figyelembe véve az erdélyi káptalan levélkeresőjének, Zamosius, másként Zamoskeozy István-
nak igen nagy érdemeit és erőfeszítéseit, amelyeket ő ezen veszedelmes háborús idők során megtörtént eseményeknek a szorgalmas felkutatása és elegáns stílusban való bemutatása érdekében fejtett ki, a köz javának és a magyar nemzet utókorának örök emlékezetéül szentelve (...)”⁴³³ Amint az idézett szövegrészből kiderül, történeti művét nemcsak fejedelmi megbí-
zói, hanem kortársai is igen nagy megbecsüléssel övezték. Ily módon Szamosközy levele, amelyet Szilágyi Sándor tévesen a fejedelmi adományra vonatkoztatva idéz,⁴³⁴ és amelyben megköszöni György deák kolozsmo-
nostori requisitornak az adományról szóló privilégiumot, nem a fejedelmi donációra, hanem Sarvasági Zsigmond adományára vonatkozik.⁴³⁵ A köszönő levél ti. 1608. januárjában kelt, a fejedelemtől nyert jószágokba pedig csak ugyanazon év márciusában és áprilisában vezették be a kedvezményezettet.⁴³⁶

A fenti adatokat összesítve, 1608 áprilisában Szamosközy legkevesebb három házzal, két pusztá nemesi telekkel, két népes jobbágytelekkel és két Gyulafehérvár határában fekvő szőlővel rendelkezett. Ehhez még hozzáadódik az a gyulafehérvári ház/házak, amelyet már Báthory Zsigmond

⁴³¹ MNL OL F2. II. 182–186., 187–188.

⁴³² MNL OL F2. II. 148–150. A kolozsmonostori requisitorok privilegiális formában kiállított oklevelét a gyulafehérvári levélkeresők is átvették.

⁴³³ „considerans plurimos labores et merita egregii Stephani Zamosy seu Zamoskeozy, requisitoris capituli Albensis Transilvaniae per ipsum in sedulo conquirendis et elegantissimo stylo describendis rerum hisce periculosis temporibus gestarum armalibus, posteritati nationis Hungaricae ad perpetuam rei memoriam, bonumque publicum collata et dedicata (...)” (A szerző ford.)

⁴³⁴ Szilágyi: Szamosközy. I. kötet IX.

⁴³⁵ „Az én házamrul való levelet megadá Joannes Rettegi, az itt való praedicatorunk, tized nappal azután, hogy haza jött ide. Jól vagyon az levél írva, in qou nihil desideratur s meg is szolgálom kegyelmednek, hogy ilyen beteges állapotjában annyi munkát vett föl érettem. Ha miből én is szolgálhatnék itt kegyelmednek örömet szolgáltnék” Szilágyi: Szamosközy. I. kötet IX.

⁴³⁶ MNL OL F2 II. 182–186, 187–188.

idejében is birtokolt,⁴³⁷ a magyargáldi részbirtok, továbbá egy Herepéhez tartozó erdő és két pusztá jobbágytelek amelyet 40 forinton vetett zálogba Bárdi Péter deáknál.⁴³⁸ Úgy tűnik, beérte a fenti jószágokkal, több adományról nem szól jegyzőkönyve.

Személyéről, minden előzetes állítással szemben, nem ezek az utolsó adatok: 1612 márciusában bekövetkezett haláláig még számos esetben előfordul a hiteleshely megbízottjaként vagy fogott bíróként. Vélhetőleg 1612. március 29-én bekövetkező halála⁴³⁹ előtt nem betegeskedett huzamos ideig: utolsó előtti bejegyzése⁴⁴⁰ protocollumába 1612. január 13-án kelt, ugyanez év január 12-én pedig a Gyulafehérvár közelében fekvő Váradján volt külső hiteleshelyi munkán, ahol Ajtonyi Jakab deák birtokba iktatásán vett részt.

Szamosközy családjáról a szakirodalom mindmáig kevés információval szolgál. Csupán annyi ismeretes, hogy 1603-ban elveszítette testvérét, akit a hajdúk megöltek.⁴⁴¹ Özvegyéről, enyedi Szász Borbáláról annak köszönhetően tudunk többet, hogy évekig (1615–1619, 1627) perelt a Fehér vármegyében levő szentjánoshegyi részbirtokaért.⁴⁴² A per során a feleknek birtokaikról szóló okleveleiket is be kellett mutatniuk, ily módon derült fény arra, hogy Szamosközy egyáltalán nem nőtt rosszul.

Szász Borbála annak a nagy tekintélyű szász családnak a tagja, amelynek őse enyedi Szász Johann volt. Enyedi Szász Johann bécsi egyetemjárás (1423) után a káptalani protocollumokban többször is átírt oklevelek tanúsága szerint⁴⁴³ Luxemburgi Zsigmond császár és király kancelláriájának jegyzője volt (1433–1439), akit Zsigmond német és olaszországi útjai során tett hű szolgálataiért apjával és fivéreivel együtt megneemesített, és több Fehér vármegyei faluval, köztük Szentjánoshegyével jutalmazott. Előnevei között éppen ezért a Szentjánoshegyi is többször szerepel. 1438–1453 között protonotarius, 1439-ben szászsebesi királybíró is, végül 1446–1453 között szebeni királybíró volt.⁴⁴⁴

A szentjánoshegyi jószág évszázadokig a család birtokában volt, míg nem Királyfalvi János ítélőmester (1603) András nevű fia anyja, Szász Borbála jussán rá nem tette a kezét. A birtok egy része azonban a rokonság avagy gyámság okán egy másik Szász Borbálát is megilletett, aki Szamos-

⁴³⁷ A ház feltehetően Gyulafehérvár felégetésekor elpusztult, azonban a házhely bizonyára megvolt. ErdKirKv. VII. 3. 1862 sz.

⁴³⁸ Bárdi Péter deák a későbbi requisitor Bárdi István apja. MNL OL F2. VI. 105r.

⁴³⁹ Szamosközy: Erdély története. 23.

⁴⁴⁰ Utolsó bejegyzésének dátuma nem maradt fent. MNL OL F2. II. 346.

⁴⁴¹ Szilágyi: Szamosközy. IV. kötet. XVII–XVIII.

⁴⁴² MNL OL F2. V. 385–392.

⁴⁴³ MNL OL F2. XVI. 323–325., XXII. 197–198., XX. 133

⁴⁴⁴ Bónis György: *A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon*. Bp. 1971. 150. Tonk Sándor: *Erdélyiek egyetemjárása a középkorban*. Bukarest 1979. 148–149.

közy István felesége volt (apja: Szász Johann, anyja: Bolyai Katalin). A per évek hosszú során keresztül folyt, míg végül a felek 1627-ben kiegyeztek, oly módon, hogy a szóban forgó birtokrészt két egyenlő részre osztották, továbbá megállapodtak más részletkérdésekről is.⁴⁴⁵

Az asszony igen fiatalon mehetett feleségül a történetíróhoz, hiszen 1648 márciusában még életben volt,⁴⁴⁶ Szamosközy halála után pedig a kor szokásához híven újból férjhez ment. Egy Mészáros Péter nevű Gyulafehérváron lakó nemes⁴⁴⁷ felesége lett, aki bizonyára Bethlen Gábor fejedelem odaadó híve volt, ennek köszönhetően kaphatta meg Huszt várának a kapitányságát 1627 táján.⁴⁴⁸ Szász Borbálának a történetírótól nagy valószínűséggel nem maradtak gyermekei, hiszen a fenti per során egyszer sem szerepeltek. Gyermektelenségük bizonyosága, hogy a Szamosközy által szerzett gyulafehérvári, Szent György utcában álló házat Szász Borbála eladta, és utódait, akiknek pedig jussuk lehetett volna az ingatlanhoz, ebben az oklevélben sem említi.⁴⁴⁹ Itt jegyezzük meg a ház történetének érdekes adalékaként, hogy Borbála asszony azt Kapi Andrásnak adta el 1616-ban,⁴⁵⁰ a ház tehát, amelyet XVIII. század elején is Kapi-házként emlegettek a gyulafehérváriak Szamosközy István történetíró háza volt.⁴⁵¹

Szamosközy már életében is nagy hírnévnek örvendett. Adományleveleinek többsége kiemeli, hogy elegáns stílusban megírt történeti munkáival érdemelte ki a jószágokat. Tekintélyes voltát az is bizonyítja, hogy különböző ügyekben többször szerepelt fogott bíróként olyan személyiségek mellett, mint Cseszelicki Szilvási Boldizsár, Címeríró Pál, Ajtonyi Jakab deák. Bár requisitorként is tekintélyes embernek számított, hírnevét elsősorban mégis történeti műveinek köszönhetette. E kettős minőségében mutatkozik protocollumának egyik utolsó bejegyzésében is.⁴⁵²

⁴⁴⁵ MNL OL F15. XXIII. 9–10.

⁴⁴⁶ MNL OL F2. XV. 49–50.

⁴⁴⁷ Nem azonos Mészáros Péter Fehér vármegyei alispánnal, aki 1653-ban halt meg. Szász Borbála férjét 1643-ban már néhaiként emlegetik. MNL OL F2. XV. 49. Az alispán karrierjére l. Dáné Veronka: *Mezővárosi polgárból vármegyei előkelő: Mészáros Péter Fehér vármegyei alispán karrierje*. = *Arisztokrata életpályák és életviszonyok. Speculum historiae Debreceniense* 4. Szorozatszerkesztő: Papp Klára Debrecen 2009. 41–46.

⁴⁴⁸ MNL OL F15. XXIII. 9–10.

⁴⁴⁹ MNL OL F2. V. 89.

⁴⁵⁰ MNL OL F2. XV. 49.

⁴⁵¹ Kovács: „Egy kőhajításnyira”. 2–3.

⁴⁵² MNL OL F2. II. 367–368.

Dési (Desy/ Deesy) István (1610–1621)

A fejedelmi székváros előbb 1601-ben, majd 1603-ban végbemenő többszörös feldúlása a káptalani levéltárat sem kímélte.⁴⁵³ Ezt nemcsak Szamosközy beadványa mondja el az utókornak, hanem a források hiánya is beszédes ebből a szempontból. A gyulafehérvári levélkeresők szinte töretlenül teljes létszáma 1602-től kezdve megszakad.⁴⁵⁴ 1602–1610 között Zákány Gáboron (ő is adatolhatóan csupán 1603-ig viselte hivatalát) és Szamosközy Istvánon kívül más levéltárosokról nem rendelkezünk információval. Nem sikerült rajtuk kívül egyetlen hiteleshelyi hivatalnok nevére sem bukkanni, annak ellenére sem, hogy ebből az időszakból rendelkezünk Szamosközy jegyzőkönyvével. Ismeretes, hogy Bocskai fejedelem udvara uralkodása nagy részében távol volt Erdélytől,⁴⁵⁵ Gyulafehérvár pedig még sokáig romokban hevert. Ennek ellenére úgy véljük, a gyulafehérvári hiteleshely, a kolozsmonostorhoz hasonlóan működött ebben az időszakban is.

Az első hiteleshelyi requisitor, aki e homályos időszak után felbukkan, Dési István. 1610-ben jelenik meg először a hiteleshely alkalmazottjaként,⁴⁵⁶ bizonyára valamelyik elődje ekkortájt megüresedett helyén. Ő az első levéltáros, akiről elegendő adattal rendelkezünk ahhoz, hogy kijelenthessük: gyulafehérvári levélkeresőnek igen nagy gyakorisággal a nagyobb kancellária legügyesebb, legrátermettebb tagját nevezték ki. E megállapításunk a XVII. századi levélkeresőkkel kapcsolatban még igen sokszor bizonyítást fog nyerni.

Dési István származásáról érdekes módon csupán végrendelete tudósít, amely debreceninek mondja.⁴⁵⁷ Levélkeresői hivatala előtt legalább 13 évig a fejedelmi nagyobb kancellária írnokaként tevékenykedett.⁴⁵⁸ Rátermettsége bizonyosságául szolgál, hogy 1604-ben gyulafehérvári aludvarbíróként tűnik fel.⁴⁵⁹ Talán már ekkortól keltezhető jó kapcsolata Ajtonyi Jakab deákkal,⁴⁶⁰ aki gyulafehérvári udvarbíróként 1605-ben együtt szerepel egy

⁴⁵³ Trócsányi: Kormányhatósági levéltárak 128.; Szamosközy: Erdély története 298–304., 389–392.

⁴⁵⁴ A levélkeresők a következők voltak: Lippay Péter, Zákány Gábor, Szamosközy István.

⁴⁵⁵ Benda Kálmán: *Bocskai István székhely nélküli fejedelmi udvara*. In: Magyar reneszánsz udvari kultúra, szerk. R. Várkonyi Ágnes. Bp., 1987, 158–165.

⁴⁵⁶ MNL OL F2. II. 307.

⁴⁵⁷ MNL OL F4. Comit. Alb., Cista I, Fasc. 3, Nr. 1

⁴⁵⁸ Első adatunk rá: 1597. január 7. nagyobb kancelláriai írnok, kiküldött vajdai ember Balásfi János requisitor mellett KvNLT, Függőpecsét oklevelek 8. sz.

⁴⁵⁹ MNL OL F4. Cista comitatum 63.

⁴⁶⁰ Személyére és karrierjére nézve l.: Gálfi Emőke: *Bethlen Gábor hitelezője, Ajtonyi Jakab deák*. In: A magyar arisztokrácia társadalmi sokszínűsége, változó értékek és életviszonyok. Szerk: Papp Klára és Püski Levente, Debrecen, 2013. 115–126.

perben Dési István deákkal mint felperes.⁴⁶¹ Bizalmas kapcsolatukra utal Ajtonyi Jakabnak egy 1609-ben kötött adásvétele: a jogügyletet a káptalan előtt bonyolította le, ugyanakkor a levélkeresőkön kívül az ügy tanújaként Dési is jelen volt,⁴⁶² ami kissé szokatlan, hiszen a levélkeresők éppen mint tanúbizonyságok szerepeltek a jogügyletekben.

1610 márciusában került Szamosközy mellé levélkeresőnek az erdélyi káptalanba,⁴⁶³ ekkor még nagyobb kancelláriai írnoknak is mondja az oklevél, de ettől kezdve csak levéltárosi funkcióját említik a források. Szamosközyvel már hivatalviselése előtt is volt kapcsolata, 1607 novemberében mint nagyobb kancelláriai írnok kijelölt fejedelmi ember Szamosközy magyargáldi iktatásánál⁴⁶⁴, 1608. március 29-én pedig fejedelmi ember a történetíró gyulafehérvári házának iktatásánál.⁴⁶⁵

A gazdasági kérdésekben és jogban való jártasságát bizonyítja, hogy 1611–1613 között gyulafehérvári udvarbíró (provisor) is volt levélkeresői tiszte mellett.⁴⁶⁶ Elsőként 1611 decemberében tűnik fel ebben a minőségben a Debreceni János, korábbi kancelláriai írnoktársa, későbbi requisitor kollégája iktatását elrendelő mandátumban, kijelölt fejedelmi emberként.⁴⁶⁷ Utolsó adatunk e funkciójára 1613. január 20-ról való.⁴⁶⁸ Báthory Gábor halála után a fejedelmi udvar visszaköltözött Gyulafehérvárra, ily módon a szebeni udvarbírói hivatal megszűnése, illetőleg a szebeni udvarbíró „visszavétele” gyulafehérvári udvarbíróvá Dési provisorai szolgálatait feleslegessé tette, levélkeresői funkcióját azonban a továbbiakban is megtartotta.

Hogy tekintélye az udvarbírói tisztség feladásával sem csökkent, bizonyítja egy 1616-ban kelt jogügylet, melynek értelmében Barkai Ambrus eladta Désinek borbándi pusztát kőházát, bizonyára jutányosnak számító 45 forintot. Az ügy érdekessége viszont az, hogy ugyanakkor kikötötte a következőt: Dési élete hátralevő részében fizetség nélkül keressen ki a káptalani sekrestyéből személyét érintő okleveleket.⁴⁶⁹ Ez rávilágít arra, hogy a még mindig igen gazdag káptalani levéltár gazdái mekkora befolyással rendelkeztek. Mint ifj. Zákány István esetében is láttuk, a peres ügyekben bizonyítékként bemutatott oklevelek perdöntőek lehettek.

⁴⁶¹ Kovács: Gyulafehérvár jegyzőkönyvei, 142–143.

⁴⁶² MNL OL F2. IV. 55.

⁴⁶³ 1610. március 24. MOL F2. II. 307.

⁴⁶⁴ MNL OL F2. II. 183–184.

⁴⁶⁵ MNL OL F2. II. 189.

⁴⁶⁶ A mindenkori gyulafehérvári udvarbíró adta ki az erdélyi káptalan levélkeresőinek fizetését a fejedelemségek végéig.

⁴⁶⁷ MNL OL F2. IV. 104–106.

⁴⁶⁸ MNL OL F4. Comit Alb., Cista 5, Fasc. 1, nr. 17.

⁴⁶⁹ MNL OL F2. IV. 278.

Dési hivatalát 1621 végén vagy 1622 elején bekövetkező haláláig viselte,⁴⁷⁰ 1617-ben a káptalan főrequisitori tisztét is betöltötte.⁴⁷¹ Tekintélyét és befolyását birtokai bővítésére nemcsak levélkeresőként, hanem nagyobb kancelláriai írnokként is felhasználta. 1609-ben Jászberényi István deák a Lámpás nevű gyulafehérvári szőlőhegyen levő szőlőjét, jótéményeiért és sógorságuk okán Dési István deák nagyobb kancelláriai írnoknak adományozta.⁴⁷² A következő év folyamán újabb szőlőt vásárolt, ezúttal Zombori Jánostól, ugyancsak Gyulafehérvár szőlőhegyeinek egyiken.⁴⁷³

Láttuk, hogy Barkai Ambrus jóvoltából Borbándon birtokolt. Borbándi jószágának alapját azonban már korábban megvetette: 1610-ben egy bizonyára értékes lovat cserélt el Kun Gothárd itteni házára és jobbágytelkére,⁴⁷⁴ 1614-ben pedig szebeni Szász Péter gyulafehérvári lakostól vett meg egy borbándi nemesi udvarházat a hozzátartozó kerttel együtt és két szőlőt ugyanott 8 forintért és két köből búzáért (az ár itt is szimbolikusan tűnik).⁴⁷⁵

Borbándi birtoka és gyulafehérvári szőlői mellett a fejedelmi székváros falain belül is rendelkezett ingatlannal. 1612 februárjában szomszédként volt jelen Debreceni János leendő requisitortársa gyulafehérvári Olasz utcai házána iktatásánál, ebből következően az Olasz utcában birtokolhatott házat vagy telket.⁴⁷⁶ 1614-ben viszont egy másik ingatlanát, ezúttal a gyulafehérvári Szász utcában levő házát adta el az akkor még romos városban igen jó árnak számító 105 forinton Jezernicki János kincstári számvevőnek.⁴⁷⁷

Vagyoni helyzetéről a fenti adatokkal rendelkezénk, ha nem maradt volna fent halála után elosztott ingóságainak lajstroma, amelynek köszönhetően megismerhetjük egy átlagosnak mondható gyulafehérvári levélkereső mindennapjainak használati tárgyait.⁴⁷⁸ A jegyzék elemzéséhez Jakó Zsigmondnak a XVI–XVII. századi Kolozsvár otthonairól írott, máig alapvető tanulmányát hívtuk segítségül.⁴⁷⁹

⁴⁷⁰ 1621 decemberében még káptalani kiküldött, 1622 február 7-én már Barkai Ambrus tölti be a helyét, 1622. április 18-án ingóságait osztják Debreceni János és Barkai Ambrus levélkeresők jelenlétében. MNL OL F2. IV. 328, VI. 21r–v, IV. 308–315. MNL OL F2. V. 228–230.

⁴⁷¹ MNL OL F2. V. 228–230.

⁴⁷² MNL OL F2 II. 228 és 230.

⁴⁷³ MNL OL F2. II. 307.

⁴⁷⁴ MNL OL F2. IV. 15.

⁴⁷⁵ MNL OL F2. IV. 97–98.

⁴⁷⁶ MNL OL F2. II. 363–365.

⁴⁷⁷ MNL OL F2. IV. 146.

⁴⁷⁸ Az oklevél teljes átírását l. a függelékben. MNL OL F2. IV. 308–315.

⁴⁷⁹ Jakó: Az otthon és művészete 319–350.

Az ingóságokat két gyermeke, Istók és Zsófia között osztották a gyulafehérvári requisitorok és az árvák legközelebbi hozzátartozói. Dési ingóságainak értéke nem volt csekély, összesen 336,11 forintba rúgott, ebből Istóknak jutottak javak 171,15 forint értékben Zsófiának pedig 164,96 forint értékben. A számadatokból látható, hogy az osztályt végrehajtó személyek igyekeztek a két árva között egyenlő mértékben elosztani a különböző használati és értéktárgyakat. A helyszín, ahol a feljegyzés készült, valószínűleg Dési gyulafehérvári háza volt, bár ezt az oklevél nem pontosítja. Az osztályt végző személyek, miként Kolozsváron is az osztóztató bírák, szobáról szobára haladva osztották a javakat. A jegyzék alapján a háznak legalább két helyisége lehetett, tekintettel arra, hogy az „első házat” említi.⁴⁸⁰

A sor mindkét árva esetében az értékes tárgyak felsorolásával kezdődik. Előbb az ékszerek, ruhák, majd paplanok következnek. Zsófiának több ékszer (42,25 forint értékben), míg Istóknak több ruhanemű jutott (85,8 forintnyi). Mindkettőnek jutott egy-egy paplan, melyek értéke egyenként 12 forintot ért. „A paplan éppen olyan kedvelt fényűzési tárgy, a jólét és tekintély kifejezője volt a XVI–XVII. századforduló Kolozsvárján, mint a török szőnyeg”.⁴⁸¹ Hozzátehetjük, ugyanilyen értékes volt Gyulafehérváron is. Kolozsváron a paplanok becsértéke 5–6 forinttól 15–16 forintig terjedt, de előfordultak 25 forintos darabok is.⁴⁸² Ennek fényében a Dési javai között szereplő öreg paplan és kutnikaplan az értékesebbek közé sorolható.

A nagyobb értékű tárgyak után tarka összevisszaságban következtek a házban fellelhető ingóságok: nem túl értékes szőnyegek, kárpitok, abroszok, lepedők. A házban viszonylag sok bútort is felsoroltak, azonban ezek sem voltak sokat érők, kivéve talán egy „zeöld záros almárium”-ot, amelynek becsértéke egy forintba rúgott. A bútorok között voltak még ülőalkalmatosságok (köztük két karszék), két pohárszék, egy tálas, két nyoszolya, egy kocsiláda és egy zöld, festett gyantáros láda. Ezután következtek az edények és evőeszközök, de a Dési foglalkozásának megfelelő több koncnyi papír, „egy deáky penna, meteleő kés, villa, ollo egy tokban” és egy „fa kalamáris” sem hiányozhatott. Volt a házban két tábla szappan is, és egy „feredeo kaad”.

A lajstrom nem sorol fel egyetlen könyvet sem. Feltételezhetően ezeket külön könyvjegyzékbe írták, ti. nem tartjuk valószínűnek, hogy Dési ne rendelkezett volna könyvekkel. Ezt a feltételezést megerősíti az a tény, hogy István nevű fia (a jegyzékben szereplő Istók) a későbbiekben apjához hasonlóan értelmiségi pályán fog boldogulni.

⁴⁸⁰ „Az elseo házban valami kárpit”. MNL OL F2. IV. 308–315.

⁴⁸¹ Jakó: Az otthon és művészete 340.

⁴⁸² Jakó: Uo.

Dési családjáról és gyermekeinek további sorsáról csupán szórványos adataink vannak. Utolsó felesége nevét végrendeletének köszönhetően ismerjük: 1622. március 1-én Kaproncai Borbála bemutatta a gyulafehérvári requisitoroknak néhai férje, debreceni Dési István magyar nyelvű testamentumát.⁴⁸³ Az asszony neve alapján rokona lehetett Kaproncai Márton gyulafehérvári udvarbírónak, akiről a későbbiekben bővebben is fogunk szólni, ti egy adat szerint a gyulafehérvári hiteleshely levéلكeresői tisztét is betöltötte. Kaproncai Borbála és Márton feltételezett rokonságát az is erősíteni látszik, hogy mind Dési István, mind Kaproncai Márton részbirtokkal rendelkezett Igen mezővárosban, továbbá mindketten az ún. gazdasági értelmiség tagjai sorába tartoztak.

Dési István előző felesége(i) nevét nem sikerült felderíteni, csupán annyi ismeretes, hogy 1609-ben Jászberényi István deákkal állott sógor-ságban.⁴⁸⁴ Gyermekei közül Istvánról tudjuk, hogy 1641–1642 között a nagyobbik kancellária írnoka volt.⁴⁸⁵

Kaproncai (Kapronczai) Márton ? (1611)

Kaproncai Márton hivatalviseléséről egyetlen adat, Beke Antal egyik regesztája tudósít.⁴⁸⁶ Ebben Báthory Gábor utasítja Dési István requisitort, hogy mivel Kaproncai Márton, Beke szavai szerint „requisitori tisztségét megunta”, vegye maga mellé a gyulafehérvári udvarbíróság egyik „tisztségét”. Kaproncai hivatalviselését mindazonáltal azért kérdőjelezzük meg, minthogy neve többször szerepel forrásainkban, azonban ezekben udvarbíróként jelenik meg,⁴⁸⁷ sehol sem requisitorként.

Birtokai Igen mezőváros területén fekhettek, felesége is igeni származású volt,⁴⁸⁸ ezért a források végig igeninek mondják.⁴⁸⁹ Szamosközy dalmát származásúnak írja, 1603-ban gyulafehérvári aludvarbíróként a város vezetői között említi,⁴⁹⁰ de már 1602-ben is ezt a tisztséget töltötte be.⁴⁹¹ 1604-től 1611-ig gyulafehérvári udvarbíró,⁴⁹² leköszönése után Dési István töltötte be ezt a tisztséget. 1611 után nem tudunk semmilyen funkciójáról,

⁴⁸³ A testamentum tartalma nem ismert, csupán keretszövege. MNL OL F4. Comit. Alb. Cista I., Fasc. 3, Nr. 1.

⁴⁸⁴ MNL OL F2. II. 228 és 230.

⁴⁸⁵ Trócsányi: Központi kormányzat. 190.

⁴⁸⁶ 1611. október 9. Beke. 1209. sz.

⁴⁸⁷ MNL OL F2. II. 152–153, 187–189, 340. Kovács: Gyulafehérvár jegyzőkönyvei, 33.

⁴⁸⁸ Felesége igeni Székely Anna (n) volt. ErdKirKv. VII. 3. 1954.

⁴⁸⁹ MNL OL F2. II. 152–153, V. 174, F4. Comit. Alb. Cista I. Fasc. 3. Nr. 31.

⁴⁹⁰ Szamosközy: Erdély története. 293.

⁴⁹¹ ErdKirKv. VII. 3. 1954.

⁴⁹² Kovács: Gyulafehérvár jegyzőkönyvei. 33; MNL OL F2. II. 187–189. II. 340.

jöllehet fejedelmi emberként később is részt vett különböző jogügyletekben.⁴⁹³ 1525 után távozatott az élők sorából.⁴⁹⁴

Debreceni (Debreczeni) János (1614–1623)

Debreceni Jánosról annak tulajdoníthatóan rendelkezünk nagyszámú információval, hogy igen szerette lejegyezni a saját⁴⁹⁵ és levélkereső társai jegyzőkönyvébe a személyét érintő legapróbb eseményeket is. Pályájáról Sunkó Attila írt tanulmányt,⁴⁹⁶ azonban leírása több ponton javításra szorul, mert a levélkeresőre vonatkozó adathalmazból igen sokat figyelmen kívül hagyott, annak ellenére, hogy a sok rávonatkozó bejegyzésnek köszönhetően vannak kézzelfogható és megbízható adataink olyan fontos részletekről, mint a requisitorok fizetése vagy az őket illető egyes kiváltások.

Több gyulafehérvári requisitorhoz hasonlóan ő is a fejedelmi nagyobb kancellárián kezdte pályáját, adatolhatóan 1607-től,⁴⁹⁷ és az oklevelek tanúsága szerint bátran kijelenthetjük, hogy Báthory Gábor fejedelem egyik kedvelt íródeákja volt. Első fontos információnk róla 1608-ból származik,⁴⁹⁸ ekkor Rákóczi Zsigmond fejedelem hűséges szolgálatai jutalmául nemesiséget és címert adományozott neki, továbbá Ferenc és Mihály nevű fivéreinek, ugyanakkor bárhol levő házait és örökségeit minden adó és szolgáltatás terhe alól mentesítette. Ekkor még Debreceni Barát másként Törös Jánusként emlegeti az oklevél, annak jeléül, hogy Debrecenből származott. Báthory Gábor fejedelem röviddel uralomra jutása után nem csupán megerősítette a fenti nemesítést, hanem őt és említett fivereit újból megnevesítette.⁴⁹⁹

A két oklevél érdekes különbsége a címerek leírásában rejlik. Az első a megadományozott foglalkozása jeleként egy kezében pennát tartó embert, fölötte pedig egy fehérbe öltözött, napot és holdat tartó angyalt ábrázol. A második címerleírás a pajzsmezőben egy aranyozott karddal övezett embert, aki jobb kezében kardját, baljában írószerét tartja. Bármilyen magya-

⁴⁹³ MNL OL F2. V. 174

⁴⁹⁴ MNL OL. F4. Comit. Alb. Cista I. Fasc. 3, Nr. 31.

⁴⁹⁵ Jegyzőkönyvének jelzete: MNL OL F2. V.

⁴⁹⁶ Sunkó: Debreceni János 305–343.

⁴⁹⁷ Trócsányi: Központi kormányzat. 190.

⁴⁹⁸ 1608. február 2. MNL OL F2. II. 350–352.

⁴⁹⁹ 1608. június 18. MNL OL F2. II. 353–356.

rázatot is fűznénk a fenti címerekhez, tény, hogy változtatásuk körülményeire nem tudjuk a választ.⁵⁰⁰

Nemesítésével egy időben vehette feleségül első asszonyát, Éradonyi Erzsébetet. Ilyen minőségben lett gyámja felesége kiskorú testvérének, Lászlónak. A két árva nem származott rossz családból, anyjuk Hunyadi Borbála volt, és joggal feltételezhető, hogy Báthory Zsigmond fejedelem főorvosának, Hunyadi Ferencnek⁵⁰¹ volt a testvére. Másként nem magyarázható meg, hogy miért lakott Debreceni János a feleségével és sógorával éppen abban az Olasz utcai házban, amelyet Báthory Zsigmond kiváltságolt orvosa számára évekkel azelőtt.⁵⁰² A leendő requisitor a kérdéses ingatlant 1611-ben új adomány címén kapta meg a fejedelemtől, amelyről az oklevél azt mondja, hogy családjával együtt már azelőtt is benne lakott, de erről szóló oklevelei elvesztek.⁵⁰³ Hogy valóban az Olasz utcában lakott-e ekkoriban Debreceni János, arról nincs tudomásunk, annyi azonban bizonyos, hogy birtoklására igényt tartott korábban is, hiszen 1608 októberében kápolnai Bornemissza Zsigmond официálisaként tiltakozott az Olasz utcai ház Kapi Miklós általi elfoglalása ellen.⁵⁰⁴ A kápolnai Bornemissza családhoz való kötődése ugyanakkor magyarázatul szolgálhat arra is, hogy milyen úton-módon jutott a fejedelmi nagyobbik kancelláriára.

Visszatérve Éradonyi Erzsébet családjára elmondható, hogy az asszony nem csupán anyja révén származott előkelő környezetből, mert apja az a tordai Éradonyi Péter volt, aki tordai sókamarasként és a harmincadok prefektusaként 6000 magyar forintot bocsátott az ország szükségére,⁵⁰⁵ bizonyára 1600 őszén, Vitéz Mihály vajda bukása után.⁵⁰⁶ Cserében Báthory Zsigmond fejedelem Éradonyi Péternek és feleségének, Hunyadi Borbálának kötötte a gyulafehérvári várhoz tartozó Sospatak egészbirtokát, amelyet az adományozó vagy utódai csak a fenti összeg lefizetésével, vagy ugyanolyan értékű birtokkal válthattak volna meg a későbbiekben. A bir-

⁵⁰⁰ Sunkó a következőképpen magyarázza a címerváltoztatást: „Az új címer, – jóllehet a foglalkozásra és jogállásra utaló íróeszközt ezúttal is tartalmazza –, sokkal inkább utal a vitézi erényekre, hiszen a karddal felvezett egészalak jobb kezében ezúttal már kardot, míg baljában tollat tart. Talán nem megalapozatlan a feltételezés, miszerint a címernyerő az első változatot túlságosan „deákosnak” találta (...). Sunkó: Debreceni János. 318.

⁵⁰¹ Humanista orvos, több latin nyelvű vers szerzője, megénekelte Trója ostromát. ErdKápjkv. VIII. 1. 458.

⁵⁰² ErdKápjkv. VIII. 1. 958. sz.

⁵⁰³ MNL OL F2. IV. 104–106.

⁵⁰⁴ MNL OL F2. II. 198.

⁵⁰⁵ „ad arduas regni Transsilvaniae necessitates” MNL OL F4. Comit. Alb. Cista I., Fasc. 1. Nr. 63.

⁵⁰⁶ 1600. szeptember 18. (miriszlói ütközet) után.

tokba Kutfői György és Dési István nagyobb kancelláriai írnokok be is iktatták a kedvezményezetteket.⁵⁰⁷

1604-ben vagy valamivel előtte Basta generális Sósptak birtokát az adományozottól visszavette, de kárpótlásként Éradyi Péternek adta a Fehér vármegyei Vajasd, Táté és Akmar egészbirtokát. A birtokok közül Vajasd és Táté azelőtt néhai sárdi Buday Ferencé, Akmar pedig korotnai Alia Farkasé volt, azonban előbbi magtalanul elhalálozott, utóbbi javainak fele részét pedig a január 25-én Kolozsváron tartott országgyűlésen hűtlenség miatt elkobozták, így azok visszaszálltak a kincstárra.⁵⁰⁸ A birtokokba Éradyit és feleségét 1604 márciusában be is iktatták.⁵⁰⁹ 1607. június 10–24. között a Kolozsváron tartott országgyűlés Basta adományait érvénytelenítette,⁵¹⁰ és 1609 októberében a család már csupán Vajasd birtokolta. Ekkor már sem Éradyi Péter, de vélhetőleg Hunyadi Borbála sem volt az élők sorában, Éradyi Erzsébet pedig amiatt tiltakozott, hogy Széplaki Péter udvari familiáris a birtok erdejét elfoglalta, szénáját eladta, szántóvetőit elkergette, és, jöllehet a birtok per alatt volt, az egészet minden tartozékával együtt erőszakkal el akarta tulajdonítani, hiába született az üggyel kapcsolatban közöttük egyezséglevél.⁵¹¹

Éradyi Péter haláláról nincs pontos adatunk, de még felesége előtt távozott az élők sorából. Hunyadi Borbála 1609. október 25. előtt halt meg, ekkor osztották fel javait a férjaitól született négy gyermeke között.⁵¹² A jelek szerint Éradyi Péter és felesége nem halt meg gazdagon, Hunyadi Borbálának abból „az my kevés ezust marhája marat volt”, három-három gíra⁵¹³ jutott fejenként minden árva gyermekére, továbbá igen kevés ingóság. Mint látható a jó családból származó Éradyi Erzsébet szülei halálának időpontjában nem sok kézzelfogható vagyonnal rendelkezett, azonban értékes ingatlanoknak és jószágoknak volt a potenciális birtokosa, amelyeket egy befolyásos férj oldalán visszaszerezhetett.

Debreceni János a fentiek tekintetében nem okozott csalódást. A kancellária írnokaként kiépített kapcsolatait már egészen korán felhasználta birtokai növeléséhez. 1609 márciusában bihari Ószi Lukács nem kevesebb, mint öt egymás mellett fekvő gyulafehérvári jobbágytelkét, melyek a falakon kívüli Temető utcában feküdtek, az azokhoz tartozó réttel együtt

⁵⁰⁷ Mindez Dési István 1614 körül kelt bizonyágtételéből derül ki. MNL OL. F4, Comit. Alb. Cista II. Fasc. 4. Nr. 6

⁵⁰⁸ MNL OL F4. Comit Alb. Cista I. Fasc. 1. Nr. 63.

⁵⁰⁹ MNL OL F4. Comit Alb. Cista I. Fasc. 1. Nr. 61–63.

⁵¹⁰ EOE V. 496.

⁵¹¹ MNL OL F4. Comit. Alb. Cista II. Fasc. 3. Nr. 14.

⁵¹² MNL OL F2. IV. 116.

⁵¹³ Súlyegység, az uncia alegysége. SzT. IV. 588.

Debreceni János nagyobb kancelláriai íródeáknak adományozta.⁵¹⁴ Jóságait vásárlások útján is bővítette: 1610 februárjában a Gyulafehérvár közelében fekvő Szentimrén házat vásárolt szentimrei Huszár Miklóstól,⁵¹⁵ és még ugyanabban a hónapban szintén Szentimrén egy másik házat Bakos András jobbágytól.⁵¹⁶ A következő év májusában pedig egy Báthory Gábor fejedelem által kiállított iktatást elrendelő parancslevél már Bakos András háza mellett egy újabb szentimrei pusztá házról szól, amelyet Debreceni három forintot vásárolt.⁵¹⁷ A vajasdi birtok 1610-ben is a birtokában volt, jöllehet Széplaki Péter továbbra is háborgatta a család itteni birtoklását. Emiatt a fejedelem különleges védelme alá vonta Debreceni feleségét és annak rokonait.⁵¹⁸

Minthogy a XVII. század elején, az Erdélyt ért pusztítások után a jobbágy drága jószág volt, és a birtokadományokban igen sokszor inkább pusztá, mint népes jobbágytelkek szerepelnek, nem csodálkozhatunk azon, ha Debreceni minden adandó alkalmat megragadott a jobbágyszerzésre. 1611 januárjában a tãrgoviste-i táborban Ebese másként Szabó Mihály nem kisebb méltóság, mint a fejedelem előtt Debreceni János jobbágyul kötötte magát, minthogy ez utóbbi sokszor segítette, legutóbb pedig nem lévén lova, egy 18 forintot érő lovat adott neki.⁵¹⁹ A következő hónapban pedig a fejedelem a fent nevezett Szabó Mihállyal együtt már három gazdátlan jobbágy birtokába való iktatását rendelte el, amelyeket Imrefi János közbenjárására, de főként Debreceninek a havaselvi hadjáratban tanúsított hűségese szolgálatai jutalmául adományozott íródeákjának.⁵²⁰ Még ugyanebben az esztendőben a fejedelem újabb jobbágy iktatására adott parancsot, ezúttal Ábrahám Annáról és kiskorú fiáról szól az oklevél, akik önszántukból kötötték magukat jobbágyul Debreceninek.⁵²¹ 1613 márciusában pedig Kovács János cigány szegődött hozzá jobbágyul.⁵²²

Az előbbieken már utaltunk rá, hogy Debreceni elkísérte a fejedelmet 1611-ben a havasalföldi hadjáratra, ahol valószínűleg a közelében tartózkodva teljesítette a rábízott feladatokat. Ezzel magyarázható, hogy egy évvel később Báthory Gábor a hadjáraton tanúsított odaadó szolgálataira hivatkozva nagyobb kancelláriai írnokának adományozott élete végéig Sebes szász szék és város dézsmájából évente egy nagyobb, 80 vedres hordó

⁵¹⁴ MNL OL F2. II. 237–238.

⁵¹⁵ MNL OL F2. IV. 1–2.

⁵¹⁶ MNL OL F2. II. 306.

⁵¹⁷ MNL OL F2. II. 361–363.

⁵¹⁸ MNL OL F4. Comit. Alb. Fasc. II. Cista 2. Nr. 34.

⁵¹⁹ MNL OL F2. IV. 103.

⁵²⁰ MNL OL F2. II. 356–358.

⁵²¹ MNL OL F2. II. 360–361.

⁵²² MNL OL F2. IV. 103–104.

bort vagy mustot és tíz köből búzát.⁵²³ Ugyancsak 1612 folyamán a fenti érdemeire való tekintettel megnevesítette Debreceni servitorát és rokonát, Éradonyi János deákot.⁵²⁴

Bármennyire törekedett Debreceni arra, hogy élete fontosabb eseményeit a káptalani protocollumokba lejegyezze, 1613 márciusától szinte egy kerek esztendőn keresztül hallgatnak róla a források. 1614 márciusában aztán rögtön arról értesülünk, hogy perben állott sóspataki részbirtokaért,⁵²⁵ és immár a gyulafehérvári hiteleshely levélkeresőjeként lép elének.⁵²⁶ Mint-hogy éppen a fenti időszakban történt uralomváltás Erdélyben, nem tudjuk eldönteni, hogy Báthory Gábor vagy Bethlen Gábor fejedelem nevezte-e ki levéltárosnak. Noha csak 1614 elejéről rendelkezünk kézzelfogható adattal új hivatalára vonatkozóan, figyelembe véve a fejedelmi kegy számos megnyilvánulását, nem zárhatjuk ki, hogy Debreceni még Báthory Gábor fejedelem híveként került a hiteleshelyre.

A fejedelem személyének változása arra sarkalta, hogy jószágaira szerzett régebbi adományleveleit és kiváltságait Bethlen Gábor fejedelem által is elismertesse és megerősítse. 1614 februárjában Bethlen jóváhagyólag átírta elődje, Báthory Gábor oklevelét a szászsebesi dézsmaadományról szentimrei Debreceni János számára, azzal a kikötéssel, hogy a boroshordó közepes méretű, 40 vedernyi nagyságú legyen.⁵²⁷ Még ebben az esztendőben Debreceni amiatt volt kénytelen tiltakozni, hogy gyulafehérvári Ceglédi Mihály kieszközölte magának Bethlen Gábor fejedelemtől a tizedszedői hivatalt Szerdahely szász székben, holott az őt illette, hiszen már régen megkapta élete végéig a fejedelemtől, és a tizedbérletől érvényes oklevéllel is rendelkezett ezzel kapcsolatban.⁵²⁸

Ugyanakkor úgy tűnik több szempontból is vizsgálat tárgyát képeztek korábbi birtoklásai.⁵²⁹ 1614. március 20-án azért tiltakozott, mert Egri György gyulafehérvári udvarbíró hatalmaskodva elfoglalta Sóspatak nevű részbirtokát, noha azt néhai Körösbányai Katalin gyámjai kezéhez visszaengedték.⁵³⁰ Öt nappal később a fejedelem parancsára tanúvallatást tartottak arról, hogy milyen úton-módon jutott Éradonyi Péter birtokába a sóspataki birtok.⁵³¹ A helyzet megértéséhez vissza kell kanyarodnunk

⁵²³ MNL OL F2. V. 155–156.

⁵²⁴ MNL OL F2. III. 215–216.

⁵²⁵ 1614. március 20. és március 25. MNL OL F2. II. 368., V. 367., IV. 112–114.

⁵²⁶ 1614. március 25. MNL OL F2. II. 368.

⁵²⁷ MNL OL F2. V. 155–157.

⁵²⁸ MNL OL F2. IV. 111.

⁵²⁹ Ekkor még nem az 1588 utáni fiskális birtokokra vonatkozó adományok felülvizsgálatáról van szó, azt ugyanis csak az 1615. szeptember–októberben tartott kolozsvári országgyűlésen rendelték el. EOE VII. 282–283.

⁵³⁰ MNL OL F2. II. 368., V. 367.

⁵³¹ MNL OL F2. IV. 112–114.

Sóspatak 1601 körüli eladományozásához (helyesebben inscribálásához), minthogy, amint a későbbiekben még látni fogjuk, Debreceni ennek birtoklásáról sem mondott le, jöllehet a családot Vajasd birtokával kárpóolták elvétele miatt.

Sóspatak igen értékes birtoka lehetett a Gyulafehérvár környékén elterülő fejedelmi uradalomnak. Értékét mutatja az a tény, hogy amikor Basta 1604-ben Éradonyi Pétertől visszavette, eredetileg három egészbirtokkal kárpótolta a családot érte. A birtok 1609-ben is a fejedelmi uradalom része volt,⁵³² de 1612 előtt már bizonyos részeit a fejedelem eladományozta Farkas Miklós gyalogtestőr hadnagynak.⁵³³ Farkas Miklós halála után a birtokrész ismét kikerült a fejedelmi kincstár birtokából, ezúttal krasznai Szakács Tamásnak adományozta Báthory Gábor,⁵³⁴ azonban a jószágot a kedvezményezett nem vehette birtokába, minthogy az valójában még Farkas Miklós özvegyének: Körösbányai Katalinnak a kezén volt.⁵³⁵ A későbbi fejlemények azt mutatják, hogy ekkor vagy valamivel előbb a jószágért Debreceni János is harcba szállt, néhai apósa, Éradonyi Péter jogán, és azt kezéhez is vette Körösbányai Katalin halála után,⁵³⁶ de birtoklásáért még hosszú évekig pereskedett.

1614 folyamán Debreceni szentimrei jószágá miatt is kénytelen volt tiltakozni, ti. Egri György udvarbíró elfoglalta szentimrei jobbágytelkét, továbbá lefoglaltatta Kovács másként Cigány János nevű jobbágyát.⁵³⁷ Kevéssel ezután kelhetek a fejedelemhez írott kérelmei két szentimrei pusztai nemesi házhely és három jobbágy ügyében, amelyekkel kapcsolatban a gyulafehérvári udvarbíró háborgatta, de amelyekről állította, hogy az előző fejedelmektől kiállított oklevelekkel is rendelkezik, és új adomány címén kért rájuk ismét donációt. A fejedelem válasza a következő volt: „Törvén szerént igaziczák el”.⁵³⁸

Minden bizonnyal ugyancsak az uralomváltásnak tulajdonítható ekortájt kezdődött konfliktusa Bottalnősző Besenyei Menyhárt deákkal, aki a gyulafehérváriak igen népszerű ügyvédje volt. Személyével többször találkozunk a város e korszakból származó jegyzőkönyveinek lapjain,⁵³⁹ de ügyfeleinek neve után nem kell túl sokáig kutatni, ugyanis Szamoskö-

⁵³² MNL OL F4. Comit. Alb. Cista II, Fasc. 3, Nr. 14.

⁵³³ MNL OL F4. Comit. Alb. Cista II Fasc. 2. Nr. 38.

⁵³⁴ MNL OL F4. Comit. Alb. Cista II, Fasc. 2. Nr. 46.

⁵³⁵ MNL OL F4. Comit. Alb. Cista II Fasc. 2. Nr. 38.

⁵³⁶ MNL OL F2. II. 368.

⁵³⁷ MNL OL F2. IV. 117.

⁵³⁸ MNL OL F2. V. 119–121.

⁵³⁹ Kovács: Gyulafehérvár jegyzőkönyvei, 13, 45, 48, 55, 57–58., 70, 74, 85, 89, 97, 104, 111, 115–117., 119 stb.

zyné Szász Borbálának is ő volt a védőügyvédje a Királyfalviakkal való perében.⁵⁴⁰

Az ok, amiért a híres gyulafehérvári ügyvéd a nem kevésbé tekintélyes levélkeresővel összerúgta a port, azon ház tulajdonlási joga volt, amely a gyulafehérvári Kis Szász utcában feküdt, és kevéssel előtte Brassó városáé volt. A házat Debreceni még az előző fejedelemtől nyert adományként bírta, és újjáépítésére is sokat költött, azonban úgy tűnik, az adomány Besenyei Menyhárt kárára történt, és utóbbi igen hevesen fejezte ki ebbéli elégedetlenségét. A sóspataki tanúvallatással egybeeső időpontban, bizonyára kihasználva, hogy Debreceni nem tartózkodott a helyszínen, Besenyei egy-némely szolgálja segítségével fegyveresen tört a mondott gyulafehérvári házra, és a levélkereső lovait onnan elhajtotta.⁵⁴¹ Amint a kevéssel ezután kelt egyezséglevélből⁵⁴² kitűnik, Besenyei nemcsak a lovakat hajtotta el, hanem magából a házból is fegyveresen űzte ki a requisitort és családját.

A perpatvar egyik állomásaként a felek nem sokkal ezután⁵⁴³ egyezséget kötöttek a következőképpen: Menyhárt deák 32 forintot tartozik fizetni Debreceninek a házra költött összeg kárpótlásaként, ezenkívül Szentimrén egy pusztá házhelyet kell, hogy adjon a requisitornak, melynek szomszédságában mindkét felől ez utóbbi házhelyei állnak. Besenyei ígéretet tesz még arra is, hogy Debrecenit minden peres ügyében szolgálni fogja, cserében ez utóbbi átadja neki az általa elfoglalt gyulafehérvári házat. Ha Besenyei az ígéretet megszegné, 100 forinton maradjon, és a nevezett ház a sértett fél kezére szálljon vissza.

Az ügynök ezzel nem volt vége: 1614 novemberében Debreceni ismét tiltakozott amiatt, hogy Menyhárt deák egyezségük ellenére sem fizette ki neki a 32 forintot, sőt személyét még gúny tárgyává is tette. Ezért a szóban forgó házat nem hajlandó átengedni Besenyeinek.⁵⁴⁴ Miután azonban két évvel később, 1616-ban az ügyvéd a fenti egyezségnek megfelelő bevallást tett a hiteleshely előtt, a requisitor átadta neki a házzal kapcsolatos okleveleket.⁵⁴⁵ Úgy tűnik, Menyhárt deák más vonatkozásban is beváltotta ígéretét, 1618-ban ő képviselte a levélkeresőt egy szökött jobbággal kapcsolatos perében.⁵⁴⁶

A Kis Szász utcában levő ház átengedése, bár fájó veszteséget jelenthetett Debreceninek, a jelentős kárpótlási összegben kívül vigasztalhatta az a tény is, hogy kevéssel azelőtt, 1615 májusában megvette 30 forinton az

⁵⁴⁰ MNL OL F2. V. 385.

⁵⁴¹ MNL OL F2. II. 368.

⁵⁴² MNL OL F2. V. 52–53.

⁵⁴³ 1614. május 24.

⁵⁴⁴ MNL OL F2. V. 28.

⁵⁴⁵ MNL OL F2. V. 53.

⁵⁴⁶ MNL OL F2. III. 71–77.

Olasz utcában azt a háza tőzsomszédságában levő pusztá kőházat, amelyet azelőtt Wesselényi Pál Közép-Szolnok vármegyei ispán a mondott ár duplájáért vásárolt.⁵⁴⁷

Nem sokkal ezután, 1615 őszén veszíthette el első feleségét, Éradyi Erzsébetet,⁵⁴⁸ akinek végrendeletéből nem csupán a család akkori állapotára derül fény, hanem azt is pontosan megtudjuk, hogy miféle jószágokat hozott az asszony a requisitorral való házasságába.⁵⁴⁹ Értesülünk ugyanakkor az Olasz utcai ház történetének olyan érdekes adalékáról is, hogy Debrecenivel való eljegyzésük napján, más házakkal együtt a tűz martalékává vált, és birtokaikra vonatkozó okleveleik közül azokat, amelyek nem vesztek oda, a kék gyalogok rabolták el.⁵⁵⁰ Minthogy férje nem kis fáradozás és költség árán szerezte jószágait vissza, lekötötte neki és kiskorú leányának: Debreceni Zsófiának Sós-patak egészbirtokát 2000 forinton. Kikötötte, hogy férje az ő halála esetén gondját kell, hogy viselje fiatalkorú testvérének, Éradyi Lászlónak. Férjének vallotta ugyanakkor Gyulafehérváron levő (már említett) nemesi házát, továbbá szőlőket, amelyek közül az egyik Gyulafehérvár Előmal nevű szőlőhegyén volt, a másik pusztá szőlő pedig Poklos birtokához esett közel, kertje az Ompoly folyóra nézett, és egy pusztá halastó is tartozott hozzá. Úgy rendelkezett, hogy leánya halála esetén a fenti javakat férje és fiúutódai örököljék, férje is elhalálozván, azok Éradyi Lászlót illessék, utóbbi halálával pedig féltestvérére, Makay Jánosra szálljanak. Debreceni János ugyanakkor feleségének vallotta vásárolt javait: szentimrei birtokrészét és kezénél levő öt jobbágyát, továbbá két, Gyulafehérváron lakó szökött jobbágyát.

A sós-pataki birtok ügye a végrendeletben foglaltak alapján nem ért véget. Az érte folyó küzdelem még évekig tartott, és Debreceni a későbbiek folyamán több ízben is tiltakozott amiatt, hogy egyik vagy másik része illetéktelenek kezére került.⁵⁵¹ Egy 1618-ból származó egyezséglevélből⁵⁵² az is kiderül, hogy immár hat éve pereskedett a birtokért. Ebben fogott bírák segítségével sógorával, Makay Jánossal egyezkedett a birtok felől, és végül abban állapodtak meg, hogy Debreceni 60 forintot fog fizetni Makaynak, s ezt a megállapodást 1620 áprilisáig teljesítette is.⁵⁵³ Eközben perben állott

⁵⁴⁷ 1615. május 21. MNL OL F2. V. 70–71., V. 49; Szász Anikó: *A hadadi Wesselényi család erdélyi birtokai*. In: *A Szilágyság és a Wesselényi család (14–17. század)*. Szerk. Hegyi Géza és W. Kovács András. Erdélyi Tudományos Füzetek 277. Kolozsvár, 2012. 288.

⁵⁴⁸ 1616. június 11-én már néhaiként emlegetik, valószínű, hogy kevéssel végrendelete után halhatott meg. MNL OL F2. III. 81–82.

⁵⁴⁹ MNL OL F2. V. 94–98.

⁵⁵⁰ „per pedites coeruleatos ereptas ac hic et ubique occultatas” MOL F2. V. 95.

⁵⁵¹ MNL OL F2. III. 81–82., V. 209., III. 120., VI. 7r–8r.

⁵⁵² MNL OL F2. III. 208.–211.

⁵⁵³ MNL OL F2. III. 218.

szentimrei szökött jobbágyaért,⁵⁵⁴ és újabb birtokra tett szert tövisi Kálmáncsehi Miklós deák jóvoltából Tövis mezővárosban.⁵⁵⁵

Nem csupán birtokai szaporodtak, a káptalanban is feljebb jutott a ranglétrán: 1618-tól kezdve két esztendeig volt a hiteleshely főrequisitora.⁵⁵⁶ Ugyancsak 1618 áprilisában a fejedelemtől elnyerte a hadkötelezettség alóli részleges felmentést, amely azt jelentette, hogy hadjáratokban ugyan nem kellett részt vennie, de birtokairól köteles volt zsoldost állítani.⁵⁵⁷ E részleges felmentés a majdani requisitorok későbbi hadkötelezettség alóli teljes felmentésének előfutára lesz.

Még ebben az esztendőben vagy a következő elején a kor szokásához híven újból megnősült. Másodszor is igen körültekintően. Az új asszony Tasnádi Ruber Mihály református püspöknek második feleségétől, Sárközi Katalintól született Erzsébet nevű leánya volt.⁵⁵⁸ Tasnádi Erzsébet apja halála körül, igen fiatalon mehetett feleségül az ekkor már igen jómódú és tekintélyes „káptalanhoz”. A házasság bizonyára mindkét fél megelégedésére szolgált, ezért is merül fel a kérdés, hogy vajon miért nem akarta kiadni leánya részét 1619 elején Tasnádi Ruber özvegye, holott ezt a fejedlem parancsára meg kellett volna tennie. Ekkor Bethlen Gábor fejedelem Tasnádi Erzsébet kérésére elrendelte a fejedelmi embereknek, hogy a kérelmező anyjának: Sárközi Katalinnak a javaitól különítsék el a Tasnádi Erzsébetet illető jószágokat, úgymint a Torda vármegyei Décsén található pusztá nemesi telket és tartozékait, valamint a Fehér vármegyei Igenben és Enyeden található ingóságokat, az utóbbiban található nemesi telekkel és udvarházzal. A kérelem oka, hogy Katalin asszony a többi gyermekeinek is pereskedés nélkül kiadta a részét.⁵⁵⁹ A konfliktus elhúzódhatott, mert az özvegy még 1619 szeptemberében sem teljesítette leánya kérését, sőt 15 forintos tartozását sem akarta megadni vejének.⁵⁶⁰

Második házassága idején Debreceni már idős lehetett. Élete hátralevő részében is harciasan védte jószágait és bővítette birtokait.⁵⁶¹ Egy 1621-ben kelt tiltakozásából kiderül, hogy Szentimrén 61 hold szántófölddel rendel-

⁵⁵⁴ MNL OL F2. III. 71–77.

⁵⁵⁵ MNL OL F2. III. 70., 79–80.

⁵⁵⁶ „Debreceni János Feyérvári few Cápaltan” MOL F2. III. 208.–211.; SzT IV. 254.

⁵⁵⁷ „Eo maga penigh Debreczeny János uram az káptalanságnak tisztiben foglaltos lévén jószágáról tartoszik soldost állatni.” MOL F2. V. 271.

⁵⁵⁸ 1602–1618 között Erdély református püspöke. Életről és családjáról I. még: Dáné Veronka: *Tasnádi Ruber Mihály püspökről és családjáról*. Református Szemle 100. (2007), 4. sz. 746–759.

⁵⁵⁹ MNL OL F2. III. 201–203.

⁵⁶⁰ MNL OL F2. V. 259.

⁵⁶¹ Testamentumában szentimrei, sóspataki birtokain kívül felsorolja Demeterpatakát is. Hogy lettek volna Zalatna és Petrozsán területén malmai és főként aranybányái, ahogyan Sunkó állítja, kétséges, tekintetbe véve, hogy Debreceni, aki rengeteget pereskedett meglévő

kezett, noha jellemző módon az ő számításai szerint legalább 98 hold járt volna neki. Sérrelmezte ugyanakkor, hogy a szentimreiek a telkeihez járó legelőkön, szénaréteken és erdőkben levő nyílföldeket sem akarták átadni neki, ami miatt tiltotta utóbbiakat jog szerint őt illető birtokai visszatartásától és birtoklásától.⁵⁶²

Debreceni János halálának pontos időpontját nem ismerjük, de végrendelete 1623. augusztus 24-én kelt, a káptalan pedig 1624. március 26-án írta át.⁵⁶³ Utóbbi időpontban már halott volt, vélhetőleg kevéssel a végrendelet dátuma után pestisben halt meg. Ezt valószínűsíti, hogy az oklevél bevezető részében maga Debreceni is a pestisjárványra hivatkozva rendelkezik családtagjairól és javairól.⁵⁶⁴

Csupán ebből a forrásból tudjuk, hogy két gyermeke volt. Zsófia volt az idősebb, róla első felesége is megemlékezett testamentumában. Zsigmond a második házasságából születhetett, ennek tulajdonítható, hogy az Éradoynyi rokonság útján birtokába jutott sóspataki részjóságot leányára hagyta, a többit pedig fiára (szentimrei részbirtokát külön kihangsúlyozta). Kikötötte, hogy gyermekei halála esetén felesége örökölje javait, ha Tasnádi Erzsébet is meghalna, a jóságok öccseit illessék. Értelmiségi habitusából fakadt azon utasítása, hogy ha utóbbiak is távoznának az élők sorából, birtokállománya „szállion az Fejéruari mi hwtwnken leveő scholára (...)”. Az iskola fontosságára fia nevelésével kapcsolatban is felhívta a figyelmet a következőképpen: „(...) inczed Sigát az scholától el ne szakazd, lám, jó indulatot látunk benne”.⁵⁶⁵

Gyulafehérvári házairól úgy rendelkezett, hogy az Olasz utcai egyik ház első feleségétől való jussa a leányát, a többi fiát illesse. Haláluk esetén a háramlás útja a fenti modellt kövesse, azzal az eltéréssel, hogy az Éradoynyi-féle ház fele legyen ispotályház a szegények számára. Gyermekei egyik gyámjával a földijének számító⁵⁶⁶ Keserői Dajka János püspököt nevezte ki,

jóságaiért, a továbbiakban sehol, még végrendeletében sem említi, hogy rendelkezett volna efféle birtokokkal, továbbá egyetlen adatunk sincs arról, hogy aranyat váltott volna. Sunkó: Debreceni János 313. MNL OL F2. VI. 64r–65v.

⁵⁶² MNL OL F2. V. 393.

⁵⁶³ MNL OL F2. VI. 64r–65v, teljes szövegű közlése: Sunkó: Debreceni János 325–337.

⁵⁶⁴ „(...) tudvan az emberi halandosagot es az en halalomis hogi minden wdöben, oraban es szempillantásban, feőkeppen illien mirigies wdeöben hogi megh leszen (...)” MOL F2. VI. 64r, Sunkó: Debreceni János. 326–327.

⁵⁶⁵ A végrendeletben levő „schola” a Bethlen által akadémiai rangra emelt gyulafehérvári iskolára utal. MNL OL F2. VI. 65r, Sunkó: Debreceni János. 332.

⁵⁶⁶ A püspök Sunkó félretájékoztatásával szemben nem Éradoynban, hanem Érkeserűn született. Sunkó: Debreceni János. 337. Zoványi: Lexikon 310. <http://digit.drk.hu/?m=lib&book=3&p=1437>, Szinnyei: Magyar írók. VI. 153–154.

hogy „az réghi egimás keözeöt valo iffiuságunkbeli ió akaratot tekincze eö Istenért és az mi árvám marad, ne hadgia eö kegelme”.⁵⁶⁷

Végrendeletében temetéséről is részletes utasításokkal látta el családtagjait. Ennek köszönhetően rendelkezünk az egyetlen adattal arra nézve, hogy a requisitoroknak jogában állott az egykori székesegyházba temetkezni. Testét ti. Debreceni a „nagytemplomban”, a sekrestye ajtaja elé rendelte temetni, minthogy „az Captalanoknak arra szabadsagok volt az eleött is fizetés nélkwl.” Mindazonáltal, ha „prédikátor uraim” azt nem engednék meg fizetés nélkül, akkor temessék a külső temetőbe.

Halála után nem sokkal özvegye újból férjhez ment, 1625 májusában⁵⁶⁸ már Fábíán Mártonnak, a fejedelmi lovastestőrség hadnagyának volt a felesége, aki Debrecenihez hasonlóan Szentimrén is birtokolt.⁵⁶⁹ Egy későbbi adatból tudjuk, hogy Debreceninek egyetlen gyermeke sem érte meg a felnőttkort. 1634 júliusában Tasnádi Erzsébet és férje egyezsége léptek Debreceni öccsével, Törös Mihállyal és annak fiaival a következőképpen: a pereskedést elkerülendő Törös Mihály és fiai Debreceni János javait, úgy mint Gyulafehérváron a falakon belül levő nemesi házáat, továbbá egy szőlőt az Előmál nevű szőlőhegyen, a sóspataki és a szentimrei birtokrészt elidegenítették 50 forintért, egy fejős tehénért és egy négyéves kasztrált lóért, továbbá 16 köböl búzáért Fábíán Mártonnak és feleségének: Erzsébet asszonynak.⁵⁷⁰

Tasnádi Erzsébet 1641-ben ismét megözvegyült,⁵⁷¹ és úgy tűnik pénzügyei sem voltak egészen rendben. 1643-ban egyik Olasz utcai kőházat eladta a porumbáki udvar provisorának, Fábíán Istvánnak⁵⁷² és feleségének, Füzesi Zsófiának 200 forinton, azért hogy bizonyos zsidóktól visszaváltassa annak tőszomszédságában álló, ugyancsak kőből épült házáat, amelyet 100 forinton zálogosított el.⁵⁷³ Az oklevélben szereplő Fábíán István elhunyt férje rokona volt, és a későbbiekben is többször igényelte szolgáltatásait némely birtokadományokért cserében.⁵⁷⁴

Jóllehet második férjétől született egy leánya,⁵⁷⁵ nem tudjuk, hogy anyját túlélte-e vagy sem. Az özvegy 1647-ben halálát érezvén közeledni, és ismét csak néhai férje rokonának: Fábíán Istvánnak a szolgáltatásait akarván meghálálni, utóbbinak lekötötte szentimrei és demeterpataki udvarházát

⁵⁶⁷ MNL OL F2. VI. 65v; Sunkó: Debreceni János. 337.

⁵⁶⁸ MNL OL F2. II. 457.

⁵⁶⁹ MNL OL F2. VII. 33v.

⁵⁷⁰ MNL OL F2. VII. 116v–117r.

⁵⁷¹ MNL OL F2. IX. 33r.

⁵⁷² A későbbiekben (1653) a szamosújvári vár udvarbírójaként tűnik fel. MNL OL F2. XVI. 88.

⁵⁷³ MNL OL F2. IX. 32v–33r.

⁵⁷⁴ MNL OL F2. IX. 33r.

⁵⁷⁵ MNL OL F2. IX. 32v–33r, IX. 53r.

és birtokrészét, továbbá egy gyulafehérvári sarokházat a Szent Márton utcában. A jogügyletet a következő feltételekhez kötötte: mivel a nevezett jószágok igazgatásával járó feladatokat betegsége és öregsége miatt már nem bírja ellátni, azokat a nevezett Fábián Istvánra bízta, továbbá kikötötte, hogy nevezett rokona élete végéig viselje gondját és halála után temettesse el.⁵⁷⁶ Utolsó adatunk róla 1649-ből származik, ekkor még életben volt.⁵⁷⁷

Címeríró (Czimeriro) Pál (1615)

Címeríró Pál deák tevékenységéről egyetlen adattal rendelkezünk 1615 elejéről.⁵⁷⁸ Ebben az időben Debreceni Jánossal egy adásvétel megkötésénél volt jelen. Mindazonáltal az erdélyi címerfestés e kimagasló alakja⁵⁷⁹ nem tölthetett sok időt a káptalani levéltárban, 1615 májusában már Létai Lőrinc volt ugyancsak ideiglenes jelleggel a helyén. 1607–1617 között a nagyobbik kancellária írnoka,⁵⁸⁰ 1617–1635 között pedig kincstári számvévőként működött.

Létai (Lithai) Lőrinc (1615)

Létai Lőrinc deák hivatalviseléséről szintén egyetlen adattal rendelkezünk 1615-ből, amikor egyúttal a gyulafehérvári egyház kántorának is mondják.⁵⁸¹ Nem tudunk elfogadható választ adni arra a kérdésre, hogy a requisitori testületnek miért volt szüksége még egy személyre, ráadásul igen rövid ideig. A kérdéses időpontban mindhárom levélkeresői állás be volt töltve: Dési István, Debreceni János, Taracközi Péter viselte e tisztséget. Egy lehetséges válasz lehetne, hogy a felsorolt személyek közül valamelyik súlyosan megbetegedett, vagy valamilyen okból távol volt a hiteleshelytől.⁵⁸²

⁵⁷⁶ „fatali hora (quam nemo mortalium effugere potest) aveniente corpus etiam putridum honesta sepultura condecorare debeat et sit adstrictus” MNL OL F15. XXXI. 93r–94r.

⁵⁷⁷ MNL OL F2. XII. 103r–v.

⁵⁷⁸ 1615. február 4. MNL OL F3. D. 36.

⁵⁷⁹ Tevékenységéről és családjáról I. Kovács András: *Címeríró Pál deák történetéhez*. In: *Emlékkönyv Csetri Elek nyolcvanadik születésnapjára*. Szerk: Pál Judit és Sipos Gábor. 246–257. Vekov: Töredékek. 4–6.

⁵⁸⁰ Trócsányi: Központi kormányzat. 191, 201, 203, 333.

⁵⁸¹ 1615. május 21. MNL OL F2. V. 61–62.

⁵⁸² A későbbiekben a levélkeresők gyakran hivatkoznak arra, hogy társuk távollétében egyedül végzik dolgukat, pl. Bojti requisitorsága idején társa, Gönczi György többször is írja (l. még a róla szóló részében), hogy egyedül teljesít szolgálatot, Bojti hiányában.

Egy későbbi, 1642-ből származó adat szerint Gyulafehérvár piacán rendelkezett házzal a „keniér árulók színe háta megett”. A házat ekkor már Lőrinc deák utódai lakták.⁵⁸³

Taracközi (Tarackközy/Taracközy) Péter (1614–1623)

Neve alapján a Máramaros vármegyei Taracközről származott, családjáról semmit sem tudunk. Az oklevelekben nemes emberként szerepel.⁵⁸⁴ Több levélkereső elődjétől vagy utódjától eltérően nem volt a fejedelmi kancellária írnoka. Nem tartjuk kizártnak, hogy Tasnádi Ruber Mihály pártfogoltjaként került a káptalanba, számos jel utal ugyanis arra, hogy közeli kapcsolatban volt az erdélyi reformátusok püspökével és annak családjával, jelen volt végrendeletének felvételénél és javainak osztályánál is.⁵⁸⁵

Jóllehet a többi levélkeresőhöz hasonló módon bejegyezte az általa vezetett protocollumba⁵⁸⁶ az őt érintő fontosabb jogügyleteket, és Debreceni Jánossal közel azonos ideig volt a hiteleshely requisitora, személyéről jóval kevesebbet tudunk. 1614-től kezdve volt a levélkereső testület tagja, ezt saját kezű bejegyzésein kívül egy margójegyzet is tanúsítja. A dévai vár iktatásáról szóló 1614-ben kelt oklevélszöveg mellé, egy általa rajzolt körbe a következőt írta: Petrus Tarackzo-kozy⁵⁸⁷ scribebat.⁵⁸⁸

A rendelkezésünkre álló szerény adatok értésünkre adják, hogy levélkeresői szolgálatait ügyfelei többször is jutalmazták birtokadományokkal. Az első, személyének szóló adomány is a fenti típusba tartozott. 1615 elején Domokosi György szabados, aki azelőtt az aranyosszéki Kercseden, azután pedig borosbocsárdi officialisként ez utóbbi birtokon lakott, minthogy úgy vélte, hogy fogadott gyermekei nagyobb hasznára voltak, mint vér szerinti atyafiai, Gyulafehérváron lakó Taracközi Péternek adományozta Kercseden levő nemesi telkét és udvarházát.⁵⁸⁹ Még ugyanebben az évben Taracközi saját kezűleg írta be jegyzőkönyvébe a fejedelem consensusát a fenti jószágról.⁵⁹⁰

⁵⁸³ MNL OL F2. IX. 117r.

⁵⁸⁴ MNL OL F2.III. 87, 201, 272, 284–285.

⁵⁸⁵ MNL OL F2.V. 272.–275., III. 201.

⁵⁸⁶ MNL OL F2.III. Protocollum Petri Tarackközi

⁵⁸⁷ Helyesen: Taracközy.

⁵⁸⁸ MNL OL F2. IV. 127–135.

⁵⁸⁹ MNL OL F2. IV. 168–170.

⁵⁹⁰ MNL OL F2. IV. 215–218.

Néhány év elteltével bizonyára igen nagy hasznára lehetett Szászvárosi Jánosnak is, aki Nagy Pál és Zákány István jelenlétében fogadta fiának hálája jeléül.⁵⁹¹ A két tanú ugyancsak lekötelezettje volt. Nagy Pál 1619-ben egy Gyulafehérvár határában fekvő Kerekszőlő nevű nemesített szőlőt adományozott a requisitornak az Ökrös szőlőhegyen.⁵⁹² Zákány István adományáról az apja, Zákány Gábor kapcsán már beszéltünk. Itt még annyit jegyzünk meg, hogy az általa adományozott gyulafehérvári ház Csehi András udvari familiáris háza mellett állott,⁵⁹³ utóbbi pedig végrendeletében egy hordó bort hagyott a gyulafehérvári requisitoroknak, valószínűleg nem ok nélkül.⁵⁹⁴ A fent leírt adományozások sorába illik boziási vagy bodzási Szabó István fejedelmi sátozmester 1619-ben kelt bevallása is, aki a már említett Nagy Pál és egy bizonyos Balázs deák jelenlétében Taracközinek adott Gyulafehérváron a falakon kívül, az Ispotály utcában egy házhelyet.⁵⁹⁵

Máramarosi származásának köszönhetően valószínűleg jól tudott románul. Emiatt több ízben is őt küldték román vidékekre külső hiteleshelyi munkára. Így 1620 május 7–10. között a Hunyad vármegyei Valeára és a Zaránd vármegyei Örmendre ment iktatni.⁵⁹⁶

Hivatalát a források tanúsága szerint 1623-ig viselte, neve utoljára 1623. július 30-án tűnik fel, amikor társával, Debreceni Jánossal együtt boziási Szabó István végrendeletének írásba foglalásánál volt jelen Gyulafehérváron.⁵⁹⁷ Valószínűnek tartjuk, hogy még ebben az évben Debrecenihez hasonlóan pestisben halt meg. Végrendeletében Zákány Istvántól kapott gyulafehérvári házhelyre épített házát (unoka)öccsére, Taracközi Ferencre hagyta.⁵⁹⁸

Barkai (Barkay) Ambrus (1622–1626)

Származására, más levélkereső társaihoz hasonlóan neve ad némi támpontot. Eszerint a Torna vármegyei Barkáról származott, amit megerősít az is, hogy pályája elején forrásainkban barkai Barkai Ambrusként szerepel

⁵⁹¹ 1619. október 16. A bejegyzés végén Taracközi megjegyzése: „Áldomásat hozattam s meg is ayándékoztam Apámat Anyámat.” MOL F2. III. 141.

⁵⁹² MNL OL F2. III. 87.

⁵⁹³ MNL OL F2. III. 292, V 300.

⁵⁹⁴ MNL OL F2. III.113–118., *Erdélyi Testamentumok III. Erdélyi nemesek és főemberek végrendeletei (1600–1660)* Válogatta, a bevezető tanulmányt írta és a jegyzeteket összeállította Tüdős S. Kinga, Marosvásárhely, 2008 74–77.

⁵⁹⁵ MNL OL F2. V. 306.

⁵⁹⁶ MNL OL F2. III. 272, 284–285.

⁵⁹⁷ MNL OL F2. III. 341–344.

⁵⁹⁸ MNL OL F2. XXIII. 113–115.

a későbbi borbándi, itt fekvő birtokaira utaló előnévvel szemben.⁵⁹⁹ Több requisitorral analóg módon a fejedelmi nagyobb kancellária íródeákjából lett a gyulafehérvári hiteleshely hivatalnoka. Hosszú ideig, legalább 16 esztendeig szolgált a kancellárián,⁶⁰⁰ így igen valószínűnek tartjuk, hogy hivatalát a sokéves írnokoskodás jutalmaként nyerte.

Erdélyben való letelepedése elején, már a kancellária írnokaként Borbándon vásárolta első birtokait. 1608-ban egy üresen álló malmot, majd egy esztendővel később nemesi telket és udvarházat vett itt,⁶⁰¹ de ezek az újonnan vásárolt jószágok saját háza mellett feküdtek, amelyet tehát még korábban szerzett. Néhány évvel később, 1612-ben Báthory Gábor fejedelem hűséges szolgálatai jutalmaként a Borbánd szomszédságában fekvő Magyarigenben öt jobbágyot és azok telkeit adományozta neki. A birtokba még ugyanazon év december 15-én be is akarták iktatni, de Csizsár István a jobbágyok fele részének iktatása ellen tiltakozott, ezért Barkait csak a jószágok másik felébe vezették be.⁶⁰²

Nem ismeretes, hogy kinek ártott a fenti jobbágyok birtokbavételével, mint ahogy az sem, hogy ennek az ügynek a folyományaként, vagy más okból vallott-e öt nappal később Barkai ügyvédet Pokloson lakó Csák Mihály ellen. Utóbbi „nem tudatik, mi gondolattyaiból, senkinek nem vétetvén vesztegh ülésemben, úgy üte egy fejszével orron, hogy mingyarást az orrom vére elcsordula. Ím láttya kegyelmetek, az szemem is minémű rúth kék az I.⁶⁰³ ütese miatt”.⁶⁰⁴ Mindez egy gyulafehérvári borbély, bizonyos Borbély Mihály házánál történt, amikor „mentem vala (...) házához fejem mosatni”, és miközben „az felül meghnevezett Borbélj Mihály az fejemet megtarolta volna”.⁶⁰⁵

Kancelláriai írnokként gyakorolt befolyását több társához hasonlóan ő is felhasználta ingatlanszerzésre, ennek köszönhetette egyik Borbándon fekvő részbirtokát és gyulafehérvári Olasz utcai házát, melyeket vélhetőleg 1613 folyamán vallhatott neki néhai Veszprémi (*Beszprimi*) József deák, és néhai Almási Gáspár özvegye: Frat Margit. A jószágok birtokbavétele nem lehetett zökkenőmentes, 1614 januárjában ugyanis Bethlen Gábor Barkait különleges védelme alá vonta, mert az említett javak birtokában algyógyi Kun István háborgatta.⁶⁰⁶ A fejedelmi kegy gyakorlásának megvolt az

⁵⁹⁹ MOL F2. II. 137–138., 302–303., V. 110–112.

⁶⁰⁰ Első adatunk róla 1606-ból származik. Trócsányi: Központi kormányzat. 189; Kőváry László: Péchy Simon, kancellár. (1598–1640) Keresztény Magvető. 1871. 34–48. http://epa.oszk.hu/02100/02190/00233/pdf/KM_1871_01_034-048.pdf

⁶⁰¹ MOL F2. II. 137–138., 302–303.

⁶⁰² MOL F15. XVI. oldalszám nélkül.

⁶⁰³ Ti. In causam attractus: alperes

⁶⁰⁴ Kovács: Gyulafehérvár jegyzőkönyvei. 268.

⁶⁰⁵ Kovács: Uo.

⁶⁰⁶ MOL F4. Comit Alb. Cista II. Fasc. 2. Nr. 32.

eredménye, hiszen a mondott ház 1632-ben, Barkai halála után is a család birtokában volt.⁶⁰⁷ Itt jegyezzük meg, hogy később levélkeresőként teljesített szolgálataiért is élvezhette ügyfelei jóindulatát és az ebből fakadó adományait, ti. 1624 augusztusában borbándi Ródi Miklós özvegye, Vessződi Borbála, minthogy Barkai Ambrus deák már öt esztendeje gondját viselte, végakarataiban úgy rendelkezett, hogy utóbbinak és általa leányának: Erzsébetnek, haláluk esetén pedig testvéreinek: Zsófiának és Juditnak jusson javai közül két Gald-i jobbágya, továbbá [Borbándon]⁶⁰⁸ Ródi Péter háza és négy hold föld. Feltételül szabta, hogy Barkai őt tisztességesen temesse el.⁶⁰⁹

Élete későbbi szakaszában élvezett anyagi jóléte azonban fokozatosan valósult meg, és minden jel szerint 1616 környékén pénzügyi gondjai támadtak, mert említett magyarigeni részbirtokát eladta abrudbányai Fodor Pál fejedelmi aranybeváltónak és feleségének, Bethlen Annának igen borsos áron, legkevesebb 300 forinton.⁶¹⁰ A birtok azonban bizonyára ennél is többet érhetett, mert az oklevél az adásvétel okaként kiemeli, hogy Barkai halála jeléül adta el Fodornak. Még ugyanabban az évben eladta Borbándon fekvő (egyik) pusztá kőházát is Dési István requisitornak, azzal a kikötéssel, hogy Dési élete hátralevő részében fizetség nélkül keressen ki a sekrestyéből őt érintő okleveleket.⁶¹¹

Kevéssel ezután vette feleségül a többnyire Torda vármegyében birtokló boldóci Csányi családból⁶¹² származó Csányi Erzsébetet, s ez a házasság bizonyára anyagilag is előnyös lehetett. Egy 1618-ból vagy 1619-ből származó osztálylevél szerint⁶¹³, Csányi Erzsébet és Csányi Miklós között a következő helységekben fekvő jószágokat osztották el: Boldóc, Mezőcsány, Szentjakab, Alsó- és Felsőjára, Kisbánya, Ivánfalva, Szurdok, Kisoklos, Nagyoklos, Bikal és Pusztaremete. Nem tudjuk, hogy miért nem részesült e jószágokból Csányi Erzsébet leánytestvére, a később marosvásárhelyi

⁶⁰⁷ MOL F2. VII. 88. v.

⁶⁰⁸ MNL OL F2. II. 206–207.

⁶⁰⁹ MNL OL. F4. Comit. Alb. Cista I. Fasc. 3. Nr. 12.

⁶¹⁰ 1616-ban még 332 forintot kért érte, a margón pedig a következő megjegyzés szerepelt: *Itidem in alio protocollo est vendita haec portio fl. 300.* A következő évben valóban 300 forintnak megfelelő pénzt és borjakat kapott vevőjétől. MNL OL F2. IV. 234, V. 110–112.

⁶¹¹ MNL OL F2. IV. p. 278.

⁶¹² A családról l. még: KmJkv II. 3055, 3190, 3286, 3710, 3843. sz.

⁶¹³ Az oklevél nem rendelkezik dátummal, de 1618–1619 között kelt oklevelek között helyezkedik el. MNL OL F2. III. 14–15.

Köpeczi János⁶¹⁴ feleségeként felbukkanó Csányi Margit.⁶¹⁵ Egy lehetséges válasz lenne, hogy a kérdéses időpontban még nem volt nagykorú, és később az ő részét is kiadhatták. Emellett szólhat az a tény is, hogy a későbbiekben Köpeczi János és Barkai leszármazottai bizonyos Küküllő vármegyei birtokokon közösen birtokoltak.⁶¹⁶

A házasságból Barkainak 1622 előtt három leánya született, Judit, Zsófia és Erzsébet.⁶¹⁷ Két évvel később feleségét már néhaiként említik forrásaink. Ily módon 1624-ben a három árva és a már említett Köpeczi János egyezkedtek a Csányi leányok jogán őket illető Küküllő vármegyei javakon, amelyek Hosszúaszón, Hosszúpatakon és Alsótótfaluban feküdtek.⁶¹⁸ Itt jegyezzük meg, hogy Hosszúaszón magának Barkainak is volt birtoka, ti. egy 1616-ban kelt adásvétel hosszúaszóinak nevezi.⁶¹⁹

Pénzügyi helyzetének rendeződése mellett bizonyára az is nagy megelégedésére szolgált, hogy 1622 elején a gyulafehérvári hiteleshely requisitora lett.⁶²⁰ Hogy mennyire becsülte a levélkeresői hivatalt, mutatja már említett egyezsége az éppen előtte „káptalanként” szolgáló Dési Istvánnal. Az áhított tisztséget azonban adatolhatóan csupán négy évig, 1626-ban bekövetkező haláláig viselte.⁶²¹ Hercegszőlősi János későbbi requisitornak, egyúttal Barkai vejének a margójegyzete, amelyet apósa utolsó jegyzőkönyvi bejegyzése mellé írt, arra enged következtetni, hogy kevéssel 1626 februárja után távozott az élők sorából, ugyanazon év júniusában már néhainak mondják.⁶²² Az ő nevét viselő jegyzőkönyvet,⁶²³ melyet rövid hivatali ideje miatt csupán kevés ideig vezethetett, Gönci György levélkereső folytatta a továbbiakban.

Családja sorsáról annak tulajdoníthatóan tudhatunk meg többet, hogy mindhárom leánya megérte a felnőttkort, és apjuk kapcsolatainak köszönhetően mindannyian előnyös házasságot kötöttek. Két kisebbik leányának

⁶¹⁴ Az apja annak a Köpeczi Jánosnak, aki 1654–1655 között kisebb, majd 1656-ban a nagyobb kancellária írnoka volt. MNL OL F2. VI. 21r-v; Trócsányi: Központi kormányzat. 193; *Torda vármegye jegyzőkönyvei I. 1607–1658.* (Erdélyi Történelmi Adatok. IX. 1. Szerk. Jakó Zsigmond) Bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közléteszi Dáné Veronka. Kolozsvár, 2009. 650.

⁶¹⁵ MNL OL F2. VI. 21r-v.

⁶¹⁶ MNL OL F2. XI.58v–61r.

⁶¹⁷ MNL OL F2. VI. 21r-v.

⁶¹⁸ MNL OL F2. XI.58v–61r.

⁶¹⁹ MNL OL F2. IV. 278.

⁶²⁰ 1622. február 7. MNL OL F2. VI. 21r-v.

⁶²¹ Utolsó bejegyzése 1626. február 1-jén kelt, a következő 1626. február 10-ről már Gönci György kézírását mutatja. MNL OL F2. VI. 95v.

⁶²² Bizonyos pénzösszeget 1626. június 8. előtt „conservandi gratia attak volt Barkai Ambrus kezében, és annak is holta történnén iutott volt captalan uraim kezében, Bojti Gaspar uram és Geönci Giergi uram kezében.” MNL OL. F4. Comit. Alb. Cista I. Fasc. 4. Nr. 15.

⁶²³ 1622. december 28. az első adatunk róla. Protocollum Ambrosii Barkai MNL OL F2. VI.

az életkorát is tudjuk, egy 1631-ben kelt életkor-megállapító levélnek köszönhetően.⁶²⁴ Ekkor a gyulafehérvári levéلكeresők Barkai Ambrus leánya: Judit és férje: Kisfaludi András kérésére megállapították az asszony testvérei: Barkai Zsófia és Barkai Erzsébet életkorát: Zsófia ekkor 12, Erzsébet pedig 10 év körüliek voltak. Barkai legidősebb leánya, amint az előzőekből is kiviláglik Kisfaludi András nagyobb kancelláriai írnokhoz⁶²⁵ ment feleségül 1630 körül.⁶²⁶ Kisfaludi Bethlen Gábor alumnusa és I. Rákóczi György fejedelem kedvelt híve lehetett, karrierjével a későbbiekben fogunk foglalkozni, minthogy a káptalan requisitora lett.

1632-ben a három leány közül még mindig csupán Judit volt nagykorú,⁶²⁷ négy évvel később azonban már húgát, Barkai Erzsébetet is férjes asszonyként említik a források.⁶²⁸ Eszerint, ha hihetünk a fentebb idézett életkor-megállapító levélnek, akkor 15 évesen ment nőül Harasztosi Györgyhez, aki valószínűleg nem azonos a későbbi fejedelmi allovászmesterrel,⁶²⁹ másodszor 1647 táján, még mindig csupán 26 évesen, vajdaszentiványi Torma Pál,⁶³⁰ majdani Torda vármegyei főbíróhoz ment feleségül.

Barkai harmadik gyermeke, Zsófia Hercegszőlősi János felesége lett 1638 tavaszán vagy valamivel előtte.⁶³¹ Hercegszőlősi 1613-tól a nagyobbik kancellária írnoka volt,⁶³² következésképpen évekig dolgozott együtt leendő apósával. A Barkai családot, így későbbi feleségét is már régtől fogva ismerte. Minthogy évek múltán Hercegszőlősi is a gyulafehérvári hiteleshely levéلكeresője lesz, pályáját és családját a későbbiek folyamán fogjuk bemutatni.

Bojti (Bojthy) Veres Gáspár (1623–1637)

Bojti Veres Gáspár Bethlen Gábor udvari történetírójaként az erdélyi fejedelemség kori művelődéstörténet ismert alakja. Pályáját és történetírói munkásságát előbb Bartoniek Emma,⁶³³ majd Herepei János is részletesen feldolgozta,⁶³⁴ de élete egy-egy epizódjáról ma is alapvető iskolatörténe-

⁶²⁴ MNL OL. F4. Comit. Alb. Cista IV. Fasc. 4. Nr. 89.

⁶²⁵ MNL OL F1. XIII. 6v–8r.

⁶²⁶ MNL OL F2. VII. 63v.

⁶²⁷ MNL OL F2. XI. 58r–62v.

⁶²⁸ MNL OL F2. VII. 137r.

⁶²⁹ Kádár József–Tagányi Károly–Réthy László–Pokoly József: *Szolnok-Doboka vármegye monographiája*. II. Deés, 1900. <http://mek.niif.hu/04700/04755/html/71.html> 114.

⁶³⁰ Vajdaszentiványi Torma Pál 1652–1655 között volt Torda vármegye főszolgabírója. Dáné: *Bíróági gyakorlat*. 186.

⁶³¹ MNL OL F2. XII. 93r–v.

⁶³² MNL OL F2. XI. 5v.

⁶³³ Bartoniek: *Fejezetek*. 327–338.

⁶³⁴ Herepei I. 194–198.

ti munkájában Koncz József is beszélt,⁶³⁵ egyetemjárását Szabó Miklós és Tonk Sándor foglalta össze,⁶³⁶ németországi útjáról pedig, ahová a fejedelem parancsára ment, hogy onnan a Bethlen által alapított kollégium számára professzorokat hozzon, Juhász István⁶³⁷ és Kovács András írt bővebben.⁶³⁸ A fentiek tudatában tehát nem fogjuk a közismert tényeket újra megismételni, inkább hivatali karrierjét igyekszünk requisitorként vezetett jegyzőkönyve alapján napvilágra került adatokkal megvilágítani.⁶³⁹

Bojti külföldi peregrinációja⁶⁴⁰ és a marosvásárhelyi particula rektorsága⁶⁴¹ után 1623-ban⁶⁴² került a gyulafehérvári hiteleshelyre Debreceni János egykori levélkereső helyére. Talán nem véletlen egybeesés, hanem tudatos törekvés eredményeként vezette tovább Szamosközy István egykori történész és levéltáros jegyzőkönyvét a 369. oldaltól kezdve,⁶⁴³ ezenkívül fentmaradt egy saját nevét viselő jegyzőkönyve is, amelybe 1637-ig írta bejegyzéseit.⁶⁴⁴

A káptalani jegyzőkönyvekben elsőként egy 1623 decemberében kelt bejegyzésben szerepel, immár történetírói és levélkeresői minőségében.⁶⁴⁵ Történetíróként ebben az időben 200 forint, requisitorként 50 forint éves fizetés illette meg.⁶⁴⁶ A mondott időpontban a fejedelem hűséges szolgálatai jutalmául Bojtinak és feleségének, aranyosmeggyesi Kalah Erzsébetnek nemességet és címert adományozott. A következő esztendőben Bethlen Aranyosmeggyesen mentesített nemesi telket és udvarházat, továbbá egy szinyérváraljai szőlőt adományozott a Zengő nevű szőlőhegyen történetírójának és feleségének.⁶⁴⁷ Nemsokára, 1625-ben házat vásárolt Gyulafehérváron is majdani levélkereső társától, Kisfaludi Andrástól 200 forinton.⁶⁴⁸

⁶³⁵ Koncz: Vásárhelyi Koll. 30–39., 515.

⁶³⁶ Szabó–Tonk 62–63. (608. sz.)

⁶³⁷ Jakó–Juhász 7.

⁶³⁸ Kovács: Bethlen székvárosa 276–294.

⁶³⁹ A két általa vezetett jegyzőkönyv bejegyzéseit részben Koncz József is felhasználta. Koncz: Vásárhelyi Koll. 36–37.

⁶⁴⁰ 1617–1620 között a heidelbergi egyetemen tanult a fejedelem költségén. Koncz: Vásárhelyi Koll. 32–33; Szabó–Tonk 62–63.

⁶⁴¹ 1622, a marosvásárhelyi particula rektora. Koncz: Vásárhelyi Koll. 30–39., 515.

⁶⁴² MNL OL F2. II. 420–422.

⁶⁴³ MNL OL F2. II. 369–484.

⁶⁴⁴ Protocollum Casparis Böjti MOL F2. VII.

⁶⁴⁵ MNL OL F2. II. 420–422.

⁶⁴⁶ Jakó: A Bethlen Kollégium könyvtára 201; Koncz: Vásárhelyi Koll. 36; Jakó: Instructiunile 56.

⁶⁴⁷ MNL OL F2. II. 417–420.

⁶⁴⁸ MNL OL F2. II. 449; Koncz: Vásárhelyi Koll. 36.

Ismert tény, hogy Bojti jobbágyszármazású volt. Apját, Veres Jánost 1630 előtt egy egyezség szerint egy, a requisitor által átengedett jobbágyért cserébe Bojti Balázs felszabadította.⁶⁴⁹ A fentiek miatt is szoros szálakkal kötődött szülőfalujához, a Bihar vármegyében fekvő Bojthoz. 1629-ben itt vett egy Kutas Gergely nevű jobbágyot gyermekeivel együtt Dorman Katalintól 100 forintot.⁶⁵⁰ A jobbágy igencsak magas ára arra enged következtetni, hogy Bojti rokona lehetett.

Ekkortájt veszhíthette el első feleségét, Kalah Erzsébetet, akiről 1629-ben jegyezte meg egy kezességvállalás kapcsán a dátumnál: „Anno domini 1629. die 3. Augusti mellien az én szerelmes feleségemet el temettem”.⁶⁵¹ Egy későbbi, 1632-ben kelt adásvételi szerződés szövegéből derül ki, hogy feleségétől három leánya született: Judit, Zsófia és Erzsébet.⁶⁵² A szerződés szerint drágán (400 forinton) és szigorú feltételek mellett eladta a már említett aranyosmeggyesi házat és szőlőt, amely Kalah Erzsébet révén jutott a család birtokába, de Bojti közbejárására Bethlen kiváltságolta.

A fejedelem személyének változása nem befolyásolta diplomataként és levéltárosként betöltött hivatalát.⁶⁵³ Emellett adatolhatóan 1632–1635 között még Fehér vármegye jegyzője,⁶⁵⁴ 1632-ben Fehér vármegye adószedője,⁶⁵⁵ 1633-ban a káptalan főrequisitora is volt.⁶⁵⁶ A fejedelmi kegy irányában más módon is megnyilvánult: 1631-ben I. Rákóci György a hivatalban lévő és majdani levélkeresőknek, így Bojtinak Gyulafehérváron, a falakon belül, a Szent Mihály utcában elhelyezkedő házat is mentesítette a beszállásolás alól.⁶⁵⁷

Első felesége halála után nem sokkal újból megnősült, 1632 táján feleségül vette Jászberényi Posztómető István leányát, Zsófiát.⁶⁵⁸ Jászberényi tekintélyes gyulafehérvári nemes volt, sógorságban állott Dési István requisitorral, kijelölt fejedelmi emberként és gyulafehérvári lakosként többször is szerepel a forrásokban.⁶⁵⁹ Nem sokkal Bojti halála előtt távozhatt az élők sorából.⁶⁶⁰ Bojti második feleségétől egyetlen leánya, Borbá-

⁶⁴⁹ MNL OL F2. VI. 149r.

⁶⁵⁰ MNL OL F2. VII. 33.

⁶⁵¹ MNL OL F2. VII. 43r.

⁶⁵² MNL OL F2. VII. 86r.

⁶⁵³ Ellentétben levéltáros társával Gönczi Györggyel, akit, úgy tűnik, I Rákóci György menesztett funkciójából.

⁶⁵⁴ MNL OL F2. VI. 182r, XVI. 236.

⁶⁵⁵ Batthyaneum VII. 46. sz.

⁶⁵⁶ MNL OL F2. VI. 182r.

⁶⁵⁷ Batthyaneum VII. 35. sz.

⁶⁵⁸ 1632. augusztus 22. Daróczi Erzsébet, Jászberényi Zsófia anyja teljhatalmúlag megbízza ügyei képviselésével vejét: Bojti Gáspárt. MOL F2. VII. 87r; Koncz: Vásárhelyi Koll. 37.

⁶⁵⁹ MNL OL F2. VII. 29v; Kovács: Gyulafehérvár jegyzőkönyvei, 122, 249.

⁶⁶⁰ 1634 után halt meg. MNL OL F2. VII. 121.

la született, róla 1636-ból való az első adatunk.⁶⁶¹ Ekkor, úgy tűnik a már idős Bojti feleségéről és gyermekeiről akart gondoskodni, minthogy Jászberényi Zsófiának és Borbálának vallotta borbándi jószágait és jobbágyságait, azzal a feltétellel, hogy ha Zsófia asszonytól nem születnének vagy nem maradnának gyermekei, azokat másik feleségétől született gyermekei örökölhessék.

Utolsó bejegyzése jegyzőkönyvében 1637. június 3-án kelt.⁶⁶² Kevéssel ezután halhatott meg, jóllehet Bartoniek és Herepei szerint még 1640-ben is életben volt.⁶⁶³ Tény azonban, hogy 1638. május 1-jén Barsi Mihály levélkereső mellé két új requisitort neveztek ki,⁶⁶⁴ következésképpen Bojti ekkor, ha nem is volt halott, levéltárosi hivatalától mindenképpen megvált. Az 1640-es évszámnak ellentmond az is, hogy özvegye 1640 októberében már Syai Leo orvos⁶⁶⁵ feleségeként szerepel. Ekkor az asszony saját és kiskorú leánya: Bojti Borbála teljhatalmú megbízottjává nevezte ki veresmarti Cikó Mihályt, arra az esetre, ha férjével pereskedni lenne kénytelen.⁶⁶⁶ Jászberényi Zsófia Bojtit és következő férjét is sok évvel túlélte. 1650-ben vagy valamivel előtte Kamuti Farkas felesége lett. Ekkor a gyulafehérvári requisitorok előtt Kamuti Farkas feleségének, Jászberényi Zsófiának inscribálta felügyői részbirtokát 2000 magyar forinton, minthogy az asszony a saját és előző két férjétől marad árva gyermekei pénzéből állta esküvőjük költségeit.⁶⁶⁷ Az asszony gazdálkodására nézve érdekes adalék, hogy 1653-ban az akkor már requisitor Taracközi Ferenc elszegődött hozzá Borbándon fekvő szőlőinek műveltetésére. Ennek köszönhető Bojti borbándi jószágainak jegyzéke,⁶⁶⁸ ugyanis Taracközi minden jel szerint nem elégedett meg az általa csak Kamutinénak emlegetett asszony szőlőinek felügyeletével, hanem ottani birtokai ügyében is intézkedett. Kamutinét 1657-ben emlegetik utoljára forrásaink.⁶⁶⁹

Bojti Gáspár gyermekeinek öröksége igen tetemes volt, és Koncz József szavaival szólva „anyagi szükség nem szorongatta”.⁶⁷⁰ Legalább három házzal rendelkezett, ebből kettővel Gyulafehérváron, két házat és szőlőjét

⁶⁶¹ MNL OL F2. VI. 5r; Koncz: Vásárhelyi Koll. 37.

⁶⁶² MNL OL F2. VII. 144r–v.

⁶⁶³ „Utoljára 1640-ben említi nevét.” Bartoniek: Fejezetek 327. „(...) nevével utoljára 1640-ben találkozunk.” Herepei I. 198.

⁶⁶⁴ MNL OL F2. IX. 2. számozatlan oldal

⁶⁶⁵ Rétyi Péter naplójában Sina Leó néven szerepel I. Rákóczi György havasalföldi követeként. *Rétyi Péter naplója*. Előszóval és magyarázó jegyzetekkel közléteszi Maria Ursuțiu. Bukarest, 1983. 30.

⁶⁶⁶ MNL OL F2. IX. 13r.

⁶⁶⁷ MNL OL F4. Comit Alb. Cista 2. Fasc. 2. Nr. 8.

⁶⁶⁸ MNL OL F3. 95. M. Átírását l. a függelékben.

⁶⁶⁹ MNL OL F2. XXV. 116.

⁶⁷⁰ Koncz: Vásárhelyi Koll. 37.

igen borsos áron adta el,⁶⁷¹ ezenkívül értékes volt borbándi birtokrésze is. Tarackközi feljegyzése szerint a majorházon kívül 20 darab szántóföld, két telek, három pusztá házhely, két rét és szőlő alkották Bojti itt fekvő birtokát.⁶⁷² Hatévnyi (1623–1629) történetíróként és levéltárosként élvezett fizetése 1500 forint volt. Bethlen halála után még nyolc évig kapta requisitori fizetését, ami 400 forintot jelentett. Ezeken a számszerűsített juttatásokon kívül még Fehér vármegye jegyzőjeként és adószedőjeként is megillette bizonyos jövedelem.⁶⁷³

Csupán töredékes ismereteink vannak arról, hogy mi lett e jószágok sorsa a későbbiekben. Leányai közül hárman érték meg a felnőttkort, 1648-ban Bojti különböző feleségeitől született gyermekei: Erzsébet és Borbála tiltakoztak bizonyos Gyulafehérvár falain belül levő házacska eladása ellen, amelynek szomszédságában egyfelől Haller István, másfelől a tiltakozók háza állott, minthogy azt nővérük, Iffjú János özvegye, Bojti Zsófia örökösödési joguk ellenére eladta.⁶⁷⁴ Utóbbi nevével 1651-ben találkozunk utoljára, amikor eladott egy kisfaludi nemesi telket és udvarházat.⁶⁷⁵

Gönci (Gönczi) György (1625–1630)

Gönci György neve ismeretlen a kutatás előtt. Sunkó Attila úttörő, ám igen sok téves adatot tartalmazó tanulmánya⁶⁷⁶ még csak a nevét sem említi. Talán azért nem, mert a Barkai Ambrus neve alatt fentmaradt jegyzőkönyvet vezette, miután utóbbi megvált hivatalától, és a felületes szemlélőnek nem tűnik fel, hogy a jegyzőkönyv két személy nevéhez köthető. Az időrend szerinti első káptalani jegyzőkönyv⁶⁷⁷ ugyan megőrizte a nevét egy bejegyzésben, azonban az oklevelek regesztázása során, a munkának e kezdeti fázisában, a személy azonosításakor csupán annyit lehetett kideríteni róla, hogy gyulafehérvári lakos volt.⁶⁷⁸

Legfontosabb adatunk róla 1621-ben kelt címeradománya,⁶⁷⁹ amelyben a nagyobb kancellária írnokaként szerepel. Bethlen Gábor fejedelem ekkor, tekintetbe véve Gönci másként Szécsi György nagyobb kancelláriai

⁶⁷¹ Adatok hiányában nem tudjuk, hogy Gyulafehérváron két avagy három házzal rendelkezett, ezenfelül házai voltak még Borbándon, Enyeden és Aranyosmedgyesen. E két utóbbit eladta. Bathyanéum VII. 35. sz. MNL OL F2. II. 449; VII. 86r; VI. 182r.

⁶⁷² MNL OL F3. 95. M. Tarackközi feljegyzését l. a függelékben.

⁶⁷³ A vármegyei adószedők és nótáriusok fizetésére l. még Bogdándi: Kolozsmonostori konvent. 68.

⁶⁷⁴ MNL OL F2. IX. 57r–v.

⁶⁷⁵ MNL OL F2. XV. 375–378.

⁶⁷⁶ Sunkó: Levélkeresők. 277–327.

⁶⁷⁷ MNL OL F2. I. 278v–279r.

⁶⁷⁸ ErdKápjkv. VIII. 1. 674. sz.

⁶⁷⁹ MNL OL F2. VI. 100v.–101v.

írnoknak mind a harcokban, mind a levelek írása során nyújtott szolgálatait, nemességet és ennek jeléül címert adományozott neki. Az oklevél még elmondja Gönciről, hogy Péchy Simon kancellár udvarában (in aula) szolgál, azelőtt pedig alapos tanulmányokat folytatott a magyarországi tanintézményekben, ahol az alapismeretek elsajátítása után a szabad művészeteken keresztül a tudományok lényegét jelentő filozófia tanulmányozásáig jutott.⁶⁸⁰

Minthogy az oklevél szövege gimnáziumot említ, tanulmányai helyszínéül főképp a Gönchez közeli sárospataki kollégium jöhet számításba. Ezt megerősíti a kollégium 1617-ben készült diákjainak névsora, ahol, jöllehet Gregorius keresztnévvel szerepel, az S. Göntzi vezetéknev – a nemeslevelében szereplő Szécsi, másként Gönci megfelelője –, továbbá Koncz József ismertetése⁶⁸¹ világossá teszi, hogy a majdani gyulafehérvári levélkeresőről van szó.⁶⁸² A diáknévsor értékes adatokat szolgáltat Gönci erdélyi ténykedése előtti időszakából: eszerint 1617 májusától mint collaborator, ugyanazon év szeptemberétől pedig mint senior tevékenykedett a tanintézményben, ahonnan Szerencsre távozott, és ott szolgált (mint lelkipásztor?) egy évig 1618–1619 júniusa között, ezután pedig Bethlen Gábor írnoka lett. A neve mellé kitett M annak jele, hogy tanulmányai során a magiszteri fokozatig jutott. Minthogy Bethlen 1619 augusztusában avatkozott be a harmincéves háború eseményeibe, talán nem véletlen Gönci pályájának alakulása, hiszen közvetve a fejedelemnek, közvetlenül pedig Péchy Simon kancellárnak szüksége volt egy művelt, a felvidéki viszonyokat is jól ismerő személy jelenlétére a kancellárián.

A sárospataki diáknévsorban és a címeradományban szereplő nevek (Gönci, Szécsi) alapján arra következtetünk, hogy az Abaúj vármegyei Gönc mezővárosból származhatott, és nem a Közép-Szolnok vármegyei Szécs faluból, egyrészt mivel a későbbi forrásokban Gönci néven szerepel, másrészt sárospataki és szerencsi ténykedésének színterei is közelebb vannak Gönchez, harmadrészt pedig nagyobb esélye lehetett mezővárosi polgárként tanulmányai végzésére, mint jobbágyként.

Előmeneteléhez bizonyára hozzájárult nemeslevelében is emlegetett alapos felkészültsége. Hatévnyi kancelláriai szolgálat után, 1625 elején már levélkeresőként emlegeti Debreceni Tamás fejedelmi jószágigazgató

⁶⁸⁰ „ad prima litterarum rudimenta capessenda in Scholas se contulisset illaque non in-fœliciter consecutus celebriora quoque ingenii sui in Artibus liberalibus excolendi gratias altiorisque Philosophiae quae omnium scientiarum scopus est, perdiscendae, exercendaeque desiderio raptus Gymnasiae Hungariae salutasset, sicque (...) haud contemnendorum eruditione litterarum sibi comparasset (...)” MNL OL F2. VI. 100v.–101r.

⁶⁸¹ Koncz József: A marosvásárhelyi helv. hitv. főtanodai könyvtár ismertetése. Magyar könyvszemle 1879. 215–233., 313–332. <http://mek.oszk.hu/03200/03231/html/koncz.htm>

⁶⁸² Hörcsik: Sárospataki Koll. 46.

salvus conductusa, amelyben kifejti, hogy a levelét felmutató Bojti Gáspár és Gönci György levélkeresők (feiéruári káptalan uraimék) a fejedelem dolgában és parancsára járnak Radnóton, ezért ne késlekedjenek postálovakat és szekereket rendelkezésükre bocsátani.⁶⁸³

Miután Barkai Ambrus 1626-ban eltávozott az élők sorából, több éven keresztül (1626–1630 között) Bojtival ketten végezték a hiteleshelyi teendőket. Bojti azonban diplomáciai feladatok teljesítése közben többször is eltávozott Gyulafehérvárról, így módon a munka oroszlánrészét Gönci végezhette. Erre utal egy 1627-ben kelt bejegyzés, amely szerint egy adásvétel megkötésénél egyedül volt jelen: „Solum coram me, aberat enim dominus compater Bojthi”.⁶⁸⁴ A közös hivatalviselés bizonyára közel hozta egymáshoz a két levéltárost, amit mutat a fenti, továbbá egy esztendővel későbbi bejegyzés, amely elárulja, hogy Gönci Bojti Gáspár komája volt: „Meni pasa praefectus uram eleött, Bojthi komám és az két teoreok deák eleöt teön valást az három záz hatvan... forint restantia pénznek meghadásáru”.⁶⁸⁵

Gönci személye a káptalanban való állandó jelenléte miatt megkerülhetetlenné vált a leveleiket kérő ügyfelek számára. Vélhetőleg korábbi levélkeresői szolgálatait jutalmazta néhai sárdi Drazan János özvegye, Boza Magdolna, amikor Sárdon a Bunico hegyen levő szőlőjét és egy réjtjét Göncinek hagyta testamentumában. Meghagyta a requisitornak és Sebesi Boldizsárnak,⁶⁸⁶ hogy tisztességesen temessék el, erre a célra a nevezetteknek hagyta minden majorságát, teheneit, ökreit és disznóit. Elrendelte továbbá, hogy a maradék lábas jószágot osszák fel egymás között, házi eszközeivel egyetemben.⁶⁸⁷

Fenti javai mellett csupán arról van tudomásunk, hogy Gyulafehérváron házzal rendelkezett a Nagy Lippa utcában. A házról értékes információt szolgáltat egy margójegyzet, amelyet a káptalan első, XVI. századból származó jegyzőkönyvébe jegyeztek be: „Ez most Gonczi Gyeorgy háza, kit mereo puztából vet és épitet fel nagy koltséggel és fáratsággal, és torvennielis nyertt el”.⁶⁸⁸ Itt jegyezzük meg, hogy a ház Tasnádi Erzsébet második férje, Fábián Márton házhelyének a szomszédságában állott.⁶⁸⁹

⁶⁸³ 1625. február 25. Batthyaneum VI. 175. sz.

⁶⁸⁴ MNL OL F2. VI. 104r.

⁶⁸⁵ 1628. április 28. MNL OL F2. VI. 119v.

⁶⁸⁶ A portai követről van szó. Személyére l. még: MNL OL F2. XVII. 41–44., XV.301–303., XXIV. 97–98.

⁶⁸⁷ MNL OL F2. VII. 49v–50r.

⁶⁸⁸ MNL OL F2. I. 674.

⁶⁸⁹ MNL OL F2. VI. 142v.

Családjáról igen szegényes adatok szólnak. Felesége 1632-ben Gyulai Zsófia volt, aki az oklevél kontextusa szerint az igen tekintélyes kolozsvári Gyulai Ötvös család sarja lehetett.⁶⁹⁰ A család egyes tagjai már a XVI. század végén nemességet szereztek, és a százférfiak tanácsába is felvételt nyertek.⁶⁹¹

Gönci halálának ideje mindeddig ismeretlen, annyi azonban bizonyos, hogy jóval előtte megvált a levélkeresői tisztségtől. Talán nem tévedünk nagyot, ha feltételezzük, hogy nem egészen jószántából adta fel hivatalát, hanem a fejedelem személyének változása vonta maga után menesztését. Mindez 1630. május 20-án történt, és vélhetőleg Brandenburgi Katalin és Bethlen István konfliktusa állt eltávolítása háttérében. Az okot ő maga sem részletezi, amikor bejegyzi protocollumába a következőket: „Addidi colophonem officio meo requisitorio anno 1630 die 20 maii. Pro qua benignitate et in aeternum venerandum clementi benedictione Dei laudetur in sempiternum nomen ipsius gloriosus. Amen”.⁶⁹²

Kisfaludi András (1631–1633)

Bojtihoz hasonlóan a Bethlen Gábor által felkarolt, anyagilag is támogatott fiatal tehetségek egyike. Személyéről elsőként a fejedelem által adományozott, 1618-ban kelt nemeslevele tájékoztat, amelyben a nemesítés indoklása kiemeli a gyulafehérvári iskola alumnusaként (alumnum nostrum scholae Albensis Transilvaniae) tanúsított, dicséretre méltó előrehaladását a tudományok terén.⁶⁹³ (Bethlennek 1628-ban 40 alumnusa volt, amelyek ellátását a gyulafehérvári udvarbíró biztosította).⁶⁹⁴ Az oklevélben szereplő neve, Andreas Czigedi de Kisfalud mellé kitett birtoknév alapján a család a Gyulafehérvár melletti Kisfaludról származhatott (amelytől Csüged sincs távol), az ugyancsak neve mellett szereplő strenuus jelző pedig katonáskodó felmenőkre, esetleg fejedelmi testőrökre utal. A nemesítés általa szűkebb családtagjait, anyját és fivérét is megillette.

⁶⁹⁰ MNL OL F2. VII. 82.v.

⁶⁹¹ Pakó László: *Városi polgár-vármegyei nemes? Nemesek ingatlanszerzése Kolozsváron a fejedelemiség korában*. In: *A reneszánsz Kolozsvár*. Kolozsvár, 2008. 238.; Kiss András: *A Házsongárdi temető*. In: *Források és értelmezések*. Bukarest, 1994. 115.

⁶⁹² MNL OL F2. VI. 160.

⁶⁹³ 1618. június 30. ErdKirKv. Dvd. 12. kötet 69b–70.; Deme Katalin: *Bethlen Gábor címeradományai*. http://tortenelemszak.uni-miskolc.hu/gesta/gesta200661/200661_29.pdf

⁶⁹⁴ Radvánszky Béla: *Udvartartás és számadáskönyvek I. Bethlen Gábor udvartartása*. Bp. 1888, 229–231. Idézi Jenei-Tóth: „...Urunk udvarnépe...” 292.

1622-ben már a nagyobb kancellária írnoka volt,⁶⁹⁵ vélhetőleg 1631-ig, amikor a gyulafehérvári hiteleshely requisitora lett. A kancellárián eltöltött éveiről nem rendelkezünk információval, csupán ebben az időszakban kötött ingatlanügyeiről van tudomásunk. Úgy tűnik, hogy tudását jól kamatoztatva, pénzben nem szűkölködött: 1625-ben Bojti vásárolt tőle egy gyulafehérvári házat 200 forinton.⁶⁹⁶ Két esztendővel később Kisfaludi Sárd mezőváros piacterén nemesi telket és udvarházat, továbbá két szőlőt, és három kaszálót, az igeni határban úgyszintén négy kaszálót vásárolt 325 forinton.⁶⁹⁷ Sárdi birtokát a későbbiekben is bővítette, saját háza szomszédságában a következő évben egy házhelyet vásárolt 55 forintért.⁶⁹⁸ A sárdiakkal ott tartózkodása révén másfajta ügyletei is voltak, 1627 decemberében forosi Balogh Mihály sárdi jobbágy ígéretet tett, hogy következő évben esedékes adóssága törlesztéséig szolgálni fogja Kisfaludit, és pedig télen egy napot, nyáron két napot tartozik neki dolgozni.⁶⁹⁹

A Bethlen halálát követő, ugyancsak bonyolult hatalmi játszmák szövevényéből, úgy tűnik nyertesen került ki, amelynek következtében I. Rákóczi György híveként a nagyobb kancellária írnokából a hiteleshely requisitora lett, adatolhatóan 1631-től.⁷⁰⁰ További kutatásra vár annak kiderítése, hogy a fejedelmek változása milyen személycseréket idézett elő az egyes hivatalokban. Az azonban Trócsányi alapvető munkája alapján világos,⁷⁰¹ hogy, az ő szavaival szólva „I. Rákóczi György kormányzatának erősen személyes jellege”⁷⁰² következtében a nagyobb kancelláriai írnokok 1630–1633 között szinte teljesen kicserélődtek (előrelépéssel vagy más módon). Ebben az időszakban 24 új személy jelenik meg a kancellárián, és ha leszámítjuk azokat, akik csak egyszer tűnnek fel, még mindig 16 nagyobb kancelláriai írnok marad.

A fentiek alapján talán nem véletlen, hogy Kisfaludi 1631-ben lépett elő a káptalan requisitorává.⁷⁰³ A fejedelem kedvelt híve volt, ezt mutatja az a tény is, hogy a mindenkori káptalani levéltárosokat a katonai beszárlásolás alól mentesítő oklevelet két, szinte azonos példányban állította ki a kancellária 1631. december 16-án.⁷⁰⁴ Ezek közül az első mindhárom hivatalban levő requisitort megnevezi, a második azonban kizárólag Kisfaludi

⁶⁹⁵ MNL OL F1. XIII. 6v–8r.

⁶⁹⁶ MNL OL F2. II. 449, Koncz: Vásárhelyi Koll. 36.

⁶⁹⁷ MNL OL F2. II. 380.

⁶⁹⁸ MNL OL F2. II. 380–381.

⁶⁹⁹ MNL OL F2. II. 380.

⁷⁰⁰ Batthyaneum VII. 35. sz.

⁷⁰¹ Trócsányi: Központi kormányzat. 188–197.

⁷⁰² Trócsányi: Központi kormányzat. 186.

⁷⁰³ Esküjét 1631. november 14-én tette le. MNL OL F2. XXIII. 5.

⁷⁰⁴ Batthyaneum VII. 35. sz.

számára szól, és annak gyulafehérvári falakon belül épült Szent Márton utcai házára vonatkozik (*intra moenia civitatis nostrae Albensis in platea Sancti Martini*). Az oklevélből az is kiderül, hogy Bojtihoz hasonlóan (aki Fehér vármegye adószedője volt) Kisfaludi Küküllő megye tizedszedői tiszttét is ellátta. Levéltárosi ténykedése nem tarthatott sokáig, 1633 végén még a hiteleshely hivatalnok volt,⁷⁰⁵ három évvel később azonban a váradí vár udvarbírájaként tűnik fel.⁷⁰⁶

Kisfaludi 1630 táján előnyös házasságot kötött egykori kollégája, a requisitorságot is viselő Barkai Ambrus leányával, Judittal.⁷⁰⁷ Barkai Judit 1632-ben kelt végrendeletéből arra következtetünk, hogy a házasság apja halála után jött létre: „szerelmes uram engemet árvaságomból nevetlen hajadon öcséimmal egyöt (maga kárát és fáradságát semmiben nem nézvé) reánk maga fogyatkozásával is annyit költöt”.⁷⁰⁸ Egyrészt a családfő, Barkai Ambrus halála után érthető, hogy a Barkai árvák vagyonának védelmére befolyásos személyre volt szüksége a családnak, másrészt azonban Barkai Ambrus életrajzi adataiból nyilvánvaló, hogy leánya öröksége jelentős lehetett. Az asszony végrendeletének szövegéből kiderül, hogy a továbbiakban Kisfaludi képviselte ügyeiket és szállt síkra birtokaikért, ha kellett, prókátort is fogadott azok védelmére.⁷⁰⁹ A házasságból 1632-ben⁷¹⁰ egyetlen gyermek született, akinek anyja még abban az évben távozott az élők sorából. Barkai Judit csecsemő gyermeke és még mindig gyermekkorú hajadon húgai⁷¹¹ gyámságát kiházasításukig férjére bízta, ugyanakkor neki kötötte le Fehér, Küküllő és Torda vármegyékben fekvő, őt illető birtokait 1200 forint értékben.

Három kiskorú gyermek ellátásának gondja embert próbáló feladat volt, nem csodálkozhatunk, ha Kisfaludi másodszor is megnősült. 1638 táján, de inkább annak előtte Szászfalusi Annát vette feleségül.⁷¹² Gondoskodott Barkai Zsófia és Erzsébet férjhez adásáról: előbbit Harasztosi

⁷⁰⁵ MNL OL F2. VII. 105v.

⁷⁰⁶ MNL OL F2. VII. 137r.

⁷⁰⁷ MNL OL F2. VII. 63v, IX. 58r–62v.

⁷⁰⁸ MNL OL. Magyar Kamara Archivuma E149. Acta Transilvanica. Fasc. 2. Nr. 22.

⁷⁰⁹ MNL OL F2. IX. 58r–62v; MNL OL. Magyar Kamara Archivuma E149. Acta Transilvanica. Fasc. 2. Nr. 22.

⁷¹⁰ 1641-ben Hercegszőlősi János requisitor a gyermek korát, nagynénje, egyben Hercegszőlősi felesége: Barkai Zsófia kérésére 9 év és 5 hónapban állapítják meg. MNL OL F2. IX. 18r.

⁷¹¹ Zsófia ekkor 13, Erzsébet 11 éves volt. MNL OL. F4. Comit. Alb. Cista 4. Fasc. 4. Nr. 89.

⁷¹² Szászfalusi Annáról első adatunk 1639 februárjából származik, ekkor íratta át I. Rákóczi György jóváhagyó oklevelét, amelyet a kancellária 1633-ban állított ki néhai férje számára. Kisfaludi tehát kevéssel azelőtt halhatott meg. MNL OL. Magyar Kamara Archivuma E149. Acta Transilvanica. Fasc. 2. Nr. 22.

Györgyhöz, utóbbit kollégájához,⁷¹³ Hercegszőlősi Jánoshoz adta feleségül. Kevéssel ezután meghalt.⁷¹⁴

Kisfaludi árvájának, Erzsébetnek a gyámságát anyai nagynénjére, Barkai Zsófiára bízták. Özvegye és a gyermek érdekeit képviselő Barkai rokonság között per indulhatott a hátramaradt javakért, mert 1639. november 24-én Barkai Zsófia a levélkeresők előtt tiltakozott amiatt, hogy néhai Kisfaludi András anyja, Berecki Erzsébet patvarkodás bűne alatt kötött egyezségük ellenére megfosztotta őt bizonyos Sárd és Kisfalud határában levő szőlők haszonélvezetétől, és azokat Kisfaludi András özvegyének: Szászfalusi Annának adta.⁷¹⁵ Még aznap Zsófia asszony teljhatalmú megbízottjává nevezte ki férjét, az akkor már requisitor Hercegszőlősi Jánost.⁷¹⁶ A fenti lépésekre válaszul pár napra rá Berecki Erzsébet ügyeinek teljhatalmú megbízottjává Kisfaludi özvegyét nevezte ki, aki ekkor már újra férjnél volt.⁷¹⁷ A per még 1641-ben is folyhatott, bizonyára emiatt állapították meg a requisitorok Kisfaludi Erzsébet életkorát.⁷¹⁸

Nem ismeretes előttünk a per kimenetele vagy a birtokok későbbi sorsa, csupán annyi bizonyos, hogy az árvának jutott apja sárdi⁷¹⁹ és kisfaludi nemesi udvarháza. Utóbbiról egy 1649-ben kelt oklevél számol be, amelyben Hercegszőlősi János requisitor amiatt tiltakozott, hogy Alvinci Pál deák örményesi udvarbíró kieszközölte magának a fejedelemtől azt a kisfaludi nemesi udvarházat, amely néhai Kisfaludi, másként Csügedi András deák Barkai Judittól született Erzsébet nevű leányát, az ő osztályos testvérüket illette. A nevezett hajadon apja, Kisfaludi András halála után tíz évvel, 1646-ban halt meg pestisben: „puella in virgine aetate et in capillis existens, et emaritationi et elocationique idonea (...) decesset et obiit tempore novissimae pestilentiae in anno 1646”.⁷²⁰

Barsi Mihály (1631–1647)

Barsi Mihály az eddig vizsgált requisitori testületből az első, aki hivatalát nem hosszú szolgálat jutalmaként, hanem előző, jól jövedelmező fejedelmi könyvtárosi állását kényszerűen feladva, mintegy halvány kár-

⁷¹³ Nem tudjuk, hogy Hercegszőlősi levélkeresővé válásának pillanatát megérte-e Kisfaludi András, azonban Hercegszőlősi a fejedelmi nagyobbik kancellárián mind Barkai Ambrusnak, mind Kisfaludi Andrásnak kollégája volt.

⁷¹⁴ Halála időpontjára egy 1649-ben kelt oklevél is utal. MNL OL F2. XI. 2.

⁷¹⁵ MNL OL F2. IX. 13v.

⁷¹⁶ MNL OL F2. IX. 13v.

⁷¹⁷ Váradi Pribék Istvánhoz ment nőül. MNL OL F2. IX. 17v.

⁷¹⁸ MNL OL F2. IX. 18r

⁷¹⁹ MNL OL F2. IX. 20r–21r.

⁷²⁰ MNL OL F2. IX. 2r.

pótlásként kapta a feleannyit jövedelmező levéltárosságot, azzal a kötelezettséggel, hogy melléktevékenységként a könyvtárat is kezelje.

Barsi életrajzi adatait Herepei foglalta össze,⁷²¹ könyvtárosi tevékenységéről Jakó Zsigmond írt bővebben.⁷²² Jóllehet mindkét szerző említi levélkeresői tiszttét is, témájukból adódóan nemigen foglalkoztak a minket érintő kérdéssel. Barsi hiteleshelyi jegyzőkönyve túlélte a levéltárat ért pusztításokat, ennek köszönhetően levélkeresői pályája az idézett két tanulmányban szereplő rekonstrukciónál sokkal részletesebben leírható.

Herepei Bod Péter alapján⁷²³ tudni vélte, hogy Bars vármegyében, a Garam vize mellett született, és németországi egyetemeken pallérozta tudását.⁷²⁴ Ezt a homályos adatot azzal pontosíthatjuk, hogy igen valószínűnek tartjuk, miszerint a majdani fejedelmi könyvtáros megegyezik azzal a Barsi Mihállyal, aki az odera-frankfurti egyetemről érkezve⁷²⁵ 1623 végén iratkozott be a franekeri egyetem teológiát hallgató diákjainak sorába.⁷²⁶ Sírverse szövegéből kiderül, hogy peregrinációja során több európai országban is megfordult: „Visaque sunt oculis plurima regna meis”.⁷²⁷ Nem tartjuk kizártnak, hogy peregrinációja során együtt diákoskodott majdani felesége tótvaradjai Kornis Zsófia rokonával, a Bethlen Gábor által is támogatott tótvaradjai Kornis Mihállyal.⁷²⁸

Egyetemi tanulmányai után Erdélyben telepedett le, vélhetőleg a fejedelem hívására, minthogy 1627-ben a Bethlen Kollégium egyik tanára volt.⁷²⁹ Kevéssel ezután, 1628-ban Bethlen arra is méltónak találta, hogy az értékes fejedelmi könyvtár őrévé nevezze ki.⁷³⁰ Díjlevele⁷³¹ szerint 100 forint készpénzt kapott, amely Jakó összehasonlítása alapján a fele volt Bojti Gáspár fejedelmi historikus fizetésének, de megfelelt a főiskola belföldi tanárait illető javadalmazásnak. Azt is hozzátehetjük még, hogy a requisitori fizetésnek a kétszerese volt.⁷³²

⁷²¹ Herepei I. 262.

⁷²² Jakó: Bethlen könyvtár. 201–202.

⁷²³ Bod Péter őrizte meg latin nyelvű sírversét *Hungarus Tymbaules continuatus* c. művében. Nagyenyed, 1764. 80–81.

⁷²⁴ Herepei I. 262.

⁷²⁵ Bozzay – Ladányi 41.

⁷²⁶ Michael Barsi, Ungarus, theol. L. Album studiosiorum 73. (2081. sz.).

⁷²⁷ Bod: Hungarus Tymbaules continuatus 81.

⁷²⁸ Sipos Gábor: „tanuláságnak okáért...” Bethlen Gábor világi elitképző programjáról. Korunk III. (2013) 3.sz. 21–27.

⁷²⁹ Herepei állításával szemben a német nyelvű szöveg nem négy rektort sorol fel, hanem négy tanárt, amelyek közül az egyik a rektor. Herepei I. 259.

⁷³⁰ Jakó: Bethlen könyvtár. 201.

⁷³¹ Batthyaneum VII. 11. sz.

⁷³² A javadalmazás többi tételére nézve l. még Jakó: Uo.

Bethlen halála után az új fejedelemnek nem volt szüksége egy főállású könyvtárosra, minthogy inkább sárospataki bibliothecáját gazdagította, és bár 1632 januárjában változatlanul felújította Barsi könyvtárosi conventióját,⁷³³ már egy évvel korábban az egyik megüresedett⁷³⁴ levélkeresői funkcióba is kinevezte őt. Ily módon 1631-ben, amikor a gyulafehérvári hiteleshely mindenkori hivatalnokainak házáat mentesítette a beszállásolás alól, az éppen funkcióban levő három levélkereső egyikeként Barsi Mihályt nevezte meg.⁷³⁵ A két feladatot, úgy tűnik párhuzamosan látta el élete végéig, 1647-ig.⁷³⁶ Adatok híján nem dönthető el, hogy az összevont két hivatal mennyit jövedelmezhetett neki, de ismerve I. Rákóczi György takarékos természetét, valószínűnek tartjuk, hogy korábbi könyvtárosi munkájáért járó juttatásait megnyirbálta. Élete végén a fejedelmi tábla ülnöki tisztségét is ellátta.⁷³⁷

Jegyzőkönyvéből nem derül ki, hogy külföldön szerzett tudását kamatoztatta-e más területen is, többnyire saját kezűleg írt bejegyzései csupán anyagi gyarapodásáról és némileg családjáról tájékoztatnak. A már említett Rákóczi fejedelem által adományozott privilégiumból kiderül, hogy házzal rendelkezett Gyulafehérváron, a falakon kívül fekvő Nagyboldogasszony utcában. Szomszédságában a hajdani fejedelmi historikusnak, Bojtinak volt a háza.⁷³⁸ A későbbiekben az úgyszintén szomszédságában levő, néhai Boronkai János tulajdonát képező háznak a fele részét vásárolta meg annak örökösétől, mindszei Lódi Miklóstól 120 forintot.⁷³⁹ Úgy tűnik, a ház végül teljes egészében a birtokába jutott, mert egy 1637-ből származó oklevél szerint az ingatlannak azt a részét, amelyet az ugyancsak Boronkai örökösök, Barcsai György gyermekei adományoztak neki, átruházta felesége, Kornis Zsófia rokonaira.⁷⁴⁰

Levélkereső kollégáihoz hasonlóan jószágai a fejedelmi székváros környékén, éspedig Gáldtőn, Kisfaludon, Herepén és Henningfalván fekvtek. Előbb Gáldtőn vásárolt 1639-ben egy nemesi telket,⁷⁴¹ majd három évvel később ugyanitt egy népes jobbágytelket vett zálogba.⁷⁴² Kisfaludi jószágát egy szőlő és egy darab szénarét képezte.⁷⁴³ Igazán értékes jószá-

⁷³³ Jakó: Bethlen könyvtár. 202.

⁷³⁴ Vélhetőleg Gönci György megüresedett helyét töltötte be, de a harmadik, 1625–1630 között, üresedésben levő állást is betölthette.

⁷³⁵ Batthyaneum VII. 35. sz. Az oklevél átírását l. a függelékben.

⁷³⁶ Halála időpontját Herepei közli sírverse alapján. Herepei I. 262.

⁷³⁷ Bod: Hungarus Tymbaules continuatus 80–81.

⁷³⁸ MNL OL F2. VII. 103v.–104r.

⁷³⁹ 1635. május 25. MNL OL F2. XII. 67r–68v.

⁷⁴⁰ 1637. március 28. MNL OL F2. VII. 123r.

⁷⁴¹ MNL OL F2. VI. 185v.

⁷⁴² MNL OL F2. XII. 125r–126v.

⁷⁴³ MNL OL F2. IX. 30r, VII. Első számozatlan oldal.

gai Henningfalván és Herepén voltak. Henningfalván 1643-tól kezdődően birtokolt, amikor öt jobbágyot vett zálogba 210 forinton a csügedi Kusdi családtól,⁷⁴⁴ majd, a következő három év során ugyanitt vásárolt ugyancsak a Kusdiaktól négy jobbágyot és egy pusztát házhelyet, miközben további három helybéli jobbágy szegődött a szolgálatába.⁷⁴⁵ Itt fekvő javai értékét mutatja, hogy halála után 1648-ban a család rokonai 600 magyar forinton és 100 dénáron zálogosították el Geleji Katona István püspöknek.⁷⁴⁶

Herepén fekvő jószágai ugyancsak sokat értek, jöllehet a henningfalvi birtok nagyságát nem érték el. Többségük szintén a Kusdi családtól származott, javarészt zálogosítás útján jutottak a birtokába,⁷⁴⁷ de egyes jobbágyokra vagy puszták jobbágytelkekre pénzkölcsönzés útján tett szert.⁷⁴⁸ A településen összesen öt jobbággyal és egy puszták jobbágytelkekkel rendelkezett. A jegyzőkönyvek adatai így módon azt mutatják, hogy Barsi az anyagiak terén jól boldogult.

Személyéről az utolsó jegyzőkönyvekből származó információnk 1646-ból való.⁷⁴⁹ Több mint tizenöt évnyi hiteleshelyi hivatalviselés után, a Bod Péter által lejegyzett sírvers szerint 1647-ben, 53 évesen halt meg, és a gyulafehérvári templomban, az egykori székesegyházban temették el.⁷⁵⁰ Ez megerősíti a Debreceni János testamentumában fellelhető utalást, amely szerint a levéلكeresőknek jogában állott ide temetkezni.

Barsi családjáról mindössze annyit tudunk, hogy felesége tótvaradjai Kornis Zsófia, fia pedig ifj. Barsi Mihály volt. Zsófia asszony 1648-ban még élt, fia ekkor 12 év körüli volt.⁷⁵¹

Siklósi (Siklossy/Siklyosi) Mihály (1638–1644)

Származására ismét csak nevéből következtethetünk. Eszerint a Záránd vármegyei Sikló/Sokló-ról származott, nagy számú román ügyfele alapján pedig valószínűleg román kisnemes lehetett. 1631–1638 között a nagyobb kancellária írnoka volt, egyike azon íródeákoknak, akik az új fejedelemnek köszönhették bejutásukat a kancelláriára.⁷⁵²

⁷⁴⁴ MNL OL F2. IX. 34v, XI. 33v.

⁷⁴⁵ MNL OL F2. XI. 33v, XII. 1. számozatlan oldalon, VII. 153v.–154r, XII. 104r.

⁷⁴⁶ MNL OL F2. XV. 16–18.

⁷⁴⁷ MNL OL F2. XII. 7r, IX. 41v, IX. 33v–34r, IX. 40v.

⁷⁴⁸ MNL OL F2. IX. 35r–v.

⁷⁴⁹ MNL OL F2. XII. 4.v.

⁷⁵⁰ Bod: Hungarus Tymbaules continuatus 81.

⁷⁵¹ MNL OL F2. XI. 65r.

⁷⁵² Trócsányi: Központi kormányzat 194, MNL OL F2. XVII. 203.

1638. május 1-jén nevezte ki a fejedelem a Gyulafehérváron tartott országgyűlés alatt Hercegszőlősi Jánossal együtt requisitorrá,⁷⁵³ bizonyára Bojti halála után. Requisitori esküjüket május 6-án tették le, Siklósi jegyzőkönyve is e napon kezdődik, egy igen szép kézírással díszített lapon.⁷⁵⁴

Minthogy viszonylag rövid ideig volt a káptalan hivatalnoka, pályájáról kevesebbet tudunk, mint társaiéről. Levélkeresői teendői mellett, úgy tűnik, Hunyad vármegye adószedői hivatalát is ellátta, erre utal a fejedelem egy 1640-ben kelt levele.⁷⁵⁵ Valószínűleg román származása miatt ügyfeleinek körét nagyrészt a Hunyad, Zaránd és Szörény vármegyei román anyanyelvű nemesek alkották, de nem csak erdélyiek, hanem havasalföldiek is bizalommal fordultak hozzá. Ügyfelei közé tartoztak a karánsebesi Mutnokiak és Jósikák, a malomvizi Kenderesiek, a lunkai Moga és Berten családok, a solymosi Bajesd és az aranyi Balika család, és jó viszonyban volt a Barcsaiakkal és a Macskásiakkal, továbbá Havasalji Zsuzsannával is.⁷⁵⁶ Román nyelvtudása miatt hiteleshelyi kiküldöttként is többször ment a fenti vármegyékbe.⁷⁵⁷

Levélkeresővé való kinevezése azt sejteti, hogy a fejedelem kedvelt híve lehetett. I. Rákóczi Györgynek egy 1641-ben kelt levele, amely kiválóan tükrözi a requisitorok soktétű feladatait, és amelyben a kincstári birtokok működésére vonatkozó megbízatások ötvöződnek egyéb (talán magán-) természetű ügyekkel, arra is rámutat, hogy az erre vonatkozó utasításokat mindenképpen megbízható emberének kellett kiadnia.⁷⁵⁸ Siklósi szolgálatait esetenként, elődeihez hasonlóan birtokadományokkal is honorálta. 1641-ben a requisitor eladta azt a pusztát szőlőjét, amely Gyulafehérvár Kis előmál nevű szőlőhegyén feküdt, és előzőleg a fejedelemtől kapta adományba.⁷⁵⁹ A szőlő nem volt túlságosan értékes, mindössze öt

⁷⁵³ Erről Siklósi a következőket írja protocollumában: In anno domini supra millesimo et sexcentesimo dudequadragesimo primo calendarum may duobus simul requisitoribus capituli desideratis, tempore nempe generalis dietae dominorum regnicolarum Albae Iuliae celebratae, loco desideratorum ab illustrissimo ac celsissimo domino domino principe, domino Georgio Rakoczi dei gratia Principe Transsilvaniae, partium Regni Hungariae domino et siculorum comite etc, domino domino nostro clementissimo, duo etiam simul nempe Joannes HerczeghZeőlősi et Michael Siklyosy creati sunt capitulares. Jelmondata: Domine fac cum servo tuo secundum magnam misericordiam tuam et iustificationes tuas edoce me. MNL OL F2. IX. 2. számozatlan oldal

⁷⁵⁴ Szövege a következő: In nomine Sacro Sanctae Trinitatis Protocollum hoc capituli ecclesiae Transsylvanensis Anno Domini MDCXXXVIII. die VI. May per Michaellem Siklossy requisitorem factum Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto. Omnis vocatio est a deo MS. Manu propria. MNL OL F2. IX. 1. számozatlan oldal.

⁷⁵⁵ Batthyaneum VIII. 190. sz.

⁷⁵⁶ MNL OL F2. IX. 1r, 4v, 6r, 16r, 17r, 27r, 28r–v, 37v, 38r, 99r, 102r–104r, 119r–120r, 126v.

⁷⁵⁷ MNL OL F2. IX. 102r–104r.

⁷⁵⁸ Batthyaneum VIII. 259. sz. A teljes szöveget l. a függelékben.

⁷⁵⁹ MNL OL F2. IX. 32v.

forintot ért. Elképzelhetőnek tartjuk, hogy a fenti adományon kívül más fejedelmi adományokban is részesült, azonban ezekről nem rendelkezünk adatokkal. Az említett szőlőn kívül kertet birtokolt a Lippa utcában⁷⁶⁰ és házat Gyulafehérvár piacterén.⁷⁶¹ Bővebb információk hiányában nem tudjuk eldönteni, hogy a Lippa utcai kert és a piacterén álló ház egy telek részét képezte, vagy különböző jószágok tartozékai voltak.

Siklósi családjáról igen szerény adatok szólnak. Egyetlen csonka oklevél⁷⁶² tudósít arról, hogy feleségének neve Rác Erzsébet volt, akitől egyetlen leánya, Siklósi Erzsébet született. Az oklevél évszáma nincs feltüntetve, a szövegkörnyezet alapján 1654 tájékán íródhatott. Ekkor Siklósi leányának rokonai a kolozsmonostori konvent előtt vallották, hogy a szóban forgó hajadon örökösök nélkül elhunyt, ily módon a nevezett Siklósi Mihály ingó és ingatlan javai legközelebbi rokonára, Bogdán Katalinra (soror generationalis in linea consanguinitatis proxima) szálltak. Siklósi Mihály és felesége halála után a gyermek Siklósi Erzsébet nevelése nagynénjére, Rác János özvegyére, Türi Annára hárult, ezért Siklósi javai az özvegnél maradtak. Minthogy ezeket Bogdán Katalin Türi Annától peren kívül akarta visszaszerezni, a két fél egyezsége jutott. Sajnálatos módon az egyezés részletei az oklevél csonkasága miatt nem ismeretesek, az egykori requisitor javai közül pusztán a már említett gyulafehérvári ház szerepel benne. Maga Siklósi ekkor már mintegy tíz éve halott lehetett, utolsó jegyzőkönyvi bejegyzése 1644. április 12-ről való.⁷⁶³

Hercegszőlősi (Hercegszeolosy/ Herczegh Zeöleösi/ Zeöleössy) János (1638–1650)

Személyével kapcsolatban elsődlegesen azt kell leszögezni, hogy nem azonos azzal a Hercegszőlősi Jánossal, aki 1639-ben végzett a sárospataki kollégiumban, később ugyanitt rektor lett, és 1653-ban távozott az élők sorából.⁷⁶⁴ Ehhez még hozzá kell tennünk, hogy azzal a Hercegszőlősi Jánossal sem azonos, aki Váradról indult külföldi tanulmányútjára 1642 tájékán.⁷⁶⁵ A pontosítás azért is megállja a helyét, mert a requisitor Hercegszőlősit időnként a fenti személyek némelyikével azonosították,⁷⁶⁶ de arra

⁷⁶⁰ MNL OL F2. IX. 29v.

⁷⁶¹ MNL OL F2. IX. 117r. MNL OL F15. 63. téka

⁷⁶² MNL OL F15. 63. téka

⁷⁶³ MNL OL F2. IX. 154v.

⁷⁶⁴ Hörcsik: Sárospataki Koll. 70.

⁷⁶⁵ Herepei II. 66–69., Szabó–Tonk. 120. (1235. sz.).

⁷⁶⁶ Erdélyi könyvesházak III. 184–185.

is volt már példa, hogy a később élt, ugyancsak sok fejtörést okozó Diósi Gáspár levéلكeresővel tévesztették össze.⁷⁶⁷

A majdani levéltáros igen nagy valószínűséggel annak a marosvásárhelyi particula rektorságát 1581-ben betöltő Hercegszőlősi Jánosnak volt a fia vagy legalább rokona, aki neve alapján Baranyából származott. Valószínűleg Laskai Csókás Péter köréhez tartozott, a marosvásárhelyi rektorságban is őt követte. Ez Laskai Csókás *Speculum exilii* című művének üdvözlésére írt versek egyikéből derül ki, amelyben a következőképpen szerepel: „Ioannes Herchegzeo, ludirector scholae Vasarhelinae successor”.⁷⁶⁸ Később, 1588–1593 között gyulafehérvári prédikátor lett, és mentesített házat birtokolt Sárdon.⁷⁶⁹ Minthogy a levéلكereső többször szerepel Sárdi előnévvel az oklevelekben,⁷⁷⁰ és több jel is arra mutat, hogy Sárdon lakott,⁷⁷¹ joggal feltételezhető, hogy rokonok voltak.

A minket közelebbről érdeklő, requisitorságot is betöltő Hercegszőlősi János igen hosszú, mintegy 25 évnyi kancelláriai írnokoskodás után, szolgálatai betetőzéseként nyerte el a levéلكeresői hivatalt 1638-ban. I. Rákóczi György fejedelemnek a kéziratokhoz és általában az okleveles anyaghoz fűződő bensőséges kapcsolatából kikövetkeztethető, hogy Hercegszőlősi a több évtizedes gyakorlatnak is köszönhetően igen jól végezhetette munkáját a kancellárián, ha a fejedelem a levéلكeresői feladatra is méltónak találta.

Először 1613-ban tűnik fel nagyobb kancelláriai írnokként egy olyan helyzetben, amely a bemutatott hivatalnokréteg szempontjából igencsak beszédes. Az 1613-as esztendő végén Bethlen Gábor fejedelem az enyedi iskola alumnusainak szükségére 25 köből búzát és két hordó bort rendelt.⁷⁷² Az oklevélhez hozzáfűzött szövegből kiderül, hogy mindezt Hercegszőlősi közbenjárására tette, aki egykori iskoláján így próbált segíteni, emlékezvén az ott töltött inséges időkre: „Nb. Ezt az beneficiumot én magam inserálám et pro futura cautela, ha casu quodam az originált amitálnák deák uraim, reponálám locálám mivel ezen gratiosa annuentiát is magam proprio meomet stilo et labore expedialtam vala in illo tempore mikor huiusque immortalis nominis illustrissimi primum serenissimi deinde principis de immunis gentis et libertatis Hunnicae per Deum prepotentis gratiam triumfatoris et erga me etiam Domini beneficentissimi in Cancellaria aulica intimus scribája és expeditora volnék. Juttván eszem-

⁷⁶⁷ Sunkó: Levéلكeresők 306.

⁷⁶⁸ RMNY I. 483. sz. <http://www.arcanum.hu/ozsk/lpext.dll/eRMK/1f0f/2167/2421?f=templates&fn=document-frame.htm&2.0>

⁷⁶⁹ ErdKirKv. VII. 3. 805, 842 sz.; ErdKápJkv. VIII. 1. 660 sz.; Pokoly József jegyzete Koncz: Vásárhelyi Koll. 515. lapján (az EME Lakatos utcai könyvtárban).

⁷⁷⁰ MNL OL F2. XII. 93r–v; F15. XXXI. 100r–v.

⁷⁷¹ MNL OL F2. XII. 93r–v, IX. 20r–21r.

⁷⁷² MNL OL F2. XI. 5v.

ben illustrissimo tunc Transilvaniae principe domino domino Sigismundo Rákoci valida serviente annonae panis videlicet vini carnisque charitate et fame az oda fel newezet Eniedi scholaban cziak a peniszes száraz dirib darab kiniér is sos eczettben martogattván joczürüen ell költ énnálam, midőn 17 esztendeos koromban az gramaticaban, rethoricaban, syntaxisban rectore et magistro Joanne Buzás Kecskeméty proficialtam, me ibidem in scholari miseria hiemio perseverante. Nem volt olli principalis munificentiaival az a schola celebris, hogi azért sucesorimnak successu tempore illi kiczint vagi keveset szolgálhattam, non est ut aliquis parvi pendat, sed nec plurium faciat, et haudquaquam iactantiae meae tribuat, gratissimae etenim memoriae huc id apposui. Gratias quantas possum agens et laudem canens Deo Perpotentissimo Maximo per Filium suum unicum suum et Spiritum Sanctum cuius erga me etiam indignum ex immensa bonitate et misericordia id ipsum merui. Laus deo laus deo laus. Hzeoleosy capituli ecclesiae Transilvaniae requisitorum unus.”

Minthogy valószínűnek tartjuk, hogy Hercegszőlősi Sárdon töltötte gyermekkorát, jogosan merül fel a kérdés, hogy miért Enyedre járt iskolába, hiszen Gyulafehérvár Sárdhoz jóval közelebb fekszik. Egy lehetséges válasz az lehetne, hogy a fejedelmi székváros többszöri elpusztítása a XVII. század elején, éppen akkor, amikor Hercegszőlősi iskoláskorú lehetett (láttuk, hogy Rákóczi Zsigmond idejében 17 éves volt), nem nyújtott megfelelő biztonságot.

Hercegszőlősi kancellárián töltött éveiről nem rendelkezünk túl sok adattal. Jelenléte a nagyobbik kancellárián 1613 és 1629 között többé-kevésbé folyamatosan kimutatható,⁷⁷³ anélkül azonban, hogy családjáról vagy birtokairól értesülnénk. Az adatok személyével kapcsolatban 1638 után sokasodnak meg, miután levélkeresőként a gyulafehérvári hiteleshelyre került.

Írtuk már, hogy Siklósival együtt 1638. május 1-jén nevezték ki hivatalába. Rögtön, a következő napon az újdonsült requisitor és felesége, Barkai Zsófia végrendeletükben kölcsönösen egymásnak inscribálták javaikat, arra az esetre, ha gyermektelenül halnának meg.⁷⁷⁴ Hercegszőlősi feleségének kötötte le sárdi nemesi telkét és udvarházát, továbbá saját maga által szerzett minden ingó és ingatlan vagyonát, Zsófia asszony pedig 1500 magyar forint értékben férjének kötötte le Küküllő, Torda és Fehér vármegyei birtokait, amelyek Hosszúaszón, Hosszúpatakon, Alsótótfaluban, Elekesen, Batizházán, Ivánfalván, Kisokloson, Boldócon és Mezőcsányon feküdtek.

⁷⁷³ MNL OL F2. IV. 131., V. 133–137., XII. 59r, III. 71, 201, VI. 138v.

⁷⁷⁴ MNL OL F2. XII. 93r–v.

Az oklevél több fontos adalékot is tartalmaz. Elsősorban azt, hogy az előtünk már ismert Barkai Ambrus egyik leánya, Zsófia apja korábbi kollégájához ment férjhez. Másodsorban azt, hogy ebben az időben a házaspárnak még nem voltak gyerekei, végül pedig azt, hogy Hercegszőlősi – felesége felsorolt birtokait tekintve – igen jól nősült. A feleségét megillető jószágokon kívül, a későbbiek során ugyancsak a Barkai leányok jussán perelt sógora, Kisfaludi András leánya, Erzsébet javaiért is.⁷⁷⁵

Évekkel később ugyancsak a Barkai jószágokkal kapcsolatban értesülünk arról, hogy 1647-ben Hercegszőlősinak három kiskorú gyereke volt: Sámuel, János és Johanna. Ekkor a család tagjai amiatt tiltakoztak, hogy Gál Ferenc fiscalis director kihirdette bizonyos Küküllő vármegyei birtokaikat,⁷⁷⁶ (amelyek a Barkai család fiúörökösei hiányában a kincstárat illették). Két esztendővel később gyámleánya, Kisfaludi Erzsébet halála után Hercegszőlősi három gyermeke nevében tiltakozott a kisfaludi nemesi telek és udvarház kapcsán,⁷⁷⁷ nem tudni milyen sikerrel, minthogy kevéssel ezután ő maga is megbetegedett.

Ebben az időben első felesége, Barkai Zsófia már halott lehetett, róla utoljára 1647-ből van adatunk.⁷⁷⁸ Nem ismeretes előtünk, hogy mikor nősült meg ismét, a halála előtt kelt oklevelek csupán arról tudósítanak, hogy 1649 májusától kezdve betegeskedett. Ekkor már betegsége miatt nem tudott a külső hiteleshelyi munkában részt venni, így a kolozsmonostori konvent requisitorainak kellett Gyulafehérvárra utazni, hogy egy ottani ház értékbecslését elvégezzék.⁷⁷⁹ Ugyanazon esztendő őszén gyermekei ügyeik vitelére teljhatalmú megbízottjuknak nevezték ki néhai anyjuk sógorát, vajdaszentiványi Torma Pált, minthogy apjukat requisitori hivatala, de még inkább súlyos betegsége akadályozta ezek ellátásában.⁷⁸⁰

Hosszas betegeskedés után Hercegszőlősi 1650. február 22-én halt meg, Bárdi István levélkereső társa szerint 63 éves korában.⁷⁸¹ A korszak emberi életkorról alkotott felfogását jól tükrözi, hogy míg Bárdi kollégáját 63 évesnek látta, eszerint 1587-ben született, maga Hercegszőlősi, amikor megemlékezett iskolájáról, Rákóczi Zsigmond fejedelem idején 17 évesnek mondta magát, ez esetben pedig valamikor 1590–91-ben kellett születnie,

⁷⁷⁵ A részleteket l. még Kisfaludi András requisitor pályájánál. MNL OL F2. IX. 13v, 18r, 20r–21r, XI. 2.

⁷⁷⁶ MNL OL F15. XXXI. 100r–v.

⁷⁷⁷ MNL OL. F2. XI. 2.

⁷⁷⁸ MNL OL F15. XXXI. 100r–v.

⁷⁷⁹ MNL OL F15. XXXIII. 27v–28r, regesztáját l. Kovács: „Egy kőhajításnyira” 8–10.

⁷⁸⁰ MNL OL F2. XV. p. 179–181.

⁷⁸¹ Bárdi István levélkereső a következőképpen jegyezte le: Anno domini 1650. die 22. februarii Albae Iuliae circa horam 4. vespertinam generosus Joannes Hertzeghszölősi, unus requisitor Capituli Ecclesiae Albensis Transilvaniae vitam cum morte mutavit aetatis suae annorum 63 et tumulatis est Sardini die 5. Martii honorifice. MNL OL F2. XV. 206.

így halálakor 59–60 éves lehetett. Mindkét (avagy mindhárom) évszám esetében jócskán meghaladta a korszak átlag életkorát, amely Zimányi Vera szerint a XVI. századi nemesség esetében mintegy 44–46 év volt.⁷⁸² Ezen számadatokból kiindulva meglepőnek tűnik, hogy későn, 1638 körül nősült, és ebben az évben, 51 vagy 48 esztendősen még gyermekei sem voltak. Ugyanakkor azt is tudjuk, hogy a kor felfogása szerint már vénnek számító requisitor felesége ekkoriban csupán 19 éves volt, és halála pillanatában sem haladta meg a 30 esztendőst.⁷⁸³

Mint már említettük, kevéssel halála előtt újból megnősült, egy Katonai Zsófia nevű nemesasszonyt vett nőül. Erről a könyveinek jegyzéke elé írt szövegből értesülünk, amely szerint 1650. március 22-én Katonai Zsófia átadta Torma Pálnak és feleségének Barkai Erzsébetnek⁷⁸⁴ a Hercegszőlősi árvákat megillető javakat, többek között apjuk könyveit.⁷⁸⁵

Könyvtára összesen 15 kötetből állt, nagyrészt teológia tárgyú könyveket tartalmazott (talán emiatt is tévesztették össze a váradai iskolamesterrel és lelkésszel): háromkötetnyit Szent Ágoston műveiből, Luthernek az *Enarrationes in Genesin* című művét, Melancthon teológiáját, Szent Athanáz összes művét, Henricus Mollerus Zsoltár-kommentárját, Jacopo/Giacomo Zabarella itáliai laikus katolikus filozófus, a kora újkori arisztotelizmus képviselőjének logikáját és Johannes Wierus⁷⁸⁶, azaz Johann Weyer XVI. században élt protestáns holland orvos és démonológus *Liber apologeticus*-át. Világi témájú kötetei közül az „*Opera Fabii vol I.*” bejegyzés valószínűleg Marcus Fabius Quintilianus *Institutio oratoria* (A szónok nevelése) egyik kötetét takarja, Lorenzo Valla műveinek első kötete pedig filozófiai témájú írásait.

A requisitorra vonatkozó imént vázolt információkat kiegészíti 1650-ben készült végrendelete.⁷⁸⁷ A végrendelet előkerülése előtt a levélkere-sők jószágainak összefoglaló táblázatában a rendelkezésünkre álló adatok alapján Hercegszőlősit a nem túl előkelő 23. helyre soroltuk, holott apósa, az ugyancsak requisitorként tevékenykedő Barkai Ambrus a tizedik, sógora, Kisfaludi András pedig a nyolcadik helyet foglalta el. A Barkai családba beházasodó Hercegszőlősi anyagi állapota ezek alapján elgondolkoztató volt, ám már akkor is hangsúlyoztuk, hogy a rangsort a rendelkezésre álló adatok építették fel, amelyet az újabbak módosíthatnak.

⁷⁸² Hogyan éltek elődeink? 77.

⁷⁸³ Életkorának kiszámításához az 1631-ben kelt életkormegállapító oklevél szolgált alapul. MNL OL. F.4. Comit. Alb. Cista 4. Fasc. 4. Nr. 89.

⁷⁸⁴ Nagy bizonyossággal törvényes gyámjaik voltak.

⁷⁸⁵ MNL OL. F.9. 4/1. és 49, közreadva: Erdélyi könyvesházak III. 184–185.

⁷⁸⁶ A személyére vonatkozó eligazítást Buzogány Dezső tanár úrnak köszönöm.

⁷⁸⁷ Gálfi Emőke: Hercegszőlősi János levélkereső végrendelete 1650-ből. Erdélyi Múzeum LXXV. (2013) 4. sz. 46–51.

A végrendelet a requisitor családi és anyagi helyzetére nézve pontos adatokkal szolgál és a róla alkotott képet jelentősen megváltoztatja. Sorából kiderül, hogy Hercegszőlősi kevéssel első felesége halála után nősült meg másodszor, valamikor 1648 táján. Második feleségétől, Katonai Zsófiától egy negyedik gyermeke is született: Mihály, akit a testamentumban apja Mihóknak nevez. Hercegszőlősi erre a kiskorú fiára hagyja gyulafehérvári házát, amelyet 100 talléron váltott meg rokonaitól. Úgy rendelkezik, hogy a házat felesége bírja és ott nevelje legkisebb gyermekét, a már említett Mihókot.

Második, Sárdon levő házát minden tartozékával együtt Samu nevű fiára hagyja, minthogy az a maga szerzeménye, de első felesége: Barkai Zsófia pénzén építette. Kiköti azonban, hogy a ház jelenlegi felesége kezén maradjon addig, míg fia megnősül, akkor is, ha sógora Torma Pál⁷⁸⁸ nevelné a továbbiakban Samut.

Két szőlője közül a Magas-mál nevűt legkisebbik fiára hagyja, az ott található házhellyel együtt, úgy azonban, hogy ha említett fia meghalna, akkor azt Katonai Zsófia örökölje a Tarló szer szőlővel együtt, mivel az is odatartozik. A két szőlő művelésének költségét feleségére hárítja, kijelentvén, hogy ellenkező esetben (ti. ha jobbágysággal műveltetné) terméséből minden gyerekének kell juttatni.

A Fehér vármegyében fekvő borbándi⁷⁸⁹ és a Küküllő vármegyei hosszúaszoói részbirtokokról, amelyek első felesége útján kerültek a család birtokába, a következőképpen rendelkezik: a borbándi birtokrészt saját pénzén váltotta magához a Barkai lányok férjeitől Harasztosi Györgytől⁷⁹⁰ és Kisfaludi Andrástól,⁷⁹¹ egyenként kilenc arany és tíz tallért, illetőleg tizenhat tallért fizetve érték. Ha ezt az összeget Barkai Zsófiától született gyermekei kifizetik, akkor a jószág oszoljon háromfelé közöttük. A hosszúaszoói részbirtokot, lévén ősjószág ugyancsak a fent említett három gyermek között osszák el. Abban az esetben, ha Torma Pál nevelné őket a későbbiekben, a jószág is hozzákerüljön. A Barkai Zsófiát 1638-ban megillető többi Torda és Fehér vármegyei birtokról nem esik említés, annak jeléül, hogy ezek már nem voltak a család birtokában.

⁷⁸⁸ Barkai Zsófia testvérhúga, Barkai Erzsébet férje volt vajdaszentiványi Torma Pál. 1652–1655 között Torda vármegye főszolgabírói tisztségét töltötte be. Vö. Dáné: Bírósági gyakorlat 186.

⁷⁸⁹ A borbándi jelentős nagyságú birtokrész apósa, Barkai Ambrus szerzeménye volt. Gálfi: A Barkai család. 148.

⁷⁹⁰ Harasztosi György Barkai Erzsébet első férje volt 1636-ban. Gálfi: A Barkai család. 157–158.

⁷⁹¹ A harmadik Barkai leány, Judit férje, Kisfaludi András. 1622–1631 között a nagyobb kancellária írnoka, 1631-től 1633 végéig a gyulafehérvári hiteleshely levélfőjegyzője, 1636-ban a váradi vár udvarbírája. Gálfi: A Barkai család. 151–153.

Az ingatlanokon kívül Hercegszőlősi tetemes készpénzről is rendelkezik, ebben is eltérve a két általunk ismert levékkeresői testamentumtól, illetve hagyatéktól. Debreceni János levékkereső jöllehet tetemes ingatlanállománnyal rendelkezett, készpénzzel annál kevésbé, és ugyanez áll Dési Istvánra is. Ezzel szemben Hercegszőlősi 200 aranyról és 500 tallérról diszponál: gyermekeinek és feleségének egyenként negyven-negyven forintot és száz-száz tallért hagy. További tíz forintot rendel a sárdi templom épületére, ezzel is visszautalva lelkipásztori gyökereire.

A jelentősnek mondható pénzvagyon felosztása után családja arany és ezüst tárgyai felől intézkedik. Két aranyos kardját Samu és Mihály fiai örököljék, négy ezüstpoharát négy gyermekének adják, két pártavét Johanna és János nevű gyermekei kapják, hét darab aranygyűrűjét pedig igazságosan osszák el négy gyermeke között. Tizenkét forintnyi apró pénzét és 14 darab „hitván lábas marhái”-t is feleségére és gyermekeire hagyja, ugyanakkor kiköti, hogy ha gyermekei előbb halnának meg, mint felesége, akkor utóbbiak javai is feleségét illessék.

A végrendelet adatait összegezve kiviláglik, hogy Hercegszőlősi halála előtt két házzal (egy gyulafehérvári és egy sárdi), két meghatározhatatlan méretű részbirtokkal, két szőlővel és egy házhellyel, továbbá jelentős készpénzzel rendelkezett. Az új adatok fényében, csupán ingatlanjai lajstroma alapján, és pénzbeli hagyatékát nem számolva,⁷⁹² a 13. hely illeti meg a levékkeresők jószágairól készült rangsorban. Világos tehát, hogy Hercegszőlősi és az általa szerzett vagyon tekintetében is egyenrangú volt nemcsak az őt befogadó Barkai család tagjaival, hanem Barkai másik két vejével is. A testamentum sorai megvilágítják egy hosszú hivatalnoki életút utolsó állomását, és választ adnak a személyét illető eddig megválaszolatlan kérdésekre.

Hercegszőlősi halálát követően családja további sorsáról csupán szórványos adataink vannak. 1667 tájékán⁷⁹³ a requisitor fia, akit az oklevél hosszúaszoí Szőlősi Jánosnak nevez, a hátlapon azonban Herczeghszőlősiként szerepel, azon birtokait, amelyek lakhelyétől távol estek, és emiatt nem tudta megfelelő módon gondjukat viselni, és pedig: Sárdon levő pusztá nemesi házhelyét a Bunuczo utcában, továbbá borbándi pusztá nemesi házhelyét, amelynek szomszédjairól már elfelejtkeztek,⁷⁹⁴ és a Borbánd pataka mellett található gabonaórló malom helyét eladta Hedri Bendeknek és feleségének, Deli Katalinnak 300 magyar forinton. Az adásvételből kiderül, hogy ifjabb Hercegszőlősi János valószínűleg már hosszú ideje a Bar-

⁷⁹² Pénzbeli vagyonát itt amiatt sem vehetjük figyelembe, mivel a többi levékkereső ilyen jellegű vagyonáról nem tudunk.

⁷⁹³ Az év dátuma bizonytalan, mert részben eltakarja a pecsét, de 1666-os bejegyzés után következik. MNL OL F2. XXIV. 46–48.

⁷⁹⁴ „quorum vicinitates nunc ignorantur”.

kai rokonságtól örökölt hosszúaszói birtokán lakott, ha Borbándon lakó szomszédjai nevére is megfeledezhetett. Testvéreivel a birtokokon már megosztozhatott, vagy ekkorra elhaltak, mert sem a jogügylet során, sem a későbbiek során nem találkoztunk a nevükkel.

Bárdi István (1647–1666)

Bárdi István levélkereső Bárdi Péter gyulafehérvári ügyvéd⁷⁹⁵ fiaként született, igen nagy valószínűséggel Gyulafehérváron. Bárdi Péter deákról viszonylag gazdag adatokkal rendelkezünk, minthogy ügyeiben többször is felkereste a gyulafehérvári requisitorokat. 1622-ben vásárolt raguzai fehérvári Olasz Antaltól egy gyulafehérvári ház helyet a Boldogasszony utcában,⁷⁹⁶ (1635-ben is a birtokában volt, később fia örökölte).⁷⁹⁷ Úgy véljük, már ennek előtte is házzal rendelkezett a fejedelmi székvárosban, mert nem sokkal később, 1623 elején adta el a Szász utcában levő házát Szakács, másként Német Györgynek 110 forinton.⁷⁹⁸ Az oklevél érdekes kitétele volt, hogy a vásárló a vételár 10 forintnyi összegéért képet kellett fessen Péter deáknak.⁷⁹⁹ Az adásvétel feltételei úgy tűnik nem teljesültek maradéktalanul, minthogy három évvel később Péter deák éppen erre hivatkozva adta el a házat egy másik vevőnek, Veirauch Davidnak, aki a korábbi vételárat megtoldotta még 20 forinttal.

1621. febr. 15-én szerepel először ügyvédként gyulafehérvári perben.⁸⁰⁰ A fenti adatokból nem derül ugyan ki, hogy mikor telepedett le Péter deák Gyulafehérváron, az azonban bizonyos, hogy birtokügyletei már jóval 1621 előtt is a város környékén bonyolódtak. 1627-ben ti. Bárdi Péter és herepei Kis János egyezsége jutottak egy Herepéhez tartozó erdő és két pusztta jobbágytelek kapcsán, amelyet néhai Szamosközy István vetett zálogba 40 forinton a nevezett Péter deáknál, és amelyet ez utóbbi ugyancsak 40 forinton Kis Jánosnak zálogosított tovább.⁸⁰¹ Minthogy Szamosközy 1612 márciusában halt meg, a zálogosítás kizárólag ez előtt kelhetett.

Péter deák Gyulafehérvár környéki birtokait a későbbiekben is igyekezett bővíteni. 1627-ben szénarétet vásárolt Borbándon,⁸⁰² két évvel később ugyancsak rétet vett zálogba Drombáron három évre.⁸⁰³ Borbándon, úgy

⁷⁹⁵ Egyetemi Könyvtár Kézirattára Ms. 309. 111.r.

⁷⁹⁶ MNL OL F2. V. 421.

⁷⁹⁷ ErdKirKv. Dvd. 18. kötet, 172 b, MNL OL F15. XXXII. 46v–48r.

⁷⁹⁸ MNL OL F2. V. 467.

⁷⁹⁹ „picturam pingere debet”

⁸⁰⁰ Batthyaneum, Ms. IX. 164. 89.v. Az adatot Kovács András tanár úrnak köszönöm.

⁸⁰¹ MNL OL F2. VI. 105r.

⁸⁰² MNL OL F2. VI. 114. r.

⁸⁰³ MNL OL F2. VI. 135v.

tűnik, nem pusztán réttel rendelkezett, ugyanis 1635-ben itt levő birtokai mellé egy Kiscsigás nevű szántót is vásárolt.⁸⁰⁴ Ügyvédként és vagyonos emberként Gyulafehérvár tekintélyes lakója volt, amit mutat az is, hogy fedelmi emberként többször vett részt különböző jogügyletekben.⁸⁰⁵ Pályája csúcsát a váradjai portus (Marosportus) sószámvevőjeként érte el 1635 tájékán.⁸⁰⁶ Ekkori vagyoni helyzetét jól érzékelteti az a tény, hogy 1635 szeptemberében egyetlen személy 1024 forinttal tartozott neki.⁸⁰⁷

Bárdi Péter 1635. február 21-én szerepelt utoljára a gyulafehérvári törvényszéken ügyvédként.⁸⁰⁸ 1639 márciusában már néhaiként emlegetik.⁸⁰⁹ Ismereteink szerint háromszor nősült, 1623 és 1626 között egy Selye Anna nevű, vélhetőleg nemesasszony volt a felesége,⁸¹⁰ akit a források időnként Ilonának mondanak.⁸¹¹ István nevű fia, a majdani requisitor vélhetően ettől a feleségétől született. Második felesége Bánffihunyadi Katus volt, akinek egy 50 forintot érő szőlőt ajándékozott Gyulafehérvár Nagy Előmál nevű szőlőhegyén.⁸¹² Harmadszor kevésbé halála előtt nősülhetett, akkor egy Szegedi Anna nevű özvegy nemesasszonyt vett feleségül. Az asszony 1631-ben első férje halála után volt özvegy,⁸¹³ 1639 márciusában azonban néhai Bárdi Pétert immár harmadik férjeként emlegetik a források.⁸¹⁴ Ebben az időben már öreg és beteg volt, ugyanezen esztendő végén vagyonáról is végrendekezett.⁸¹⁵

Végrendeletének kedvezményezettjei – rokonain és második férje után maradt Szabó Tamás nevű mostohafián kívül – a gyulafehérvári kollégium diákjai voltak, akiknek 50 forintot hagyott. Másik mostohafiát, Bárdi Istvánt a végrendelet meg sem említi. Hogy nem volt egészen felhőtlen a kapcsolat az özvegy és Bárdi István között, mutatja ez utóbbi ellentmondása a hiteleshelyen, amely a végrendelettel egy napon kelt.⁸¹⁶ Ekkor Bárdi István éppen a végrendelet miatt tiltakozott, minthogy bevallása szerint az apja, Bárdi Péter csakis olyan feltétellel hagyott feleségének, Anna asszonynak 1000 magyar forintot, hogy ha az asszony hamarabb halna meg, mint a fia, akkor az összeg ez utóbbit illesse.

⁸⁰⁴ MNLOL F2. XII. 41v.

⁸⁰⁵ MNL OL F2. V. 469, VII. 29. v.

⁸⁰⁶ MNL OL F2.. XII. 88r–v.

⁸⁰⁷ MNL OL F2. XII. 73r–v

⁸⁰⁸ Batthyaneum, Ms. IX. 164. 137.v. Kovács András tanár úr adatát ezúton is köszönöm.

⁸⁰⁹ MNL OL F2. XII. 88r–v, 103r–v.

⁸¹⁰ MNL OL F2. V. 467.

⁸¹¹ MNL OL F2. VI. 98v–99r.

⁸¹² MNL OL F15. XXXII. 46v–48r.

⁸¹³ MNL OL F2. IX. 65v–66r.

⁸¹⁴ MNL OL F2. XII. 103r–v.

⁸¹⁵ MNL OL F2. IX. 34r–36v.

⁸¹⁶ 1639. december 16. MNL OL F2. IX. 17v–18r.

A majdani requisitorról a fentiek alapján elmondható, hogy vagyonos értelmiségi családból származott. Éppen ezért meglepőnek tartjuk, hogy semmilyen jel nem utal egyetemjárására. Minthogy apja nem járt egyetemen, hanem minden valószínűség szerint domidoctus volt, úgy tűnik ezt fia számára is elegendőnek tartotta. Bárdi István először a nagyobb kancellária íródeákjai között tűnik fel 1631-ben,⁸¹⁷ azon újonnan verbuvált csoport tagjaként, akik az új fejedelemnek köszönhették a hivatalba való bekerülését. Itt 1638-ig teljesített szolgálatot, pályájának újabb állomása 1639-ben a marosportusi sósószámvévség (perceptor) volt, 1641-ben Fehér vármegye adószedői tisztségét látta el,⁸¹⁸ 1647-ben pedig tordai sókamarásként is feltűnik. Ez utóbbit nem töltötte be hosszú ideig, minthogy 1648. december 17-én már dési Beke Mihály volt a helyén.⁸¹⁹

Az okot, amely miatt megvált sókamarási tisztségétől, minden bizonynyal az szolgáltatta, hogy 1647. november 12-étől az erdélyi káptalan levélkeresője lett a kevéssel azelőtt elhunyt Barsi Mihály helyén.⁸²⁰ Ez arra a messzemenő következtetésre sarkall, hogy ebben az időben a gyulafehérvári hiteleshely requisitorsága felért a tordai sókamaras hivatalával, sőt úgy tűnik azt felül is múlta. A legkézenfekvőbb bizonyosság arra, hogy a levélkeresői állás igen jól jövedelmezhetett, képviselőjének pedig súlyt és tekintélyt biztosított, az a tény, hogy Bárdi haláláig viselte más funkciók mellett.

A requisitori testület Bárdi személyében egy olyan taggal bővült, akinek jogi ismeretei mellett gazdasági ügyekben való járatossága sem volt elhanyagolható. Éppen ezért ebből a körből származó vagy gazdasági vonatkozású ügyekben őt felkereső ügyfeleinek száma sem volt csekély.⁸²¹

Levélkeresői hivatala mellett elődjéhez, Barsi Mihályhoz hasonlóan már kezdettől a fejedelmi könyvtár őre volt feltehetően a könyvtár 1658 szeptemberében bekövetkezett pusztulásáig, jóllehet erre vonatkozólag

⁸¹⁷ Trócsányi: Központi kormányzat. 189.

⁸¹⁸ MNL OL F15. XXVII. 75. v.

⁸¹⁹ Trócsányi: Központi kormányzat. 189, MNL OL F2. XV. 118.

⁸²⁰ In nomine Sacro Sanctae Trinitatis ac Individuae unitatis. Omnes sufficientia mea a Deo est. Protocollum Capituli Ecclesiae Albensis Transilvaniae. In Anno Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi 1647. Die 12. Mensis Novembris per Stephanum Bardi Requisiteorem factum. Mane Deum lauda cum surgis sicut alaunda. MNL OL F2. XV. első számozatlan o.

⁸²¹ Ennek szemléltetésére egyetlen példa is elegendőnek látszik: 1650. március 4-én gyulafehérvári Mészáros Péter Fehér vármegye alispánja és Bárdi István jelenlétében Csulai György superintendens kamatra (ad interesse) adott nagybányai Varjassi Jánosnak 1000 tallért, amely 1800 forintnak felel meg, azzal a feltétellel, hogy évente 100 tallér után 10 tallért fizessen. Ha a fenti summát Csulai vissza akarná kérni, akkor a másik felet előtte két hónappal figyelmeztetnie kell. Varjassi arra az esetre, ha a fenti összeget nem tudná visszafizetni, leköti Csulainak Nagybánya főterén álló kőházát, amelynek szomszédságában egyfelől Szikszai Zsigmond, másfelől Paniti Mihály szigeti prédikátor házai állnak. MOL F2. XV. 206–207., további pénzügyletekre l. még MNL OL F2. XV. 119–120., 161.

csupán 1648⁸²² és 1657⁸²³ között rendelkezünk adatokkal. Ebben a minőségében nagy szerepe lehetett a gyulafehérvári fejedelmi könyvtár kettéválasztásában, amelynek jelentős részét Sárospatakra szállították 1653-ban, itt maradt felét pedig két részre osztották a Collegium Academicum és a fejedelmi titkos levéltár között.⁸²⁴

Bárdi fejedelmi könyvtáros voltával kapcsolatban azonban felmerül egy igencsak lényeges kérdés. Jakó Zsigmond köztudottan alapos kutatásai alapján Samarjai Lökös Péterről a következőket írja: „Annak a lecsökent mennyiségű könyvtári anyagnak, amely továbbra is a fejedelmi palotában maradt, a titkos levéltárral együtt könnyen gondját viselhette egyik secretarius. 1651-től fogva (...) Samarjai (Lőkös) Péter deákot ugyanis az egykorú források csak ebben az esetben emlegethették, egészen Gyulafehérvár pusztulásáig, hol fejedelmi secretariusnak, hol a fejedelem levelei conservatorának, hol pedig „az ország Biblothecaja”-nak”⁸²⁵ Ha 1651-től a fejedelmi könyvtáros Samarjai volt, akkor miért írja a fejedelem még ugyanebben az évben Bárdit könyvtárosnak,⁸²⁶ és 1657-ben Bárdi önmagát suae celsitudinis bibliotecariusnak?

Egyrészt II. Rákóczi György Jakó szavaival szólva „nem érdeklődött különösebben az iskolák és a művelődés kérdései iránt,”⁸²⁷ másrészt 1653-ban a fejedelmi könyvtár felosztása, amely ekkor, mint láttuk, összezsugorodott, nem indokolta két könyvtáros alkalmazását. A választ Taracközi Ferenc levélkereső Apafi Mihály fejedelemhez intézett levelének részlete adhatja meg, amelyben a következőket írja: „Az réghi Diplomák, contractusok, compositiok, confoederatiok voltak az Biblothecában az kiket az Tatár el talált, de azok az akkori tiszték gondviseletlensége miatt oda vadnak. Az más rendbéli diplomák voltak az fel vivő grádics alatt való boltban Lökös Péter gondviselése alatt, mely mind oda vagyon. Az harmadik rendbéli diplomák válogatott levelek voltak az auditoria ház mellett az eregeb[b] ház felett melyhez maga [...] idősebbik Rakoci”.⁸²⁸

⁸²² Jakó: Bethlen könyvtár. 342. (16. jegyzet).

⁸²³ Bibliothecariusi funkciójának általunk ismert végpontja a Bárdi készítette káptalani jegyzőkönyvek indexének címéből derül ki: Index omnium rerum in protocolis Capituli Ecclesiae Albensis Transilvaniae universis conscriptarum et repositarum per egregium Stephanum Bardi de Alba Iulia requisitorem literarum Capituli eiusdem Ecclesiae Albensis Transilvaniae et suae celsitudinis bibliotecarius excerptus ac propria manu conscriptus in anno domini et salvatoris 1657. MNL OL. F.14.

⁸²⁴ Jakó: Bethlen könyvtár. 202–203.

⁸²⁵ Jakó: A Bethlen könyvtár. 203.

⁸²⁶ ErdKirKv. Dvd. 28. kötet.409–410.

⁸²⁷ Jakó: Bethlen könyvtár. 203.

⁸²⁸ MNL OL F2. XXV. 113.

Ha a fejedelmi levéltár egy részét a könyvtárban őrizték, ez megmagyarázná, hogy Samarjait miért nevezik időnként „az ország Biblothecájá”-nak, ugyanakkor válasz lehetne arra, hogy miért volt szükség külön könyvtárosra is. Valószínűnek tartjuk a fentiek alapján, hogy Samarjai titkár volt és fejedelmi levéltáros, Bárdi pedig levélkereső és bibliothecarius.

Bárdi könyvtáros és levélkereső volta ily módon egy sor olyan kérdésre válaszol, amelyek eddig találgatásra adhattak okot. Elsősorban arra, hogy Bárdi levélkereső kollégája, Taracközi Ferenc, miért nem csupán a hiteleshelyi levéltárat menekítette 1658 őszén a tatárok pusztítása elől, hanem Samarjai távollétében bizonyos mértékig a fejedelmi könyvtárat és levéltárat is. A fentiek fényében ez utóbbi állományok menekítése, feltételezhetően nem pusztán Taracközinek köszönhető, hanem egyenlő mértékben Bárdinak is. Ugyanakkor Bárdi gondos munkáját dicséri, hogy még ugyanabban az évben elkészült a Szebenbe átszállított 24 darab Királyi könyv elenchusait tartalmazó kötet.⁸²⁹ Ismerve harmadik levélkereső kollégájukat, Pápai Jánost, aki külföldi egyetemeket járt, tanult ember volt, immár az a legvalószínűbb, hogy a menekítés a teljes requisitori testület összehangolt munkája lehetett. Ezt annak tudatában is fenntartjuk, hogy a későbbiekben Taracközi és Bárdi között a viszony megromlott, és az 1666-ban tartott fogarasi országgyűlésen, Trócsányi szavaival szólva „rútul összekaptak a rendek előtt”.⁸³⁰

Ha az előbbi eszmefuttatás nem lenne helyes, és Bárdi nem állt volna helyt jelesül a levéltárat ért vészhelyzetben, akkor bizonyosak lehetünk afelől, hogy levélkeresői állását nem tarthatta volna meg a továbbiakban. Márpedig nemcsak hogy megtartotta, hanem halála előtt nagy valószínűséggel ő volt a káptalan főrequisitora.⁸³¹ Ezzel magyarázható, hogy közvetlenül halála után, 1666-ban a nála levő levéltári anyagon kívül Taracközi és Böszörményi István requisitor magához vette a káptalani pecsétet is.⁸³² Bárdi autoritására jellemző, hogy Taracközi a következőket írta róla: „Mostan Bárdi akar egyedül pecsételni, mintha a többi collegának semmi tisztük a pecséthez nem volna”.⁸³³

Az Erdélyre zúduló újabb pusztítás közepette Bárdi igyekezett kihasználni a zavaros helyzetet, és ily módon is gyarapítani vagyonát. Erre utal az 1666-ban született országgyűlési végzés szövege, amely a porta kielé-

⁸²⁹ MNL OL F 14. 1. Index sensibilis et verbalis Librum Regionum. Idézi Fejér Tamás: *Az erdélyi fejedelmek Királyi Könyvei*. In: Református Szemle XCVI. (2003) November–december. 781.

⁸³⁰ Trócsányi: Törvényalkotás 214. „(...) adest Franciscus Taraszközius et alter capitularis Stephanus Bárdi et turpiter contendunt (...)” EOE. XIV. 173.

⁸³¹ Levélkeresői hivatala mellett, kevéssel halála előtt Fehér vármegye főbíróságát is viselte. Trócsányi: Központi kormányzat. 189.

⁸³² MNL OL F2. XVII. 1.

⁸³³ Sunkó: Debreceni János. 311, jelzete: MNL OL. F12 XIV/3.

gítésére a nemesek által beszolgáltatott ékszerek és javak kapcsán a következőket mondja: Bárdi Istvánt, Samarjai Pétert és Árkosi Benedeket az országgyűlésen amiatt faggatták, hogy adjanak számot a székelyektől és más nemesektől a fejedelem parancsára beszedett és a szász városokba szállított javakról.⁸³⁴ A székelyek kijelentették, hogy Bárdi Imecs Páltól 500 birodalmi tallért vett el, miközben utóbbi tatár fogságban volt, továbbá állították, hogy az egyes székely nemesek által Brassóban elhelyezett különféle javak mellett, patyolatvásznat is rabolt magának.⁸³⁵

Az itt bemutatott életrajzi részlettől eltekintve, Bárdi István szűkebb családjáról és birtokairól, annak ellenére, hogy csaknem 20 évig volt requisitor, és két kötetnyi jegyzőkönyve⁸³⁶ maradt ránk, szinte semmit nem tudnánk, ha kollégái feljegyzései és egyetlen saját nevében kelt levele nem tanúskodnának róluk. Úgy tűnik, nem tartotta fontosnak, hogy az életét érintő eseményeket jegyzőkönyvébe rögzítse, ahogyan ezt elődei (különösképpen Debreceni János) vagy éppen utódai tették. Levéltárosi és könyvtárosi ténykedéséről is ezért rendelkezünk kevesebb adattal.

Bárdi első felesége 1641-ben gyalui Komáromi Márton dévai várnagy és Szalánci Judit leánya, Komáromi Borbála volt.⁸³⁷ Házasságuk még 1649-ben is tartott, azonban gyerekek nem volt, jóllehet Bárdi saját bevallása szerint: „Mivel ezért noha az Ur Isten bennünket szerelmes csemetecskekkel is megh aldott vala, de azokat szemeink elől Isten el szedegette (...)”.⁸³⁸ Emiatt a házaspár kölcsönösen egymásnak kötötte le birtokait a következőképpen: Bárdi feleségének inscribálta 400 grazi talléron Gyulafehérváron a Boldogasszony utcában lévő kőházát, a város határában levő két hold szőlőjét a Borza málon, továbbá a Nagy előmálon és az Ökrös nevű szőlőhegyen levő szőlőit, borbándi házát és rétjeit, gáldtői, fahídi, бүкөsi örökölt és zálogos rétjeit. Komáromi Borbála a férjének kötötte le 300 grazi taller értékben gyalui kőházát, vásártelki és türei jószágait Kolozs vármegyében, valamint nagykeréki és pókafalvi birtokrészeit Fehér vármegyében.⁸³⁹

1649-ben a pár gyermektelenségén kívül más okok is közrejátszhattak abban, hogy Bárdi és felesége kölcsönösen egymásnak kötötték le javaikat. A jogügyletet rögzítő bevallás napján ugyanis Komáromi Márton másik leánya, Trombitás János özvegye, Katalin és testvére, a már említett Borbála

⁸³⁴ A török portának küldendő adóról és a mellé csatolt javakról van szó.

⁸³⁵ „referentes (...) eundem Bardium quorundam nobilium Siculorum etiam syndones et id genus alia inter cetera bona, Coronae deposita sibimet rapuisse” EOE XIV. 172.

⁸³⁶ MNL OL F2. XV, XVI.

⁸³⁷ MNL OL F15. XXVII. 75v.

⁸³⁸ 1649. május 13. MNL OL F15. XXXII. 46v–48r.

⁸³⁹ A magyar nyelvű oklevél teljes szövegű átírását l. a függelékben.

la asszony teljhatalmú megbízottjuknak nevezték ki Bárdit, míg jószágaik ügyében tart a fivérükkel, Komáromi Andrással folytatott perük.⁸⁴⁰

Az idézett oklevelekből kiderül, hogy Bárdi az előző fejedelemnek kedvelt híve lehetett, minthogy a Borbála asszony birtokában levő „Colosvármegyebeli Gyalui házamat megh idvözült atyám, anyám idejekben Istenben el nyugot Eöregbik Rákoczi Geörgy Erdéli országának akkori fejedelme eö magha el akarván foglaltatni, megh említet uram tekintetiére intercessiojára remittálta.” Itt jegyezzük meg, hogy Bárdi már 1641-ben is elegendő befolyással rendelkezett ahhoz, hogy anyósa, Szalánci Judit pókafalvi és nagykeréki birtokaival kapcsolatos ügyeinek képviselőjét rábíz-za.⁸⁴¹

A már említett per kimeneteléről nincs tudomásunk, az azonban bizonyos, hogy a gyalui ház Bárdi birtokába jutott, igaz, nem örökség, hanem fejedelmi inscribálás (zálogadomány) útján. 1651-ben ugyanis II. Rákóczi György hűséges szolgálatai jutalmául néhai Komáromi Márton nemesi sarokházát Gyalu mezővárosban, továbbá egy pusztát Türebén gyulafehérvári Bárdi Istvánnak, általa feleségének, Komáromi Borbálának, valamint Komáromi Katalinnak kötötte le 100 magyar forinton. Feltételül szabta, hogy a jószágokat fejedelmi utódai csak 500 magyar forint lefizetése árán válthatják vissza.⁸⁴²

Nem ismeretes előttünk Komáromi Borbála halálának időpontja, csupán későbbi adatokból tudjuk, hogy Bárdinak e házasságából születhetett István nevű fia.⁸⁴³ A requisitor felesége halála után ismét megnősült, második (esetleg harmadik) felesége 1665-ben Csernátóni Katalin volt.⁸⁴⁴ Az asszony valószínűleg abból a Csernátóni családból származott, amelynek egyik tagja, Csernátóni István 1641-ben Leidenben, 1643-ban pedig Franeckerben járt egyetemre,⁸⁴⁵ és később 1655–1663 között a nagyobb kancellária írnoka lett.⁸⁴⁶ A családnak, úgy tűnik, nem egy tagja szolgált a kancellárián az ezt megelőző időkben, a legkorábban egy ugyancsak Csernátóni István nevezetű 1612-ben.⁸⁴⁷

⁸⁴⁰ MNL OL F15. XXXII. 48v.

⁸⁴¹ MNL OL F15. XXVII. 75v.

⁸⁴² ErdKirKv. Dvd. 28. kötet, 409–410.

⁸⁴³ MNL OL F2. XVII. 75.

⁸⁴⁴ MNL OL F2. XVII. 41–44.

⁸⁴⁵ Szabó-Tonk 262. (2630. sz.).

⁸⁴⁶ Trócsányi: Központi kormányzat. 190.

⁸⁴⁷ Trócsányi: Uo.

Katalin asszony előző férje a portai követként ismert Sebesi Boldizsár volt,⁸⁴⁸ az ő halála után ment férjhez Bárdihoz. Ekkoriban nem lehetett túlságosan idős, mert második férje halála után ismét házasságot kötött árkosi Nagy Ferencsel, és 1675-ben is életben volt.⁸⁴⁹ Csernátoni Katalin és ugyancsak Bárdi István névre hallgató mostohafia között a viszony megromlott, miután kevéssel a requisitor halála után, 1667 szeptemberében az özvegy eladta az apai örökséget képező Boldogasszony utcai házat.⁸⁵⁰ Az ügy peres útra terelődhetett, mert az asszony pár nappal mostohafia tiltakozása után ügyvédet vallott.⁸⁵¹

Bárdi fia sok szempontból apja nyomdokaiba lépve kezdte karrierjét. Hozzá hasonlóan domidoctus volt: 1675 februárjában a sárospataki Református Kollégium diákjai között tűnik fel mint praeceptor classis Syntacticae.⁸⁵² Ez a diák valószínűleg azonos volt azzal a személlyel, aki kevéssel azután, még ugyanaz év szeptemberében Enyeden megvásárolta Fogarasi K. Ferenc gyulafehérvári másodpap, majd vízaknai és enyedi lelkipásztor könyveit annak özvegyétől. A benne található possessor-bejegyzés szerint akkortájt a filozófia és a teológia tanulmányozásával foglalatoskodott.⁸⁵³ 1681. december 12-én subscribált Enyeden, majd szintén az apai modellt követve a kancelláriára távozott.⁸⁵⁴ A családi háttér és vagyon meglete bizonyára sok szempontból szolgált támaszul, azonban az ígéretes pálya további alakulásáról nincsenek adataink.

Pápai (Papai) János (1650–1658)

Címeradománya alapján,⁸⁵⁵ amely Mórinak nevezi, a Fejér vármegyében fekvő két Mór nevezetű település egyikéről származott, és már hazájában is nemes volt. Erdélybe jövetelének időpontja nem ismeretes, de tehetségével már korán kitűnhetett társai közül, mert 1639-ben, gyulafehérvári kollégiumi tanulmányok után, a fejedelem alumnusaként 24 évesen külföldi tanulmányútra távozott. Erről kötelezvénye számol be,⁸⁵⁶ amelyben vállalta, hogy a fejedelem költségén végzett németországi tanul-

⁸⁴⁸ I. Rákóczi György portai követe. Személyére l. még: MOL F2. XVII. 41–44., XV. 301–303., XXIV. 97–98.; Beke. 1306, 1317, 1401–1402., 1489. sz.

⁸⁴⁹ MNL OL F2. XXIV.177.

⁸⁵⁰ MNL OL F2. XVII. 75.

⁸⁵¹ MNL OL F2. XVII. 87.

⁸⁵² Hörcsik: A Sárospataki Koll. 119.

⁸⁵³ Erdélyi könyvesházak III. 220.

⁸⁵⁴ „ivit ad cancellistas” Vö. Jakó-Juhász. 108.

⁸⁵⁵ ErdKirKv. Dvd. 29. kötet, 706–707.

⁸⁵⁶ A Batthyaneumban őrzött oklevél teljes szövege közölve: Herepei I. 533–534.

mányai után hazatérve a gyulafehérvári vagy a sárospataki iskolában fog tanítani három évig.

Peregrinációja négy esztendeig tartott. Külföldi állomásai közül Herepei csupán a leideni egyetemet említi,⁸⁵⁷ ahol 1643. április 30-án iratkozott be a teológia karra. Ez a diák azonban nem biztos, hogy azonos a requisitor Pápai Jánossal, minthogy a források 1639–1643 között Johannes Nyikos Papai Ungariae, Johannes Papaii Ungariae e civitate Papouw és Johannes Papai Ungariae nevű személyeket említenek,⁸⁵⁸ amelyek közül a két utóbbi bizonyosan nem a fejedelem által támogatott alumnus volt.

Tanulmányai végeztével 1643-ban visszatért Erdélybe és kevéssel ezután, vélhetőleg a fejedelem megbízásából, Pápára utazott.⁸⁵⁹ Nem volt tagja egyik fejedelmi kancelláriának sem, címeradománya szerint hazatérte után a fejedelmi familiárisok sorába lépett. Életének következő ismert mozzanata levélkeresővé való kinevezése. 1650. március 26-án került Hercegszőlősi János egykori levéltáros helyére. Kinevezését a következőképpen indokolta társa, Bárdi István: Anno 1650. dei 26. Martii. Duobus desideratis requisitoribus Capituli Ecclesiae Albensis Transilvaniae, egregius dominus Johannes Papai creatus est in requisitorem (v. in requisitoratu officio).⁸⁶⁰ Levélkeresői hivatalát 1658-ig viselte, itt jegyezzük meg, hogy jegyzőkönyve nem maradt fenn. Két évvel halála előtt, 1656-ban II. Rákóczi György újból megneemesítette, és nemessége jeléül címet adományozott neki. Az adomány külön kiemeli, hogy Pápai külföldi híresebb akadémiákon pallérozta műveltségét.

Pápai János halálának pontos körülményei nem ismeretesek, azonban Szalárdi János Krónikájából tudjuk, hogy ő volt a requisitori testület azon legfiatalabb tagja, akit az 1658 őszen bekövetkező tatár betörés a gyulafehérvári hiteleshely sekrestyéjében talált.⁸⁶¹ A pusztítás elől a requisitorok az utolsó pillanatig menekítették a levéltárat, a maradékot pedig úgy próbálták megóvni, hogy a sekrestye ajtaját befalazták, és a nyomokat eltüntető, a falazást bemeszelték. Maga Pápai az ablakon bújta be és elrejtőzött. Azonban Szalárdi szavaival szólva „a fütyésző, prédáló nép megsajdítván a segestyét, könnyen ráhágák, s magát, hogy jó szabású, termetes és ifjú ember is volna, rabbá tevék.(...) Pápai János Váradig való hurcoltatásának hallatott híre, ki öreg, testes, kövér legény voltára minden ruhájától, csak lábabélitől is megfosztatván, gyalog, meztlábbal hurcoltatott, korbácsolta-

⁸⁵⁷ Herepei I. 534.

⁸⁵⁸ Bozzay–Ladányi 49.; Franz Teutsch: *Die Studirenden aus Ungarn und Siebenbürgen an der Universität Leyden 1575–1875*. Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. XVI. 1880. 209–210.

⁸⁵⁹ Herepei I. 535.

⁸⁶⁰ MOL F2. XV. 206.

⁸⁶¹ Szalárdi 1980. 439.

tott, hogy a nagy hőségben a ló mellett úgy nem érkezhettek, mint a pogány szerette volna. Váraddá egy rabasszonytól be is izent volt, de az ott lakos becsületes emberek szerénszerte lévén a várban, Gyulai Ferenc a többi után a való tisztekkel semmiben hajtotta, és hihető, a szokatlan nyomorúságtól meggyőzöttetvén vagy magában holt meg, vagy a pogány is, ha úgy akarta hurcolni, s nem akart menni, úgylis levághatta, mert azután soha semmi híre nem hallathatott”.⁸⁶²

A bizonytalanságra jellemző, hogy Barcsai Ákos fejedelem csaknem egy évvel Pápai eltűnése után, 1659. július 3-án nevezett ki új levélkeresőt.⁸⁶³ Alvincen levő (esetleg odamenekített) levelesládáját 1659 márciusában fejedelmi mandátumra kollégája, Taracközy Ferenc felnyitotta, és tartalmát a hiteleshely ügyfeleinek rendelkezésére bocsátotta.⁸⁶⁴ Ugyancsak 1659-ben Barcsai Ákos azzal a feltétellel adományozta el Pápai János gyulafehérvári házát a Vinci utcában, hogy ha a hajdani requisitor a fogságból visszatérne, a megadományozott személy tartozzon neki a házat vissza bocsátani.⁸⁶⁵ A házat azért adományozta el Szabó György gyulafehérvári udvarbírónak, mert Pápainak sem örökösei, sem vér szerinti rokonai nem maradtak.

Taracközi (Tarazközi) Ferenc (1655–1667)

Taracközi Ferenc több egybehangzó forrás tanúsága szerint,⁸⁶⁶ az 1658 őszén bekövetkező tatár betörés idején a káptalani levéltár menekítésének kulcsszereplője volt. Az ő vezetésével folyó menekítésnek köszönhető, hogy a gyulafehérvári hiteleshelyi levéltár jó része, valamint a fejedelmi levéltár és könyvtár töredéke napjainkig fennmaradt.⁸⁶⁷

Jóllehet a levéltárügy, továbbá az elveszett oklevelek és könyvek kapcsán sokat levelezett a káptalan régi ügyfeivel, és magával a fejedelemmel is, személyéről igen szórványos adatokkal rendelkezünk. Származásával kapcsolatban csupán annyi bizonyos, hogy Taracközi Péter egykori levélkeresőnek (1614–1623) volt az (unoka)öccse.⁸⁶⁸ Ez egy 1630-ban kelt jegyzőkönyvi bejegyzésből derül ki, amikor a debreceni iskola rektoraként

⁸⁶² Szalárdi 1980. 439–440.

⁸⁶³ Batthyaneum X. 55. sz.

⁸⁶⁴ Batthyaneum X. 46. sz.

⁸⁶⁵ ErdKirKv. Dvd. 30. kötet 206–207.

⁸⁶⁶ Szalárdi 1980. 439., Jakó: Bethlen könyvtár. 204–206.; MNL OL F2. XXV. 113.

⁸⁶⁷ Itt a fejedelmi levéltárnak csupán arról a töredékről van szó, amely Gyulafehérvárról nem került a MNL OL-ba, következésképpen nem pusztult el 1956-ban. A fejedelmi levéltár ezen darabjairól l. Jakó: Fejedelmi levéltár. 115–116.

⁸⁶⁸ A rokoni köteléket említő magyar nyelvű oklevél Taracközi Ferencet Taracközi Péter öccsének mondja, azonban ez a latin *frater* analógiájára jelenthet fivért, de tágabb értelemben atyafit, rokont is. MNL OL F2. XXIII. 113.

tiltakozott amiatt, hogy rokonának (consanguineus), Taracközi Péter gyulafehérvári levékkeresőnek Gyulafehérváron, a falakon belüli, Kis Szász utcában levő nemesi házat és telkét a gyulafehérvári egyház superintendense, Keserői Dajka János és enyedi Hiripi György örökösödési joga sérelmére néhai Bethlen Gábor fejedelemtől kieszközölték és elidegenítették. Ugyanakkor tiltakozott említett rokona javai miatt, amelyek Jászberényi Istvánnál voltak letétben (quae prae manibus ... fuissent depositis), és amelyet idővel törvényes úton kívánt visszaszerezni.⁸⁶⁹ Minthogy az oklevél amellet, hogy tudósít debreceni rektorságáról, Taracközi előneveként kiteszi a gyulafehérvári jelzőt is, valószínűnek tartjuk, hogy Gyulafehérváron született.

Tanulmányait a debreceni Református Kollégiumban végezte, ahová 1620. február 15-én iratkozott be.⁸⁷⁰ Tisztsége kollégiumi éve alatt: contrascriba, azaz a fegyelmi ügyek főnöke.⁸⁷¹ Tehetsége és szorgalma eredményeként, mint fentebb láttuk, 1630-ban iskolája a rektorságra is érdemesnek tartotta. Jóságai védelme érdekében, úgy tűnik, visszatért Erdélybe, és a gyulafehérvári kollégium egyik tanára volt 1638-ban.⁸⁷²

1640-ben a majdani levékkereső mint „suae celsitudinis archiv[ari]us, et aulae familiaris” jelenik meg egy saját protocollumában szereplő bejegyzésben.⁸⁷³ Egy későbbi, 1645-ös adat szerint is ugyanezt a funkciót töltötte be.⁸⁷⁴ Ezzel szemben Jakó Zsigmond az erdélyi fejedelmi levéltárról szóló tanulmányában a következőket írja: „Míg Bethlen Gábor a fejedelmi könyvtár és titkos levéltár őrzését bízta azonos személyre, I. Rákóczi György, amint ez 1632. évi adatokból kiderül, a káptalani levéltár egyik requisitorságával kapcsolta össze a könyvtárosságot; a titkos levéltárat pedig 1634 után, legalábbis saját uralkodása idejére, teljesen függetlenítette és Szalárdi János kezelésébe adta. Az öreg fejedelem halála (1648) után azonban az új uralkodó a korábbi állapotot állította helyre. (...) a gyulafe-

⁸⁶⁹ MNL OL F2. VI. 160r. A házat visszaszerezte, bővebben erről l. a Zákány Gáborról és Taracközi Péterről szóló fejezetet.

⁸⁷⁰ Szabadi (szerk): Debreceni Koll. 243, 673. sz.

⁸⁷¹ Szabadi (szerk): Debreceni Koll. 11; Jakó–Juhász. 16.

⁸⁷² MNL OL F2. XX. 383. v.

⁸⁷³ MNL OL F2. XXV. 83, *Erdélyi egyháztörténelmi adatok*. Szerk. Veszely Károly. Kolozsvár, 1860. 262.

⁸⁷⁴ Sunkó: Levékkeresők. 312. Minthogy több adatáról is kiderült, hogy megbízhatatlan, a fenti is fenntartással kezelendő, annál is inkább, mert Taracközt 1634 áprilisában a gyulafehérvári kollégium tanárának mondja, jelzetül a következőt adva meg: MNL OL F2 Protocolum Deus ad auxilium 143. Mindazonáltal sem ebben, sem más protocollumban nem leltük fel a hivatkozott információt, noha jól illene a Taracköziről körvonalazódó, tanult és hivatását szenvedéllyel művelő levéltáros képéhez.

hervári palotában maradt könyveket és a titkos levéltárat Samarjai Lökös Péter őrizte a székváros 1658-ban bekövetkezett pusztulásáig”.⁸⁷⁵

A fent idézett rész alapján a következő kérdés merül fel: ha a fejedelmi titkos levéltárnak először Szalárdi, majd Samarjai viselte gondját, akkor miért volt szükség Taracközire? Tény, hogy krónikájában Szalárdi önmagát conservatornak mondja, és a kontextusból az derül ki, hogy ezt a tisztelet viszonylag hosszú ideig betöltötte.⁸⁷⁶ Mégis feltételezhető, hogy előbb ő, majd Tarcközi voltak a fejedelmi levéltár őrei, és Samarjai csak később, 1651-től kezdve őrizte.⁸⁷⁷ Maga Taracközi pedig bizonyára kárpótlásképpen a káptalani levéltárba került e tájban, noha levélkeresői tisztségére az első adatunk csupán 1652 augusztusából származik.⁸⁷⁸

Taracközinek a káptalani levéltár Szebenbe való menekítésében játszott szerepe Szalárdi János feljegyzéseinek köszönhetően közismert. Mégis úgy véljük, hogy Jakó Zsigmond tanulmánya alapján nem árt felidézni az eseményeket, minthogy a Taracköziről kialakult képet árnyalja és alátámasztja.⁸⁷⁹ A tatár–török büntető hadjárat 1658 júliusában indult meg Erdély ellen. A pusztító ellenséges hadsereg közeledése július 15-től fogva előrelátható volt. A requisitorok ekkor még a helyükön voltak, és a munkájukat végezték. Ezt egy 1658. július 15-én kelt oklevelük tanúsítja, amely szerint Taracközi és Pápai János felvették bodolai Béli Pál felesége, Vitéz Zsuzsanna tiltakozását.⁸⁸⁰ A levéltár menekítését már kevéssel ezután elkezdhették. Taracközi saját költségén fogadott szekereket, és a hiteleshelyi levéltárat, valamint a fejedelmi levéltár egy részét Szebenbe meg a dévai várba menekítette.⁸⁸¹ A menekítés egészen az ellenség megérkeztéig folytatódott, talán Enyed és Kolozsvár irányába is, mert az utolsó szállítmányt a tatárok Vajasd környékén érték utol.⁸⁸² Itt emeljük ki, amit már Bárdi István levélkereső esetében is hangsúlyoztunk: kettejük könyvtárosként illetőleg fejedelmi levéltárosként betöltött hivatala és Samarjai távolléte nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a káptalani levéltár állagain kívül a fejedelmi levéltár és könyvtár bizonyos darabjai is megmenekültek.

⁸⁷⁵ Jakó: Fejedelmi levéltár 111.

⁸⁷⁶ „Azhol Szalárdi János conservátorának, kit csak igen ifjú korában, 1634-ben kezdett vala házába venni (...)” Szalárdi 1980. 300.

⁸⁷⁷ Jakó: Bethlen könyvtár. 203.

⁸⁷⁸ MNL OL F4. Comit Alb. Cista I. Fasc. 4. nro 35.

⁸⁷⁹ Jakó: Bethlen könyvtár. 204–206.

⁸⁸⁰ MNL OL F2. XXV. 3–4.

⁸⁸¹ „(...) a sok munkával, költséggel szerzett sok szép könyveket s leveleket is, és protocolumokat, avagy fejedelmi könyveket, valamelyeket Torockközi Ferenc nevű egyik káptalan magával Szebenbe el nem vihetett volna (egy darab gránát posztója lévén, a szekereknek avval fizetett), azon könyvtartóháznak közepire rakásra hordván, úgy gyűjták és égeték meg rettenetes és becsülhetetlen kárral” Szalárdi 1980. 439.

⁸⁸² Jakó: Fejedelmi levéltár 113.

Taracközi a tatár pusztítás után haláláig kétlaki életet élt, időnként Szebenben,⁸⁸³ máskor, a székvárosban és környékén elterülő jóságai miatt, Gyulafehérváron tartózkodva. Úgy tűnik, élete utolsó évében Szebenben viselte gondját az odamenekített levéltárnak.⁸⁸⁴ A pusztítás után Apafi fejedelemhez intézett levelein keresztül sürgette az „eltévedt bibliothecabeli levelek, könyvek” felkeresését az országban.⁸⁸⁵ Minthogy a sekrestyére törő tatárok 1658-ban a Pápai János őrizetére bízott káptalani pecsétnyomót is elrabolták, Taracközi volt az, aki Szebenben újat vésetett,⁸⁸⁶ így módon az oklevelezés továbbra is, rövid megszakítással, viszonylag zökkenőmentesen folytatódhatott. Az új pecsétnyomó három tallérba került, a pecsétmetsző munkadíja pedig négy forintba. Nem tüntették fel rajta az évszámot.⁸⁸⁷

Bárdi halála után (1666) Taracközi lett a hiteleshely főrequisitora, ennek bizonyossága az a tény, hogy Böszörményi István levélkereső a Bárdi házában talált protocollumok között a káptalani pecsétet is az ő kezébe tette le.⁸⁸⁸ Abból a jelentésből, amelyet Böszörményi Taracközi halála után három nappal, 1667. február 14-én írt a fejedelemhez megtudhatjuk, hogy Gyulafehérváron, bizonyára a saját házában, Szebenben pedig két bérelt szálláson tartotta a levéltár megmentett részeit. Ezenkívül Déván egy „hosszú zöld ládában” is voltak „Káptalanhoz való levelek”.⁸⁸⁹ A Gyulafehérváron talált levéltári anyagot Böszörményi magához vette, a Szebenben levő pedig még hosszú ideig ott maradt.

Taracközi szűkebb családjáról és birtokairól kevés adattal rendelkezünk. Úgy tűnik, nem nősült meg, Böszörményi jelentéséből tudjuk, hogy volt egy húga.⁸⁹⁰ Gyulafehérváron a Kis Szász utcában házzal rendelkezett, amelyet (nagy)bátyjától, Taracközi Pétertől örökölt és amelynek hosszas pereskedés után került a birtokába.⁸⁹¹ A per 1630 táján kezdődött, és kevéssel 1650 októbere előtt ért véget. Mint Taracközi feljegyzéséből kiderül, a (nagy)bátyja által végrendeletileg ráhagyott házat Keserői Dajka János püspök, aki Taracközi Péter végrendeleténél testamentariusként volt jelen, a későbbiek során elidegenítette. Miután Taracközy Ferenc bizonyította,

⁸⁸³ „Én mostan Szebenben Feiér vármegyében lakó Taracközi Ferenc nemes személy és egy-egy kapitális” – írja önmagáról 1664. november 25-én. MNL OL F2. XXIII. 43.

⁸⁸⁴ Erre utal az 1666-ban hozott egyik országgyűlési végzés, amely elrendelte, hogy Szebenben tartózkodjon. EOE. XIV. 173.

⁸⁸⁵ Jakó: Bethlen könyvtár. 204–206.

⁸⁸⁶ Taracközi 1658. szeptember 25-én kelt elismervényének teljes szövegű közlése: Sunkó: Iratok. 90.

⁸⁸⁷ Fényképe l. <http://mol.arcanum.hu/dldf/opt/a110505htm?v=pdf&a=start>, DL 74220.

⁸⁸⁸ MNL OL F2. XVII. 8. Sunkó: Iratok. 93–94.

⁸⁸⁹ Sunkó: Iratok. 94–96.

⁸⁹⁰ Sunkó: Iratok. 95.

⁸⁹¹ MNL OL F2. XXIII. 113–115.

hogy az örökség jogosan illeti, a pert Keserői halála után folytató Csulai György püspök elvesztette, és a ház visszakerült Taracközi tulajdonába.

Levétkereső társaihoz hasonlóan a székvároson kívül is rendelkezett fekvőségekkel. 1653-ban megvette Vizközi Tamás prédikátor feleségétől: Legényei Borbála asszonytól annak borbándi örökségét 60 forinton. Az eladók kikötötték ezenfelül, hogy Borbála asszony haláláig Taracközi fizessen neki a vételár mellett évente 6 köböl búzát és 10 veder bort.⁸⁹² Bizonyára borbándi birtokainak megléte miatt szegődött el még ugyanabban az évben vincellérnek Jászberényi Zsófiához,⁸⁹³ Bojti Gáspár egykori özvegyéhez.⁸⁹⁴ Borbándi jószágai mellett egy szentimrei réttel is rendelkezett még.⁸⁹⁵

Kétklaki életmódja miatt nem dönthető el, hogy javainak 1670-ben keletkezett összeírása szebeni szálláshelyei egyikéről vagy gyulafehérvári házának berendezéséről készült.⁸⁹⁶ A jegyzékben szereplő tárgyak igen szerény, már-már a szegénység határát súroló életvitelről vallanak, tulajdonosuk magas szintű felkészültségére csupán egy szíriai és görög nyelven íródott „Testamentom” utal.

Taracközi jegyzőkönyve máig fennmaradt,⁸⁹⁷ azonban bejegyzései igen nagy összevisszaságban követik egymást, mintegy jelezve írójuk és a levéltár hányatott sorsát. A kötet lapszámozása későbbi, mint a tulajdonképeni jegyzőkönyv vezetése, és jöllehet a lapszámozás folyamatos, a bejegyzések eredeti rendje felborult.⁸⁹⁸

Árkosi (Arkosi) Benedek (1659–1665)

A szakirodalom három ilyen nevű személyt ismer ugyanabban az időben, közülük kettő a kolozsvári unitárius iskola tanára, a harmadik, akit Herepei Árkosi Mihály Benedeknek nevez, a gyulafehérvári kollégium egyik rektora volt.⁸⁹⁹ A leideni egyetem anyakönyve szerint 1614 táján született. 1642. május 8-án a leideni, november 21-én a franekeri, 1643. október 8-án a groningeni egyetemre iratkozott be. Erdélybe visszatérve 1647 ele-

⁸⁹² MNL OL. F4. Comit Alb. Cista I. Fasc. 4. Nr. 30

⁸⁹³ Az asszonyt már régóta ismerhette, hiszen 1630-ban apjánál, Jászberényi Istvánnál voltak letétbe helyezve Taracközy Péter javai.

⁸⁹⁴ MNL OL F3. Centuria 95. M. Tevékenységéről l. bővebben a Bojti Gáspárról szóló fejezetben.

⁸⁹⁵ MNL OL F2. XXV. 289.

⁸⁹⁶ Batthyaneum VI. 54. sz. Teljes szövegű átirását l. a függelékben.

⁸⁹⁷ MNL OL F2. XXV.

⁸⁹⁸ Pl. a 242. lap alján egy oklevél tárgya van lejegyezve, de folytatása nincs, a 250. és 251-en Csicsói György későbbi levétkereső kézirása található, ezután következik a 261. lap Taracközi írásával stb.

⁸⁹⁹ Herepei II. 318–323.

jétől 1650-ig Gyulafehérváron az egyik rektori állást töltötte be. 1649 elején Geleji Katona István püspök hivatalából eltávolíttatta, de még ugyanabban az esztendőben több pártfogója (köztük a fejedelem közbenjárására) visszahelyezték hivatalába. Tanítói munkájáról Apáczai is megemlékezett, aki maga is tanítványa volt Árkosinak.⁹⁰⁰

Nem ismeretes előttünk Árkosi tevékenysége 1650 után, csupán annyi bizonyos, hogy Barcsai Ákos 1659. július 3-án kinevezte Pápai János helyére a hiteleshely levéلكeresőjévé.⁹⁰¹ 1664-ben Zoványi adatai alapján még a levéltár hivatalnok,⁹⁰² egy esztendővel később azonban vagy megvált requisitori tisztétől,⁹⁰³ vagy meghalt, mert a fejedelem Böszörményi Istvánt nevezte ki helyére.⁹⁰⁴ Jegyzőkönyve nem maradt fent.

Böszörményi (Beöszörmény) István (1665–1672)

Neve és a franekeri egyetem anyakönyve szerint is a Szabolcs vármegyei Böszörményből⁹⁰⁵ származott. Tanulmányait a közeli Debrecenben kezdte, majd külföldön peregrinált, 1641-ben Stephanus Molnar, Beszermenijus néven⁹⁰⁶ beiratkozott a franekeri egyetemre, ahol teológiát hallgatott. Egy évvel később újból beiratkozott ugyanoda.⁹⁰⁷ Kevéssel ezután Angliában is kellett járnia, Georg Kraus ugyanis azt írja róla, hogy Angliából való hazatérte után a puritánus tanok terjesztője volt. Emiatt az 1646-ban tartott szatmári református zsinaton I. Rákóczi György parancsára megvitatták a puritánok szektájára vonatkozó kérdéseket, és ezek terjesztése miatt Böszörményit Váradon háromévi fogságra vetették, továbbá „meg kellett esküdnie, hogy elhagyja az egyházi rendet, tisztességes életet él, és soha többé nem gondol a puritanizmusra. Miután bilincseitől megszabadult, így is cselekedett: életét udvari szolgálatban az írás művészetével töltötte

⁹⁰⁰ Életrajzi adatai: Zoványi: Lexikon 32. <http://digit.drk.hu/?m=lib&book=3&p=108>, Herepei II. 318–323.

⁹⁰¹ Batthyaneum X. 55. sz.

⁹⁰² Zoványi: Lexikon 32. <http://digit.drk.hu/?m=lib&book=3&p=108>

⁹⁰³ Minthogy a korszakban több Árkosi Benedek nevű személy működött, nem tudni, melyikük tűnik fel 1666 februárjában Samarjai Péter és Bárdi István társaságában a fogarasi országgyűlésen. Az egykori fejedelmi levéltáros Samarjai és a requisitor Bárdi társasága arra enged következtetni, hogy a levéltáros Árkosiról szól a törvény szövege. Minthogy azonban Böszörményit a fejedelem 1665-ben requisitorrá nevezte ki, mellette pedig ott volt Bárdi és Taracközi, csak arra gondolhatunk, hogy Árkosi valamiért megvált egykori funkciójától. EOE XVI. 172.

⁹⁰⁴ Batthyaneum X. 181. sz.

⁹⁰⁵ Ma Hajdúböszörmény. Engel: Térkép.

⁹⁰⁶ Hogy a majdani kancelláriai íródeákról és requisitorról van szó, mutatja egy 1652-ből származó bejegyzés, amelyben Stephanus Molnar Beszermenyi iuratus aulicae cancellariae scriba et notarius címmel szerepel. MNL OL F2. XVI. 233.

⁹⁰⁷ Bozzay–Ladányi 53. (158. sz.), Album studiosiorum 121, 125. (3856, 4015 sz.)

el öreg és ifjú Rákóczi György kancelláriáján, és ezt folytatta Barcsai Ákos és Kemény János rövid fejedelemsége idején is”.⁹⁰⁸

Fogsága után több levélkereső elődjéhez hasonlóan a nagyobb kancellária íródeákjaként teljesített hosszú évekig szolgálatot,⁹⁰⁹ mielőtt a requisitori testületbe felvételt nyert. Erre 1665. július 29-én került sor,⁹¹⁰ amikor a fejedelem elrendelte, hogy „értvén az kegyelmes paranczolatunkat, alkalmaztassa ahoz magát, mennyen ki Fejervárra collegáihoz juramentomat deponálja es az utan lásson dolgozóhoz, járjon el tisztiben”.⁹¹¹

Minthogy a fejedelmi székváros újból romokban hevert, Böszörményi minden jel szerint a közeli Krakkó mezővárosban lakott. Erre utal az előneveként feltüntetett krakkói jelző⁹¹² és Böszörményinek egy igen érdekes levele,⁹¹³ amelyet Gyarmati István levélkereső társához írt 1672 júliusában. A szövegből nemcsak az világlik ki, hogy a requisitornak Krakkóban volt a lakhelye, hanem a hiteleshely immár nehézkes és korszerűnek egyáltalán nem nevezhető ügymenetére is fény derül. Ebben Böszörményi, miközben egy bevallást vett fel, elmondja, hogy „itt az Karkai réten midön ez mai napon, ugy mint 28 die julii praesentis széna gyűjtésben volnék foglalatos, Tsula Andrasné aszszony Pogán Ilona jöve előmbe”, majd a levél végén hozzászövi: „Iráom a Karkai mezőben térdemen”.⁹¹⁴

A hiteleshelyi munka a hajdani székesegyház újbóli elpusztítása után, a levéltár hiányában is zajlott, de a requisitorok, amint már Taracközi esetében láttuk, ismételten arra kényszerültek, hogy Szeben és saját lakhelyük között utazgassanak,⁹¹⁵ továbbá a levéltári anyag egy részét „domestice” kezeljék. Utóbbi jelenségre nemcsak a Bárdinál és Taracközinél talált levéltári állagok utalnak, hanem Böszörményi megjegyzése is, aki a Taracközi gyulafehérvári házában találtokról 1667-ben a következőket írta: „Szállá-

⁹⁰⁸ Georg Kraus: *Erdélyi krónika. 1608–1665*. Vogel Sándor fordításában, bevezetésével és jegyzeteivel. Bp., 1994. 184.

⁹⁰⁹ Kimutathatóan 1650–1660 között. Trócsányi: Központi kormányzat. 189; MNL OL F2. XVI. 233.

⁹¹⁰ Jóllehet a kinevezés ekkor történt meg, Böszörményi csak később állhatott munkába, másként nem értelmezhető az 1666-ban tartott fogarasi országgyűlés azon végzése, amely elrendelte Bárdi és Taracközi mellé még egy levéltáros kinevezését: „(...) uno adhuc ordinato capitulari penes hos duos (...)” EOE XIV. 173.

⁹¹¹ Batthyaneum X. 181. sz. Teljes átírását l. a függelékben.

⁹¹² MNL OL F2. XVII. 60–64.

⁹¹³ MNL OL F15. 63.

⁹¹⁴ MNL OL F15. 63. A levél teljes szövegű közlését l. a függelékben.

⁹¹⁵ Bár nem a levéltárra vonatkozik, de ilyen volt pl. Szenci Kertész Ábrahám javainak inventáriuma, amelyet Böszörményi tanúbizonysága mellett Szebenben írtak össze a fejedelem parancsára. Adattár 16/3. Erdélyi Könyvesházak III. 188. Az inventárium közlése V. Ecsedy Judit: *Egy erdélyi könyvnyomtató műhely 1667-ben* és Monok István: *Szenci Kertész Ábrahám kereskedői könyvkészlete halálakor* c. tanulmányai végén In: Teleki Téka- emlékkönyv. Marosvásárhely 2002. 368–379.

sán, amely Káptalanból könyveket, leveleket megtartott, és itt a szállásán találtattak, azokban amennyit ide szállított volt, és a húga kezembe adott, kezembe vettem, de nincs hova tennem, a Conservatorium ajtajának, ablakának reparálására semmi út itt nincsen, amelybe tékákat [thecacat] és oly ládákat is kellene csináltatni, hogyha háborúság előtt a könyveket, leveleket bátorságos helyre kellene vinni, vitten-vihetnék (...)”⁹¹⁶

Az archaikus állapotokhoz való visszatérés időnként a requistorok fizetésének elmaradását is maga után vont. Böszörményi 1667 novemberében kelt kérvénye kétségbeesetten hangsúlyozza, hogy Bornemissza Anna még elutazása előtt adja parancsba járandóságuk kiutalását, mert „Nagyságotok innen el menvén ne talám uj Tiszt uraimek, a Nagyságotok parancsolatja nélkül, az nekünk régen rendelt és általok járandó fizetesünket meg nem adgyák.” A fejedelemszöny válaszából pedig kiderül, hogy a kérés teljesítése nem volt túl egyszerű: „Az bort ha az dézmat az szászok behozák, adyák meg az ittlévő celeristák. Az disznót az makrol, az buzát Déváról adasa meg praefectus uram. Feyervar die 9. novembris 1667”⁹¹⁷

Böszörményinek olykor bizonytalan jövedelmét kiegészítő birtokairól, legtöbb társához hasonló módon, töredékes adatokkal rendelkezünk. Jóságai Gyulafehérvár környékén feküdtek, főként Krakkóban, de Magyarigenben is, minthogy egy iktatás során egy itteni ház szomszédaiként jelennek meg Gyarmati Istvánnal együtt.⁹¹⁸ (Itt jegyezzük meg, hogy levélkeresők egymás közti személyes kapcsolatait is jól példázza hogy Böszörményi Gyarmatinak nemcsak szomszédja, hanem komája is volt.⁹¹⁹) A felsoroltakon kívül szőlőkkel rendelkezett Gyulafehérvár Borpaták és Nagy Előmál nevű szőlőhegyén.⁹²⁰

Családjáról egy 1684-ben született leltár tájékoztat, amely Böszörményi feleségének halála után készült, és a gyermekei között felosztott javak lajstromát tartalmazza.⁹²¹ Egy 1668-ból származó tiltakozásból is tudjuk,⁹²² hogy felesége néhai ifj. Geleji Katona István özvegye, Engelsdorfi Szabó Katalin volt. Az asszony Böszörményi halála után harmadszor is férjhez ment egy Váradi Mihály nevű nemes emberhez.⁹²³ Férjeitől összesen hat gyermeket szült, Böszörményitől két fiút, Dánielt⁹²⁴ és Sámuel.

⁹¹⁶ Sunkó: Iratok. 95.

⁹¹⁷ Batthyaneum X. 242. sz. Átirása a függelékben.

⁹¹⁸ MNL OL F2. XVII. 60–64.

⁹¹⁹ MNL OL F15. 63.

⁹²⁰ MNL OL F2. XXVI. 277, 279.

⁹²¹ Az osztály részleges átirását l. a függelékben. MNL OL F2. XXVI. 401–422.

⁹²² MNL OL F2. XVII. 108.

⁹²³ MNL OL F2. XXVI. 401.

⁹²⁴ 1698-ban már néhaiként emlegetik karkói Böszörményi Dánielt. MNL OL F2. XXVI. 648.

Böszörményi jegyzőkönyvét,⁹²⁵ amely túlélte az évszázadokat, ő maga és Gyarmati István requisitortársa felváltva vezették. Tekintetbe véve, hogy nem minden jogügylet feltételezte mindkettejük jelenlétét, és lakhelyük közel (Sárdon és Krakkóban) volt, ez nem volt teljesíthetetlen feltétele a jegyzőkönyv közös vezetésének.

Böszörményi az 1672. esztendő végén halt meg. Kollégája, barátja és komája, Gyarmati István a következőképpen jegyezte fel az eseményt: Anno 1672 die 29 Decembris, nobilis Stephanus Beszermenyi de Rácz Beszermeny, requisitor Albensis, collega noster amantissimus et desideratissimus mortuus est in Karko, loco nempe residentiae suae inter 8 et 9 horas matutinas. Die 1 Januarii anni 1673, tumulatus est ibidem.⁹²⁶

Gyarmati (Giarmati) István (1667–1680)

Sárdi Gyarmati István nagy valószínűséggel abból a sárdi nemesi családból származott, amelynek a XVI. század végén több tagja is a fejedelmi nagyobb vagy kisebb kancellárián szolgált, és egyikük, sárdi Gyarmati Gergely deák a fejedelmi kamarási tisztségig vitte.⁹²⁷ Ezért is meglepő, hogy sok levélkereső elődjétől eltérően, jelenléte egyik fejedelmi kancellárián sem mutatható ki.

Taracközi Ferenc halála után, 1667. február 14-én Böszörményi más jeltettek mellett Gyarmatit is alkalmasnak találta a levélkeresői feladatra és a fejedelem figyelmébe ajánlotta.⁹²⁸ Úgy tűnik azonban, hogy a fejedelem nem siette el a kinevezést, Gyarmati ugyanis még 1667. február 25-én is mint fejedelmi ember volt jelen egy csügedi ház iktatásánál,⁹²⁹ és csupán 1667 május végén szerepel először requisitorként.⁹³⁰

Ebben az időben már nem lehetett egészen fiatal, másodszor volt nős és előző feleségétől, Packó Borbálától két gyermeke született. Egy későbbi adatból tudjuk, hogy Borbála asszony Packó János abrudbányai polgár leánya volt.⁹³¹ Gyarmati második felesége, Micsó Zsófia immár harmadik

⁹²⁵ MNL OL F2. XVII.

⁹²⁶ MNL OL F2. XXIV. kezdő lap

⁹²⁷ ErdKápjkv. VIII. 1. 445., Trócsányi: Központi kormányzat. 191.

⁹²⁸ Sunkó: Iratok. 95.

⁹²⁹ MNL OL F2. XXIV. 35–40.

⁹³⁰ MNL OL F2. XVII. 60–64.

⁹³¹ 1671. június 19-én a requisitorok Gyarmati Istvánnak feleségétől: néhai Packó Borbálától született leánya: Erzsébet életkorát 13 évben és négy hónapban állapították meg. A gyermeket mostohaanyja: Micsó Zsófia hozta a levélkeresők elé. Ugyanakkor Erzsébet – fivére: ifj. Gyarmati István nevében is – tiltakozott amiatt, hogy nagyapjuk: Paczko János (avus) abrudbányai polgár egynemely ősi javait, amelyek őket illetik örökjogon, elidegenítette. MNL OL F2. XVII. 410.

férjét tisztelte a requisitorban. Előző férjei 1651-ben Uzoni Pál deák,⁹³² később pedig Keresztesi Mihály voltak.⁹³³

Gyarmati birtokainak többsége Sárdon volt,⁹³⁴ de rendelkezett a közeli Magyarigenben is jószággal.⁹³⁵ Sárdi birtokait fejedelmi adomány is bővítette: 1674-ben Apafi Mihály hűséges szolgálatai jutalmául Gyarmatinak és általa feleségének: Micsó Zsófiának elzálogosított 80 magyar forinton egy sárdi jobbágyi szőlőt a Kecskemál nevű szőlőhegyen, melynek szomszédságában egyfelől ugyancsak Gyarmati pusztá nemesi szőlője feküdt. Az elzálogosított szőlőt egyúttal minden teher és adó fizetése alól mentesítette.⁹³⁶ A jószág birtokába Gyarmatit és feleségét be is vezették.⁹³⁷

Halála 1680 táján következett be, csupán annyi bizonyos, hogy 1684-ben az akkor már néhaiként emlegetett requisitor azonos nevű fia tett a levélkeresők előtt bevallást.⁹³⁸ Máig fennmaradt jegyzőkönyvét⁹³⁹ közösen vezette Diósi Gáspár levélkereső tárásával.

Diósi (Diosi) Gáspár (1673–1692)

Trócsányi a Diósi Gáspár által betöltött tisztségek alapján valószínűnek tartotta, hogy a korszakban két azonos nevű személy tevékenykedett. Külön személynek tartotta egyfelől az 1656–1659 között feltűnő kancelláriai írnokot, később (1671-től) requisitort, másfelől az 1662–1667 között szereplő fiscalis directort. Egyrészt úgy vélte, hogy előbbi pályája ily módon a szokványos ívet mutatná, amely a nagyobb kancelláriai írnokságtól lép tovább a levélkereső magasabb fokozata felé, másrészt nem tartotta valószínűnek, hogy valaki ilyen hirtelen emelkedjen a directorságig, és onnan visszalépjen a levélkeresői hivatalba.⁹⁴⁰

A kérdést nem tudjuk teljes bizonyossággal megválaszolni, azonban a rendelkezésünkre álló források alapján inkább arra hajlunk, hogy a felsorolt funkciókat a fenti, egyébként felettébb logikus érvelés dacára egyetlen személynek tulajdonítsuk. Kijelentésünket részben az 1666-ban, Fogarason tartott országgyűlés végzéseiről született jelentésre alapozzuk, amely

⁹³² MNL OL F2. XVII. 215–216., 215–217., 217–221.

⁹³³ MNL OL F2. XVII. 69.

⁹³⁴ MNL OL F2. XXIV. 45.

⁹³⁵ MNL OL F2. XVII. 60–64.

⁹³⁶ MNL OL F2. XXIV. 124–126.

⁹³⁷ MNL OL F2. XXIV. 130–132.

⁹³⁸ MNL OL F2. XXVI. 353.

⁹³⁹ MNL OL F2. XXIV.

⁹⁴⁰ Trócsányi: Központi kormányzat. 190.

találón jellemzi Diósit,⁹⁴¹ amikor arról tudósít, hogy február 20-án este Lázár János és Daczó János nemes urak között részegségük következtében annyira elfajult a vita az adókivetéssel kapcsolatban, hogy előbbi párbajra hívta ki Daczót. A jogügyigazgató, mondja a jelentés, akinek kötelessége lett volna ennek véget vetni, és a randalírozókat törvény elé idézni, elpuhultsága miatt nem lépett közbe. Elképzelhetőnek tartjuk, hogy Diósit a *fiscalis director* tisztségéből a fejedelem talán az országgyűlésen lezajlottakhoz hasonló esetek miatt menesztette, de a requisitorsággal kárpótolta.

A Diósíróról szóló állításunkat közvetett adatok is támogatják, ezek pedig a következők. Az általunk bemutatott személy nagyobb kancelláriai írnokként, jogügyigazgatóként és requisitorként, hozzátehetjük ügyvédként is, a legtöbb esetben kolozsvári Diósi Gáspár néven jelenik meg,⁹⁴² és egyetlen esetben sem említik azonos nevű apját, illetve fiát. Ügyvédként szerepel 1669-ben (ekkor már nem volt jogügyigazgató) egy olyan esetben, amelyben mellette ugyancsak ügyvédként Szentiványi Sámuel funkcióban levő jogügyigazgató tűnik fel,⁹⁴³ bizonyára nem véletlenül.

Az előbbi gondolatmenetet, ismét csak közvetve, támogatja egy 1670-ben kelt osztálylevél,⁹⁴⁴ amelynek szereplője vagyoni helyzete alapján a jogügyigazgatói tisztséget is betölthette, és megegyezik a későbbi requisitor személyével. Az oklevél Diósi Gergely és anyósa, özvegy Csiszár Gergelyné osztályát taglalja, amelyben gáldtói, heningfalvai (Fehér vm.), kismási, nadastiai, szkrofai, rudai, neagovai, brádi, pojánai (Hunyad vm.), szám szerint 219 jobbágyot osztottak két részre, továbbá arany és ezüst tárgyakat és értékes ruhákat.⁹⁴⁵

Diósit, amint jegyzőkönyve első lapjáról kiderül, 1673 elején nevezte ki Apafi Mihály levétkeresőnek az időközben elhunyt Böszörményi István helyére: *Protocolum Capituli Albensis Transylvaniae in anno millesimo sexcentesimo septuagesimo tertio, divina clementia inchoatum requisitoribus sive capitularibus nobilibus Caspare Diosi de Colosvár et Stephano Giarmati de Sárd (vacante tertio) existentibus.*⁹⁴⁶ Míg a többi jegyzőkönyv címe szerint is egy requisitor tulajdona volt (bár a Böszörményiét ketten

⁹⁴¹ „Si acerrimum haberent dni status directorem, non tam mollem et effeminatum, qualis est Casparus Diósius, debuisset provocantem jure prosecui, premissa per duos cancellaristas evocatione, sed negligit (...).” EOE XIV. 175.

⁹⁴² MNL OL F2. XVII. 70, 113–114. XXIV. kezdő lap.

⁹⁴³ MNL OL F2. XVII. 113–114.

⁹⁴⁴ Wesselényi lt. nr. 8. Teljes átírását l. a függelékben.

⁹⁴⁵ Ezek közül kiemelnénk egy-egy „tiz arany nyomó arany láncz”-ot, továbbá olyan női ruhadarabokat, mint „egy király szin kamuka szoknya, s ennek válla veres bárson széles arany premmel, s csipkével.

Egy kék atlacz szoknya, válla zöld bárson gombos premmel s aranya cifrája.

Egy veres kamuka szoknya, vont arany a válla, az allyán tizen ket rendű arany galand.”

⁹⁴⁶ MNL OL F2. XXIV. kezdő lap.

vezették Gyarmatival), ez a protocollum deklaráltan két levélkeresőé, és nagyon lényeges pontja az, amelyből kiderül, hogy a harmadik levélkeresői állás betöltetlen volt az adott időpontban.⁹⁴⁷

Diósi szinte húsz évig viselte hivatalát. Ezalatt Gyulafehérvár, ahol a tatárok 1658-ban a „külső-belső várost porrá és hamuvá tévék”,⁹⁴⁸ ismét benépesült és felépült, noha maga a fejedelem nem tartotta itt székhelyét. A hajdani székesegyházat és tornyát az 1670-es években Apafi Mihály és Bornemissza Anna költségén helyreállították.⁹⁴⁹ Minthogy a levéltár 1658 előtt a torony alatti sekrestyében volt, 1671 után elvileg vissza is szállíthatták volna. Nem ismeretes, hogy a fejedelemnek az 1673-as esztendő végén kelt levele Szeben városához halvány kísérletet volt-e az ott levő állagok visszaszállításának előkészítésére, vagy csupán a nemesi ügyfelek kérését teljesítette azok összeírásával: „Az haza fiainak minemű nagi fogiatkozásokra legien Feiervári Capitulumhoz tartozo leveleknek ketfelé valo letelek értettük. Akarván azért akár tsak enyiben azon fogiatkozásoknak succurálni, paranczoltunk feiervári káptalan hiveinknek hűségtek városában levő leveleknek registrálása felől, akarván akártsak annak végére menni, minemű levelek lehetnek ot letéve, hogy az exponenseknek tudhassanak job alkalmatossággal contentiot tenni (...)”.⁹⁵⁰ Ugyanakkor megparancsolta Fehér vármegye főispánjainak, hogy az ő rendelkezése folytán eljáró Diósi Gáspárt ne idézzék törvény elé, míg az ország ügyeiben eljár.⁹⁵¹

A levéltár megosztása miatt, amint a fentiek is mutatják, Diósinak elődjeihez hasonlóan többször kellett Gyulafehérvár és Szeben között utazgatnia. 1678 januárjában a fejedelem ismét elrendelte a requisitoroknak, hogy menjenek Szebenbe, és mérjék fel a levéltár helyzetét, mivel „úgy informáltattunk a szebeni pogármestertől, hogy amely házban tartotta hűségtek a káptalani leveleket, az leszakadozott. (...) Parancsoljuk azért hűségteknek

⁹⁴⁷ Az állás még 1677 áprilisában is betöltetlen volt. L. erre Sunkó: Iratok. 96.

⁹⁴⁸ Szalárdi 1980. 439.

⁹⁴⁹ Entz: A székesegyház. 190–191., Kovács András: *A gyulafehérvári Szent Mihály-székesegyház*. In: Erdélyi műemlékek 26. 8.

⁹⁵⁰ 1673. december 30. MNL OL F2. XXIV. 164–165.

⁹⁵¹ 1674. január 1. „Értettük meg a mentegetéséből, hogy kegyelmetek varmegyéiének törvényes széki celebratlatnék rovid nap, melyen giermeki jussan mind pro, mind contra bizonyos perei lennének, az napa penigh nehai Csiszár Gergely özvegie annak tartására igen alkalmatlan, s elégtelen, ugi mint az ki is minden causáiat megh emlitet kaptalan hivünk által procuráltatja. Igi értven azért kegelmetek az dolgot s mivel elmulthatatlan szükségünk is siettetten elmenetelít, paranczoliuk kegelmesen kegelmeteknek semmi nemű causait sem mások ellen valokat sem magokat vagi Diosi Gaspar hivünk giermekeit, sem Csiszar Gergely ellen valokat mostani teorvényesszéken elé ne vétessen, hogy per absentiam paranczolatunkban forgodván megh ne károsodianak az árvák, hanem halasza következendőre” MNL OL F2. XXIV. 163–164.

kegyelmesen és igen serio mentest hűségtek menjen oda és nézze meg ha valami kár nem volt-e benne”⁹⁵²

A levélkeresői tisztség mellett, úgy tűnik, időnként a nagyobb kancellária írnokainak feladatait is ellátta. Erre utal egy 1677-ben kelt bejegyzés, amely Gyarmatit és Diósit is nagyobb kancelláriai írnokoknak mondja más, e hivatalban tevékenykedő íródeákok társaságában.⁹⁵³ Hogy nem elírásról van szó, egy későbbi, 1682-ből származó adat mutatja, benne Csicsói György levélkereső is nagyobb kancelláriai írnokként jelöli meg önmagát egy jelentés végén.⁹⁵⁴ A már említett tisztségeken kívül Diósi 1679-ben Fehér vármegye főbírája is volt.⁹⁵⁵

Minthogy levélkeresői hivatala előtt a fiscalis director felelősségteljes tiszttét is ellátta, tekintélye és befolyása már 1673 előtt sem volt elhanyagolható. A fejedelem bizalmát a továbbiakban is élvezte, ezt mutatják a személyére szóló későbbi adományok is. 1678-ban egy marosváradjai házat,⁹⁵⁶ 1681-ben egy kiskaludi telket kapott Apafitól.⁹⁵⁷

Szolgálatait több ízben ügyfelei is honorálták. 1676-ban „Gáltön nemes kolosvári Diósi Gáspár uram giermekinek nemes udvarházánál” fogott bírák előtt, a nevezett Diósi Gáspár és felesége, továbbá Csulai György a következőket vallották: Gyulafehérváron a falakon belül („belől az kerítésen”) a Zsidó utcában, Diósi házának szomszédságában van egy házhely, amelyet az említett Csulai apja: id. Csulai György cserélt az „Boros Jeneiektől”, és amely házhely megvételére Diósi már ajánlatot tett azelőtt is. Tekintetbe véve, hogy Diósi sokszor tett Csulainak szolgálatot, utóbbi a nevezett házhelyet örökáron eladta Diósinak és feleségének 16 forintot.⁹⁵⁸ Ugyanabban az esztendőben sepsiszentgyörgyi Daczó János Csik, Gyergyó és Kászon székek főkapitánya Barcsai Mihály és Ábrahám közbenjárására, korábbi és majdani szolgálatai jutalmául Diósi Gáspárnak adományozott Gyulafehérváron a Tövisi utcában egy puszta házhelyet, amely „Pecsi Simon jussan birattatott”.⁹⁵⁹

⁹⁵² Sunkó: Iratok. 97.

⁹⁵³ MNL OL F2. XXIV. 181, 185.

⁹⁵⁴ „Georgius Csicsói mpr. Cancellariae eiusdem maioris iuratus scriba et notarius.” MNL OL F2. XXVI. 338.

⁹⁵⁵ Trócsányi: Központi kormányzat. 190.

⁹⁵⁶ MNL OL F2. XXVI. 241.

⁹⁵⁷ MNL OL F2. XXVI. 251.

⁹⁵⁸ MNL OL F2. XXIV. 184–186.

⁹⁵⁹ MNL OL F2. XXIV. 187.

Az előzőek során többször is érintettük Diósi családját. Igen valószínűnek tartjuk, hogy abból a kolozsvári polgár családból származott, amelynek több tagja is értelmiségi pályán érvényesült.⁹⁶⁰ Maga Diósi, jöllehet a legtöbbször kitette neve mellé a kolozsvári jelzőt, betöltött tisztségei miatt már jó ideje Gyulafehérváron lakott. Ennek bizonyossága egy Kolozsváron, „az Kolosvari unitaria eccl[esi]a Kovacz Gábor nevő jobbágia hazánál”, 1676-ban kelt oklevél,⁹⁶¹ amelyben „Feiervaratt lako” kolozsvári Diósi Gáspár elzálogosított a Kolozsváron lakó Szentchel Imrének kilenc fejerdi jobbágytelket 370 magyar forinton 24 évre. A jogügyletet Diósi azzal indokolta, hogy e részbirtokának távoli fekvése miatt igen kevés hasznát látja, és árából inkább egy lakóhelyéhez közelebb fekvő jószágot venne.⁹⁶²

A requisitor családjáról 1670-től kezdve rendelkezünk részletesebb adatokkal. Első felesége, Csiszár Borbála 1670-ben már halott volt, és az ekkor keletkezett osztálylevél tanúsága szerint igen vagyonos családból származott. A frigyből két gyermek született: István és Sára,⁹⁶³ érdekeiket Diósi a későbbiek során peres úton is védte.⁹⁶⁴

Hat évvel később második felesége Fényi Borbála volt, akivel közösen házhelyet birtokolt Gyulafehérváron, a saját háza mellett.⁹⁶⁵ Az asszony jó származása ellenére, úgy tűnik, nem volt túlságosan tehető, legalábbis erre enged következtetni anyjának néhai szászvárosi Fényi András özvegye, Lugasi Borbálának a végrendelete, amelyben kijelentette, hogy: „hatodfel száz forintomból az öcscsére Barbarára fl. 16. többet nem költvén el, a többit egészben mind eő reája [ti. a testvérnénjére] költöttem”.⁹⁶⁶ Később még hozzáteszi: „(...) lakodalmára semmit sem költöttem, hanem a beli minden becsület tételre valót megh nevezett néhai édes bátyám: Lugasi Ferencz⁹⁶⁷ uram és asszonyom ángyom hozzája valo atyafiságos szeretetekből véghez vittének”.⁹⁶⁸ Az 1693-ban, immár Diósi halála után kelt testamentum Borbála asszonyra testálta (egyéb jószágok mellett) Gelencén, Petőfalván (Háromszék) továbbá Örményszékesen (Fehér vm) levő anyai

⁹⁶⁰ Diósi Gergely kolozsvári nótárius (1582–1596). Tevékenységére és indexére l. Kiss András: *Kolozsvár levéltára rendjének fejlődése a XIV. századtól a XVIII. század végéig*. In: Források és értelmezések. Bukarest, 1994. 12–17.; Diósi Gergely nagyobb kancelláriai írrok (1609–1613). Trócsányi: Központi kormányzat 190.

⁹⁶¹ MNL OL F2. XXIV. 247–250.

⁹⁶² Itt jegyezzük meg, hogy Gyulafehérváron birtokolt ingatlanain kívül szőlővel rendelkezett a Legfelső Ökrösmálon és a Nagy Előmálon. MNL OL F2. XXVI. 274–278.

⁹⁶³ Sára nevű leánya 1681-ben még hajadonként ügyvédekett vallott. MOL F2. XXVI. 77.

⁹⁶⁴ MNL OL F2. XXIV. 163–164.

⁹⁶⁵ MNL OL F2. XXIV. 184–186.

⁹⁶⁶ MNL OL F2. XXVI. 578.

⁹⁶⁷ 1661-ben Fehér vm alispánja, 1662–1690 között fejedelmi titkár. Trócsányi: Központi kormányzat. 186.

⁹⁶⁸ MNL OL F2. XXVI. 579.

ősöktől származó részbirtokát, lekötve azokat 500 forint értékben. Az oklevél alapján az is bizonyosnak látszik, hogy Diósinak második házasságából nem születtek gyermekei, hiszen az özvegy Fényiné őket meg sem említi, miközben másik leányától való unokájáról több ízben is beszél. Emiatt is érdekes az az 1696-ban kelt oklevél, amellyel Diósi özvegye minden ügyének teljhatalmú intézésével vejét, váradi Incédi Pétert bízta meg.⁹⁶⁹ Úgy véljük azonban, hogy Incédi Péter az özvegy mostohaleányának, a már nagykorú Sárának a férje lehetett.

Maga Diósi 1692-ben halt meg saját gyulafehérvári házában. Csicsói György levélkereső társa a következő bejegyzéssel emlékezett meg róla Diósi jegyzőkönyvének első lapján: „Caspar Diósi obiit diem suum Anno Domini 1692 die 28 junii, Albae in aedibus suis. Sic ibimus metam properando ad unam.”⁹⁷⁰

Csicsói György (1680–1698)

A fejedelemség kori requisitorok sorát Diósi Gergellyel le is zárhatnánk, azonban tekintetbe véve Csicsói György pályájának alakulását és a requisitori hivatalban 1690-ig eltöltött éveit, melyek hivatalviselése zömét adják, úgy döntöttünk hogy őt is beemljük e korszak levélkeresői közé.

Csicsói György származásáról és pályájáról 1673-ban kelt nemesítő levele tájékoztat.⁹⁷¹ Az oklevél elmondja, hogy felsőcsicsói⁹⁷² Csicsói másként Damokos György nagyobb kancelláriai írnok a felső-magyarországi részekben fekvő Csallóköz- szigetről származott. Előbb a sárospataki, majd a nagyenyedi református kollégiumban tanult, később az ecsedi és a gyulafehérvári iskola rektora lett, és íródeákként immár nyolc éve szolgálta hűségesen a fejedelmet. Ezért Apafi fivérével, Damokos Ferencsel együtt megnemesítette, és nemessége jeléül címert adományozott neki. Több pályatársához hasonlóan hosszú ideig, mintegy 15 évig (1665–1680) szolgált nagyobb kancelláriai írnokként.⁹⁷³ Ezt az adatot megerősíti Apafi 1675-ben kelt adománylevele is, amely kiemeli, hogy Csicsóinak közel tíz éve tartó szolgálatai jutalmául adományoz Gyalu mezővárosban egy jobbágytelket, a rajta levő romos házzal együtt.⁹⁷⁴ Úgy tűnik, ezt a funkciót a továbbiakban levélkeresői hivatalával párhuzamosan viselte, erre utal saját kezű aláírása 1682-ben egy iktatásról szóló jelentés végén: „Georgius Csicsói mpr. cancellariae eiusdem maioris iuratus scriba et notarius.” Minthogy 1680-

⁹⁶⁹ MNL OL F2. XXVI. 430.

⁹⁷⁰ MNL OL F2. XXIV. első számozatlan lapon.

⁹⁷¹ MNL OL F7. Armales.

⁹⁷² Felsőcsicsó Komárom vármegyében fekszik. Engel: Térkép.

⁹⁷³ Trócsányi 1670–1678 közé teszi ezt a periódust. Trócsányi: Központi kormányzat. 190.

⁹⁷⁴ MNL OL F2. XXVI. 79–82.

tól bizonyíthatóan a requisitori testület tagja volt, a fenti aláírás csakis a két tisztség párhuzamos viselésével magyarázható.

Csicsói 1698-ig viselte hivatalát.⁹⁷⁵ Nevét viselő jegyzőkönyve egyike a máig fentmaradt legvaskosabbaknak (668 oldalt foglal magába).⁹⁷⁶ A vele kapcsolatos, elszórtan fellelhető adatokból csupán annyi bizonyos, hogy Gyulafehérváron lakott, továbbá Gyalu mezővárosi telkén és házán kívül, rendelkezett még egy a fejedelem által adományozott kiváltságolt szőlővel Gyulafehérvár Pappataka nevű szőlőhegyén.⁹⁷⁷

⁹⁷⁵ MNL OL F2. XXVI. 665.

⁹⁷⁶ MNL OL F2. XXVI.

⁹⁷⁷ MOL F2. XXVI. 260.

IRODALOM- ÉS FORRÁSJEGYZÉK

Levéltári és kéziratári források

AKözépkoriMagyarországLevéltáriForrásainakinternetesAdatbázisa(DL–DF): <http://mol.arcanum.hu/dldf/opt/a110505htm?v=pdf&a=start>.

Bánffy cs. lt = A gr. Bánffy család nemzetségi levéltára az ENMLt-nak a KvNLt-ban őrzött anyagában.

Batthyaneum = Az Erdélyi Káptalan és a Kolozsmonostori Konvent Levéltárai a Batthyaneum Könyvtár (Biblioteca Națională a României, Biblioteca Batthyaneum), Gyulafehérvár, kezelésében.

Bethlen cs. lt = Iktári Bethlen család levéltára az ENMLt-nak a KvNLt-ban őrzött anyagában.

ENMLt = Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltára a KvNLt kezelésében.

Függőpecsétetes oklevelek gyűjteménye (Documente cu peceti atârnat), a KvNLt-ban.

Gyulay-Kuún cs. lt = A Gyulay-Kuún levéltár az ENMLt-nak a KvNLt-ban őrzött anyagában.

Kemény lt = A br. Kemény család csombordi levéltára a KvNLt-ban.

KvNLt = Román Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Igazgatósága.

Mike Sándor gyűjtemény, az ENMLt-nak a KvNLt-ban őrzött anyagában.

MNL OL F 1 = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Erdélyi Fejedelmi Kancellária. Libri regii.

MNL OL F 2. = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak, a Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára. Protocola.

- MNL OL F 3. = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak, a Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára. *Centuriae*.
- MNL OL. F 4. = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak, a Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára. *Cista comitatum*.
- MNL OL. F 5. = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak, a Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára. *Cista diversorum comitatum*.
- MNL OL F 7. = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak, a Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára. *Armales*.
- MNL OL F 8. = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak, a Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára. *Metales*.
- MNL OL F 12. = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak, a Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára. *Lymbus*
- MNL OL F 15. = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak, a Kolozsmonostori Konvent Országos Levéltára. *Protocollumok*.
- MNL OL F 25. (Miscellanea) = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak, a Kolozsmonostori Konvent Országos Levéltára. *Miscellanea*.
- MNL OL P 291. Gámán cs. lt= Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. A Gámán család levéltára.
- Wesselényi lt = A br. Wesselényi család zsidói levéltára az ENMLt-nak a KvNLt-ban őrzött anyagában.

Irodalomjegyzék

- AC = *Approbatae Constitutiones*. In: 1540–1848. évi erdélyi törvények (Ford. és utalásokkal ellátták Kolosvári Sándor és Óvári Kelemen). Bp., 1900.
- Adattár 33. = Szamosközy István (Stephanus Zamosius): *Analecta lapidum vetustorum et nonnullarum in Dacia antiquitatum* 1593. *Inscriptiones Romanae in lapidibus antiquis Albae Iuliae et circa locorum* 1598. Sajtó alá rendezte Balázs Mihály, Monok István. Bevezette Mihai Bărbulescu, Kovács András (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez. Szerk. Keserű Bálint. 33). Szeged, 1992.
- Album studiosiorum = *Album studiosiorum Academiae Franckeriensis (1585–1811, 1816–1844)* I Naamlijst der studenten. Onder redactie van Mr. S. J. Fockema Andreae en Drs. Th. J. Meijer. Franeker, 1968.
- Az aradi káptalan = *Az aradi káptalan jegyzőkönyv-töredéke (1504–1518)* Előszóval, mutatókkal és jegyzetekkel regesztákban közléteszi Gálfi Emőke. Erdélyi tudományos füzetek 270. Kolozsvár, 2011.
- Balázs–Monok: Történetírók = Balázs Mihály–Monok István: *Történetírók Báthory István udvarában (Szamosközy István és Baranyai Decsi János kiadatlan műveiről)*. In: Magyar reneszánsz udvari kultúra, szerk. R. Várkonyi Ágnes. Bp., 1987. 249–262.
- Balogh Judit–Horn Ildikó: *A hatalomépítés útjai: a homoródszentpáli Kornis család története*. Századok 142. (2008) 4. sz. 849–896.
- Barabás 1911. = Barabás Samu: *Erdélyi káptalani tizedlajstromok*. Huszti András levele. Történelmi Tár 34. (1911) 401–442. p.
- Bartoniek: Fejezetek = Bartoniek Emma: *Fejezetek a XVI–XVII. századi magyarországi történetírás történetéből*. Kézirat gyanánt. Bp., 1975.
- Beke = Beke Antal: *Az erdélyi káptalan levéltára Gyulafehérvárt*. Bp., 1889–1895. Különlenyomat a Történelmi Tár megfelelő évfolyamaiból
- Benda Kálmán: *Bocskai István székhely nélküli fejedelmi udvara*. In: Magyar reneszánsz udvari kultúra, szerk. R. Várkonyi Ágnes. Bp., 1987, 158–165.
- Biás: Lustra = Ifj. Biás István: *Torda vármegye lustrája 1670-ből, uő: Fejérmegye lustrája 1682-ből, uő: Fejérmegye lustrája 1686-ból, uő: Küküllő vármegye lustrája 1671-ből*. Genealógiai Füzetek 6. (1908) 6. sz.
- Binder 1982 = Binder Pál: *Közös múltunk*. Bukarest, 1982.
- Bod Péter: *Magyar Athenas*. Bp., 1982.
- Bod: *Hungarus Tymbaules continvatus* = Bod Péter: *Hungarus Tymbaules continvatus*. Nagyenyed, 1764.

- Bogdándi Zsolt: *Jobbágyok Kolozsvárra költözése a fejedelemség korában*. Erdélyi Múzeum LXXIV (2012). 3. sz. 68–87.
- Bogdándi: A kolozsmonostori konvent = Bogdándi Zsolt: *A kolozsmonostori konvent a fejedelemség korában*. Erdélyi tudományos füzetek 274. Kolozsvár, 2012.
- Bogdándi: Balásfiak = Bogdándi Zsolt: *A kolozsvári Balásfiak*. Református Szemle 96. évf. (2003. november–december). 807–812.
- Bónis: A jogtudó értelmiség = Bónis György: *A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon*. Bp., 1971.
- Bozzay–Ladányi = Bozzay Réka–Ladányi Sándor: *Magyarországi diákok holland egyetemeken 1595–1918. Hongaarse studenten aan nederlandse universiteiten 1595 – 1918*. Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban. 15. Bp., 2007.
- Dáné Veronka: *Mezővárosi polgárból vármegyei előkelő: Mészáros Péter Fehér vármegyei alispán karrierje*. In: Arisztokrata életpályák és életviszonyok. Speculum historiae Debreceniense 4. Sorozatszerkesztő: Papp Klára, Debrecen, 2009. 41–46.
- Dáné Veronka: *Tasnádi Ruber Mihály püspökről és családjáról*. Református Szemle 100 évf. (2007), 4. sz. 746–759.
- Dáné: Bíróági gyakorlat = Dáné Veronka: „Az önagysága széki így deliberála”. *Torda vármegye fejedelemségkori bíróági gyakorlata*. Erdélyi tudományos füzetek 259. Debrecen–Kolozsvár, 2006.
- Decreta Regni Hungariae. Gesetze und Verordnungen Ungarns 1301–1457*. Collectionem manuscriptam Francisci Döry. Additamentis auxerunt, commentariis notisque illustraverunt Georgius Bónis, Vera Bácskai. Bp., 1976.
- Deme Katalin: *Bethlen Gábor címeradományai*. http://tortenelemszak.unimiskolc.hu/gesta/gesta200661/200661_29.pdf
- Engel: Térkép = Engel Pál: *Magyarország a középkor végén*. Bp. (CD-ROM).
- Entz: A székesegyház = Entz Géza: *A gyulafehérvári székesegyház*. Bp., 1958.
- EOE = *Erdélyi országgyűlési emlékek. (Monumenta comitalia regni Transsylvaniae*. Szerk. Szilágyi Sándor). I–XXI. Bp., 1876–1898.
- Erdélyi egyháztörténelmi adatok*. Szerk. Veszely Károly. Kolozsvár, 1860.
- Erdélyi Könyvesházak I. Jakó Klára: *Az első kolozsvári egyetemi könyvtár története és állományának rekonstrukciója 1579–1604*. Adattár 16/1. Szeged, 1991.
- Erdélyi Könyvesházak II. *Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyenyed, Szászváros, Székelyudvarhely*. Adattár 16/2. Szeged, 1991.

- Erdélyi könyvesházak III = *Erdélyi könyvesházak III. 1563–1757. A Bethlen-család és környezete. Az Apafi-család és környezete. A Teleki család és környezete. Vegyes források.* Sajtó alá rendezte Monok István, Németh Noémi, Varga András. Adattár 16/3. Szeged, 1994.
- Erdélyi Testamentumok III. Erdélyi nemesek és főemberek végrendeletei (1600–1660).* Válogatta, a bevezető tanulmányt írta és a jegyzeteket összeállította Tüdös S. Kinga, Marosvásárhely, 2008.
- ErdKápJkv. = *Az erdélyi káptalan jegyzőkönyvei 1222–1599.* (Erdélyi történelmi adatok VIII. 1. Szerk. Jakó Zsigmond). Mutatókkal és jegyzetekkel regesztákban közléteszi Bogdándi Zsolt–Gálfi Emőke. Kolozsvár, 2006.
- ErdKirKv. = *Az erdélyi fejedelmek királyi könyvei I. 1569–1602.* (Erdélyi történelmi adatok. VII. 1–3. Szerk. Jakó Zsigmond). VII. 1. János Zsigmond Királyi Könyve (1569–1570). VII. 2. Báthory Kristóf királyi könyve (1580–1581). VII. 3. Báthory Zsigmond királyi könyvei (1582–1602). Mutatókkal és jegyzetekkel regesztákban közléteszi Fejér Tamás–Rácz Etelka–Szász Anikó. Kolozsvár, 2003–2005.
- ErdKirKv. Dvd. = *Az erdélyi fejedelmek oklevelei (1560–1689) – Erdélyi királyi könyvek DVD,* szerk. Gyulai Éva. Bp., 2005.
- Fedeles: Személyi összetétel: = Fedeles Tamás: *a pécsi székeskáptalan személyi összetétele a késő középkorban (1354–1526).* Pécs, 2005.
- Fejér Tamás: *Az erdélyi fejedelmek királyi könyvei.* Református Szemle XCVI. (2003) November–december. 773–784.
- Fejér Tamás: *A fogarasi partikuláris iskola fejedelemség kori rektorai.* Erdélyi Múzeum LXXII. (2010) 3–4. 107–139.
- Fejér Tamás: *Kancelláriai formuláskönyv a XVI. század végéről.* Erdélyi Múzeum LXXVII. (2015) 1. sz. (megjelenés előtt).
- Fügedi Erik: *Verba volant... Középkori nemességünk szóbelisége és az írás.* In: Mályusz Elemér- emlékkönyv. Szerk. H. Balázs Éva, Fügedi Erik, Maksay Ferenc. Bp., 1984. 107–130.
- Gálfi Emőke: *Az erdélyi káptalan oltárosai és a hiteleshelyi munka a középkor végén.* Megjelenés előtt álló kézirat.
- Gálfi Emőke: *Szamosközy István, a requisitor.* Erdélyi Múzeum. LXXIV. (2012). 3. sz. 116–123.
- Gálfi Emőke: *Hercegszőlősi János levélkereső végrendelete 1650-ből.* Erdélyi Múzeum LXXV. (2013) 4. sz. 46–51.

- Gálfi: A Barkai család. = Gálfi Emőke: *A Barkai család*. In: „Éltünk mi sokáig 'két hazában'...” Tanulmányok a 90 éves Kiss András tiszteletére. *Speculum Historiae Debreceniense* 9. 147–158.
- Gálfi: Kapcsolat = Gálfi Emőke: *Az erdélyi káptalan és hiteleshelyének kapcsolata a XVI. század elején*. Fons XVIII. (2011) 1. sz. 3–24.
- Gálfi Emőke: *Bethlen Gábor hitelezője, Ajtonyi Jakab deák*. In: A magyar arisztokrácia társadalmi sokszínűsége, változó értékek és életviszonyok. Szerk: Papp Klára és Püski Levente, Debrecen, 2013. 115–126.
- Georg Kraus: *Erdélyi krónika. 1608–1665*. Vogel Sándor fordításában, bevezetésével és jegyzeteivel. Bp., 1994.
- Hegyí Géza: *Az erdélyi dékánkanonoki tisztség betöltése az Árpád- és Anjoukorban*. In: Középkortörténeti tanulmányok 6. A VI. Medievisztikai PhD-konferencia (Szeged, 2009. június 4–5.) előadásai. Szeged, 2010. 63–73.
- Herepei I–III. = Herepei János cikkei. In: *Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez*. Szerk. Keserű Bálint. I–III. Bp.–Szeged, 1965–1971.
- Hogyan éltek elődeink? = *Hogyan éltek elődeink? Fejezetek a magyar művelődés történetéből*. Szerk. Hanák Péter. Bp., 1980.
- Homérosz: *Odüsszeia*. (Ford. Devecseri Gábor) Bukarest, 1984.
- Horn Ildikó: *A főnemesi iskolázás változásai az Erdélyi Fejedelemségben*. In: Barokk, különszám, 2010. 109–124.
- Höröcsik: Sárospataki Koll. = Höröcsik Richárd: *A Sárospataki Református Kollégium diákjai 1617–1777*. Sárospatak, 1998.
- Jakó Zsigmond: *Az erdélyi értelmiség kialakulásának kezdetei*. In: Írás, könyv, értelmiség. Bukarest 1976. 10–24.
- Jakó Zsigmond: *Csáki Mihály (1492–1572) erdélyi kancellár származásáról*. In: Társadalom, egyház, művelődés. Tanulmányok Erdély történelméhez. Bp., 1997. 91–96.
- Jakó Zsigmond: *Erdély és a Corvina*. In: Írás, könyv, értelmiség. Bukarest, 1976. 169–179.
- Jakó Zsigmond: *Ródi Cseh István, az anyanyelvű írásbeliség egyik erdélyi úttörője*. In: Írás, könyv, értelmiség. Tanulmányok Erdély történelméhez. Bukarest, 1976. 37–41.
- Jakó: *Az otthon és művészete* = Jakó Zsigmond: *Az otthon és művészete a XVI–XVII. századi Kolozsváron*. In: Társadalom, egyház, művelődés. Tanulmányok Erdély történelméhez. Bp., 1997. 319–350.

- Jakó: Belső-Szolnok és Doboka = Jakó Zsigmond: *Belső-Szolnok és Doboka magyarsága az újkorban*. In: Szolnok-Doboka magyarsága. Szerk. Szabó T. Attila, Dés-Kolozsvár, 1944. 71–130.
- Jakó: Bethlen-könyvtár = Jakó Zsigmond: *A nagyenyedi Bethlen Kollégium könyvtárának kezdetei és első korszaka (1622–1658)*. In: Írás, könyv, értelmiség. Bukarest, 1976. 199–208.
- Jakó: Fejedelmi levéltár = Jakó Zsigmond: *Az erdélyi fejedelmek levéltáráról*. In: Tanulmányok Borsa Iván tiszteletére. Szerk. Csukovits Enikő. Bp., 1998. 105–129.
- Jakó: Gyalu = Jakó Zsigmond (közzéteszi): *A gyalui vártartomány urbáriumai*. Kolozsvár, 1944.
- Jakó: Instrucțiunile = Jakó, Sigismund: *Instrucțiunile arhivistice ale oficiilor din Transilvania, 1575–1841. Problema reorganizării arhivelor vechi din Transilvania*. Revista Arhivelor, I. (1958), nr. 1. 54–56.
- Jakó–Juhász = Jakó Zsigmond–Juhász István: *Nagyenyedi diákok 1662–1848*. Bukarest, 1979.
- Jeney-Tóth: „...Urunk udvarnépe...”. = Jenei-Tóth Annamária: „... Urunk udvarnépe...” *Udvar és társadalma Báthory Gábor és Bethlen Gábor fejedelemsége idején a kolozsvári számadáskönyvek tükrében*. Debrecen, 2012.
- Juhász István: *A reformáció az erdélyi románok között*. Kolozsvár, 1940.
- Kádár József–Tagányi Károly–Réthy László–Pokoly József: *Szolnok-Doboka vármegye monographiája II*. Deés, 1900. <http://mek.niif.hu/04700/04755/html/71.html>
- Kemény: Notitia = Kemény Josephus: *Notitia historico-diplomatica archivi et literalium Capituli Albensis Transsilvaniae*. I–II. Cibinii 1836.
- Kiss András: *A Házsongárdi temető*. In: *Források és értelmezések*. Bukarest, 1994. 112–119.
- Kiss András: *Kolozsvár levéltára rendjének fejlődése a XIV. századtól a XVIII. század végéig*. In: *Források és értelmezések*. Bukarest, 1994. 12–17.
- Kiss András: *Oklevéltár Kolozsvár történetéhez 1592-ig*. Kézirat.
- Kiss Andrei: *Locurile de adevăr din Transilvania în timpul secularizării lor*. Revista Arhivelor LXXI. Vol. LVI. Nr. 1/1994. 58–67.
- KmJkv = *A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei I–II. (1289–1556)*. Kivonatokban közzéteszi és a bevezető tanulmányt írta Jakó Zsigmond. Bp., 1990.
- Koltai András: *Batthyány Ádám. Egy magyar főúr és udvara a XVII. század közepén*. Győr, 2012.

- Koncz József: *A marosvásárhelyi helv. hitv. főtanodai könyvtár ismertetése*. Magyar könyvszemle 1879. 215–233., 313–332. <http://mek.oszk.hu/03200/03231/html/koncz.htm>
- Koncz: Vásárhelyi Koll. = Koncz József: *A marosvásárhelyi evang. Reform. Kollegium története*. Marosvásárhely, 1896.
- Kovács András: *A gyulafehérvári Szent Mihály-székesegyház*. In: Erdélyi műemlékek 26.
- Kovács András: *Gyulafehérvár, az erdélyi fejedelmi udvar színtere a 16. században*. In: Idővel paloták. Szerk. G. Etényi Nóra, Horn Ildikó. 235–258.
- Kovács: Bethlen székvárosa = Kovács András: *Az építkező Bethlen Gábor és székvárosa*. In: Emlékkönyv Jakó Zsigmond születésének nyolcvanadik évfordulójára. Szerk. Kovács András, Sipos Gábor és Tonk Sándor. Kolozsvár, 1996. 276–294.
- Kovács: Címeríró Pál = Kovács András: *Címeríró Pál deák történetéhez*. In: Emlékkönyv Csetri Elek nyolcvanadik születésnapjára. Szerk: Pál Judit és Sipos Gábor. Kolozsvár, 2004. 246–257.
- Kovács: „Egy kőhajításnyira” = Kovács András: *„Egy kőhajításnyira kollégiumunktól és templomunktól...” Néhai Csáki (VII) István gyulafehérvári házaról (1649)*. Erdélyi Múzeum LXXIII. (2011) 3–4. sz. 1–11.
- Kovács: *Gyulafehérvár jegyzőkönyvei = Gyulafehérvár város jegyzőkönyvei. Gyulafehérvár városkönyve 1588–1674. Gyulafehérvár város törvénykezési jegyzőkönyvei 1603–1616*. Bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közléteszi Kovács András. Erdélyi történelmi adatok. VI. 2. Kolozsvár, 1998.
- Köblös József: *Az egyházi középréteg Mátyás és a Jagellók korában*. Bp., 1994. (Társadalom és művelődéstörténeti tanulmányok 12.)
- Kőváry László: *Péchy Simon, kancellár. (1598–1640) Keresztény Magvető*. 1871. 34–48. http://epa.oszk.hu/02100/02190/00233/pdf/KM_1871_01_034-048.pdf
- Kraus, Georg: *Erdélyi krónika. 1608–1665*. Vogel Sándor fordításában, bevezetésével és jegyzeteivel. Bp., 1994.
- Kubinyi András: *Parasztok városba költözése a középkor végén*. In: Tanulmányok Budapest középkori történetéről II. Bp., 2009. 571–598.
- Kubinyi András: *Budai és pesti polgárok családi összeköttetései a Jagelló-korban*. In: Levéltári Közlemények. XXXVII. 1967. 227–291.
- Magina: *Reformă și Islam = Adrian Magina: De la excludere le coabitare. Bisericii tradiționale, Reformă și Islam în Banat. (1500–1700)*. Cluj-Napoca, 2011.

- Makkai: I. Rákóczi György = Makkai László (közzéteszi): *I. Rákóczi György birtokainak gazdasági iratai (1631–1648)*. Bp., 1954.
- MAMÚL X. = *Magyar Művelődéstörténeti Lexikon*. Főszerk. Kőszeghy Péter. Középkor és kora újkor. X. Bp., 2010.
- Monok István: *Szenci Kertész Ábrahám kereskedői könyvkészlete halálakor*. In: Teleki Téka-émlékkönyv. Marosvásárhely 2002. 360–379.
- Oborni: Szamosközy = Oborni Teréz: „...quem historiae Transilvanicae patrem merito dixeris...”. Az erdélyi történetírás atyja: Szamosközy István. Korunk XXII. (2011) 5. sz. 16–21.
- Oborni: Bornemissza = Oborni Teréz: *Bornemissza Pál és Dobó István távozása Erdélyből (1556)*. In: Udvar, állam és kormányzat a kora újkorban Erdélyben (tanulmányok). Bp., 2011. 74–82.
- Pakó László: *Városi polgár-vármegyei nemes? Nemesek ingatlanszerzése Kolozsváron a fejedelemség korában*. In: A reneszánsz Kolozsvár. Kolozsvár, 2008. 222–255.
- Palia de la Orăștie 1581–1582*. Text–Facsimile–Indice. Ediție îngrijită de Viorica Pamfil. București, 1986.
- Papp Klára: *Az erdélyi Csákyak*. Erdélyi tudományos füzetek 273. Kolozsvár, 2011.
- Rétyi Péter naplója. Előszóval és magyarázó jegyzetekkel közzéteszi Maria Ursuțiu. Bukarest, 1983.
- Ritoókné Szalay Ágnes: *A wittenbergi egyetem magyarországi promoveáltjai a 16. században*. In: Uő: Kutak. Tanulmányok a XV–XVI. századi magyarországi művelődés köréből. Bp., 2012.
- RMNy I. = *Régi magyarországi nyomtatványok 1473–1600*. Szerk: Borsa Geodeon, Hervay Ferenc, Holl Béla, Käfer István és Kelencsényi Ákos. Bp., 1971.
- Schrauf Károly: *A bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyve 1453-tól 1630-ig*. Magyarországi tanulók külföldön IV. Bp., 1902.
- Sipos Gábor: „tanulságnak okáért...”. Bethlen Gábor világi elitképző programjáról. Korunk III. (2013) 3. sz. 23–25.
- Sófalvi András: *A székhelyudvarhelyi Jézus-kápolna*. In: Dolgozatok az Erdélyi Múzeum Érem- és Régiségtárából megjelenés előtt álló számában (2013).
- Stoll Béla–Varga Imre–V. Kovács Sándor: *A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1772-ig*. Bp., 1972. 333–334.

- Sunkó: Iratok = Sunkó Attila: *A gyulafehérvári káptalan és a kolozsmonostori konvent levéltárának működésére vonatkozó iratok*. Lymbus. Magyarországtudományi forrásközlemények. Bp., 2003. 75–110.
- Sunkó: Levélkeresők = Sunkó Attila: *Levélkeresők. A gyulafehérvári káptalan és a kolozsmonostori konvent requisitorainak archontológiája a XVI–XVII. században*. Fons XI. (2004), 2. sz. 277–327.
- Sunkó: Debreceni János = Sunkó Attila: *Debreceni János életpályája. A gyulafehérvári káptalan levéltárosának élete, végrendeletének tükrében*. Fons IX. (2002), 1–3. sz. 305–343.
- Szabadi (szerk): Debreceni Koll. = *Intézménytörténeti források a Debreceni Református Kollégium Levéltárában I. A kollégiumi levéltár repertórium. Diáknévsor 1588–1792. Iskolán kívül lakók névsora. Sorozatszerkesztő: Győri L. János. Szerk. Szabadi István. Debrecen, 2013.*
- Szabó András: Ilosvai = Szabó András: *Ilosvai Benedek, gyulafehérvári plébános*. In: *Eruditio, virtus et constantia. Tanulmányok a 70 éves Bitskey István tiszteletére*. I–II. Szerk. Imre Mihály, Oláh Szabolcs, Fazakas Gergely Tamás, Száraz Orsolya. Debrecen, 2011. 627–633.
- Szabó–Tonk = Szabó Miklós–Tonk Sándor: *Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban 1521–1700*. Szeged, 1992.
- Szádeczky Lajos: *Erdély és Mihály vajda története 1595–1601. Oklevéltárral*. Temesvár, 1893.
- Szakály Ferenc: *Mezőváros és reformáció*. In: *Humanizmus és reformáció*. Bp., 1995.
- Szalárdy 1980 = Szalárdi János *síralmas magyar krónikája*. Sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Szakály Ferenc. Bp., 1980.
- Szamosközy: Erdély története = Szamosközy István: *Erdély története [1598–1599, 1603]*. 1977. Hn. Fordította Borzsák István, válogatta, a bevezetést és a jegyzeteket írta Sinkovics István.
- Szász Anikó: *A hadadi Wesselényi család erdélyi birtokai*. In: *A Szilágyság és a Wesselényi család (14–17. század)*. Szerk. Hegyi Géza és W. Kovács András. Erdélyi tudományos füzetek 277. Kolozsvár, 2012. 269–293.
- Szilágyi Sándor: *Szamosközy István történeti maradványai I–IV. kötet*. <http://www.archive.org/stream/trtnetimaradvny01szilgoog#page/n380/mode/2up>
- Szinnyei: Magyar írók = Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái XIII*. Bp., 1909.
- SzT = *Erdélyi magyar szótörténeti tár I–XIII*. Anyagát gyűjtötte és szerkesztette Szabó T. Attila (et alii). Bukarest–Kolozsvár, 1975–2009.

- Teutsch, Franz: *Die Studirenden aus Ungarn und Siebenbürgen an der Universität Leyden 1575–1875*. In: Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde. XVI. 1880. 209–210.
- Torda vármegye jegyzőkönyvei I. 1607–1658. Bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közzéteszi Dáné Veronka. Erdélyi történelmi adatok IX. 1. Kolozsvár, 2009.
- Trócsányi: Kormányhatósági levéltárak = Trócsányi Zsolt: *Erdélyi kormányhatósági levéltárak*. Bp., 1973.
- Trócsányi: Központi kormányzat = Trócsányi Zsolt: *Erdély központi kormányzata 1540–1690*. Bp., 1980.
- Trócsányi: Törvényalkotás = Trócsányi Zsolt: *Törvényalkotás az Erdélyi Fejedelemségben*. Bp., 2005.
- ÚMIL = Új magyar irodalmi lexikon 3. (P–Zs) Bp., 1994. 1893–1895.
- Uray Piroska tanulmánya in: Laskay János: *Az Aesopus életéről, erkölcséről, minden fő dolgairól és haláláról való historia*. 1987. 7–26. MTA Irodalomtudományi Intézete, Bp., 1987.
- Vekov: Töredékek = Vekov Károly: *Töredékek egy erdélyi család történetéből*. Erdélyi Múzeum LXIX. (2007) 1–2. sz. 1–17.
- Vekov 2009 = Vekov Károly: *A gyulafehérvári káptalan hiteleshelyi tevékenysége és a 16. századi szekularizációja*. In: *Loca credibilia*. Hiteleshelyek a középkori Magyarországon (szerk. Fedeles Tamás–Bilkei Irén). Pécs, 2009. 131–141.
- Vekov: Anexa 7 = Vekov, Károly: *Locul de adeverire de la Alba Iulia (secolele XIII–XVI.)*. Cluj-Napoca, 2003.
- V. Ecsedy Judit: *Egy erdélyi könyvnyomtató műhely 1667-ben*. In: Teleki Téka-
emlékkönyv. Marosvásárhely 2002. 380–400.
- W. Kovács András–Valentiny Antal: *A Wass család cegei levéltára*. Az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltára 3. Kolozsvár, 2006.
- Zoványi: Lexikon = Zoványi Jenő: *Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon*. Szerk. dr. Ladányi Sándor. Bp., 1977.

FÜGGELÉK

A gyulafehérvári levélkeresőkre vonatkozó teljes szövegű átírások

1576–1581 között – Ilosvai Benedek címereslevele.

Alia nobilitatis cum armis pulcherrima.

Nos Christophorus Bathory de Somlio vaivoda Transsilvaniae etc. Tibi reverendo et nobili viro, magistro Benedicto Ilosvano pastori ecclesiae huius Albensis salutem ac fidei pietatisque incrementum. Praeclarum fuit maiorum nostrorum iam inde ab initio christiani nominis in Ecclesiam dei, eiusdem antistites ac ministros studium. Hos quippe cum scirent ingenii sui bona, non ad ostentationem vulgi, aut alias caducas et mundanas curas, sed ad aeternam praepotentis dei gloriam, cultum ac venerationem conferre, commodis omnibus augebant, honoribus ornabant, atque uti nomine, ita loco et dignitate caeteris hominibus anteponebant. Quod dignum sane et pietatem eorum et prisca illa fide ac religionis fuit. Quantum enim animus praestat corpori, quantum res divinae momentaneis, et brevi desitutis, quantum denique immortalis ipse Deus, cuius nutu et providentia vivimus omnes moventur et sumus, maior omni hominum fide, ac admiratione est, tamen studia rerum coelestinum et divinarum superant, reliquas omnes ingenii humani facultates. Sed et ipsa etiam ex omni antiquitate petita exempla, eos ad hoc incitabant, quiquidem intelligebant etiam apud illos homines, qui tenui admodum et perobscura Dei notitia erant imbuti, viros religioni et divinis cultibus dedicos apud Persas, Magos, apud veteres Gallos, Druidas et apud Aegyptos, denique prophetas et sacerdotes, ex quibus saepe reges quoque ac principes creabantur, magnum olim nomen et auctoritatem obtinuisse, eosque penes tanquam terrestria quaedam no-

mina, leges atque decreta nationum fuisse. Ita et in populo illo dei, cuius nos christiani vestigia sequimur, eorum, qui res divinas curabant, peculiaris quaedam prerogativa fuit, ea prorsus ratione, ut ordo Levitarum non ritu tamen, et sacrorum administratione, sed tribu etiam et gente, a reliqua Iudeorum multitudine, distinctus quodam modo, et seiunctus haberetur. Huic nobis quoque ab eo statim tempore, quo summa dei benignitate ad clanum huius provinciae consedimus nihil antiquius fuit, quam ut omnibus in rebus, nostram in Deum pietatem tueremur, ac eos in primis, qui rebus divinis vacarent, ac facem veluti praeferent hominibus ad salutem et vitam consequenter sempiterna, omni honore ac praemio dignos esse existimaremus. Quem nunc in te ipso Benedicte Iloswane ornando id ipsum ostendere volumus, ut scilicet non tu tamen, sed posterius quoque omnes tui fructum hunc per te caperent virtutis ac industriae tuae. Non enim tu ex eorum numero eras, qui splendore tandem natalium suorum delectantur, nihil praeterea in vita praeclari agunt, sed cum esses honestis quidem, verum tenuibus parentibus ortus propriis ingeniis tui luminis decus atque claritatem tibi comparare voluisti. In patria primum simul atque per aetatem licuit statim ad studia liberalia artium animum adiecisti, tantosque brevi in eis progressus fecisti, ut illico omnium spem, atque opinionem longe superaveris, ac non contentus demum domesticis illis disciplinis, in exteris etiam regionibus egregiam litteris operam navaveris, atque laurea tandem et honestissimis in re literaria titulis ornatus cum eximia laude et nominis tui fama domum redieris. Ubi non defuit statim virtuti tuae praemium, si quidem omnes te illico in oculis ferri, amare et honestissima quaeque vitae munera, in quibus ingenium atque eruditionem tuam exerceres, tibi deferre coeperunt, tanto studio et animi propensione ut fortuna iam ipsa coniuncta virtuti tuae esse videretur. Cum autem ex ipsis sapientiae fontibus satis superque percepisses, quam brevis varia et inconstans sit vita haec mortalium, et quod omnes ad augendam et propagandam in hoc orbe Dei gloriam, producti in hanc lucem simus, eam statim vitae rationem es ingressus, in qua et doces et continuus ad deum preces pro hominum salute fundendo, divinis officiis dare operam assidue posses ita sacris initiatus, magno cum plausu et commendatione omnium, arcanos sacramentorum literarum sensus recludere interpretari, ac boni et solertis pastoris officio satisfacere totis viribus suduisti. Quo factum fuit, ut propter hanc, et probitatis et industriae tuae opinionem huc tandem accitus, atque ecclesiae huic Albani propositus fueris, in qua nunc quoque nihil, ut intelligimus praetermittatis, earum rerum, quae tui muneris sunt, quin potius quotidie fructum aliquem in vinea Domini facis, ac cunctis auditoribus tuis, quorum in hac aulae frequenter non parvus est numerus, charum atque acceptum te reddis. His tuis eximiis animi tui dotibus accessit vita quoque ipsa

innocens, atque integra, mores honesti, ac probi, denique in omni actione mirifica quaedam continuitas ac moderatio. Praeterea cum non doctrinam tamen, sed fidem etiam et dexteritatem tuam exploratam iam haberemus, ac ad Archivi huius curam et conservationem bono in primis cordato et studioso antiquitatis homine opus haberemus hoc etiam non exiguum onus tuis potissimum humeris imponere, tuaeque fidei et prudentiae totam eam monumentorum molem, in qua totius fere provinciae iura continentur, concedere volumus, ea certe spe, ut omnes in fide atque industria tua tutissimis animis conquiesceremus. Quae omnia cum magna et praecellara fuit virtutis atque meritorum tuorum argumenta praetermittere hanc occasionem nolumus, et ornandi tui, et gratiam omnem ac benevolentiam nostram hoc novo beneficii genuine tibi testificandi. Quare te Benedicte Ilosvane ac tui gratia honestam et lectissimam foeminam coniugem tuam T. et filiam similiter vestram T, ex statu ignobili in quo nati estis, eximimus, ac cum vos ipsos, tum caeteros omnes heredes ac posteros vestros si qui aliquando vobis nascentur in coetum et numerorum verorum huius regni nobilium aggregamus, annumeramus atque ascribimus. Decernentes per expressum et desertis verbis, ut et vos ipsi et omnes posteritates, et heredes vestri, tam praesentes quam futuri legitime ex vobis nati, veri et indubitati regni huius Transsilvaniae nobiles habeantur et reputentur ad eum omnino modum, quo quisque optimo iure nobilis Transsilvanus, aut factus, aut adeo natus undique est. Quo autem hic novus nobilitatis vestre ordo, notior omnibus ac conspectior sit, haec illi insignia addere, atque opponere decrevimus: scutum nimirum coelestini coloris forma triangulari, aequis undique ac correspondentibus inter sese spatiis depictum, ex cuius areae inferiori parte duo brachia humana cubitibus et manibus sursum elevatis exurgunt, ac cubitibus quidem ipsis initi palmas autem manuum expansas et iuxta se ita positas, ut neutra alteram superet, habere videntur caetera palmis in hunc modum extensis, codex clausus est impositus, cuius et fibulas et angulos, et medium fulgentes gemme atque auro inclusi uniones ornant. In libri tandem margine sinistra stat columba candida, rostro tenens sertum ex palmae ramis contextum, tandem in scuti superiori parte sol radiis coruscantibus, et recta codicem ipsum illustrantibus est depictus. Denique scuti ipsius oras extrinsecus teniae sive lemnisci variorum coloris pulcherrime ambiunt, quae omnia in capite seu principio praesentium literarum pictoris penicillus docte et eleganter expressit. Quae quidem insignia uti vides vitae atque studiorum tuorum sunt certissima argumenta, brachia enim et manus elevatae, tuas assiduas, ad deum preces denotant. Liber vero is est, in quo et veteris et novi foederis decreta continentur, quo nihil maius atque prestantius, humano quidem a Deo datum est, signum certe luculentissimum studii, atque officii tui. Columba

alba cum puritatem vitae tuae, tum genuinam scripturae sacrae interpretatione ob oculos ponit. Sertum palmeaceum laborum atque vigiliarum tuarum praemium est, indicas te, ita uti palmam oneri non suarum bere sed omnes labores aerumnas, atque vitae incomoda pro Christi gloria forti et alacri animo ferre sol denique ipse radiis librum collustrans significat neminem sine Dei gratia et luminæ coelesti ad rerum divinarum cognitionem, quae a Christianis hominibus ex Bibliorum potissimum codice petitur posse pervenire. Quod quidem insigne ex animo deliberato et certa scientia ac liberalitate nostra tibi Benedicto tuisque posteris et heredibus utriusque sexus universis dedimus et contulimus, annuentes et concedentes ut ea vos omnes more aliorum verorum huius regni Transsilvaniae nobilium ubique in proeliis, hastiludiis, duellis, monomachiis, tournamentis et aliis quibuslibet exercitiis militaribus et nobilitaribus, nec non sigillis, annulis, vexillis, velis, cortinis, caleis, domibus, clipeis, sepulchris, et generaliter quarumlibet rerum et expeditionum quibus sub merae et sinceræ nobilitatis titulo, quo vos ab omnibus cuius cuique status, conditionis, dignitatis, atque preaeminentes homines existant, insignitos dici, nominari, atque appellari volumus ferre ac gestare, omnibusque et singulis honoribus, gratiis, privilegiis, indultis, libertatibus, prerogativis et immunitatibus, quibus coeteri veri nobiles Transsilvaniae armis utentes de iure vel consuetudine utuntur, fruuntur et gaudeant, vos item perpetuo uti frui et gaudere possitis. In cuius rei memoriam, firmitatemque perpetuam praesentes litteras nostras pendentis et authentici sigilli nostri munimine roboratas tibi Benedicto Ilosvano, heredibusque et posteritatibus tuis utriusque sexus universis dandas duximus et concedendas. Datum Albae Iuliae etc. Anno domini etc. (Kolozsvári Egyetemi Könyvtár Kézirattára Ms. 999.)

1620. november 29. Bethlen István mentesíti a requisitorokat a hadkötelezettség alól.

Stephanus Bethlen de Iktar sacrae regiae maiestatis consiliarius per regnum Transsilvaniae Gubernator, nec non perpetuus comes comitatum Maramarosiensis et Hunyadiensis etc. Generosis egregiis et nobilibus dominis comitibus, vicecomitibus et iudicialium comitatus Albensis Transsilvaniae, nec non inquisitoribus, lustratoribus quarumlibet expeditionum bellicarum modernis scilicet et futuris quoque pro tempore constituendo, eorumque vices gerendo, cunctis etiam aliis quorum interest, seu intererit presentes visuris, amicis observandissimis(?) salutem et mei benevolam commendationem. Miel hogy az Feyérwári Requisitoroknak mind az eleöt s mynd ez mostani kegyelmes királyunk eö felsége itt ben létében oly im-

munitások volt, hogy miel az orzágh feyedelminek és utánna leweö gondwisleöknnek az minemw közönséges orzágh szwkseges dolgai ugy mint inventálás, foglalás, vagy egyéb inquisitio és tiztekhez illendő szwkseges paranczyolatok érkeztek és zolgalattyok s kimenetelek valamely felé kéwantatot mingyarást kimenni és azt exequálni tartoztak. Azonkiweölis az sacristiában és orzágh lewelei keörwł valo vigyázásban és gondwisleésben zolgalattyok minden napon k[i]wántatwán az hadban valo menetelre szwksegesképpen menni se személyekrwł se jozágokrul nem kénszerétettek. Akarwán azért mostis azon immunitásban wket megtartani. Intem kegyelmeteket (utólag kighúzza) seöt autoritate functionis hagyom és paranczyolom kegyelmeteknek ut a modo in posterum az megh newezet Feyérwáry Cáptalanokat ad ingressiones bellicas se személyekrwł se jozágokrul ne ké[n]szeréczye kegyelmetek (utólag kihúzza) ez okon megh se háborgassa kegyelmetek (utólag kihúzza). De ugy mind az által hogy wkis az felywł megh irtt dolgokban keöteleességek szerént tartozzanak hiwen és szorgalmatoson el járnı és fáradni. Bene valeant. Nec secus faciant. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum Albae Iuliae die vigesima nona Novembris, anno domini millesimi sexcentesimo vigesimo. Et subscriptum erat in loco priori, Stephanus Bethlen manu propria sigilloque eiusdem usuali erant roboratae. In posteriori quoque loco erat subscriptum Caspar Beöleöni secretarius manupropria.(MNL OL F2. III. 314–315.)

1622. április 18. Debreceni János és Barkai Ambrus requisitorok tanúbizonysága mellett Dési Ferenc és Ötvös Mihály elosztják a néhai Dési István deák javait (ingóságait)

My Debreczeny János és Barkay Ambrus Fejérwáratth Fejérwármegjében lakó nemes személyek és requisitorok adgjuk tutára mindeneknek az kiknek illik ez my leweleöknnek rendiben, hogj in Anno 1622 die 18 április hiwának minket az vitézleo Eötwes Mihály és Dési Ferencz Deák, Enyeden Fejérwármegyében lakook az néhaj Dési Istwán Deák házához ugy mint Dési Ferenc Deák vér szerént valo attjafii, Eötwes Myhály penigh sogorságh, hogy az minemw ingobingo egygetmás aprolék jawai az megh holt Dési Istwánnak marattanak volna azokat my gyermeki Deesi Istok és Dési Sophia keözöth megh becziwłwen és el intézwén feloztanook. My azért keocséket hátra nem vetwén el menénk, és az mit my leghjobban tuttunk és twleönk lehetet mely egygetmást Dési Ferencz Deák eleöhozot conscientiose magokkal és teobbekkel eggieöt meghbeczywłwén az két árwa giermek keözeöt ez zerént fel oztwán ıgy limitalook.

Dési Istoknak legelseöben az mi jutot ez zerént keövetkeznek:

Egy arany gywrw twrkeses zománczos.....	Fl. 7.
Más arany giwrw peczietniomo gamakoos.....	Fl. 4.
Egy goostyán keoweczke	Fl. -/50
Egy eperyes kapocz palástra valo	
Más egy alaczion ugian palástra valo	
Nyolcz karikás Fejér kapocz	
Egy remekes eoweczke mindezek nyomnak	
egy ghirát egy nehezéket.....	Fl. 16/33
Egy gránáth dolmány	Fl. 12
Egy nuztwal béllet swvegh.....	Fl. 3/50
Egy duplet és egy amatizt.....	Fl. -/84
Egy eoregh paplan	Fl. 12
Egy zeoldskarláth roka háttal béleth mente	Fl. 30
Egy veres czymazin mente.....	Fl. 17.
Egy selyem eö[v]	Fl. 6.
Egy viselt kés.....	Fl. 1.
Egy bokor keztyw	Fl. -/80
Egy kengyel zy.....	Fl. -/25.
Egy faylongis poztowal béllet köpenyegh.....	Fl. 16.
Egy fejér babos szeönyegh	Fl. 2.
Másfél roka mál	Fl. -/50.
Egy viselt veres szeönyegh	Fl. -/50.
Egy darab muhar.....	Fl. 3/50
Egy szwgyeleö fékagyastúl zablástúl	Fl. 2.
Egy salawari	Fl. -/60.
Egy fodor swvegh	Fl. -/50
Két kis réz roz fazakok	Fl. -/25
Egy vászon lengyel orzághi kárpith	Fl. -/50.
Egy réz mosár teöreöstöl	Fl. 1/25
Kéth nyárs	Fl. -/10
Egy vánkös héastul	Fl. 1.
Egy réz serpenyeö épp.....	Fl. 1.
Két kalapos swvegh	Fl. 1/50.
Egy s mi vass.....	Fl. -/7.
Egy szitha	Fl. -/35.
Egy rosz feyze.....	Fl. -/6.
Egy áso.....	Fl. -/40.
Egy eöreg h fa palazk.....	Fl. -/60.
Egy puska vass.....	Fl. -/20.
Egy rosz fwrész.....	Fl. -/8.

Egy hehely	Fl. -/2.
Egy belyegzeő vass aprolék vasak	Fl. -/16.
Egy fazék sendely szegh keözre maratth három kalán	
Egy fa palazk.....	Fl. -/8.
Egy vass karika	Fl. -/2.
Egy keő soo	Fl. -/7.
Egy rosz kárpith	Fl. -/8.
Egy karszék zeöldgyantáros	Fl. -/40.
Egy karszék	Fl.-/18.
Egy darab szallona	Fl. -/62.
Egy bélleth pad	Fl. -/20.
Egy aztal	Fl. -/50.
Más aztal.....	Fl. -/50.
Egy pohárszék.....	Fl. -/50.
Két falon valo kárpith	Fl.
Egy nyoszolya	Fl. -/25.
Más noszolya.....	Fl. -/25.
Egy hordo kiben czygér.....	Fl. -/60.
Egy feredeő kaad	Fl. -/50.
Egy általveteő vázonnal belleth	Fl. -/50.
Egy deáky penna, meteleő kés, villa, olló egy tokban	Fl. -/50.
Egy rosz padzék	Fl. -/8.
Egy kemencze oldalába valo fazék	Fl. 1.
Egy réz fazék.....	Fl. -/80.
Egy abroz.....	Fl. -/50.
Egy abroz más.....	Fl. -/80.
Mégh egy abroz	Fl. 1.
Egy kendeő kezkeneő	Fl. -/16.
Egy roz kezkeneő egy feő aly hay.....	Fl. 1.
Egy lepedeő.....	Fl. -/80.
Egy vázon lepedeő	Fl. -/60.
Egy lepedeő.....	Fl./25.
Egy derekaly hay, egy gyolcz feő aly hay.....	Fl. 1/50.
Egy abroz egy inghel eggieöth	Fl. -/75.
Egy lábba valo	Fl. -/80.
Más lábba valo.....	Fl. -/80.
Egy ingh.....	Fl. -/40.
Egy pelda	
Egy szepeth egy roz fekete láda	Fl. 1/50.
Négy koncz papiros	Fl. -/56.
Egy on soo tarto.....	Fl. -/50.

Egy tábla szappan két fontni	
Egy kanna eytelesek.....	Fl. 1/20.
Tizenkét on taal, három tánnyér	Fl. 6.
Egy on kalamáris.....	Fl. -/50.
Tizen eöth fa tánnyér.....	Fl. -/8.
Egy réz mosarocska teöreöstwl.....	Fl. 1/25.
Egy fa kalamáris	Fl. -/10.
Egy tok fa tánnyér keözre maratt	
Egy réz vass fazék melliet Dési Ferencz el adoth.....	Fl. 3/85.
Két roz fazék eztis eö veötte kezéhez	Fl. 1/40.
(Az utolsó két tételhez kapcsos zárójellel hozzátéve: De még ez eleött nem most az oztozáskor.)	
<i>Dési Sophiának ezek jutottak</i>	
Egy eöregh párta eö[v] aranyas két ghyra s harminczhárom	
nehezék aestimatis	Fl.42.
Rosa gránátok	
Egy gosttyánoczká.....	Fl. -/25.
Egy kutnik paplan.....	Fl. 12.
Egy skarlát szoknya veres	
nyolcz aranyas kapocz rayta gyeöngyeösök	Fl. 30.
Egy hernáczt palást.....	Fl. 25.
Egy válba vágoth zeöld skarlát mente	Fl. 12.
Egy ozlopos viselt skarláth szeönyegh	Fl. 4.
Egy viseltes veres szeönyegh.....	Fl. 2.
Egy pattylath kezkenö	Fl. -/50.
Egy lengiel orzághi kárpith	Fl. -/35.
Egy bor nyomo sák	Fl. -/15.
Egy fringia kard.....	Fl. 3/50.
Egy czapraegh.....	Fl. -/75.
Egy tatár keztyeö.....	Fl. -/25.
Egy ágy feötwl valo varrot darab ruha	Fl. 1.
Egy rézfazék.....	Fl. 1/50.
Egy réz kanczyoo	Fl. -/80.
Egy falra valo kárpit roz.....	Fl. -/20.
Egy roz réz fazék, két kis nyárs.....	Fl. -/25.
Egy vánkos héastul	Fl. 1.
Egy lé szwreö	Fl. -/10.
Egy vass rostély	Fl. -/10.
Egy vass kaban.....	Fl. -/8.
Kéth halfogo.....	Fl. 1.
Más rostely	Fl. -/10.

Egy réz fazék.....	Fl. -/50.
Egy teőlczyér.....	Fl. -/3.
Egy s mi vass.....	Fl. -/7.
Kéth szitha.....	Fl. -/35.
Egy vass kalán, darab szy.....	Fl. -/6.
Egy vágo kés, egy vass karika.....	Fl. -/2.
Egy hozzu vass furo.....	Fl. -/16.
Egy twzhelyre valo vass maczka.....	Fl. -/20.
Két marok vass.....	Fl. -/6.
Egy vass maczka.....	Fl. -/8.
Kéth heweder vass sarkastul.....	Fl. -/10.
Egy vass karika.....	Fl. -/3.
Foldozni valo vass.....	Fl. -/2.
Valami aproték vass.....	Fl. -/10.
Egy roz puska vass.....	Fl. -/20.
Egy hehely.....	Fl. -/2.
Aproték vasak.....	Fl. -/16.
Három fa kalán.....	Fl. -/1.
Egy fa palaczk.....	Fl. -/8.
Egy kis vass láncz.....	Fl. -/10.
Egy keö soo.....	Fl. -/7.
Egy kasza.....	Fl. -/8.
Egy koczy láda.....	Fl. -/80.
Egy tálas.....	Fl. -/12.
Egy bélleth padzék.....	Fl. -/20.
Egy gyantáros szék.....	Fl. -/32.
Egy darab szallona.....	Fl. -/62.
Egy zeöld záros almárium.....	Fl. 1.
Egy bélleth pad.....	Fl. -/20.
Egy aztal.....	Fl. -/50.
Egy pohar szék.....	Fl. 1.
Négy fogas.....	Fl. 1.
Az elseo házban valami kárpit.....	Fl. 1.
Egy nyozolya.....	Fl. -/25.
Egy kápoztás kád io.....	Fl. -/60.
Három apro általagh.....	Fl. -/30.
Egy sárga kordowán kapcza.....	Fl. -/60.
Egy roz padzék.....	Fl. -/8.
Egy roz fa palaczk.....	Fl. -/3.
Egy vasas veder.....	Fl. -/25.
Egy io abroz.....	Fl. 1.

Más abroz	Fl. -/80.
Kéth abroz	Fl. 1.
Egy roz abroz	Fl. -/16.
Egy gylcz kendeö kezkeneö feyér kötéses.....	Fl. 1.
Egy lepedeö	Fl. -/80.
Egy fodor fúta	Fl. -/60.
Egy viselt szakadozot lepedeö	Fl. -/25.
Egy derékaly ház veres czipya.....	Fl. 1/50.
Egy temérdek abroz	Fl. -/75.
Egy lábra valo	Fl. -/80.
Más lábra valo.....	Fl. -/35.
Egy ingh.....	Fl. -/40.
Egy feysze.....	Fl. -/25.
Egy darab tarka szattyán.....	Fl. -/12.
Egy zeöld festet gyantáros láda.....	Fl. 1/50.
Négy koncz papiros	Fl. -/56.
Egy tábla szappan kéth fontnyi	
Kéth kanna eytelesek	Fl. 1/20.
Tiz on taal kéth tannyér.....	Fl. 6.
Tizen eöth fa tannyér	Fl. -/8.
Egy on pincze palaczk vasas	
eöt palaczkyawal eytelesek	Fl. 3.
Más pincze palaczk iwegh palaczkyawal	Fl. 1/50.

Mely my egyget másáth az megh holt Dési Istwánnak az felywl megh irth két árwái keözeöt mellyeketh Dési Ferencz Deák attyafiu lewén mi eleönkben hozoth az ide fel megh irt mod szerént el intézwén és limitálwán fel oztook, ea conditione hogy ha egyknek az másiknál valamiwel teöbb jutott volna egy más keözeöth az attyafiak zámoth vetwén, tartozzék az másikat contentálni, és egyenleöwé tenni, kirwl mi attuk ez mi peczyétes leweleönketh, kezeönk irásáwal megh ereössétwén. Datum Alba Iuliae die et anno supra notatis. Et subscriptum erat Johannes Debreczeni manu propria, Ambrosius Barkay manu propria. Sigillis quoque eorundem usualibus erant roboratae. (MNL OL F2. IV. 308–315.)

1628. Barsi Mihály fejedelmi könyvtáros konvenciója

Conventio carissimi viri Michaelis Barsi, bibliothecarii suae serenitatis facta decima sexta die septembris anno domini 1628.

In paratis solventur florenum centum	id est fl. 100.
Panni Failandis dicti ulnas decem	id est ul. 10.
Vini vasa quadragenarii tria	id est va. 2.

Cubuli tritici triginta duo id est cub. 32.
 Sues saginati duo hamikor más terem id est su. 2.
 Agnelli duodecim id est ag. 12.
 Plaustra ligni duodecim id est 12.
 A die supra notati.
 Gabriel manupropria

A conventio hátlapjára jegyzett szövegből kitűnik, hogy 1628–1630 között vezették fizetésének lajstromát.
 (Batthyaneum VII. 11. sz.)

1631. december 16. I. Rákóczi György kiváltságlevele Bojthi Gáspárnak, Kisfaludi Andrásnak és Barsi Mihálynak. Ebben mentesíti a jelenlegi és a majdani requisitorokat a beszállásolás alól.

Nos Georgius Rakoczi dei gratia princeps Transylvaniae partium Regni Hungariae dominus et siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod cum nos certas et fidedigna informatione simus edocti, nobiles requisitores literarum Capituli Ecclesiae Albensis Transylvaniae ea inde ab instituti requisitoratus officii et muneris initio usos et gavisos esse immunitatis praerogativa, quod sive proprias sive pro hospitio conductitias domus et aedes ubilibet in ciuitate nostra Alba Iulia habuissent, tenuissent et posedissent, et intra id omne tempus, quo requisitoris alicuius fuissent deversorium, et mansio ab omni hospitem condensatione libera extitissent, exemptaeque et immunes. Accedente etiam nonnullorum fidelium dominorum consiliariorum nostrorum singulari apud nos propterea facta intercessione, condignis quoque ac publico bono inservientibus rationibus ad id concurrentibus, quod universae literae et literalia instrumenta, tam publicos Regni et Fisci, quam privatorum etiam regnicolarum usus, et iurium firmitates concernentes, maiori ex parte apud sese existentes, ad occurrentes repentinisque occasiones, et necessitates, ut plurimum in eisdem domibus vel hospitibus suis intertenere et conservare debeant, ac alias etiam, quia publica ipsorum servitutis ratio, perpetua scriptione, et variarum literarum expeditionibus nihil propemodum intermisso labore continuari soleat, idque laboris alibi nullo penitus modo, sed in suis confici et peragi debeat aedibus et hospitibus, et denique quia varios fatentes, componentes literasque rebus et iuribus suis necessariis, ab ipsis extrahere volentes, domi et in hospitio suo exaudire, fassiones recipere, literas quaeque extradare soliti sint et conveniat. Ne talibus in suis muniis et laboribus ab hospitibus condescendentes, vel eorum famulis et comitiva impediti

capitulares sive publico fisci, vel privato cuiuspiam fidelium nostrorum regni statuum iuri et aequitati exequendo deficient, ut usus antiquus in eo etiam deinceps observentur. Domos itaque tam ad praesens egregiorum Casparis Boythi in platea Sancti Michaelis vocata angularem, vicinitatibus ab una et altera viae publicae, a tertia vero partibus fundi deserti familiae Palaticz, Andreae autem Kisfaludi in platea Sancti Martini, vicinitatibus ab una fundi domus egregii Michaelis Kornis, ab altera partibus domus relictæ nobilis quondam Georgii Szabo de Alba Iulia, utrasque intra, et denique Michaelis Barsi extra moenia civitatis nostrae Albae Iuliae, in platea Nagybodoghaszszony uttzaia nuncupata, vicinitatibus Angiportus Alvincziensium ab una, ac fundi deserti domus seu curiae quondam Ioannis Boronkai, ab altera partibus, et omnino in comitatu Albensis Transilvaniae existentes habitas, modernorum scilicet, quam etiam in futuris succesivis semper temporibus, omnium et aliorum requisitorum his succedentium domos et aedes sive proprias sive conductitias intra vel extra muros dictæ civitatis nostrae Albensis, et in qualibet platea quibuscunque vicinitatibus existenti habitas et habentes, ab omni hospitium condescensione, ad omnia et quelibet tam comitiorum generalium, quam aliarum necessitatu tempora et occasiones in perpetuum gratiose eximendas, supportandas et libertandas esse duximus, prout eximimus supportamus et libertamus presentium per vigorem. Quocirca vobis spectabilibus, magnificis Davidi Zoliomi de Albes, trium sedium Siculicalium Sepsi Kezdi et Orbai ac equestris aulice militie nostre capitaneo supremo, Sigismundo de Kékéd consiliario et supremo aulae magistro, generoso item Francisco Macskasi de Szent Marton Macskása, comiti comitatus Albensis Transilvaniae et dicti equitatus aulici vice capitaneo, egregiis item et nobilibus Michaeli Vadas vice magistro curiae, Paulo Vásárhelyi, distributori hospitiorum, Matthiae Szárászi, universorum prefecto, Michaeli Ciko provisorio curiae Albensi et bonorum nostrorum, prudentibus etiam et circumspectis iudici primario et iuratis civibus civitatis nostre Albae Iuliae, modernis scilicet et futuris quoque pro omni et quolibet tempore constituendo, eorumque substitutis et vices gerentibus, cunctis etiam aliis cuiuscunque status, conditionis, officii honoris, et dignitatis hominibus, quorum interest seu intererit praesentium notitiam habituris harum serie committimus et mandamus firmiter, ut vos quoque a modo deinceps successivis semper temporibus praescriptas tam dictorum Casparis Boythi (!), Andreae Kisfaludi et Michaelis Barsi modernorum, quam et his succedentium requisitorum Albensium domos et hospitia sive proprias vel conductitia, ubilibet in civitate nostra Albensi futuras et habenda, ab omni hospitium condescensione et eodem ordinatione, modo praemisso exemptas, supportatas et libertatas habere, conservare et per alios conservari facere debeatis et teneamini. Atque

eosdem modernos et futuros requisitores ad aliquam hospitum receptionem cogere et compellere, aut propterea eosdem, vel quempiam illorum in personis rebusque et bonis suis quibuslibet impedire, turbare, molestare seu quovis modo damnificare, nequaquam praesumatis vel siti ausi modo aliquali. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam, praesentes literas nostras pendentis et authentici sigilli nostri munimine roboratas memoratis modernis et aliis in perpetuum futuris requisitoribus gratiose dandas esse duximus et concedendas. Datum in civitate nostra Colosvar die decima sexta mensis decembris anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo primo. (Batthyaneum VII. 35. sz.)

1632. december 21. Barkai Judit végrendelete

Mi Jenei Ferencz és Miczkei István, az mi kegyelmes urunknak w nagyságának nagobbik cancelláriáján levő hitős notariussi, adgiuk emléközetwl mindönöknek az kiknek illik az levelönknek rendiben, hogi in anno praesenti 1632 die 21 decembris vitézlő Kisfaludi András uram feiérvari capitulumnak eggik requisitora házában, ugian az w kegyelme hiteős társa felesége Barkai Judith aszony igön sulios és elszenvedhetetlen betegségben leve. Vevén pedig azt is eszében, hogi az w életének végéhez az halálhoz, kin minden testnek által köl menni, maar közel volna, mi előttwnk szabad akarattia szerént, senki kényszerítéséből, élő nielvével tön illien vallást: Én Barkai Judith, az néhai nőmös vitezlő Barkai Ambrusnak, Giulia Feiérvari eggik Cáptalannak és Cziáni Ersébötnek leánia, ki volt néhai vitezlő nőmös Hoszuaszai Cziáni Lörincznek és Réchei Judithnak leánia, jollehet testömben betegh, de eszöm és elmém mindönökben helién levén, az én Mennyei Teremtő Szent Istenömnek örökké valo hálákat adok azon, hogi engömet köröztien attiatul és anjátul az világra származni engedvén, az én uram Jézus Christusnak igaz esmérötire az ő Ania Szent egiházában szent lélöknek vezérléséből iutatot, és enni javaival látogatván beczeöletös vitezlő nemös ferfinak házastársoul adot volt. Meli szerelmes uram engemet árvaságomból nevetlen hajadon öczéimmal eggöt (maga kárát és fáradságát semmiben nem nézvén) reánk maga fogiatkozásávalis annit költöt, söt joszagunkat is maga sok vigiázásával is és törödésével, költségével, nem cziak egi állando privilegiomot szörzöt, hanem annak oltalmazására, mind prokatorokat tartván, s mind pedigh sok rendbeli io akarokat szörzöt egiedül cziak az mi hasznunkra volt figielmetes és szorgalmatos. Mivel ezért az én életömnek utolso oráját az mint testömben érzöm, nem késik el höni [!] az én idvözitő Jésusom kire képest w kegyelmének az én szerelmes uramnak Kisfaludi Andrásnak enni velem

és öcziémmel czelekedöt io tétéménit fáratságit költségít ez testben megh nem szolgálhatom, hanem kérem az én Teremtömet, hofi mind ezökért aggion w kegyelmének bwséges jutalmat. De én is oli reménségben levén w kegyelme felöl, hofi az mind eddig fáratságát, költségét nem szánta az szegény árvák mellet, ez utánis azon követvén, megh nem szwnik, az én kiczin szerelmes és nevetetlen megh maradot árvámat Kisfaludi Ersoknak, és az én edös szerelmes két nevetetlen öcziémnek Barkai Sophiának és Ersébetnek kik én velem mind eggiek voltak kiházásításokig eö kegyelmét az én szerelmes uramat vallom tutornak, gondviselőjöknek, ez Isten után mindönket valo oltalmazojknak. Keröm is eö kegyelmét azon, hofi az én hozzám mutatot tökéletös engedelmességömért, szeretetömért, az Uristen (ha élnek szegéniek) nekik szerencziét nem parancziol, seöt pedighlen mint hofi ez világi sors és ehz forgandoságh és mulandoságh alá vettetöt, ha az én kiczin szerelmes leániomat Isten az világbol kiszolitáná is, az én rész ioszágoczkámat, minden hasznaival eggiot, kik Feiérvár, Kwköllő és Torda vármegyéiben vadnak, mellic engömet és girmökömet illetnek, kötöm az én szerelmes uramnak Kisfaludi Andrásnak tizenkét-száz magiari forintban, meghhihatatlanul, ugi hofi az én szerelmes uram az én kiczinded giermekömmnek holta után (kit Isten eltávoztasson) mind életéig biria, holta után pedigh directe nem egiebek, hanem az én két árva haiadon öcziémre devoluáltassék. Ha hol pedig az uramnak életében ki akarnák váltani, senki cziak egi attiámfiái is kölömben hozzá ne jusson, és kezében ne vehesse, hanem ha az megh nevezet tizenkétszáz magiari forintot az én szerelmes uramnak Kisfaludi Andrásnak letejendi, melinek nagjobb bizonságára és erősségére mi attuk fide mediante ez mi levelönket kezönk írása és szokot pecziétönk alat. Datum anno, die et loco supra notatis. Franciscus Jenei mp. Stephanus Miskei mp.

Kisfaludi András kérésére I. Rákóczi György fejedelem az oklevelet jóváhagyólag átírja 1633. január 1-jén, ebben Kisfaludiné már néhaiként szerepel.

1639. febr. 4. (f. VI. p. Blasii doctoris) Szászfalusi Anna kérésére a váradi requisitorok átírják I. Rákóczi György fejedelem jóváhagyó oklevelét. (MNL OL. Magyar Kamara Archivuma E149. Acta Transilvanica. Fasc. 2. Nr. 22.)

1632. január 2. I. Rákóczi György levele Bojti Gáspárhoz

Georgius Rakoci dei gratia Transilvaniae, partium Regni Hungariae dominus et sicularum comes etc. Fideli nostro egregio et nobili Caspari Boythi requisitori literarum Capituli Ecclesiae Albensis et contributionum comitatus Albensis perceptori, moderno et futuris quoque pro tempore constituendo praesentes nostras visuris, salutem et gratiam nostram. Nemes és witézleő Barsi Mihály hiwűnket Bibliothecariusunkath bodogh emlékezetű Betthlen Gábor feiedelem praedecessorunknak rendelése szerint, Bibliothecánknek gongyawiseléssére conventioia szerint walo fizetésséwel helybe hagywán. Az miképpen hogy ennekelötteis pinzbeli fizetése az hw-ségednél tizti szerint valo contributiokból wólt, annakokáért hagyuk s paranczollyuk is serio, hogy ez lewelűnket látwán megh newezett hiwűnknék mostantúl fogwa ennek utána azon hűségednél leweő contributiokból teőb paranczolatunkat nem várwán fogyatkozás nélkül pénzbeli fizetessét conventioia szerint agya megh hűseged, és tiszti szerinth utánna keőwetkezendő successori ne kellessék ez dologh miatt requiráltanunk és buszitatnunk. Nec secus ullo modo facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum Albae Iuliae die secunda januarii, anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo secundo. (Batthyaneum VII. 46. sz.)

1638 május 6. Siklósi Mihály és Hercegszőlősi János esküje

Az Atya, Fiu és Zentlélek egygy Bizony Isten engem ugi segilljen, hogy az requisitorsághnak tisztiben az my Kegelmes urunknak eő nagyságának és az egész országhnak hű és igaz leszek, az requisitorsságh titkait ki nem mondom, ki az, hogy az mely fassio az requisitorok eleótt lészen másnak az kinek nem illik, ki nem jelentem, semminemű levelet arra valo parancziolat nélkül ki az cáptalanban vagyon, ki nem adok, és ki nem jelentek. Az leveleket diligenter megh hányom, és mikor executiora megyek az társaimnak az dologot igazán referálok; az levélírásban penigh sem barátságot, sem atiafiusagot, sem fizetést sem haragot nem nézek, s nem tekintek, hanem minden rendeknek mindenekben igazat írok. Az melly leveleket urunk eő nagysága be ad az cáptalanban megh tartani, szorgalmatossan conserválok. Requisitor társaimhoz igaz leszek, semminemű fassiot procuratoria constitution kívül requisitor társaim nélkül be nem veszek. Isten engem ugy segélljen. (MNL OL F2. IX. 2. számozatlan oldal)

A Bárdi István által lejegyzett requisitori eskü szövege

Én T. esküszöm az élő Istenre, hogy én az Fejérvári cáptalanságh tisztiben mindenekben az mi kegyelmes urunkhoz ő nagyságához, az méltóságos Apafi Mihály urhoz, Isten kegelmeből Erdél országának Fejedelméhez, ő nagysága után az országnak minden státusihoz, nagyhoz, kitsinhez, szegénhez, boldoghoz igaz és hű leszek: a cáptalanbeli levelekre szorgalmatosan, hiven gondot viselek: mikor valaki kívánna az levelekhez szorgalmatosan meghániom, az mit velem kerestetnek, keresem, igazán expedialok és irok. Requisitoria nélkül ki nem adok, sem irok, de igaz expeditiokat teszek minden személy válogatás nélkül, semminemű fassioikat procuratoria constitution és plenipotentián kívül collegáim hírek nélkül nem recipialok, nem expedialok. Collegáimhoz igaz és hű leszek, semminemű leveleket penig soha semmitis egyedül meg nem pecsételek, az mi az cáptalan titok, soha senkinek ki nem mondok, nem jelentek. Az mit conserválni le adnak, igazán conserválom. A consrevatoriumban valo leveleket, mihelt valamellyet expedialok, ismét helire reponálok. Isten engem úgy segéljen, és úgy adja lelkem idvösségét. (MNL OL F2. XVII. első számozatlan lap)

1640. febr. 16. Rákóczi György levele Siklósi Mihály requisitorhoz

Georgius Rakoci Dei gratia Princeps Transilvaniae partium Regni Hungariae dominus, et siculorum comes.

Egeregie fidelis nobis dilecte, salutem et gratiam nostram. Kegelmesen paranczollyuk hwségednek, mikor Hunyad Vármegyében exequála, ott az Fiscusnak mennyi joszága jutott volt, s kitől, viszont kezeknél kiknek hadta volt, s mi formán informállyon mingyárt hwséged. Secus non facturi. Datum in curia nostra Porumbakiensi die 16 februarii anno domini 1640.

G Rakocy manupropria. (Batthyaneum VIII. 190. sz.)

1641. január 27. I. Rákóczi György levele Siklósi Mihály requisitorhoz

Georgius Rakoczi Dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc.

Egeregie fidelis nobis dilecte, salutem et gratiam nostram. 24 die praesenti Fejérvárrol nekwnk irt hwséged levelét el veöttwk, melyből, mi dolgok felől tudosiczon bennwnkeöt, meghis értettwk. Az Dévai Inquisitiót láttuk, immár tudgyukis magunkat ahoz alkalmaztatni, de az városbeli réghi eöreg embereknek fassioit szerzés alá kel venni, és csinálni. Az

Nagy Istvánék fassioiátis láttuk. Az 1629. es 1619. eztendeőbeli két urbáriumokat eőszve kel conferálni, s az mi egyben ninczen, az másikbol kel suppleálni, és minden Dévához valo jozágott fel kel keresni, s Urbariumban irni. Barchyai Sándort nem kel sollicitálni, mivel gyermeki igen okoskodnak, azt az mit szegény Groff adot volt keziben, hozzá nyulatunk ahoz, az teőbbit teőrvénnyel akariuk keresni. Értyük azt is, hogy Nagy István az három házas leányát is, az contractus szerint fel hozta volt fateálni, s negyedik is volna hajadon süket leánya, az ki ez okon nem fateálhatna, ez is akart, ha tudna irni, iratni kellene vele. Secus non facturi. Datum in civitate nostra Segesvár, die 27. Januarii. Anno 1641.

G. Rákocy manupropria.

A levél hátlapján a (Siklósi Mihálynak írt) címzésen kívűl: Anno domini 1641. die. 30. januarii exhibitae. Pap Almás in Hunyadiensi Comitatu. (Batthyaneum VIII. 259. sz.)

1647. Barsi Mihály sírverse

XIII. MICHAELIS BARS

*Litteratissimi Capituli Albensis Requisitoris, Bibliothecarii Principatus Transilvaniae,*⁹⁷⁸ *Adessoris Tabulae Iudiciariae, denati Anno MDCXLVII. Aetatis S[uae] LIII.*

Barsia me genuit tellus, ubi Granus ad Istrum

Per vada praecipiti gurgurite volvit aquas

Artibus et studiis formavit Teutonis ora,

Visaque sunt oculis plurima regna meis.

Principibus charus, nullis injustus in orbe,

Condidit huc cineres marmoris Urna meos.

In templo Albensi. (Bod, Petrus: Hungarus Tymbaules continuatus. 80–81.)

1649. május 13. (f. V. in Asc. Dom.) Bárdi István és felesége, Komáromi Borbála egymásnak vallják javaikat.

Én Bárdi István mivel az én édes feleségemet Komáromi Borbálát miolta Isten az szent házasságban én mellém rendelte, hozzám igaz tiszta szeretetít engedelmességhez mutatta, seőtt miolta én feleségem azolta házamat jobbágyival építtette annyira hogy magamnak ugyan nagy keőltseggel kellett volna véghez vinnem, szőleimet négy rész szerint jobbágyival

⁹⁷⁸ Bibliotheca Principatus fuit Albae Iuliae, quam industria Principis Betlenii instruxit, ignis Tartarorum et Valachorum destruxit – fűzi hozzá Bod lábjegyzetben.

műveltette, és buzából csak ugyan maid az eö jobbágyi szántások vetések által éltem, és mostannis mindennap élek. Mivel ezért noha az Ur Isten bennünket szerelmes csemetécskékkel is megh áldott vala, de azokat szemünk elöl Isten el szedegette, és után[a] azon áldását terjezti ez szent Felsége reánk, neme az isteni felségheis meltosághbeli kegelmességen áll, nem desperálván az eö felséges kegelmességében. Az Fejérvári keö házamatt azért meli Fejérvárat kin az városban Nagy Boldogh Asszony uczában, egy felöl néhai nemes Szigyárto Gergely árvái, más felöl az egész Három Széki Uraim házok szomszédághiban vagy on az Fejérvári Borza mál nevű helyen lévő kétt hold szöleimmel, meljnek egyfelöl nemzetes Feiérvárat lako Enyedi Mészáros Péter ép szöleje, más felöl, néhai Szepessi Nagy Gergely posteritási pusztá szöleje. Az másiknak egy felöl néhai Bálpataki János de Borberek relictája Hegymeghi Anna, más felöl nemes Fejérvárat lako Folthi Márton uram szölei szomszédi, valom és kötöm megh emlitet édes feleségemnek négy száz Gráczí tallér summában, úgy hogy ha valaha post meum decessum ex hac vita rokonim atyámfiái kezekhez akarnák venni, (ha magtalanul tanálnék megh halni) feleségemtől, külömben hozzá ne nyulhassanak, hanem simul et semel in paratis le tevéen először neki az négy száz Gráczí (és nem Imperiál) Tallérokat, az mi res mobile bonumim ezen kívül vadnak, tam res aurea, argentea, vestes, clenodia, domus utensilia, equi, pecora, pecudes mindenek édes feleségemre szállyanak simpliciter, nem lévén ezekhez senkinek semmi közü. Az mi penigh az Nagy Eleö Mali szölömnök állapottját illeti, azt idvözült atyám uram nemzetes Bárdi Péter eö kegelme acquirálta volt, és második feleségének Bánffi Hunyadi Katus aszonynak ajándékozta volt, kiknek holtok után az fiatal Bagossi Szabo Györgytől eötwen magyarí forint on kellett megh vennem feleségemmel edgyüt kész pénzt deponálván érette, melj immár énnekem proprium acquisitumom. Az Eökrösbeli szölömmel edgyüt mellyet is fe[lesé] gemmel edgyütt vetem örökösön legálom és keötöm megh emlitet édes feleségemnek. Az Borbándi házamatis peniglen mellynek helyét idvözült Atyám Uram az nénémnek ki házásításakor részemben adot volt, de azt eök pénzen néhai nemzetes SzakácZ Thamásnak el atták volt, énnekem kész pénzen kellett viszá váltanom SzakácZ Thamástól, ez is immár énnekem proprium acquisitumom, eztis azon minden hozzá tartozo pertinentiáival és Borbándi, pénzen vet réteimmal és Gálteöi eörökös, ugyan Gáltoi, Fahidi és Beökeösön Séghi határon valo zálogos réteimmal eörökösön kötöm megh emlitet feleségemnek, úgy mind az által ha ez után külömben akarnék testálni mindezekről salvum legyen, non obstans moderna fassione. Ha penig más férhez menne atyámfiá és attól gyermekí lennének post decessum eius nem az más urától valo gyermekíre, hanem az én közeleb valo atyámfiáira devolválhassanak mindenek.

E converso énis Bárdi Istvánné Komáromi Borbála, az én édes uramnak, nemzetes Bárdi Istvánnak hozzám való házasságbeli szeretetét előttem viselvén, mivel engemet eddégh böcsületesen tartot, tisztességesen ruházot, de az mi legh nagyobb ennéhányszori rettenetes nehéz halálos hoszu betegséгимben minemü szorgalmatosson kegyesen és megh unás nélkül velem dajkálodot, orvosoltatot, és ighen sokat költöt, mindezt megh tekintvén, mind penigh kicsiny Fejér vármegyebeli jóságocskámbol ez előtt elfutot és elszököt jobbagyimat sok fáratsággal költséggel vissza hozta seött penigh Colosvármegyebeli Gyalui házamat megh idvözült atyám, anyám idejekben Istenben el nyugot Eöregbik Rákoczi Gyeörgy Erdéli országának akkori fejedelme eö magha el akarván foglaltatni, megh említet uram tekintetiére intercessiojára remittálta, és azon vármegyebeli Vásártelke és Thure nevü faluban való atyámrol maradot kicsiny jóságocskámott, mely most más kéznél vagion, recuperálni igyekezet eddéghis fárادت és költöt, ezutánis recuperálásában igyekezik. Megh nevezet Fejér vármegyebeli Nagykereki és Pokafalui és Colosvármegyebeli Vásártelke és Thüre nevü falukban leveö portioimat, mind penigh az Gyalui házban való portioimat cum suis pertinentiis, mely portiók tulajdon csak az én részemre excidálándok, és nem az eöcsémére, vallom és kötöm megh említet Bárdi István Uramnak háromszáz Gráci Tallérokban, ugy ha kit Isten el távoztasson, magtalanul tanálnék megh halni, eö kegyelmetöl az uramtól atyamfiai külömben az megh irt falukban és oppidumban való portioimat, mellyek az én részemre nézendeök, el ne vehessenek, hanem először deponálván egyszersmind az három száz Gráci Tallérokat tartozzék uram eö kegyelme is az portiókat remittálni. Eztis hozzá adván (kit Isten távoztasson el) ha az Uram eö kegyelme magtalanul megh tanálna halni, post decessum eius, nem az uram atyafiaira, hanem az én atyámfiaira kiket jure successorio illetnének az fellyeb megh említet portiók szállyanak és devolvállyanak.

Eztis hozzá adván hogy ha énnekem halálom in defectu utriusque sexus seminis tanálna esni, az uram minden bonuminak tam aviticorum, quam acqisitorum fele az én atyámfiaira szálljanak *ha penigh más férhez mennekis az uram holta után és attol gyermekem lennénekis az uram holta után minden bonumi az uramnak nem az én mas uramtól való gyermekimre, hanem az mostani uram eö kegyelme atyafiaira szálljanak* (a dölt betűkkel írott szöveg kihúзва).

Az utolsó bekezdés fölött egy cédulán a következő szöveg található, ugyancsak Bárdi írásával: Generoso domino confidenter: Az hol azt irtam hogy ha feleségem defícialna nem mas urától való gyermekire, hanem az én atyamfiaira devolváltassanak az én bonumim, ezt kegyelmességetek

ugy qualificalja, hogy csak az fejervári házat és két szőlőt mellyet sum-
mában legáltam kel érteni, és nem azokat, mellyeket örökössön attam, azt
és az mobilis minden bonumokat szabad feleségemnek kinek legállya, ezt
ugian declarállya kegyelmetek. S. Bardi manupropria

(MNL OL. F15. XXXII. 46v–48r.)

1653. Taracközi Ferenc feljegyzése Bojti Gáspár borbándi földjeiről

Borbándon Bojti Gáspár földei

In Protocolo Bojti pag 131. Fenetum in Borband Barbara Tot Nicolai
Borbandi relicta vendidit Casparo Bojti et Sophiae Jazbereni consorti.

Posgai Gáspárné 2 földe, a Batzoninéjé felé Borbándon, mellyeket Ifju
Gelei István adott volt neki, egyik a Padon az Olosz Ferenc és Fiskus földe
között maa[sik] Székel István és Bárdi István földe között.

Berekszászi János és Barbély Péter előtt lőtt az Kamuthiné árvái réttye
zálogosítása Mészáros Péternél. Tudniillik az nagyobb rét zálogosítása.
Az kisebbik rétet maga tudgya Mészáros Péter mint foglalta el potenti-
ose. Megh kínálták Mészáros Péternét azon esztendőben Szent György
nap előtt a pénzel, az szolga biro Somliai István által, és az után is, de fel
nem vette, melyről protestatitot kell venni, hogy az országh constitutiojá-
nak nem engedett, a szolgabirotól Somliaitól.

Mensis Maji 1653.

Szegöttem megh Kamuthi Farkasné szölője műveltetésére.

Attam első nap napszámra tizenennyolc nyolc pénzt négy embernek, fa-
cit den. 72. Másfél kenyeret öttek megh azon nap, kétzer enni, harmadszor
fekethekeniért hagymát, saitot. Másodnap szalonnában alkuttam meg ve-
lek megh ijedvén a sok expensától. Attam fel 8. – nyolcz kenyeret den. 9,
tizenkettődfél ejtel bort.

Annak felette némelykor enniek mikor házamhoz tértek, azonkívül
bort, hogy iob kedvel művelljék. A szolgálmat ki vélek munkálodék többire
magam tartottam étellel. Végezték el egy hián 40 napok alatt a szőlő ka-
pálást fél napokat computálván. Minémü nagy fáradsággal és munkával
magam láttam mivel többire minden nap ki mentem hozzájuk, hogy lás-
sam mint munkálodnak. Ketten utollyára ugyan kevés futotta beleöle oda
hagyván az kapálást mindazáltal úgy műveltetett, hogy akárki is kedvesen
nézheti, ha ez után gondviselés lesz reá nem úgy mint eddigh.

Mensis Iunius die 24.

Parancsolatott vittem Kozák Jánosra, a Borbándi bíróra praefectus
uramtól, hogy a földeket, réteket ki mutassa hite szerént, de csak haszon-
talan löt, mert nem cselekedé. Hozattam néki két eitel bort, den. 12. Atam
néki borra den. 6.

Die 23. Illyei Tomát a vasbol ki vágattam. Attam a cigánnak den. 6. egy darab szalonával, egy ió darab kenyeret, cseresnyét. Ugyan azon nap és más nap a szolgálomval Kamuthiné szőlőjét kertelni küldöttem, étellel itallal tartottam.

Die 24. Elvégezvén a kertelést, attam nekiek ebéd közben egy eitel bort. Ugyan akkor hogy el ment Toma hagyot itt fl. 1. négy pénz hiával, melyet hazol küldettönk volt, tömlöcz váltságban mivel az előtt satisfaciált volt [...] a Porkolabnak.

Die vicesimo quinto mentem ki parancsolattal Borbándra, akkor hozattam két eitel bort. Vettem egy kokast Szöcs György szolgálóiától den. 15.

Die 26. A mezőket eliártuk, volt ielen a Borbándi bíró Kozák, Szöcs György, Nagy Péter, Nemes János, magam szolgálástol. Szöcs György a bírónak, szolgálomnak magam szerzettem lovat. El iárván a mezőt találtunk Boithi Gáspár árvái földeit, néhai Lugasi Mathéiét szántó földek nro 20. Két telek, három pusztá ház helyet. Vittem ki magamval egy házi kenyeret, hozattam bort három eitelt, a kokast megh főzettem. Szöcs György is gazdálkodott [...] akkor kaszált.

[Die] 27.

Attam a bírónak den. 19. Másodnap hozzám jöven hozattam neki egy eitel bort.

Die 20. az előtt küldöttem a szolgál bíró Somliai Istvánt Mészáros Péternéhez a negyven forintos rét felől, megh izenve, hogy Szent György nap előtt megh kínáltuk a pénzel. Azt izente, hogy ő irtatott azon a réten, annak felette örökségben vette megh az ura, Kemény János ő hire nélkül sem cselekszi tán. Attam a szolgál bírónak den. 12 [...]

Die 20. Ismét reá küldöttem a szolgálbírót protestálván, hogy minden igassággal megh kínáltuk az kisseb rét réze is zálogos mind pénza belé [?] vissza mind még amig it kell adni, a rét efussát, expensát, fáratságot megh kell adni iövendöben. Attam a szolgálbironak den. 12. Közel két eitel bort ebédre. Estevére nem sok hia egy eitelt.

Die Julii 5. Kamutiné szőlőjét megh látogattam, holott a véghiről az porgolat töviselést néhol el bontottuk volt. Nálam volt a borbándi bíró, hozattam többet két eitel bornál, s egy kenyeret attam neki. Ighirtem volt a borbándi bironak fél véka buzát s egy darab szalonnát.

Die 12. Látogattam megh Kamuthiné szőlőjét, s hoszszutelki részét.

Die 14. Hozattam a bironak egy eitel bort. Attam neki den. 10.

Die eodem volt nálam öt ember és két ács, az kik az Kamutiné kertje [...] csinálták. Attam nekiek négy eitel bort, s kettőnek vacsorát.

Die eodem Örmény Ilies nevü Fejérváratt lakó vólt nálam kinek adós vagyok flor. 6.

Bojthi Gáspár Borbándon való örökséghe laistroma.

Anno 1653 die 15. mensis iunii.

1. Az major házon tul a Ruha rétnek a végében Porgolat nevű dülő földön a Sugonak a dülőjére, a réghi országh utta mellett, vagion egy szántó föld, mellyet a többivel együtt keresztül szántottak némely oláh emberek ennek elotte néhány esztendővel. Azt ki kell keresni, s mérni.

2. Azontul mentünk az országh uttján az ut mellett vagyon két hórd föld, most szántatlan (Rödi Miklosé, azon tul nro. 3. Haidu Mihályé, azon-tul Segesi Mathéjé egy, most (Bagosi György) számára szántották. Ezt hiák Patakra menő Fejérvár felé dülő Porondosnak.

3. Onnat az felső dülőre mentünk, mely a Patakra menő Porondosra döl, ott vagyon egy hórd föld, melyben most fejedelem (talán Bagosié inkább) kölesse vagyon, mellyet keresztül szántotak.

4. Onnat mentünk az hosszuba (hosszu földbe) az derék uton tul, ott vagyon egy hórd föld szántatlan megh barázdálva, Nag Péter szomszédságában.

5. Onnat mentünk a dülő földekre a Barát rétére, ott vagyon egymás széltében három föld Fejérvár felől Dombai Mathé szomszédságában. A. 1653 fejedelem számára.

6. Onnat jöttünk a Peterzásnak dülőjén a közép Porondosra, ott vagyon egy hold, mellette két hold fejedelemé.

7. Onnat mentünk a Sugoba Mihál vajda utt[j]án feljül, ott vagyon egy hórd föld (tavaly Maior biro szántotta) fejedelem szomszédságában.

8. Onnat a Sugóból jöttünk a Sugónak dülőjére, ott vagyon egy hórd föld a fejedelemé mellett, mind fejedelemét s mind Lugasiét Bagosi György számára szántották megh. Onnat haza jöttünk.

9. Innet ki menvén a Brassai képhez [?], ott vagyon két hórd föld, egyik szántott s be vetettes buzával, másik szántatlan. Fejérvár felől fejedelemé, más felől Pál deáké mellettek.

10. **Onnatt mentünk az ár [?] malmára, ott vagyon egy hold föld Lugasié Orgediné szomszédságában Feiervár felől, más felől fejedelemé. Régen Kerekes Imréjé volt.**

11. Onnat mentünk a hosszuba Sárd felé. Ott vagyon két hórd egymás mellett. Száva Mihály vetette bé buzával. Most Szücs Gáspár.

12. Onnat mentünk az árva cserére az felső Padra. Vagyon ott egy föld Pál deák vetett zabot belé, ugyan Pál deák szomszédságában.

13. Onnat mentünk az hegyen a Király Patakára, ott vagyon egy hórd föld a fejedelemé mellett.

14. Onnat mentünk a Hosszuban, ott a hegyen vagyon egy hórd föld, Szakál Márton birta alkalmas ideig. Innet Ceglédiné, tul Csizmadiáné szomszéd. Nota Bene. A borsoló helyen is vagyon két föld, én azt nem láttam.

Franciscus Tarazközi mp. (MNL OL F3. Centuriae 95. M. – füzetecske számozatlan oldalakkal)

1658 u. Tarackközi töredékes jelentése az elpusztult fejedelmi könyvtárról

Minden időben hivséges szolgálatainkat ajánlyuk Nagyságodnak egészséggel, hoszszu étellel, boldog szerencsés birodalommal álgya Isten Nagyságodat.

Nagyságod commisióját vevén mit contineályon láttyuk. Az mi afféle országokat concernáló contractusok, compositiok, vagy egyéb iránt való conservatiok és pacificatiokrol valo Diplomák mi kezünknel mostanában ninczenek. Volt oly idő mikor helyén volt az capitulum[ba], gondviselés volt reá, efféle derék levelek az ő kezeknél állottanak, mint egyéb Protocol-lumok, Regiusok, de mivelhogy omnia nunc ruinae in praesens az gondviseletlenségh azt szerzi mind minden és rend tartása semmissé lesznek. Az réghi Diplomák, contractusok, compositiok, confoederatiok voltak az Bibliothecában az kiket az Tatár el talált, de azok az akkori tisztek gondviseletlensége miatt oda vadnak.

Az más rendbéli diplomák voltak az fel vivő grádics alatt való boltban Lökös Péter gondviselése alatt, mely mind oda vagyon. Az harmadik rendbéli diplomák válogatott levelek voltak az auditoria ház mellett az eregeb[b] ház felett melyhez maga [...] idősebbik Rakoci. Mind ezeket kit az Rakociak el nem vittek keressük és az hol fel találhatnak mid azt az konservatorium [...]. (MNL OL. F2. XXV. 113.)

1659. július 3. Barcsai Ákos fejedelem a káptalanhoz

Acatius Barcsai dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes.

Egregii fidelis nobis dilecti salutem et gratiam nostram. Árkosi Benedek hívünket edgyk collega társává rendelvén szegény Pápai János helyett az küt ereős hittel az nemes országh előtt juramentumát deponálta azon hivatalyában valo hüsegesen el járására. Minekokáért hűségteket kegyelmesen intyük, s parancsollyuk is, megh nevezet Árkossi Benedek hívünket edgyk káptalan collega társának ismérje s agnoscállya és mindenekben az keözönseges jokban, és minden le[endő] executiokban és hivatalyához illendeő alkalmatosságban edgyet érczen velle. Secus non facturi. Datum [in civitate] nostra Alba Julia die 3. Julii, Anno 1659.

[Acatius] Barczaj manu propria.

Hátlapján a címzés: Egregiis requisitoribus Capituli Albensis Transilvaniae [fidelibus] nobis dilectis. (Batthyaneum X. 55. sz.)

1665. Julii. 29. Böszörményi István levélkeresői kinevezése

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae pariter Regni Hungariae dominus et siculorum comes etc.

Egregie fidelis nobis dilecte salutem et gratiam nostram. Hűségedet rendelve az Fejervári Cápitanban egyik requisitornak cum solito salario. Minekokáért kegyelmesen paranczollyuk hűségeteknek, értve az kegyelmes paranczolatunkat, alkalmaztassa ahoz magát, mennyen ki Fejervárra collegáihoz juramentomát deponálja és az után lásson dolgához, járjon el tisztiben. Eidem sic facturi gratiose pro presenti mandamus. Datum in castro nostro Radnot 29 Julii 1665.

M. Apafi manu propria.

A levél hátlapján: Egregio Stephano Beöszörmény de eadem etc. fidelis nobis dilecto.

Alatta: Reddita in Karko die 23, Julii, 1665. (A fejedelem parancsa, és a Reddita... kezdetű hátlapjegyzet Böszörményi írásával, a címzés idegen kéz írása). Későbbi kézírással: Mandatum principale rationum Stephani Beszerményi directum, ut requisitoris munere fungatur. Anno 1665. (Batthyaneum X. 181. sz.)

1667. Az itvalo Cápitanokk aláztatos supplicatioja Nagyságodhoz

Kegyelmes Aszszonyunk, Nagyságotok innen el menvén ne találj új Tiszt uraimék, a Nagyságotok parancsolatja nélkül, az nekünk régen rendelt és általok járandó fizetésünket meg nem adgyák.

Nagyságotok azért, mint kegyelmes Aszszonyunknak aláztatoson könyörgünk, méltotassék parancsolatot adni és hagyni, melyet látván borkunkat, buzánkat és vero disznainkat adgyák meg.

Hiven meg szolgálni igyekezzük Nagyságotoknak, mint kegyelmes asszonyunknak. N. K. V.

A levél oldalán a válasz a következő: Az bort ha az dézmát az szászok behozák, adgyák meg az ittlévő celeristák. Az disznót az makrol, az buzát Déváról adasa meg perrefektus uram. Fejervár die 9. novembris 1667. (Batthyaneum X. 242. sz.)

1670. január 11. Tarackőzi Ferenc javainak jegyzéke (hevenyészett, néhol olvashatatlan írással, melynek feloldását a lap gyűrdése is nehezíti).

166 (kihúзва) 1670 die 11 Januarii
 Tharazkőzi ur[am] javainak inventatioja
 Egy nagy vert béko
 Egy serpenyo foltos
 Egy réz csupor
 Egy kis vert serpenyo
 Egy ibrek báldogboll csináltt
 Egy kis lábra valo zsákoczká
 Egy hazais (?) fogo
 Egy réz serpenyő onos
 Egy sarlo
 Egy réz tal onozott
 Egy onozott tálaczká
 Egy darab kett [...] fontra
 Egy mécz reztoll simolt lánczára
 Kétt vas fogoczká
 Egy abárlo viláczká
 Kétt bicská, vas retez egy
 Csizma patko, egy bokor
 Egybe járo serleg [...] poharak
 Egy vágo vas
 Egy kalamáris fa porozójával egut
 Egy ajto forditto
 Egy fejsze
 Négy (kihúзва) 6 vas karikák
 Kocsi bor, [...] vesző nro 3.
 Patkolo szegcső vas (kihúзва) egy darab
 Egy kaza koczi [?]
 Egy pile tölcsér
 Egy Testamentom siriai és gorog nyelven
 Egy tekenőcske
 Kétt borisa [...]
 Egy szarvasnak a szarva
 Három sas szárnyok
 Egy áttalag
 Egy kis láda vas retez rajta
 Egy eoreg réz [...]

Kétt nyereg egyik német [...]
Kétt bokor kegyelvas vas
Egyik török kegyelvas másik katona kegyelvas
Két bokaljos korso
Egy kis vas nyars
Egy le [...]
Két kegyelvas szíroz
Egy eoreg vas
Egy tölcser
Kétt kocsiban való szeg
[...] vas egy bokor
Egy [...] szeg kocziba való
Kis ajtó pánt nro 2, vas sarka nro 2
Zár három, ajtóra való zárok nro 3, ládára való zár nro 2
Egy ajtóra való retez
Tárgyer nro 17
Lakatt kolcsok nro 8
Egy feneketlen on tall
Egy [...] Egy kendő
Egy paplan
Kétt derékalj hajazott
Egy palack, ketto
(Egy) zöld tarka láda jó zár rajta
[...] borsolo erszény
[...] karpit kép rajta milesek
[...]
Egy ruha teszteto seprű
Egy asztal zár
Egy kevés gyapott (Batthyaneum VI. 54. sz.)

1670. május 22. Diósi Gáspár és anyósa: Csiszár Gergelyné javainak osztálya

1670 die 22 maji.

Isten előtt az edgyesség mely kedves az emberek előtt dicséretes legyen, az dolog magában, s annak boldog állapotja teszen bizonságot, előttők viselvén, és jól meg gondolván mind ketten nemzetes Baráti Susánna, néhai nemzetes gáltói Csiszár Gergely uram meg hagyatott özvedgye, és kolosvári Diosi Gáspár uram, édes gyermekinek Istoknak és Sárának természet szerint tutorok és attyok csak nem régen az el mult utolszori Fejervárat celebrált ország gyűlésekor léptek arra ő kegyelmek, hogy

edgyik ítélőmester tekintetes nemzetes nagy kendi, Kendi János uram előtt szabad akarattyok szerint valo alkuvást celebrálnának, mel meg liven akkor integre, minapiban lábas marhájok között divisiot celebráltak is, már levén hátra az res mobilisek és joszágok. Mi azért kik ez ide aláb meg irt dologban mind két részről fogott birák és divisorok vagyunk, ugy mint Fejér vármegyében Borberekben lako Bálpataki János és Rácz György tóvissi, mind ketten nemes személyek, recognoscállyuk ez levelünk által, quod in hoc anno 1670 die 22 maji, mikoron volnánk Fejervármegyében Fejerváratt az meg említett néhai nemzetes Csiszár Gergely uram házánál, jővének mi előnkben az meg említett személyek, és jelenték meg okis hogy modo ut supra itelő mester uram előtt celebráltak volna contractust leveletis azon dologrul sub sigillo judiciali irattak volna, melyet exhibeálnak coram nobis, mely divisionak egy részét véghez vivén, restálna egyéb res mobiliseknek és joszágnak dividálása, kérének azon hogy ő kegyelmek között Istenesen és jo lelki ismérettel igazitanok el az contractus szerint az dolgot. Mi azért mind két félnek kéréseknek engedvén az dolgot így continualok.

1. Az asszony ő kegyelme fide mediante minden nála lévő leveleket (az mint nekünk jelenté s mutatá) in originalibus Diosi uramnak elő adná, mely leveleknek némelyikéből világossá és kételkedés nélkül constál, hogy meg irt asszony eő kegyelme feles penzét adta volt ki Csiszár Gergely uramnak joszáginak idegen kézbul való kiváltására s rehebeálására, Diosi Gáspár uramis solemniter protestala mi előttünk, hogy ilyen respectusra nézve lépet arra az alkuvásra, mivel árváinak annyi pénzbeli kölcségek nem maradt, s magának sem volna, hogy paratis pecuniis az asszont ő kegyelme kifizethetné ultra dotem levő jussa szerint, s nem is remélhetne kezénél lévő joszágbul anyi proventust proveniálni hogy azon summat adequalja.

2. Hogy gyermekit még ő kegyelme kezinél maradnak, ő kegyelmétől édes atyoktól nem idegeniti, sőt atyokhoz valo engedelmességre tanítja, atyai autoritását és dispositioját nem empediállyá, melyre ő kegyelme jo akarattal promittálá magát.

Az res mobiliseket concientiose minden névvel nevezendőket, melyeket néhai urával kereset vagy ura el menetele után precipiált elő hozván igaz válora szerint, az mint tudtuk két részre inteztük, melynek igaz regestruma így következik.

Gáltó

Dragumir Barb

Mojses Nyisztor

Mojses Juvon

Mojses Mojszin maga két kissebbik fiával.

Juvonos Pásztor két fiával, Demiánnal és Petrével

Csukur Muntján

Demian Nicola

Todor Peszkár két fiával Juvonnal és Todorral

Man Vlad három fiával Barbal Manyal, Juvonnal

Ignád György egy fiával ugyan Ignád Györgyel

Szanfira Juvon egy fiával Györgyel

Vancsa Pastul 1 fiával Triffel

Vaszileane 2 fiával Ilremiával s Juvonnal

Henningfalva

Peter Buxa Vaszilea Kozinak legkiseb fiával Karácson Kozival

Petri Sztrati 2 fiával, Iliával es Nicolával

Opre Buglya 2 fiával Dumitréval, György Buglyával

Petru Buxa kisebb fiával Vaszilea Buxával

Petru Buxa nagyobbik fia Vaszilea Buxa

Karácson Aldgya, Vaszilea Aldgya, Karácson kisebb eőcse Pojana

Gavrila Stephan, kisebbik fiával Silemonnal

Abraham Péter 3 fiával, Todorral, Juvonnal és Györgyel

Demeter Fúlep 3 fiával, Györgyel, Dancsullal az harmadikkal s Demeter Stephannal

Ilea Juanes egy fiával

Gavrilla Mihály, Gavrilla Juonnal, Györgyel, Todorral, Petruval, Daviddal együtt

Demeter Todor

Kis Almás

Mircse Iuvan 2 fiával, Sorbannal es Ignával

Szirp Stephan egy fiával Szirp Stephannal

Nádastyá

Beka Kirilla egy fiával Sztancsullal s az Beka Medra nagyobb fiával Hilippel

Szkrofa

Joocza Ruszul eőt fiával

Váncsa György, Váncsa Nicola, Váncsa Juon, Váncsa Paskul, Steph(an) Toder

Buglya Petru egy fiával, Adammal, s az Buglya Juann es nagyobb fiával Juonnal

Jilka Toma 2 fiával

Ruda

Bakus Ilie maga 3dik es 2dik fiával, s Bakus Péterrel

Jonicz Péter 2 fiával

Flore Todor, Matyus

Bolka Juon egy fiával

Bolka Toma egy fiával s Pojani Gavrilla Péter nagyobb fiával

Nyágova

Vedze Juon egy fiával, s Seller Jánossal

Czigány Jankul 2 fiával

Todoran Gavrilla egy fiával

Ezek az meg irt jóságbeli jobbágyok az asszony ő kegyelme Csiszár Gergelyné asszonyom részére jutottak.

Gáltó

Kimpan Mihaila

Oprian Juon Moises Moiszin nagyobb fiával Petru Mojszinnal

Kimpan Nicola 3 fiával, Triffel, Serbel, Precuppal

Opruczta Juon 2 fiával, Gligorral s az másikkal

Todor Raduly egy fiával Radul Todorral

Vojka Juon 2 fiával Peterrel és Szemedrével

Rubla Mihaila 3 fiával Juonnal, Ajtonnal, Ruzsánnal s Szimion Péterrel

Buto Opre

Many Serb egy fiával Mojszinnal

Mark Uruszul, Todor Kozma, Sztan Mihaila

Miháczfalva

Anka Kosztin egy fiával

Henningfalva

Vaszilea Kozi 2 nagyobb fiával, Mihailával és Jeremiával

Komán Kine 2 fiával Sztojka Buxával, Juon Buxával

Gligor Buxa 2 fiával Sztojka Buxával, Juon Buxával

Juon Komán maga 1 fiával, ismét Petri Sztrati kisebb fiával, Szavával

Petri Drosdi 1 fiával Juonnal

Pojána

Súde Silimon 4 fiával, Juonnal, Demeterrel, Trifullal, Péterrel

Illya Juon Nyisztoraszával, s az Nyisztorasz fiaival

Demeter Stephan egy fiával

Gavrilla Silimon 6 fiával, Györgyel, Mihállyal, Péterrel, Stephannal, Toderral, Tomával

Demeter János

Gavrilla Sztancsul fiával Lupullal.

Voja

Szemedrán Péter 3 fiával Juonnal, Juannessel s az harmadikkal

Kis Almás

Szirb Koszta 2 fiával, Péterrel s az másikkal

Nádastyá

Beka Medra két kisebbik fiával

Szkrofa

Váncsa János egy fiával, Steph(an) György 1 fiával s Vancsa Triffel

Bulya János 2 kisebb fiával, Petruval Ignával

Stephan Petru maga két fiával

Jonucz Péter 2 fiával, ismét Ruszullal, s ennek fiával Iliével s Paskullal

Ruda

Mihályku, Bota Karácson

Bolka György

Marus Juon 1 fiával, s Bakus Ilie nagyob 2 fiával

Marus Toma 1 fiával s Bakus Ilie leges leg kisebb fiával.

Nyágova

Tamás Péter 2 fiával

Katona Péter 1 fiával

Brád

Bota Stephan 2 fiával

Ezek Diosi Gáspár uram ő kegyelme részére jutottak.

Diosi Gáspár uram árváinak javai, melyek Csiszár Gergelyné asszonyom kezénél hagyattanak conservationis ergo.

Egy gyöngyös s tiz aranybogláros párta.

Egy gyöngyös s aranybogláros csipke formára csinált gallér.

Nyakban valo hat rend kláris gyöngyel fűzött.

Egy szederjes bárson béllet mente

Egy nyári bárson palást, fejez ezüst galand körülette

Csiszár Gergelyné asszony ő kegyelme a mely edgyetmásokat adott volt a leányának Csiszár Borbála asszonynak

Egy király szín kamuka szoknya, s ennek válla veres bárson széles arany premmel, s csipkével.

Egy kék atlacz szoknya, válla zöld bárson gombos premmel s aranya czifrája.

Egy veres kamuka szoknya, vont aranyá válla, az allyán tizen ket rendű arany galand.

Egy zöld bárson kis suba, széles dombos prem rajta.

Egy veres durva selyem ő[v]

Két rokolya, az edgyiken négy rendel fekete selyemmel varrott csipke, másik tizen két rendel hajtogatot

Egy tetczin⁹⁷⁹ tafota islogos s szkofiumos kőtő, arany csipke körülette.

Három ing, kettei aranyas, harmadik paraszt.

Egy kék tafota kőtő, arany galand kőrülette.

Egy török varrásos szkofiumos gyolcs elő ruha.

Egy vékony hajtogatot patyolat elő ruha.

Egy fekete selyemmel fejez czernával varrot elő ruha.

Egy fejezes kőtő. Egy reczés patyolat kőtő.

⁹⁷⁹ testszin

Egy fekete selymes reczés patyolat kőtő.
 Egy veres tafota párna haj. Egy varrot vánkös haj.
 Egy vánkösnek való varrot him.
 Egy vékony vászon kötéses abrosz. Egy sáhos abrosz.
 Más egy vékonysáhos abrosz.
 Egy vékony kötéses vászon abrosz. Egy hosszú asztalra való bécsi abrosz.
 Két gyolcs kendő, edgyik selymes, másik szőtt.
 Két vékony fejeritet vászon lepedő ággal varrott.
 Két lepedő fekete selymes egy formájú.
 Egy gyolcs reczés lepedő
 Egy fejéressel varrott gyolcs lepedő.
 Két lepedő fejéressel, s veres fejtővel varrott egy formájú.
 Egy varrot lepedő fejeritet vászonbol.
 Egy félbe maradot lepedőből való him.
 Egy főre való fekete csipkés fátyol.
 Hat fő kőtő. Egy veres bárson viseltés mente.

Divisio szerint penig ezek jutottanak az Diosi uram árváinak, leveleketis in specie az asszony ő kegyelme Csiszár Gergelyné asszonyom hiti szerint kiadá.

Egy darab tiz arany nyomó arany láncz.
 Eőt ezüst kalán.
 Harmad fél talléros tallér.
 Egy lo orrára való cseh gyemántos függő.
 Tizen három on tál. Négy on tanyér.
 Három on kanna. Egy mosdo. Egy medencze.
 Egy tepszia. Egy vas üst. Egy hus borito.
 Egy réz mosár. Egy on kupa. Három szőnyeg.
 Csiszár Gergelyne asszonynak ő kegyelmének ezek jutának az mint

következik.

Egy kigyos ezüst pohár. Egy ezüst kalán.
 Egy darab tiz arany nyomo arany láncz.
 Tizen három on tál. Egy on tányér.
 Három on kanna.
 Egy fedeles bor hűtő
 Egy bors malom.
 Két bors törő réz mosár.
 Egy tepszia. Egy szén tarto.
 Egy borso törő. Három szőnyeg.

Mely dolog mi előttünk így menván véghez, s mind az két részek consensussa is accedálván, adtuk ki ez jelen való levelünket, sub sigillis nostris manuumque propriarum subscriptionibus fide nostra mediante.

Datum anno, die, locoque in praenotatis. Idem qui supra iudices.
Bálpataki János manupropria Rácz György manupropria
(Wesselényi lt. nr. 8.)

1672. július 28. Böszörményi István levele Gyarmati István requisitortársához

Szolgálok kegyelmednek édes komám uram, itt az Karkai réten midőn ez mai napon, ugy mint 28 die julii praesentis széna gyűjtésben volnék foglalatos, Tsula Andrásné aszszony Pogán Ilona jőve előmbe, hogy ez el múlt eztendőkbén Cserményi Sigmond urammal tött néminemü contractussát retractálja, cassálja az joszágát [l]eányinak valja, mivel ő kegyelmét arra vették bor ittas, ne mondjam részeg állapotjában, és ős joszágát (melly[et] az apja nagy klopotivai Pogán György acquirált volt) éde[s] gyermekitől el sem idegenithette volna, nem is praestálta fogadását Cserményi uram. Mivel hogy ez fatens magyarul szolni nem tanult, az olah nyelve[t] kegyelmed jól tudja, azért édes komám uram kegyelmedhez menvén maga szájából értse meg, mint s hogy vólt az az con[tra]ctus, és jegyezze fel ezen papyrosra bővebben, hogy [...] expediálhassuk. Az dátumja ezen mai nap lehet. Éltesse Isten kegyelmedet egészésgben. Íram a Karkai mezőben térdemen. Anno 1672. 28. Julii.

Kegyelmed jóakaró collégája
Beszerményi István

(MNL OL. F15. 63.)

1672. július 30. Gyarmati válasza Böszörményinek

1672. 30 Julii Az fen cser[t]ificált Csula Andrasné Pogány Ilona asz[ony] én előttemis fateálá, hogy jollehet ez elmúlt esztendőkbén mult ugy három esztendővel bizonios conditiok alat contrahált volt Cserményi Sigmond urammal és hat ház jobbágiát Csulán hármát Boyczan hettöt Valioran azért kötöt volt eötszáz forint summába eo kegelmek, hogy tudni illik eötet tartia táplállia az minden adozástol megh menti, melliet Csermeny Sigmond uram nem persecált, látván azért ezen contractusát leányinak kárára lenni, azt minden résziben retractállia cassállia es annihilálja és azon joszágot leányinak mint édes giernekének leadgia (a dölt betűs rész a szövegben kihúzva).

Noha azon jobbágiok az urájé Csula Andrasé voltak, de mivel az ura más eöstől maratt jobbágyit zálogositotta volt el, azok helében atta és inscribálta volt ezeket nekije 500 forinton.

A levél hátlapján a címzés: Generoso domino Stephano Gyarmati de Sárd etc. collegae debito et honorando. (MNL OL. F15. 63.)

1684. június 6. Böszörményi István felesége, Engelsdorfi Szabó Katalin javainak osztálya halála után.

Néhai tiszteletes ifjabb Gelei Katona István és nemzetes Beszerményi István, s Váradi Mihály uraméknak feleségétől Endesdorfi Szabo Kata asszonytól származott maradékjok nemzetes Gelei Kata asszony, nagy enyedi néhai nemzetes Károlyi István ur relictája, Beszerményi Dániel és Beszerményi Sámuel, ismét Váradi Ferkó, Váradi Jankó és Váradi Sára között meg irt Attyokról és Annyokról réájok szállott és előnkben adatott mindennemű ingó és ingatlan jóknak felosztásának hit szerént való leírása, regestuma.

Mi Nyiresi Bálint Magyar Igeni Reformata Ecclesiának Praedikátora és az Fejérvári Diocesisbéli Orthodoxa Ecclesiának Seniora, Jánki Márton Karkai Reformata Ecclesiának Praedicatora, vajasdi Makai István, sárdi Sz[ent] Mártoni György deák és fejérvári Csicsói György ugyan fejérvári Capitalani Requisitor minnyájan nemes személyek adgyuk tudtára mindeknek akiknek illik ez írásunk által, hogy ez jelen való 1684 esztendőben die 6. mensis Junii midőn volnánk Fejér vármegyében Karkóban megirt néhai Beszerményi István ur nemes házánál az feljebb meg irt néhai Gelei Katona István, Beszerményi István és Váradi Mihály uramék feleségektől néhai Endesdorffi Szabó Kata asszontól származott posteritásoknak meg említett Károlyi Istvánnénak, Gelei Katának, Beszerményi Dánielnek és Sámuelnek, Váradi Ferkónak, Jankónak és Sárának rész szerént egyező tetszésekből a kik tudni illik arra alkalmatossak voltanak, rész szerént az aprobb árvákhoz való magunk istenes indulatunkból és azoknak attjokfiainak akarattyokból és ottan való kérésekből s unszolásokból [...] megbírálván az meg irt és réájok szállott atyai és anyai bonumokból az mint Isten tudtunk adta jólelkünk ismérési szerént tettünk ilyen rendelést.

Elsőben is megirt Gelei Kata asszoninak jutott atyai részben az Fejérvári Cápaltanba letett néhai megirt Gelei Katona István uram minden könyvei.

Hagyott volt az öreg Gelei Istvánné asszonym Károlyné asszonymnak (a mint maga Károlyné asszoni jó lelki ismérési szerént jelenti előttünk) per testamentarium legationem harminc öt aranyakat, mellyeket vett kezéhez az ő kegyelme édes anyja meg irt Endesdorffi Kata asszony, ebből adott ő kegyelmének az ő kegyelme anyja diversis vicibus huszon hatott, maradott nálla kilencz arany, azon kívül ismét egy forint, melly teszen a mint most az arany szokott jární ötöd fél forintjával számlálván

negyven egy forintot és ötven pénzt, fl 41/50, mellyel a több atyafiak Károlyiné asszszonyoknak adossak volnának, de mivel egy alkamatossággal az atyafiakat közönségesen contentáló penzből pohárok kiváltására egyszer ötven egy (51) mászszor nyolcz (8) forintokat adtanak Károlyi uramék és Károlyiné asszszonyomnak kérte viszont Károlyi István uram Váradi Mihály uramtól harmincz (30) forintot. Ezeken kívül váltotta magához most tempore divisionis az édes Karmasin szín háló selyem övét husz (20) forinton az atyafiaktól, mellynek áraban jól lehet az ideig fizetett ő kegyelme (desecalván miis bonumokbeli sorte divisionaria ő kegyelmét illető jussát az atyafiaknak) az maga benne levő részével edgyöt tizenkét forintot, huszonkét pénzt (fl. 12/22). De mégis maradt adósság azon övek áraban az több atyafiaknak hét forinttal, hetvennyolcz pénzzel (fl 7/78). Fizetett Károlyiné asszszony koporsó kőre mindközönséges szükségére három forintot (fl. 3) computálván azért az pohárok kiváltására levált 51 és 8 forintokat, azomban az 30 forintot is teszen in summa nyolczvan kilencz forintokat (fl. 89). És ugyan ezt két részre osztván, egy részre úgy mint Váradi uram árvái atyiai részre leszen negyven négy forint ötven pénz (fl 44/50), az anyai részére is hasonloképen cedal negyven négy forint ötven pénz, mellyet ha ember hat részre oszt jut egy személyre hét forint negyven egy pénz (fl. 7/41) mellyből már Károlyiné asszszony részét kivévén marad az öt része harmincz hét forint öt pénz (fl. 37/5). Melly árvák atyiai részét az negyven négy forint ötven pénzt (fl. 44/50) és Károlyiné asszszony részén kívül az öt atyafi anyai részét az harminczhét forintot öt pénzt (fl. 37/5) és karmasin háló selyem öből hátra maradt restantiát úgy mint hét forintot hetven nyolcz pénzt (fl. 7/78) computálván tézen in summa nyolczvan kilencz forintot harmincz három pénzt (fl. 89/33). Ezzel Károlyiné asszszonyom egészen ados volna az atyafiaknak mind az által, mivel Károlyi uram költötte el, levén penig Károlyi Istok Enyeden ismég gyermeke, az megirt nyolczvan kilencz forintnak harmincz három pénznek (fl. 89/33) felét vegye meg Károlyi uramnak Enyeden maradt gyermekén Károlyiné asszszonyom. Az más felét penig minden controversia nélkül magának kellenék az öt atyafi részére megfizetni, de mivel az annyánál maradt oda fellyül meg irt negyven egy forint 50 (fl. 41/50) és az koporso kőre adott 3 forint, mivel ezekkel az töbi atyafiak egészen adósak az sexta Károlyiné asszszonyoknak ő kegyelmének adósságából mellyel az atyafiaknak tartoznék defalcálódik, leszen azért több atyafiaknak Károlyiné asszszonyomon való keresetek azzal az adóssággal együtt, melyet ő kegyelme kereshet Károlyi uram Enyeden maradt gyermekén negyvennégy forint nyolczvan három pénz (fl. 44/83).

Anyai részben jutott

Egy ezüst kalán gombos merő nyelű, az nyele az két végén aranyos.

Hét imperiális tallér – nro 7.

Egy vert arany – aurum nro. 1.

Folyo pénz edgy forint ötvenhét pénz fl. 1/57.

Ospora nro 7.

Egy lábas aranyas pohár.

Talleri Imperiales nro1/2.

Holmi dirib darab müben forgott ezüst, fél tallér érő.

Nyolczvan kilencz pénz fl – /89.

Egy tabit szoknya becsültetett negyven forintra fl. 40.

Eből jutott Károlyiné asszonyoknak fl. 3/33. anyai rész. Jött elő az osztályra egy veres karmasin szín háló selyem ő[v] mely is becsültetett husz forintra mellyet Károlyiné asszonyom váltott magához, melyet egy kevéssé oda fellyebb bővebben megvilágosítottunk, mi formában lett magához való váltása.

Egy viola szín bársony válbol melly becsültetett tizenhét forintra, hetven pénzre, és váltás szerént ment Beszerményi Dániel uramnak, jutott Károlyiné asszonyomnak fl. 1/40. Az viola szín ötsing kamukából, mely becsültetett huszon öt forintra, levált Károlyiné asszonyomnak fl. 2/80. Nyiresi uram vötte meg.

A válnak való egy sing veres bársonyból melly becsültetett nyolcz forintra jutott ő kegyelmének fl –/66.

Az hamu szín háló selyem őből mely estimáltatott tizenhat forintra meggyen ő kegyelmének fl. 1/33. Ezt Jánki uram vötte meg.

Két újj krakkai abrosz.

Egy gyolcs lepedő két szélben a két végén recze az oldalán csipke az közepin is [...] egy szélben.

Más egy vászon lepedő veres fejtővel varrott három szélben.

Egy ágyfőtől való reczés párna haj, az két oldalán is recze.

Egy gyolcskendő elegyes selyemmel varrott spanyor him.

Egy len vászonkendő kék és veres fejtővel szűtt.

Más meg ugyan kék és veres fejtővel szűtt kendő.

Egy derék alj haj veres fejtővel szűtt.

Egy székely szövéses elő ruha.

Egy hitván bulya vászon ing.

Két smaragdos arany gyűrű nro. 2. melly estimáltatott ad fl. 11. fizetett pótlást atyafiaknak fl. 1./81.

Egy perpeta palástból melly estimáltatott ad fl. 15. cedál ő kegyelmének fl. 2/50. Ezt Jánki uram váltotta magához de az 50 pénzet elengedte ő kegyelmeknek.

Egy tarka viseltes három forintra estimáltatott paplanból fl. – /50. Ezt Beszerményi Dániel uram vitte magának.

Valami edények, melyeket ő kegyelme engedett az Beszerményi uram két gyermekinek.

Csávált bárány bőr nro. 2.

Egy darab készített fekete báránybőr.

Két vas fedő, melynek edgyikét pénzen váltotta magának.

Két forintra s ötven pénzre estimáltatott egy éget borfőző fazékból sisakjával együtt jutott fl. –/41. Ezt az Váradi uram árvái váltották magoknak.

Egy vas macska, egy rosz lábas serpenyő, egy vas nyárs egy pánt s egy öreg láncz.

Egy ujj hoszszu vas, egy uj lapos vas, egy ásóvas, egy csatló láncz, löcs káva egy, egy fojtó karika.

Egy viseltes paplan, estimáltatván ad fl. 1/50, ebből cedál ő kegyelmének fl. –/25. Ezt maga váltotta őkegyelme magához.

Egy vánkös hajastok.

Egy huszon négy pénzre estimáltatott tollastól való irha vánkösnek hatod része. Ezt Varadi uram leánkája számára redimálták.

Egy violaszin gránát vagyön mellyen ezüst gombos dolmányból melly estimáltatott ad fl. 25, az atyai részt kitudván cedál őkegyelmének fl. 2/8.

Egy szőnyegből melly estimáltatott ad fl. 2/50. Vette Károlyiné asszonyom, más egy közönséges három forintra becsültetett szőnyegből, egy egy forintos és más harmincz pénzes hitván kelmékből, és ismét 60 pénzes paplanból az estimatio szerént jutott fl. 1/23.

Egy kék czérna sinor ő[v] estimáltatott ad fl. 4. Az atyai részen kívül jutott ebből ő kegyelmének fl. 33.

Holmi bonumokat az atyafiak magokhoz váltván, az melly pénz abból gyűlt, fel osztván egymás között mint anyai részt hat részre, ebből jutott ő kegyelmeknek fl. 1/52.

Három forintra s huszon négy pénzre estimáltatott nadrágból, az atyiai részen kívül jutott ő kegyelmének fl. –/27.

Egy veres gránát dolmányból gombok nélkül melly estimáltatott ad fl. 10. Az atyai részen kívül jutott ő kegyelmének fl. –/29.

Egy tarka kilin estimáltatván ad fl. 3/50. Ebből jutott ő kegyelmének az atyai részen kívül fl. –/29.

Egy arany gyűrűből melly fél arany nyomónál valamivel több, ismét egy tallér nyomó aranyat ezüst gombocskákból ugyan egy tallér nyomó fejer ezüst gombocskákból, egy tallér érő ezüst kalánból, és egy vert aranyból hat felé osztván jutott egy részre ő kegyelmének fl. 2/15.

Sindely lévén 3850 ezerszám fl. 2/40 számlálván teszen az ára fl. 9/24. Ebből az atyai részt kitudván jutott ő kegyelmének fl. –/77. Ezen sindelyt váltotta ő kegyelme magához.

Szarufának valo 30 szál fenyőfát az maga részén kívül váltotta magához fl. 3.

32 szál deszkának árra hat hat pénzével teszen fl. 1/92.

Az atyai részen kívül jutott ebből őkegyelmének fl. -/6. Ezt is ő kegyelme váltotta magához.

Talp fának való 13 tölgyfa gerenda estimáltatván in summa ad fl. 2/34. Az atyai részen kívül jutott ebből ő kegyelmének fl. -/19. Ezt is Károlyiné asszonyom akarja magának váltani.

Négy hordó méhsernek (az atyai részt kitudván belőle) anyának részéből hatod része.

Egy konya ökör fl. 3, egy öreg ártány fl. 1/50.

Egy kisebb borju fl. -/40. Ezen felyül 25 pénz potlás.

Beszerményi Dániel uramnak jutott

Egy virágos lábas pohárnak fele része, melynek a fedele rosás zománcos, anyai rész.

Ismét három ezüst kalánnak fele része, mellyeknek az nyelei aranyasok, gombosak. Ez is anyai rész.

Atyai részben jutott ötven czikken arany.

Anyai részben

Imperialis taller nro nyolc.

Közönséges arany nro 1.

Egy aranyas ezüst csatt nro 1.

Folyó pénz fl. nro 1/61.

Ozpora hat, nro 6.

Egy virágos aranyas pohár, mellyből illetet volna mind az öcsének, Sámuelnek, s mind az nénjének Károlyiné asszonyomnak valami rész de pénz el excontentalta őket. Fél tallér nro ½.

Holmi dirib darab műben forgott ezüst fél tallér érő.

Szoknyára való ezüst karika kapsokból fl. -/89.

Az zöld aranyos tabit szoknyából atyai rész fl. 10.

Anyai rész penig jutott fl. 3/33 estimáltatott ad fl. 40. Ezt váltotta magához ugyan Beszerményi Dániel uram.

A karmasin szín háló selyem ő[v]ból, melly becsültetett ad fl. 20, jutott fl. 1/48. Ez [...] szerént is ment ő kegyelmének az atyai részen kívül.

Az viola szín öt sing kamukából melly becsültetett ad fl. 30 jutott 2/8 az atyai rész ide nem értvén.

Az válnak valo egy sing veres bársonyból, melly becsültetett 8 forintra az anyai részből jutott fl. -/66.

Az hamu szín háló selyem ő[v]ból melly estimáltatott ad fl. 16, jutott anyai rész fl. 1/33.

Egy gylcs lepedő az edgyik végén recze csipkével, az másik végén csak csipkés az közepin csillagos recze.

Egy szőtt vászon lepedő, három szélben partasztos.

Más egy gyapottas lepedő három szélben parasztos.

Egy gylcs kendő elegyes selyemmel irás után varrott.

Egy gylcs szemfedél egy szélben, az két végén csipke.

Egy lengetég sávós abrosz.

Más egy sávós abrosz három szélben, egy felől az varrás, abban kötés.

Más egy lengetég veres fejtővel szűtt len vászon kendő.

Más egy uj lenvászon gyapottas kendő kék fejtővel szűtt.

Egy kékes derékaly csúp.

Más egy veres fejtővel szűtt derekaly csup.

Egy rosز párna haj csup veres fejtővel varrott.

Gylcs két darab mint egy tizennégy singnyi.

Két arany gyűrű, rubintosak estimáltattak ad fl. 11. Fizetett potlást fl. 1/81, egy forint nyolczvan egy pénzt.

Egy perpeta palástból, melly estimáltatott fl. 25. jutott volna ő kegyelmének fl. 2/50, de mivel Jáнки uram vötte meg 50 pénzét ő kegyelmének elengedte.

Az vizla szin gránát dolmányból melly estimáltatott ad fl. 25, jutott anyai rész fl. 2/8.

Egy tarkaviseltes három forintra estimáltatott paplanbol fl. –50. Ezt maga váltotta magához.

Az öcsével Samuval együtt jutott atyai részben egy ón tál, és egy ón só tarto.

Magának jutott ón tál három, egy fedél nélkül való ón kanna, ugyan só tartó. Itt az két atyafiak között a fellyebb megirt atyai rész ón edény is az anyai rész ón edényekkel együtt osztatott fel.

Egy réz mosároccka törőjével edgyütt estimáltatott ad fl. –/60, mellyből ő kegyelme az több atyafiakat excontentálta iuxta sua portionis.

Az ő kegyelme öcsével együtt jutott kettőjüknek egy kis réz köszürő és egy hitván réz gyertya tartó, ebből Sámuel excontentálta ő kegyelme.

Csóvált báránybőr kettő.

Egy kordovány mellyet már fel miveltetett maga szükségére.

Egy vas fedő.

Egy lisznek harmad része mellyet Károlyiné asszonyom magához váltván fizetett meg ő kegyelmeknek.

Egy nagy vas nyárs, s más egy kisded vas lapát egy és egy pánt vas.

Egy uj hoszszú szántó vas, egy uj pánt, egy uj vas kalán, egy retez, egy viseltes lapos vas, egy uj lapos vas, egy öreg lánc, egy hitván fejsze, egy vas ék, kerékre való két karika, egy pesely karika, egy derék szeg.

Egy derékalyknak hatod része, de az atyafiaktól egészen magához váltotta előtünk denariorum 60.

Az öcsével Samuval együtt egy derékaly, s két vankos és egy lekto.

Egy szőnyegből melly estimáltatott ad fl. 2/50 (s vette Károlyiné aszszonyom) más egy közönséges három forintra becsültetett szőnyegből, egy egy forintos és más harminc pénzes hitván kilinekből és ismét hatvan pénzes paplanból az estimatio szerént jutott fl. 1/23. Váltotta ő kegyelme magához az megirt három forintos szőnyeget, le tévén az atyafiaknak az superfluitást, melly az egy forintot és huszonhárom pénzt meghaladta.

Egy kék czérna sinor eő[v], estimáltatott ad fl. 4. Az atyai részen kívül jutott ő kegyelmének belőle fl. –/33. Ezt is magához váltotta.

Az öcsével és nénjével együtt 17 font viasz – tizenhét.

Holmi bonumokat az atyafiak magokhoz váltván, az melly pénz abbúl gyűlt fel osztván egymás között mint anyai részt hat részre, jutott belőle ő kegyelmének fl. 1/32.

Három forintra huszon négy pénzre estimáltatott nadrágból az atyai részen kívül jutott ő kegyelmeknek fl. –/27.

Egy veres gránát dolmányból gombok nélkül melly estimáltatott fl. 10 jutott atyai rész fl. 2/50, anyai rész fl. –/84.

Egy tarka kilin estimáltatván ad fl. 3/50, ebből jutott ő kegyelmének anyai rész fl. –/29.

Egy arany gyűrűből melly fél arany nyomónál valamivel több, ismét egy tallér nyomó aranyas ezüst gombocskákból, ugyan egy tallér nyomó fejér ezüst gombocskákból egy tallér érő ezüst kalánból és egy vert aranyból hat felé osztván jutott egy részre ő kegyelmének fl. 2/15.

Sindely lévén 3850 ezerlenn fl. 2/40 estimálván tészen az fl. 9/24. Ebből az atyai részt ki tudták, jutott ő kegyelmének fl. –/77.

Szarufának való 30 szál fenyő fának árából ex fl. 3. két részre osztván az atyai rész Váradi uram árváinak cedál, az anyai részt pediglen ugymint fl. 1/50, öt részre osztván jutott ő kegyelmeknek fl. –/30, harminc pénz.

32 szál deszkának árra hat hat pénzével teszen fl. 1/92. Az atyai részen kívül jutott ebből fl. –/16.

Talpfának való 13 tölgyfa gerenda estimáltatván ad fl. 2/34 az atyai részen kívül jutott belőlle fl. –/39.

Négy hordó méhsernek (az etyai részt kitudván belőlle) anyai részből hatod része.

Nagyob kék ökőr, melly estimáltatott ad fl. 8. de mivel az estimatio szerént minden személyre, az anyai rész marhából jut fl. 7/25. azért az atyafiaknak kellett letenni fl. –/85.

Beszerményi Samuelnek jutott anyai rész

Egy rosás zománczos fedelű virágos lábas pohárnak fele része.

Ismét három ezüst kalánnak mellyeknek az nyelei aranyosak gombosok fele része.

Imperiális tallér három – nro 3.

Arany három – nro 3.

Egy ezüst kalán merő az nyele.

Folyó pénz egy forint negyven öt pénz fl. 1/45.

Pogány pénz egy nro 1.

Ozpora hat – nro 6.

Egy lábas aranyas pohár.

Imperiális tallér fél – nro ½..

Holmi dirib darab müben forgott ezüst fél tallér érő.

Szoknyára valo ezüst karika kapcsokból nyolczvan kilencz pénz – fl. – /89.

Atyai részben jutott czikken arany hasonloképpen mint Danielnek ötven, nro 50.

Az zöld aranyas tabith szoknyából fl. 10.

Ugyan azon szoknyából anyai részben fl. 3/33.

Ez a szoknya estimáltatott ad fl. 40. Beszerményi Dániel uram váltotta magához.

Az karmasin szín háló selyem ő[v]ből melly becsültetett ad fl. 20. Egészlen anyai résznek találatván jutott belőlle fl. 3/33.

Az violaszin bársony válból melly becsültetett ad fl. 17/70 az atyai részen kívül jutott fl. 1/48.

Az violaszin öt sing kamukából melly estimáltatott ad fl. 25. Anyai rész jutott fl. 2/8.

Az válnak való egy sing veres bársonyból melly becsültetett nyolcz forintra, az anyai részéből jutott fl. –/66.

Az hamuszin háló selyem ő[v]ből melly estimáltatott ad fl. 16, jutott anyai rész fl. 1/33.

Egy gylcs lepedő az két végiben recze s csipke rajta két szélben.

Egy paraszt vastag vászon lepedő.

Egy sáhosz abrosz egy szélben.

Egy vászon abrosz három szélben veres fejtővel szűtt.

Egy gyapottal szűtt paraszt kendő.

Más egy vászon kendő gyapottas, kék veres fejtővel szűtt.

Egy vászon kendő veres fejtővel szűtt.

Két vánkös haj elegyes selyemmel, spanyor formára varrott.

Egy vastag vászon párna haj, veres s kék fejtővel szűtt.

Egy keszkenő fejer cernával varrott.

Egy sárga karmasin csizma.

Egy rubintos arany gyűrű, rosás, mely estimáltatott ad fl. 8/50. Levált potlást fl. –/69.

Egy perpeta palástból mely estimáltatott ad fl. 15. jutott volna fl. 2/50. De mivel Jánki uram vette meg 50 pénzét ő kegyelmének elengedte.

Egy viola szín gránát dolmányból mely estimáltatott fl. 25. jutott anyai rész fl. 2/8.

Egy tarka viseltes három forintra estimáltatott paplanból fl. –/50.

A bátyával Daniellel együtt jutott atyai részben egy ón tál és egy ón sótartó.

Magának jutott két ón tál, edgyik romlott, egy ón tányér és egy hitván ón kannácska. Itt az két atyafiak között az fellyebb meg irt atyai rész ón edény is az anyai rész ón edényekkel edgyütt osztatott fel.

Bátyával Daniellel edgyütt jutott kettőjüknek egy kis lev szűrő réz, és egy hitván réz gyertya tartó, de ezekből az bátya excontentálta.

Csávált báránybőr kettő. Egy kordován. Egy vas fedő.

Két vas tepszia s egy vas felfogó, de az bátyát és Károlyiné asszonyt kifizette belőlők.

Egy üstnek harmad része, de Károlyiné asszonyom is az maga berne való részét engedte Beszerményi uram fiainak Dánielnek és Sámuelnek.

Egy nagy nyárs.

Egy rud vas.

Egy pánt.

Egy vas láb. Egy uj lapos vas.

Egy új hosszú vas.

Egy ő hosszú vas.

Négy új pánt vas.

Egy darab rud vas.

Egy csikotyú fél karika nélkül.

Csikotto vas két szanból álló.

Egy kis pessely karika.

Egy fejsze éli foka nélkül.

Egy mosár törő.

Kerék agyára való egy karika.

Más egy kis karika.

Egy légely fogó vas.

Egy hasító szeg, vagy hasító ék.

Bátyával Daniellel edgyütt egy békó.

Az bátyával Daniellel és nénjével Károlyiné asszonyommal együtt tizenhat font viasz.

Egy derékalynak hatod része.

Az bátyával Daniellel edgyütt egy derekaly s két vánkös.

Egy szőnyegből melly estimáltatott ad fl. 2/50, más egy közönséges három forintra becsültetett szőnyegből egy forint és más harmincz pénz, és hitván kilinekből, és ismét hatvan pénzes paplanból (melly három utolsót váltotta magához) az estimatio szerént jutott fl. 1/23. megfizetvén az atyafiaknak superfluitást.

Egy kék czérna fonot ő[v] estimáltatott ad fl. 4. Az anyai részből jutott ő kegyelmének belőle fl. –/33.

Holmi bonumokat az atyafiak között edgyik is másik is magához váltván, az szerént az mire becsültetett, a mi ebből proveniált mint anyai részt egymás között fel osztván hat részre, jutott belőle fl. 1/32.

Három forintra s huszon négy pénzre estimáltatott nadrágból az atyai részen kívül jutott fl. –/27.

Egy veres gránát dolmányból gombok nélkül valóból melly estimáltatott ad fl. 10. jutott atyai rész fl. 2/50. Anyai rész fl. –/84.

Egy tarka kilin estimáltatván ad fl. 3/50, ebből jutott anyai rész fl. –/29.

Egy arany gyűrűből melly fél arany nyomónál valamivel több volt ismét egy tallér nyomo aranyas ezüst gombocskákból, ugyan egy tallér nyomo fehér ezüst gombocskákból, egy tallér érő ezüst kalánból, és egy vert aranyból hat fele osztván, jutott egy részre nekie fl. 2/15. – két forint tizen öt pénz.

Sindely lévén 3850. Ezerét cum fl. 2/40. számlálván össze az ára fl. 9/24. Ebből az atyai rész kitudván jutott fl. –/77.

Szarufának való 30 szál fenyőfának arrából fl. 3. Az atyai rész Váradi uram árváié lévén, az anyai részt pedig úgy mint fl. –/50. öt részre osztván jutott fl. –/30.

32 szál deszkák ára szálát hat hat pénzével számlálván teszen fl. 1/92, az anyai részre jutott fl. –/16.

Talpfának való tölgyfa gerenda estimáltatván ad fl. 2/34. Anyai részre jutott belőlle nekie fl. –/19. – tizenkilencz pénz.

Négy hordo méhserből (az atyai részt kitudván belőlle) anyai részéből hatod rész.

Egy buta sárga ókór melly estimáltatott ad fl. 6. És egy kis fekete eme diszno melly estimáltatott ad fl. 1. De mivel az estimatio szerént minden személyre az anyai rész marhából jutni kellett fl. 7/15, ezért az atyafiak az 15 pénzt is nekie megadták.

A következő oldalakon⁹⁸⁰ a Szabó Katalin harmadik férjétől született kiskorú gyerekekre jutó javak felsorolása következik. Ezek nagyrészt meg egyeznek a többi testvérnek jutó résszel kivéve bizonyos ékszereket. Ezt a részt nem írtuk át, minthogy osztályuk a fentihez hasonló módon ment végbe, továbbá témánk szempontjából nem tartottuk relevánsnak. (MNL OL F2. XXVI. 401– 413.)

⁹⁸⁰ MNL OL F2. XXVI. 414–422.

SZEMÉLY- ÉS HELYNÉVMUTATÓ

A kötet mutatója tartalmazza a szövegben szereplő hely- és személyneveket, a felhasznált irodalom- és forrásjegyzékben előfordulók kivételével. A helynevek magyar nyelvű alakját követi zárójelben a helység mai hivatalos román neve, a fejedelemség kori közigazgatási egység neve után / jellel következik a jelenlegi megyebeosztás.

Alkalmazott rövidítések

alisp = alispán

cs = család

e = előtt

fel = felesége

fn = földrajzi név

h = helység

H = Horvátország

ifj = ifjabb

isp = ispán

jb = jobbágy

k = körül

l = lásd

m = megye

M = Magyarország

mh = meghalt

mv = mezőváros

n = nemes

ref = református

sz = született, szék

Szl = Szlovákia

U = Ukrajna

v = város

vm = vármegye

- Ábrahám Anna, j**b** 92
 Abrudbánya (Abrud), Fehér m, mv 55
 Ajtonyi Jakab, lippai harmincados (1599–1603, 1605, 1607–1608), váradi harmincados (1604–1605, 1612), gyulafehérvári udvarbíró (1605), a váradi portus praefectusa (1607–1610, 1612, 1620), tordai sókamarás (1608, 1613–1614, 1620), vizaknai sókamarás (1609–1614, 1619–1620) 82–85
 Akmár (Acmarium), Fehér m, h 91
 Alia Farkas (mh 1621 körül), Korotnai, kamarás (1597), háromszéki főkapitány (1612–1619), Küküllő vm isp (1607–1609, 1612–1619), Fehér vm isp (1612), főudvarmester (1615), tanácsúr (1612–1621?) 91
 Almási Gáspár, n és fel: Frat Margit 103
 Alsójárá (Iara), Torda/Kolozs m, h 104
 Alsókenyér/Alkenyér (Șibot), Szászváros sz/Fehér m, h 72
 Alsótótfalu (Lunca), Küküllő/Fehér m, h 105, 123
 Alvinc (Vințu de Jos), Fehér m, mv 137
 Alvinci Pál, örményesi udvarbíró (1649) 116
 Anglia, 142
 Apáczai Csere János (1625–1659), filozófiai és pedagógiai író 142
 Apafi István, tanácsúr (1668–1669) 28
 Apafi Mihály, erdélyi fejedelem (1661–1690), 21, 38, 131, 140, 146–149, 151, 180, 188
 Arad (Arad), Arad m, mv 77
 Aranyosmeggyes (Medieșu Aurit), Szatmár m, mv 107–108, 110
 Árkosi Benedek, a Bethlen Kollégium rektora (1647–1650), gyulafehérvári levélkereső (1659–1665) 21, 31–32, 34–37, 133, 141–142, 187, 209
 Bácskai Vera (sz 1930), történész 26
 Bácsmegyei Ferenc, Fehér vm alisp (1667), nagyobb kancelláriai írnok (1568), gyulafehérvári levélkereső (1580–1582), görgényi udvarbíró (1584) 31, 33, 35, 48, 58–59
 Bagosi Szabó György 182, 186
 Baica (Boița), Hunyad m, h 196
 Bajesd, n cs 120
 Bakfark Mihály, udvari zenész (1551–1570), és fia, János 60
 Bakos András, j**b**, Szentimre 92
 Balásfi, n, polgár cs: Ambrus, kolozsmonostori requisitor (1577–1591) 67; Anna 69; Basilius István, (mh 1592), unitárius hitszónok, szerző, Wittenbergben, Jénában tanult, Kolozsváron lektor és rektor (1555-től), lelkész Rettegen, Tasnádon, Teremiben, Köblösön, Tordán 67–68; Dancsa Balázs 67–69; Ferenc, orvos (1561) 67; János (mh 1600), kisebb kancelláriai írnok (1563), nagyobb kancelláriai írnok (1577–1586), titkár (1594–1598), gyulafehérvári levélkereső (1588–1599) 23, 27, 30–35, 37, 42–43, 67–70, 72, 76–77; László 67
 Balázs deák 102
 Balázs Mihály (sz 1948), irodalomtörténész 74, 78
 Báld (Balda), Kolozs/Maros m, h 61
 Balika, n cs 120
 Balogh János, fejedelmi gyalogpuskás 59

- Balogh Jolán (1900–1988), művészet-történész 50
- Balogh Judit (sz 1968), történész 27
- Balogh Mihály, jб, Sárd 114
- Balotesd, vélhetőleg elpusztult település, Zaránd m 68–69
- Bálpataki János, Borberek 182, 191, 196 és fel, Hegymegi Anna, 182
- Bánffihunyadi Katalin, Bárdi Péter fel 129, 182
- Bánfi Simon, n, Fehér vm 28
- Barabás Samu (1855–1940), történész 49
- Barcsai, n cs: Ábrahám 149; Ákos, erdélyi fejedelem (1658–1660) 137, 142–143, 187; György 118; Mihály 149; Sándor 181
- Bárdi, n cs: István, **nagyobb** kancelláriai írnok (1631–1638), marosportusi sós számvevő (1639), Fehér vm adószedője, tordai sókamrás (1647), **gyulafehérvári** levélkereső (1647–1666), fejedelmi könyvtáros (1647–1658) 20, 22–23, 31–35, 38–44, 82, 124, 128–136, 139–140, 142–143, 180–181, 183–184; másik István, a requisitor fia 134–135; Péter, ügyvéd (1621–1635), a váradjai Portus sós számvevője (1635) 82, 128–129, 182
- Barka (Borka), Torna vm/Szl, h 102
- Barkai, n cs: Ambrus, **nagyobb** kancelláriai írnok (1606–1622), gyulafehérvári levélkereső (1622–1626) 29, 31–33, 35, 39–43, 76, 85–86, 102–106, 110, 112, 115, 124–125, 169, 174, 177; Erzsébet 104–106, 115, 125–126, 178; Judit 42, 104–106, 115–116, 126, 177–178; Zsófia 42, 104–106, 115–116, 123–124, 126, 178
- Barlabási, csesztvei/héderfáji, n cs: János, gyulafehérvári főesperes-kanonok (1504–1534); Lénárd, erdélyi alvajda (1501–1525); Lénárd, az alvajda fia 51
- Barsi Mihály, a Bethlen Kollégium egyik tanára (1627), a fejedelmi könyvtár őre (1628–1647), gyulafehérvári levélkereső (1631–1647) 20, 25, 29, 31–38, 41–43, 109, 116–119, 130, 174–176, 179, 181, 208–209, 213; másik Mihály, a levélkereső fia 119
- Bartoniek Emma (1894–1957), történész, bibliográfus 20, 37, 75, 80, 106, 109
- Basta, Giorgio (1544–1607), itáliai hadvezér, 1597-ben állt a Habsburgok szolgálatába, felsőmagyarországi főkapitány, császári tábornok, erdélyi helytartó (1601, 1602–1603, 1603–1604) 91, 94
- Báthory, ecsedi, n cs 56
- Báthory, somlyói, n cs: András, főudvarmester (1559–1563), tanácsúr (1556–1563) 50; másik András (1566–1599), bíboros (1584–1599), varmiai püspök (1589–1599), erélyi fejedelem (1599) 37, 78–79; Boldizsár (mh 1594), Fogaras örökös isp (1589–1594), tanácsúr (1589–1594), az erdélyi hadak generálisa (1594) 61; Gábor, erdélyi fejedelem (1608–1613) 24, 37, 85, 89, 92–94, 103; István (1533–1586), szatmári várkapitány (1557), váradi kapitány (1559?–1571), Bihar vm isp, tanácsúr (1563–1571), erdélyi vajda (1571–1586), lengyel király (1576–1586) 36, 56, 68, 88; Kristóf, tanácsúr (1569–1570), váradi kapitány (1571–1576), Bihar vm isp (1570–1576), erdélyi vajda (1576–1581) 17, 25–26, 57, 60, 165;

- Zsigmond, erdélyi fejedelem (1588–1597, 1598–1599, 1601–1602) 13, 36–37, 57, 60, 62–63, 66, 68–69, 78–79, 81, 90
- Batizháza (Botez), Fehér m, h 123
- Batki Katalin, n, Magyargárd 48
- Békás pataka, szőlő, Kolozsvár 64
- Beke Antal (1838–1913), levéltáros, történész 12, 65, 88, 135
- Beke Mihály, tordai sókamarás (1647–1649) 130
- Béldi Pál, n, Bodola 139
- Bencenc (Aurel Vlaicu), Hunyad m, h 73
- Benda Kálmán (1913–1994), történész 84
- Berecki Erzsébet, Kisfaludi András levélkereső anyja 116
- Berekszászi János, Borbánd 184
- Berten, n cs 120
- Bethlen Anna, Fodor Pál fel 104
- Bethlen Kollégium, Bethlen Gábor alapította Gyulafehérvárt (1622) 98, 107, 117, 141, 151
- Bethlen, n cs: Gábor, erdélyi fejedelem (1613–1629) 9, 22, 33, 36–38, 40, 73–74, 83, 93, 97–98, 103, 106–108, 110–111, 113–114, 117–118, 122, 138, 179, 208–209, 213; István (1582–1648), Bethlen Gábor öccse, kormányzó, Erdély fejedelme (1630) 24, 113, 168–169
- Biás István, ifj (1877–1950), levéltáros, történész 27–29
- Bikal (Făgetul Ierii), Torda/Kolozs m, h 104
- Binder Pál (1635–1995), történész 47
- Blondello, Daniello, gyógyszerész (1601), Gyulafehérvár 65
- Bocskai István (1557–1606), váradi főkapitány és Bihar vm isp (1592–1599), erdélyi fejedelem (1605–1606) 37, 75–76, 79–80, 84
- Bod Péter (1712–1769), egyháztörténész 117–119, 181
- Bogáti Imre, Pestesi Zsófia férje 48
- Bogdán Katalin, Siklósi Mihály rokona 121
- Bogdándi Zsolt (sz 1977), történész 8–9, 11, 14, 16–17, 20–21, 25–26, 36, 41, 44, 48, 61, 63, 67–69, 75, 110
- Bojt, Bihar m/M, h 29–30, 108
- Bojti Balázs, n, Bojt 108
- Bojti, n cs: Borbála 108–110; Erzsébet 108, 110; Gáspár, a marosvásárhelyi particula rektora (1622), gyulafehérvári levélkereső (1623–1637), udvari történetíró (1623–1629) 20–21, 27, 29–37–38, 40–43, 100, 105–110, 112–115, 117–118, 120, 141, 175–176, 179, 184–185, 208–209, 213; Judit 108; Zsófia 108, 110
- Boldóc (Bolduț), Torda/Kolozs m, h 104, 123
- Boldogasszony utca, utcánév, Gyulafehérvár 57, 68, 118, 128, 133, 135, 176, 182
- Bolyai Katalin, Szász Borbála anyja 83
- Bónis György (1914–1985), jogtörténész 26, 82
- Borbánd (Bărabant), Fehér m, h 29, 39, 85–86, 103–104, 109–110, 126–128, 133, 141, 182, 184–185
- Borbély Mihály, borbély, Gyulafehérvár 103
- Borbély Péter, Borbánd 184
- Bornemissza Anna (1630 k–1688), Apafi Mihály fejedelem fel 144, 148
- Bornemissza Pál (1499–1579), veszprémi (1549–1553), erdélyi (1553–1556), nyitrai püspök (1556–1579) 11, 37, 48, 207, 211
- Bornemissza Zsigmond, kápolnai, Bornemissza Boldizsár fia 90

- Boronkai János (mh 1604), vizaknai sókamarás (1583–1598), udvari familiáris (1590) 118, 176
- Boronkai László, udvari familiáris, vajdai kamarás (1581–1589) 25
- Borosbocsárd (Bucerdea Vinoasă), Fehér m, h 13, 55
- Borpatak, szőlőhegy, Gyulafehérvár 144
- Borza mál, szőlőhegy, Gyulafehérvár 133, 182
- Bós (Boş), Hunyad m, h 66
- Bottalnószó Besenyei Menyhárt, n, ügyvéd 94–95
- Boza Magdolna, Drazan János fel, Sárd 112
- Bozzay Réka, művelődéstörténész 117, 136, 142
- Bölöni Gáspár, fejedelmi titkár (1620) 169
- Böszörmény, Szabolcs m/M, mezőváros 142
- Böszörményi, n cs: Dániel, a levélkereső fia 144, 197, 199–200, 204–205; István, nagyobb kancelláriai írnok (1650–1660), gyulafehérvári levélkereső (1665–1672) 20–23, 29, 31, 34–37, 39–40, 42–44, 132, 140, 142–145, 147, 188, 196–197, 200; Sámuel, a levélkereső fia 144, 197, 201–203, 205
- Brád (Brad), Zaránd/Hunyad m, h 29, 147, 194
- brádi jobbágys 194
- Brandenburgi Katalin (1604–1649), Bethlen Gábor fejedelem második fel (1626–1629), erdélyi fejedelem (1629–1630) 26, 113
- Brassó (Braşov), Brassó m, v 133
- Briccius Kokavinus I. Kokavinus, Briccius
- Brutus, Johannes Michael (mh 1592), Báthory István történetírója (1574–1586), ezután a Habsburgok udvari historikusa 78
- Bucesd (Buceş), Zaránd/Hunyad m, h 68–69
- Bucsin/Bucsum (Bucium), Fehér m, h 55
- Buda (Budapest), Pilis m/M, v 77, 80
- Budai Anna, Balásfi János requisitor fel 42, 69
- Buday Ferenc, n, Sárd 91
- Bunuczo/Bunico, utcanév és szőlőhegy, Sárd 112, 127
- Buzogány Dezső (sz 1957), egyháztörténész 10, 125
- Bükkös (Bichiş), Fehér/Maros m, h 133, 182
- Ceglédi Mihály, n, Gyulafehérvár 93
- Cikó Mihály, n, gyulafehérvári udvarbíró (1631) 109, 176
- Címeríró Pál, nagyobb kancelláriai írnok (1607–1617), gyulafehérvári requisitor (1615), kincstári számvévő (1617–1635), címerfestő 19, 31, 33, 35–36, 42–43, 83, 100
- Csák Mihály, Poklos 103
- Csáki, körösszegi, n cs: István (1603–1662), Kolozs vm isp (1625), tanácsúr (1630), tárnokmester (1645–1662) 28
- Csáki, mihályi, n cs: Gábor, Mihály erdélyi kancellár örököse 13; Mihály (mh 1572), gyulafehérvári dékánkanonok (1532–1533, 1534, 1538, 1549), hunyadi (1540, 1549) és krasznai főesp (1542–1546), királynéi titkár (1549–1551), tanácsúr (1549–1571), kancellár (1556–1571), királyi helytartó (1565) 13, 15
- Csanád (Cenad), Csanád/Temes m, mv 77

- Csányi, boldóci, n cs: Erzsébet, Barkai Ambrus levélkereső fel 42, 104, 177; Lőrinc és fel, Récsei Judit 177; Margit 105; Miklós 104
- Csatári mál, szőlőhegy, Gyulafehérvár 55, 62, 81
- Cseh, ródi, borbándi n cs: Antal 63, Katalin 64, Erzsébet (Katalin leánya) 64
- Csehi András, udvari familiáris (1618) 102
- Csehtelke (Vişinelu), Kolozs/Maros m, h 61
- Cserealja, kaszáló 52
- Cserényi István, n 25
- Cserményi Zsigmond 196
- Csernátóni, n cs: István, nagyobb kancelláriai írnok (1612) 134; másik István, nagyobb kancelláriai írnok (1655–1663) 134; Katalin, Bárdi István levélkereső fel 42, 134–135
- Cseszelicki Szilvási Boldizsár (mh 1629), fejedelmi kamarás (1601–1602), Erdély és a Magyarországi Részek tizedbérlője (1602), tanácsúr (1607, 1610), ítélőszéki és országgyűlési elnök (1608), kamarás (1610, 1614) és tizedbérlő (1607–1610, 1613–1616) 83
- Csesztve/Magyarcsesztve (Cisteiu de Mureş), Fehér m, h 61–62
- Csicsoi György, nagyobb kancelláriai írnok (1665–1680), gyulafehérvári requisitor (1680–1698) 31, 34–37, 141, 149, 151, 197
- Csiszár Borbála, Diósi Gáspár levélkereső fel 42, 150, 194; Gergely 191; Csiszár Gergelyné: Baráti Zsuzsanna, Diósi Gáspár requisitor anyósa 147–148, 190, 193–195
- Csiszár István, n, Magyarigen 103
- Csongva (Uioara de Jos), Fehér m, h 61–62
- Csongvai Mihály, n, Alsószentmihályfalva 61
- Csoronk, n cs: Gergely 51; Ilona, Mosdósi Ambrus levélkereső fel 42, 51–52; Márton, kisebb kancelláriai írnok, fiscalis director (1555–1560), Fehér vm isp (1554, 1560) 51
- Csula (Ciula Mare/Ciula Mică), Hunyad m, h 196
- Csulai György, udvarhelyi ref lelkész és esperes (1623), nagyenyedi pap és esperes (1627), 1635 udvari pap (1635), gyulafehérvári esperes, püspök (1650–1660) 39, 130, 141, 149; másik György, a püspök fia 39, 149
- Csüged (Ciugud), Fehér m, h 113, 145
- Daczó János, portai követ (1671, 1680), a fejedelmi tábla ülnöke (1678–1686), a deputatio tagja (1686), Csík–Gyergyó–Kászon-szék főkapitánya (1676–1686), 1686-ban nótába esett 147, 149
- Damokos Ferenc, Csicsói György fivére 151
- Dáné Veronka (sz 1974), történész 83, 97, 105–106, 126
- Daróczi Erzsébet, Jászberény Zsófia anyja 108
- Dávid Ferenc (1520 k–1579), protestáns prédikátor, az erdélyi unitáriusok első püspöke 79
- Debrecen, Bihar/Hajdú-Bihar m, mv 38, 89, 138, 142
- Debreceni, n cs: János, nagyobb kancelláriai írnok (1607–1614), gyulafehérvári levélkereső (1614–1623) 20–25, 29–31, 34–35, 37–38, 42–43, 76, 85–86, 89–102, 107, 119, 127, 133, 169, 174; Zsigmond, a

- levélkereső fia 98; **Zsófia, a levélkereső leánya** 96, 98
- Debreceni Tamás, szatmári provisor (1609), fejedelmi praefectus (1623–1630), a Rákócziak magyarországi javainak praefectusa (1630-tól) 111
- Décse (Decea), Torda/Fehér m, h 97
- Deli Katalin, n, Hedri Benedek fel 127
- Demeterpataka (Dumitra), Fehér m, h 97
- Dési, n cs: Ferenc, a levélkereső rokona 169, 172, 174; István, nagyobb kancelláriai írnok (1597–1610), gyulafehérvári aludvarbíró (1604), gyulafehérvári udvarbíró (1611–1613), gyulafehérvári levélkereső (1610–1621) 20, 31, 33–35, 37–39, 42–43, 84–88, 91, 100, 104–105, 108, 127, 169, 174; másik István, a levélkereső fia 87–88, 169–170; **Zsófia, a levélkereső leánya** 87, 169, 172
- Déva (Deva), Hunyad m, mv és vár 26, 139–140, 144, 188
- Devecseri Gábor (1917–1971), költő, író, műfordító 7
- Diósi, n cs: Gáspár, nagyobb kancelláriai írnok (1656–1659), fiscalis director (1662–1667), gyulafehérvári levélkereső (1673–1692) 19–20, 29–35, 37, 39, 42, 44, 122, 146–147–151, 190, 194–195; Gergely, kolozsvári nótárius (1582–1596) 150; István, a levélkereső fia 150, 190; Sára, a levélkereső leánya 150–151, 190
- Dombai Benedek, az erdélyi káptalan helyettes örkanonoka (1556 e), a Tízezer vértanúnak szentelt oltár igazgatója (1556 e), gyulafehérvári levélkereső (1556–1573) 13–14, 16, 31, 33–35, 37, 52–54
- Dombai Máté, Borbánd 186
- Dombó (Dâmbău), Küküllő/Maros m, h 52
- Domokosi György, szabados, Kercsed 101
- Dorman Katalin, n, Bojt 108
- Döry Ferenc (1875–1960), levéltáros, jogtörténész 26
- Drombár (Drâmbar), Fehér m, h 128
- Duna, folyó 181
- Egri György, gyulafehérvári udvarbíró (1614, 1617) 93–94
- Elekes (Alecuş), Fehér m, h 123
- Előmál, szőlőhegy, Gyulafehérvár 81, 96, 99
- Engel Pál (1938–2001), történész 47–48, 52, 54
- Engelsdorfi Szabó Katalin, előbb ifj. Geleji Katona István, majd Böszörményi István levélkereső fel 39, 42, 144, 197, 206
- Entz Géza (1913–1993), művészettörténész 49–50, 53–54, 148
- Enyed (Aiud), Fehér m, h 97, 110, 122–123, 135, 139, 169, 198
- Éradony (Adoni), Bihar/Beszterce-Naszód m, h 98
- Éradonyi, n cs: Erzsébet, Debreceni János levélkereső fel 42, 90–91, 94; János deák 93; László 90, 96; Péter, dési sókamarás (1601), tordai sókamarás (1604) 90–91, 93–94
- Erdőd (Ardud), Szatmár m, h és vár 52
- Érkeserű (Cheşereu), Bihar m, h 98
- Esztergom, Esztergom m/M, v 77
- Fábián István, a porumbáki udvar provisor (1643) 99–100
- Fábián Márton, fejedelmi gyalogtestőr hadnagy (1625) 99, 112

- Fahíd, elpusztult település Gáld és Gáldtő közelében, Fehér m 133, 182
- Farkas Miklós, fejedelmi gyalogtestőr hadnagy 94
- Farkas utca, utcanév, Kolozsvár 64
- Fedeles Tamás (sz 1974), történész 8, 49, 53
- Fejér Tamás (sz 1977), történész 57, 132
- Fejérd (Feiurd/Feiurdeni), Kolozs m, h 29, 150
- Fejérvári István, n, Zákány Borbála férje, és Miklós előbbiek fia 73
- Felenyed (Aiudul de Sus), Fehér m, h 55
- Felsőcsicsó, Komárom m/M, h 151
- Felsőjára, elpusztult település, Torda m 104
- Fényi András, polgár, Szászváros 150; Fényi Borbála, Diósi Gáspár levélkereső fel 42, 150
- Fodor Pál, n, Abrudbánya, fejedelmi aranybeváltó (1616) 104
- Fogaras (Făgăraș), Fehér/Brassó m, mv és vár 22, 146
- Fogarasi K. Ferenc, gyulafehérvári másodpap (1675) 135
- Folti Márton, n, Gyulafehérvár 182
- Forgách Ferenc (1530–1577), történetíró, váradai püspök (1556–1567), alkancellár (1560–1563), erdélyi kancellár (1571–1575), tanácsúr (1570–1575) 15
- Forró János, n, háportoni 52
- Földvári Bálint, ítélőmester (1558–1566) 15
- Franeke, v Hollandiában 117, 134, 141–142
- Frankfurt am Oder, v Németországban 117
- Fráter György (1482–1551), pálos szerzetes, Szapolyai János tanácsura (1532–1540), budai udvarbíró és vn (1533–1541), kincstartó (1534–1551), váradai püspök (1534–1551), Bihar vm örökös isp (1534–1551), Izabella királyné és János Zsigmond helytartója (1541–1551), bíboros, kinevezett esztergomi érsek (1551)
- Fügedi Erik (1916–1992), történész 7
- Füzesi Zsófia, Fábíán István fel 99
- Gál (Kénosi) Ferenc, fiscalis director (1647–1652) 124
- Gáldtő (Galtiu), Fehér m, h 29, 48, 118, 133, 147, 149, 182, 191, 193
- gáldtői jobbágyságok 191–193
- Gáldtői/Nagyváti Gergely, Radicsics János fia 48
- Gálfi Emőke (sz 1972), történész 11, 49, 78, 84, 125–126
- Gálfi János (mh 1593), kocsárdi, nagyobb kancelláriai írnok (1567–1570), Aranyos szék királybírája (1576–1581), vajdai kamarás (1578–1582), főudvarmester (1583–1592), tanácsúr (1578–1593), Báthory Zsigmond nevelője (1583-tól) 69
- Garam, folyó 117, 181
- Geleji Katona István, udvari ref pap (1621–1649), gyulafehérvári esperes (1633), püspök (1633–1649) 38–39, 119, 142 ; másik István, a püspök fia 39, 144, 184, 197, Károlyi Istvánné: Katalin 197–203, 205
- Gelence (Ghelința), Orbai sz/Kovácsna m, h 150
- Genga, Fabio (mh 1602), n, urbinói építész, 1587-ben testvéreivel Báthory Zsigmond szolgálatába állt és leánya, Caterina 65

- Gönc, Abaúj vm, mv 111
- Gönci György, nagyobb kancelláriai írnok (1621–1625), gyulafehérvári requisitor (1625–1630) 20–21, 31, 33–37, 40, 42–43, 100–105, 108, 110–112, 118
- Görgény (Gurghiu) Torda/Maros m, vár 59
- Görög Miklós, festő (1601), Gyulafehérvár 65
- Groningen, v Hollandiában 141
- Gyalu (Gilău), Kolozs m, h 11, 133–134, 151–152, 183
- Gyarmati, n cs: Erzsébet 145; Gergely, helyettes kamarás (1586–1591), aranybeváltó (1583–1591), kincstári számtartó (1590–1591, 1593), kamarás (1592) 145; István, gyulafehérvári levélkereső (1667–1680) 19–21, 31, 34–35, 38, 40–42, 44, 143–146, 148–149, 196–197; másik István, a levélkereső fia 145
- Gyulafehérvár (Alba Iulia), Fehér m, v 9, 24, 29–30, 32, 39–41, 48, 50–51, 54–57, 60, 62, 64, 66, 68, 73–75, 77, 79–84, 86–87, 92, 94, 96, 98–99, 101–103, 107–110, 112–113, 118, 120–121, 123–124, 128–129, 131, 133, 137–138, 140, 142–144, 148–150, 152, 169, 174, 176, 179, 182, 188, 190–191, 211
- György deák I. Szentiványi György
- Gyulai Ferenc, váradi főkapitány (1651–1660) 137
- Gyulai Pál (mh 1592), abafáji, történetíró, Padovában tanult (1570–1572), Báthory István krakkói erdélyi kancelláriájának titkára (1581, 1583–1584), követ, alkancellár, főkamarás (1587–1590) 67–68
- Gyulai Zsófia, Gönci György levélkereső fel 42, 113
- H. Balázs Éva (1915–2006), történész 7
- Hagymási Kristóf (1521 k–1578), tanácsúr (1556–1578), Máramaros vm isp (1558–1567), máramarosi sókamarás (1558), az ország generálisa (1566), váradi főkapitány (1567-től), Kővár ura (1567–1571), Közép-Szolnok vm isp (1570–1576) 25, 50
- Hajdú Mihály, Borbánd 186
- Haller István (1591–1657), Kükküllő vm isp (1616-tól), tanácsúr (1629–1657) 28, 110
- Haller Pál, Kükküllő vm isp és tanácsúr (1669–1685) 28
- Hanák Péter (1921–1997), történész 60
- Harasztosi György, n, Barkai Erzsébet férje 106, 115, 126
- Havasalji Zsuzsanna, n 120
- Házsongárd, fn, Kolozsvár 69
- Hedri Benedek, huszti praefectus (1671) 127
- Hegyi Géza (sz 1981), történész 49
- Heidelberg, v Németországban 75
- Henningfalva (Henig), Fehér m, h 29, 39, 118–119, 147, 192–193
- henningfalvai jobbágyok 192–193
- Herce Ștefan, karánsebesi prédikátor (1582), a Palia de la Orăștie egyik fordítója 71
- Hercegszőlősi, n cs: János, nagyobb kancelláriai írnok (1613–1638), gyulafehérvári levélkereső (1638–1650) 20, 22, 29, 31, 33–37, 40–43, 105–106, 116, 120–127, 136, 179; másik János, a marosvásárhelyi particula rektora (1581), gyulafehérvári prédikátor (1588–1593), Hercegszőlősi János levélkereső rokona 122; másik János, a levélkereső fia 29, 124,

- 127; Johanna, 124, 127; Mihály
126–127; Sámuel 124, 126–127
- Herepe (Hăpria), Fehér m, h 29, 82,
118–119, 128, 141
- Herepei János (1891–1970), műve-
lődéstörténész 9, 25, 106, 109,
117–118, 121, 135–136, 141–142
- Hertelius János, Dávid Ferenc fia,
Pádovában (1586, 1589–1591),
Bázelben (1586–1587), Heidel-
bergben (1587) tanult, fejedelmi
orvos (1597), Kolozsvár v orvosa
(1601–1626) 79
- Hiripi György, kincstári számvevő
(1636) 138
- Homérosz (i. e. VIII. sz.), görög költő
7
- Horn Ildikó (sz 1963), történész 27, 36
- Hosszúaszó (Valea Lungă), Küküllő/
Fehér m, h 29, 105, 123, 126, 128
- Hosszúpatak (Tăuni), Küküllő/Fehér
m, h 105, 123
- Hosszútelek (Doștat), Fehér m, h 52,
185
- Hosszútélki Ferenc és Boldizsár, n,
Hosszútelek 52
- Hörtsik Richárd (sz 1955), történész
111, 121, 135
- Huet Albert, Bécsben tanult (1574
e), Szeben v tanácsosa (1577),
a szászok grófja és királybíró
(1577–1607) 80
- Hunyad vm 41, 66, 71, 102, 120
- Hunyadi Ferenc, külföldi egyeteme-
ken (Padovában) tanult orvos,
Báthory István, majd (1585-től)
Báthory Zsigmond orvosa halá-
lág, és testvére Hunyadi Borbála
90
- Huszár Miklós, n, Szentimre 92
- Huszt, Máramaros/U, vár 83
- Ifjú János, n, Bojti Zsófia férje 110
- Ifjú János (mh 1594), Mihályfi/Alvin-
ci, tanácsúr (1576–1594), Fehér
vm isp (1576–1594) 62
- Igen I. Magyarigen
- Iklód (Iclod), Doboka/Kolozs m, h 52
- Ilencfalva (Ilieni), Maros sz/m, h 68
- Ilosva (Irsava), Bereg m/U 56
- Ilosvai Benedek (mh 1586 k), a
wittenbergi egyetem diákja
(1558–1564), gyulafehérvári
elsőpap (1573–1586), gyulafehé-
rvári főrequisitor (1575–1586), ref
esperes (1585) 8, 15–16, 20, 31,
33–37, 42–43, 53, 56–58, 60, 65,
165–168
- Ilyei Toma, Borbánd 185
- Imecs Pál, n 133
- Imrefi János (mh 1611), szerdahelyi,
udvari familiáris (1588), tanácsúr
(1605–1606, 1608–1611), kancellár
(1610–1611) 92
- Incédi Péter, n, Várad 151
- Ispánlaka (Șpălnaca), Fehér m, h 51
- Ispotály utca, utcanév, Gyulafehérvár
102
- Itália 75
- Ivánfalva (Cacova Ierii), Torda/Ko-
lozs m, h 104, 123
- Izabella (1519–1559), magyar király-
né, I. (Szapolyai) János fel 11, 15,
47, 49–50, 53, 212
- Jakó Klára (sz 1962), történész 37
- Jakó Zsigmond (1916–2008), történész
8–9, 13, 15–17, 20, 22, 26–28, 30,
37, 41, 56, 58, 86–87, 107, 117–118,
131, 135, 137–140
- Jánki Márton, krakkói prédikátor 197,
199, 202, 205

- János Zsigmond, választott magyar király (1540–1571), erdély első fejedelme (1556–1571) 13, 15, 25, 37, 49–51, 53, 55–56, 207, 211
- Jászberényi Posztómető István, n, Gyulafehérvár 86, 88, 108, 138, 141
- Jászberényi Zsófia, Bojti Gáspár történetíró fel 42, 108–109, 141, 184–185
- Jenei Ferenc, nagyobb kancelláriai írnok (1630–1636) 177–178
- Jeney-Tóth Annamária (sz 1970), történész 73, 113
- Jezernicki János, kincstári számvevő (1610–1622) 86
- Jósika, n cs 120
- Juhász István (1915–1984), történész 56, 71, 107, 135, 138
- Kádár József (1850–1939), történész 106
- Kalah Erzsébet, Bojti Gáspár történetíró fel 42, 107–108
- Kálmáncsehi Miklós n, Tövis 97
- Kamuti Farkas, n, Jászberényi Zsófia férje 109
- Kapi András, Kolozs vm főisp (1622–1634), tizedfőarendátor (1630–1634), tanácsúr (1622–1634) 83
- Kapi Miklós, n, Gyulafehérvár 90
- Kaproncai Borbála, Dési István levélkereső fel 42, 88
- Kaproncai Márton, gyulafehérvári aludvarbíró (1602–1603), gyulafehérvári udvarbíró (1604–1611), gyulafehérvári requisitor ? (1611) 31, 33, 35, 42, 88
- Karánsebes (Caransebeș), Szörény/Krassó-Szörény m, mv 70–72
- Karánsebes districtus 72
- Károlyi István, Geleji Katalin férje 197–198, és fia István 198
- Károlyi Zsuzsanna (1585–1622), Bethlen Gábor fejedelem első fel 73
- Kassa (Košice), Abaúj/Szl, v 11, 80
- Kassai Zsigmond Dávid, külföldi egyetemeken tanult, a váradi iskola tanára, a gyulafehérvári iskola moderatora (1585) 60
- Katonai Zsófia, Hercegszőlősi János levélkereső fel 42, 125–126
- Kecskemál, szőlőhegy, Sárd 146
- Kecskeméti Búzás János, az enyedi iskola rektora (1607/1608) 123
- Kékbükk, prédium, Torda/Kolozs m, h 67–68
- Kékedi Zsigmond, tanácsúr (1631)
- Kemény Boldizsár (mh 1629), Fehérm vm isp (1608–1629?), Fogaras főkapitánya (1615–1629?), tanácsúr (1613–1629) 23
- Kemény János (1607–1662), erdélyi fejedelem (1661–1662) 143, 185, és Kemény Simon, a fejedelem fia 28
- Kemény József (1795–1855), forrásgyűjtő, történész 8, 16
- Kenderesi, n cs 120
- Kendervár utca, utcánév, Gyulafehérvár 79
- Kendi János, ítélmester (1661–1677) 28, 191
- Kendi Sándor (mh 1594), kancelláriai titkár (1565, 1568), portai követ, tanácsúr (1573–1594), kamarás (1578–1581), Belső-Szolnok vm isp (1578–1590), Doboka vm isp (1591–1594) 60
- Kercsed (Stejeriș), Aranyos sz/Kolozs m, h 101
- Kerekes Imre, Borbánd 186
- Kerekszőlő, fn, Gyulafehérvár 102
- Keresztesi Mihály, Micsó Zsófia férje 146
- Keresztúr (Cristur), Hunyad m, h 66

- Keresztúri Kristóf, dési (1573), és tordai sókamarás (1578), kővári főkapitány (1584, 1589, 1593–1599), tanácsúr (1594–1599), Kolozs vm isp (1594–1599), Mária Krisztina udvarmestere (1598) 28
- Kerey Sára, Pápai Imre levélkereső fel 42, 59
- Keserű János, gibárti/springi, Fehér vm isp (1600), tizedbérlő (1600) 62
- Keserű Dajka János, váradi ref lelkész (1611–1615), udvari lelkész (1615–1618), püspök (1618–1633) 38, 98, 138, 140–141
- Királyfalvi János (mh 1603), a vajdai ítélőszék ülnöke (1589, 1591), nagyobb kancelláriai írnok (1583–1591), titkár (1591), jogügyigazgató (1594, 1597, 1599), ítélőmester (1600–1603) 61–62, 65, 82; és fia, András 82
- Kis előmál, szőlőhegy, Gyulafehérvár 120
- Kis János, n, Herepe 128
- Kis Szász utca, utcanév, Gyulafehérvár 73–74, 95, 138, 140
- Kisalmás (Almășel/Almașu Mic de Munte), Hunyad m, h 29, 147, 192–193
- kisalmási jobbágyság 192–193
- Kisbánya (Băișoara), Torda/Kolozs m, h 104
- Kiscsigás, fn, Borbánd 129
- Kisfalud (Micești), Fehér m, h 110, 113, 116, 118, 149
- Kisfaludi András, nagyobb kancelláriai írnok (1622–1631), gyulafehérvári levélkereső (1631–1633), váradi udvarbíró (1636) 27, 29, 31, 33–37, 40, 42–43, 106–107, 113–116, 124–126, 175–178 és leánya, Erzsébet 116, 124, 178
- Kisoklos (Ocolișel), Torda/Kolozs m, h 104, 123
- Kiss András (1922–2013), levéltáros, történész 12, 113, 150
- Kokavinus, Briccius (Kokavai Bereck), XVI. sz. sárosi lelkész, 1563–1569 körül vezetett kalendáriumáról ismert 42, 56; mostohaleánya, Julianna, Illosvai Benedek feltételezett fel 42, 56
- Kolozsmonostor (Cluj-Mănăștur), Kolozs m, mv 63
- Kolozsvár (Cluj-Napoca), Kolozs m, v 20, 30, 37, 41, 44, 47, 63–64, 66, 69, 75, 86–87, 91, 139, 150, 177
- Kolozsvári János, kisebb kancelláriai írnok (1567, 1570, 1576–1578, 1592), nagyobb kancelláriai írnok (1572–1573, 1583, 1585–1586), gyulafehérvári levélkereső (1588) 31–32, 34–35, 70, 75
- Kolozsvári Márton, Kolozs vm jegyzője (1575–1593), kolozsmonostori requisitor (1575–1600), a fejedelmi tábla ülnöke (1593-tól), ítélőmester (1597–1600) 63–65
- Koltai András (sz 1970), történész 73
- Komáromi, n cs: Borbála, Bárdi István levélkereső fel 42, 133–134, 181, 183; Katalin 133–134; Márton, dévai várnagy (1641) 133–134; András 134
- Koncz József (1829–1906), tanár, történész 9, 38, 107–109, 111, 114, 122
- Kornis Ferenc, Göncruszkai (1607–1661), tanácsúr (1658), Kolozs vm isp (1661) 28
- Kornis János, n, ügyvéd 71, 73
- Kornis Mihály, n, Bethlen Gábor alumnusa 117, 176
- Kornis Zsófia, Barsi Mihály levélkereső fel 42, 117–119

- Kovács András (sz 1946), művészet-történész 9–10, 20, 40, 42, 54, 62, 83, 85, 88, 94, 100, 103, 107, 128–129, 148
- Kovács Gábor, jb, Kolozsvár 150
- Kovács János, cigány, jb 92, 94
- Kovacsóczi Farkas (1540–1594), Báthory István lengyelországi erdélyi kancelláriájának titkára (1576–1578), Erdély kancellárja (1578–1594), tanácsúr (1578, 1580–1594), a kormányzó tanács egyik tagja (1583–1585) 25, 75, 78–79
- Kozák János, bíró (1653), Borbánd 184–185
- Köblös József (sz 1960), történész 8
- Kőmál, fn, Kolozsvár 68
- Köpeczi János, és fia: János, Marosvásárhely 105
- Körösbányai Katalin, Farkas Miklós fel 93–94
- Kóvály László (1819–1907), történész 103
- Krakkó (Cricău), Fehér m, mv 29, 143–145, 196–197
- Kraus, Georg (1607–1679), szász történetíró 142–143
- Krisztesd (Cristești), Zaránd/Arad m, h 68–69
- Kubinyi András (1929–2007), történész 44
- Kun Gothárd 86; és István 103, Algyógy
- Kusdi, n cs, Csüged 119
- Kutas Gergely, jb, Bojt 108
- Kutfői György, nagyobb kancelláriai írnok (1602) 91
- Küküllő folyó 52
- Ladányi Sándor (1937–2014), ref lelképásztor, teológiai tanár 117, 136, 142
- Lámkerék (Lancrăm), Szászsebes sz/ Fehér m, h 55
- Lámpás, szőlőhegy, Gyulafehérvár 86
- Laskai Csókás Péter (mh 1587), ref teológus, a marosvásárhelyi particula rectora (1580–1581), fogarasi (1581-től) és gyulafehérvári lelkész (1586–1587), külföldön peregrinál (1580 e, 1582–1586) 59–60, 122
- Laskay János, gyulafehérvári levélke-reső (1580–1589) 23, 31, 33–37, 42–43, 58–62, 65, 67, 69–70, 72, 79–80; és fivére: Pál 61–62
- Laskó (Lug), Baranya/H, h 59
- Lázár István, n, Gyulafehérvár 68
- Lázár János, n 147
- Lázói János (mh 1523), királyi káplán (1483), telegdi főesperes-kanonok (1483–1518) 50
- Lázói kápolna, Gyulafehérvár 50
- Legenyei Borbála, Vizközi Tamás fel 141
- Legfelső Ökrösmál, szőlőhegy, Gyulafehérvár 150
- Leiden, v Hollandiában 134, 136, 141
- Létai Lőrinc, gyulafehérvári requisitor (1615) 19, 31, 33, 35, 37, 100–101
- Lippa utca, utcanév, Gyulafehérvár 121
- Lippai Péter, gyulafehérvári levélke-reső (1585–1602) 30–31, 33, 35–37, 42–43, 63–65, 70, 84; és fia: Ferenc 64
- Lódi Miklós, mindszei, n, Gyulafehérvár 118
- Logofăt n cs: Velica, Fabio Genga fel, Vitéz Mihály vajda szeretője és Zamfira, Velica testvére 65
- Lugasi Borbála, Fényi András fel 150–151 és fivére, Lugasi Ferenc, Fehér vm alisp (1661), fejedelmi titkár (1662–1690) 150

- Lugasi Máté, Borbánd 185–186
 Luther Márton (1483–1546), lelkész, reformátor 125
- Macskási, n cs 120; Macskási Ferenc, Fehér vm isp (1631) 176
 Magas mál, szőlőhegy, Gyulafehérvár 126
 Magina, Adrian (sz 1977), történész 70–71
 Magyargáld (Galda de Jos), Fehér m, h 48, 82, 104
 Magyarigen/Igen (Ighiu), Fehér m, mv 29, 66, 88, 97, 103–104, 144, 146
 Magyarország 56–58, 77
 Magyarrőd (Reditu), Kolozs m, h 63
 Majtényi Anna, Lippai Péter levélke-reső fel 42, 63–64
 Makai István, Vajasd 197
 Makay János, Éradonyi Erzsébet féltestvére 96
 Makkai László (1914–1989), történész 27
 Maksay Ferenc (1916–1984), történész 7
 Mályusz Elemér (1898–1989), törté-nész 7
 Marc' Antonio Pigafetta, utazó, 1567–1568 között II. Miksa meg-hívására látogatott el Magyaror-szágra (is), útleírását 1585-ben tette közzé
 Marietti Antal, jezsuita 37
 Marosportus I. Váradja
 Marosszentanna (Sântana de Mureș), Maros sz/m, h 68
 Máté apostolnak szentelt oltár, gyula-fehérvári székesegyház 54
 Mátyus János, n, Budai Anna máso-dik férje, Báldovin 69
- Melanchton, Philipp (1497–1560), né-met teológus, reformátor, Luther Márton munkatársa 56, 125
 Meni pasa 112
 Mészáros Péter, huszti várkapitány (1627) 83
 Mészáros Péter, vizaknai sóka-marás (1638), Fehér vm alisp (1645–1653) 83, 130, 182, 184, és fel 184–185
 Mezőcsány (Ceanu Mare), Torda/Ko-lozs m, h 104, 123
 Micsó Zsófia, Gyarmati István levél-kereső fel 42, 145–146
 Mihai Viteazul I. Vitéz Mihály
 Mihálcfalva (Mihalt), Fehér m, h 29, 193
 mihálcfalvai jobbágysok 193
 Mihály arkangyal kisebbik oltára, gyulafehérvári székesegyház 54
 Mihály pap, talán azonos Szentmihá-lyi Lőrincsel 16, 58
 Miske, csesztvei, n cs: András, György, Tamás 61
 Miskei/Micskei István, n, nagyobb kancelláriai írnok (1631–1643) 177–178
 Mócs (Mociu), Kolozs m, h 61
 Moga, n cs 120
 Mollerus Henricus (1528–1567), wit-tenbergi professzor, lutheránus teológus 125
 Monok István (sz 1956), történész 10, 74, 78, 143
 Mór, Fejér m/M, h 135
 Mosdós, Tolna m, h 48
 Mosdósi, n cs: Ambrus, ózdi főesp (1555), erdélyi dékánkanonok (1555), a Szent Kereszt-oltár igaz-gatója (1556 e), gyulafehérvári levélkereső (1556–1568), erdélyi tizedarendátor (1556 u–1568) 13–14, 25, 26, 31, 33, 35–37, 41, 43,

- 48–52, 54–55; István és János, a
levélkereső fiai 51
- Mutnoki, n cs 120
- Nádasvári, mező Kolozsvár határában
64
- Nadastia/Nádasd (Nădăștia), Hu-
nyad m, h 29, 147, 192–193
- nadastiai jobbágysok 192–193
- Nagy Balázs özvegye, Kolozsvár 69
- Nagy Borbála, Címeríró Pál fel 42
- Nagy Előmal, szőlőhegy, Gyulafehé-
vár 129, 133, 144, 150, 182
- Nagy Ferenc, n, Csernátoni Katalin
férje 135
- Nagy Gáspár, n 25
- Nagy Gergely n, szepesi, a fejedelmi
testőrség/gyalogpuskások kapi-
tánya, a szebeni gyalogpuskások
főkapitánya (1612) 182
- Nagy István, n 181
- Nagy Lippa utca, utcanév, Gyulafe-
hérvár 112
- Nagy Pál, n, Gyulafehérvár 102
- Nagy Péter, Borbánd 185–186
- Nagyapold (Apoldu de Sus), Szerda-
hely sz/Szeben m, h 15
- Nagybánya (Baia Mare), Szatmár/
Máramaros m, v 130
- Nagynyed I. Enyed
- Nagykerék/Oláhbogát (Bogatu
Român), Fehér/Szeben m, h
133–134, 183
- Nagylak (Noșlac), Fehér m, h 52
- Nagyoklos (Ocoliş), Torda/Kolozs m,
h 104
- Nagyszombat (Trnava), Pozsony m/
Szl, v 77
- Nagyváti Anna, Radicsics János levél-
kereső fel 42, 48
- Neagova/Nagoja, elpusztult település
Kurety mellett, Zaránd/Hunyad
m, h 29, 147, 193–194
- neagovai jobbágysok, 193–194
- Nemes János, Borbánd 185
- Nemes Krisztina, Laskay János levél-
kereső fel 42, 60–61
- Nyiresi Bálint, magyarigen prédiká-
tor 197
- Oborni Teréz (sz 1960), történész 11,
20, 70, 76
- Oláhzaletna/Zaletna (Klein-Schlatten,
Zlatna), Fehér m, mv 12, 70, 72,
97
- Olasz Antal, Gyulafehérvár 128
- Olasz utca, utcanév, Gyulafehérvár
86, 90, 96, 98–99, 103
- Olosz Ferenc, Borbánd 184
- Ompoly (Ampoi), folyó 96
- Opat, Arad m, elpusztult település 72
- Oregdiné, Borbánd 186
- Orgonás János, n, Gyulafehérvár 65
- Oroszfája (Orosfaia), Kolozs/B-Na-
szód m, h 58
- Ökrös, szőlőhegy, Gyulafehérvár 102,
133, 182
- Örmend/Örmingye (Ormindea),
Zaránd/Hunyad m, h 102
- Örmény Ilyés, Gyulafehérvár 185
- Örményszékes (Armeni), Fehér m,
h 150
- Őszi Lukács, n, Gyulafehérvár 91
- Ötvös Mihály, n 169
- Packó Borbála, Gyarmati István
levélkereső fel 42, 145
- Packó János, polgár, Abrudbánya 145
- Padova, v Olaszországban 75
- Pakó László (sz 1980), történész 113
- Palatics György (mh 1603), illadiai,
lugosi és karánsebesi bán (1588,
1592–1595) 70, 73, 176
- Palia de la Orăștie, részleges biblia-
fordítás (1581–1582) 71

- Pamfil, Viorica, nyelvész 71
- Paniti Mihály, máramarosszigeti
prédikátor (1650) 130
- Papalmás, Hunyad m, h 181
- Pápa, Veszprém m/M, mv 136
- Pápai Dániel, kisebb kancelláriai
írnok (1566–1592) 58
- Pápai Imre, gyulafehérvári levélke-
reső (1579–1584), 21, 31, 33, 35,
42, 58, 63
- Pápai János, gyulafehérvári levélke-
reső (1650–1658) 21, 31, 35–37,
132, 135–137, 139–140, 142, 187
- Papp Klára (sz 1952), történész 10, 28
- Pappataka, szőlőhegy, Gyulafehérvár
57, 152
- Péchy Simon, (mh 1643), kancelláriai
titkár (1601–1602, 1604–1606),
a sófalvi sóbánya praefectusa
(1612), kancellár (1613–1621),
tanácsúr (1613–1621), 1621-ben
Bethlen elfogatja, és börtönbe
veti (1621–1624), a szombatosok
fő képviselője és vezetője 111, 149
- Pécs, Baranya m/M, v 77
- Perneszi István, osztopáni, várhegyi
várfőkapitány (1583–1586), Seps,
Kézdi és Orbai szék királybírája
(1583–1586), az udvarhelyi vár
kapitánya/praefectusa (1588–
1591), Udvarhely szék király-
bírája (1588–1591), Maros szék
királybírája (1589–1591) 52
- Pestesi Zsófia, Radicsics János
requisitor fel 42, 48
- Petőfalva (Peteni), Orbai sz/Kovácsna
m, h 150
- Petrovics Péter (mh 1557), teme-
si isp (1535–1551), II. János
egyik gyámja (1540), tanácsúr
(1540–1551, 1556–1557), erdélyi
helytartó (1556) 11–12
- Petrozsán (Pătrângenii), Fehér m, h
12, 97
- Pettend, elpusztult település Péterfal-
va közelében 52
- Pogány Ilona, n, Csula András fel
143, 196 és Pogány György 196
- Poján/Pojána (Poiana), Hunyad m, h
29, 66, 147, 193
- pojáni jobbágyságok 193
- Pókafalva (Păuca), Fehér m, h
133–134, 183
- Poklos (Pâclișa), Fehér m, h 96, 103
- Pokoly József (1866–1933), egyháztör-
ténész 106, 122
- Polyák János, n, lófő, Székelyfalva 68
- Porkoláb, n cs 52
- Porkolábrész, birtokrész, Szancsal 52
- Posgai Gáspárné, Borbánd 184
- Pribék Gergely, n, Tóalja 17
- Pusztaremete (Măgura Ierii), Torda/
Kolozs m, h 104
- Quintilianus, Marcus Fabius (35
k–100), római szónok, író 125
- Rácz György, Tövis 191
- Rácz Erzsébet, Siklósi Mihály levélke-
reső fel 42, 121
- Rácz János, Türi Anna férje 121
- Radácsi Mihály, bártfai protestáns el-
sőpap (1544), esperes (1546–1567)
56
- Radesics (Radeșiae), Körös vm/H 47
- Radicsics János, erdélyi káptalani
nótárius (1549–1556), gyulafehér-
vári levélkereső (1556–1566), a fe-
jedelmi tábla ülnöke (1559–1566)
13–14, 27, 31, 33, 35, 37, 42–43,
47–48, 54; és leánya, Margit 48
- Radnót (Iernut), Küküllő/Maros m,
mv 112
- Radvánszky Béla (1849–1906), műve-
lődestörténész 113

- Rákóczi, n cs: György (I), erdélyi fejedelem (1630–1648) 21, 23–24, 26, 36, 38, 106, 108–109, 114–115, 118, 120, 122, 134–135, 138, 142–143, 175, 178–180, 183, 187; György (II) (1621–1660), erdélyi fejedelem (1648–1660) 131, 134, 136, 143; Zsigmond (mh 1608), Erdély fejedelme (1607–1608) 37, 75, 80, 89, 123–124
- Rákos/Rákosmező, mező a középkori Pest v mellett 75, 80
- Réthy László (1851–1914), etnográfus 106
- Rettegi János, a wittenbergi egyetem diákja (1594), udvari lelkész Gyulafehérváron (1608–1610, 1613–1615) és Szebenben (1610–1613), gyulafehérvári elsőpap (1608–1610, 1613–1615) 81
- Ritoókné Szalay Ágnes (sz 1931), irodalomtörténész, könyvtáros 56
- Ródi Miklós, n, Borbánd 104, 186 és Péter 104
- Ruda (Ruda-Brad), Zaránd/Hunyad m, h 29, 147, 192–193
- rudai jobbágyságok 192–193
- Samarjai Lökös Péter, fejedelmi levéltáros (1651–1658) 28, 131–133, 139, 142, 187
- Sámsondi András, kisebb kancelláriai írnok (1573–1579), gyulafehérvári levélkereső (1575) 16, 31–32, 34–35, 58
- Sárd (Şard), Fehér m, mv 69, 112, 114, 116, 122–123, 126–127, 145–146, 186
- Sárközi Katalin, Tasnádi Ruber Mihály özvegye 97
- Sarmasági Zsigmond, nagyobb kancelláriai írnok (1593), kancelláriai titkár (1596–1598), követ (1597, 1598), Torda vm isp (1602–1610), Kraszna vm isp (1615) 37, 81
- Sárospatak, Zemplén/M, mv 131, 151
- Schrauf Károly (1835–1904), történész 48
- Sebes, Fehér m, folyó 55
- Sebes I. Szászsebes
- Sebesi Boldizsár, portai követ (1635–1641) 112, 135
- Segesi Máté, Borbánd 186
- Selye Anna/Ilona, Bárdi Péter fel 129
- Sikló/Sokló (Şiclău), Zaránd/Arad m, h 119
- Siklósi Mihály, nagyobb kancelláriai írnok (1631–1638), gyulafehérvári levélkereső (1638–1644) 21–22, 31, 35, 41–43, 76, 119–121, 123, 179–181; és leánya: Erzsébet 121
- Sinkovics István (1910–1990), történész 74–75
- Sipos Gábor (sz 1951), történész 117
- Siska János, n, udvari esküdt ülnök (1608), Gyulafehérvár 64
- Sófalvi András (sz 1973), régész, történész 66
- Sombori László (mh 1590), nagyobb kancelláriai íródeák (1559–1563), táblai ülnök (1570), jogügyigazgató (1572–1579), főtizedbérlo (1575–1590), tanácsúr (1580–1590), a kormányzótanács egyik tagja (1583–1585) 25; és Sándor 75
- Somlyai István, Fehér vm szolgabíró (1653) 184–185
- Somogyi Ambrus, történetíró, Belső-Szolnok vm jegyzője (1604?–1633), Dés v bírása (1637) 78
- Sóspatak (Şeuşa), Fehér m, h 29, 90–91, 93–94, 96–99

- Squarcialupi, Marcello (mh 1590 u), toszkán származású udvari orvos (1589), Báthory Zsigmond nevelője (1580–1585) 69
- Stoll Béla (1928–2011), irodalomtörténész 74
- Sulyok Borbála, Csorónk Gergely fel 51
- Sulyok Imre (mh 1578), nagyobb kancelláriai írnok (1567–1570), ítélőmester (1574–1575), kancellár (1576–1578), tanácsúr (1577) 56, 58
- Sulyokréz (Swlyokreez), birtokrész Szancsal 52
- Sunkó Attila, levéltáros, történész 9, 21–22, 25–26, 38, 40, 68, 89–90, 97–99, 110, 122, 132, 138, 140, 144–145, 148–149
- Syai Leo, orvos (1640) 109
- Syrasky Szerafin, udvari familiáris (1569) 25
- Szabadi István (sz 1964), történész, levéltáros 138
- Szabó András (sz 1954), irodalomtörténész 56, 60
- Szabó György, gyulafehérvári udvarbíró (1659) 137
- Szabó György, n, Gyulafehérvár 176
- Szabó István, boziási, fejedelmi sátor-mester (1612–1623) 102
- Szabó Mihály, jb 92
- Szabó Miklós (sz 1932), történész 60, 63, 107, 121, 134
- Szabó Tamás, Szegedi Anna mostoha fia 129
- Szádecky Lajos (1859–1935), történész 62
- Szakács János, n, Gyulafehérvár 62, 79–80
- Szakács Tamás, krasznai, n 94
- Szakács Tamás, n 182
- Szakács/Német György, n, Gyulafehérvár 128
- Szakál Márton, Borbánd 186
- Szalánci Judit, Komáromi Márton fel 133–134
- Szalánkeméni, n, polgár cs: Albert, vajdai jegyző (1534), erdélyi ítélőmester (1545 e) 63; Erzsébet 64–65; Miklós, kolozsvári jegyző (1569–1576), kolozsmonostori requisitor (1575–1576) 63; másik Miklós 64–65
- Szalárdi János (1616–1666), kancelláriai íródeák (1633–1638), fejedelmi levéltáros (1638), vice-secretarius (1639–1647), váradi és kolozsmonostori requisitor (1649?–1660, ill. 1664–1666) 136–139, 148
- Szamosközy István (1570 k–1612), udvari történész (1597–1608), a gyulafehérvári hiteleshely levéلكeresője (1600?–1612) 9, 20, 29, 31–32, 34–38, 42–43, 62, 68, 72–85, 88, 107, 128, 209, 213
- Szancsal (Sâncel), Küküllő/Fehér m, h 52
- Szárászi Mátyás, praefectus (1631) 176
- Szász Anikó (sz 1976), történész, művészettörténész 9, 96
- Szász Péter, Gyulafehérvár 86
- Szász utca, utcanév, Gyulafehérvár 86, 128
- Szász, enyedi, n cs: Borbála, Szamosközy István történetíró fel 42, 82–83, 95; másik Borbála 82; Johann, kir kancelláriai jegyző (1433–1439), protonotarius (1438–1453), szászsebesi királybíró (1439), szebeni királybíró (1446–1453) 82; másik Johann 83
- Szászfalusi Anna, Kisfaludi András requisitor fel 42, 115–116, 178

- Szászsebes (Sebeș), Szászsebes sz/
Fehér m, v 71, 92
- Szászváros (Orăștie), Szászváros sz/
Hunyad m, mv 72
- Szászvárosi János, n 102
- Szászalatna (Schlattendorf, Zlagna),
Fehér m, h 12
- Száva Mihály, Borbánd 186
- Szeben (Sibiu), Szeben sz/m, v 132,
139–140, 143, 148
- Szécs (Sici), Közép-Szolnok/Szilágy
m, h 111
- Szegedi Anna, Bárdi Péter fel 129
- Székely Anna, Kaproncai Márton
udvarbíró fel 42, 88
- Székely István, Borbánd 184
- Székelyfalva, elnéptelenedett telepü-
lés Marosvásárhely és Szentanna
között, Maros sz/m 68
- Székesfehérvár, Fejér m/M, v 77
- Szelistye (Săliște), Zaránd/Hunyad
m, h 72
- Széna utca, utcanév, Kolozsvár 64, 68
- Szenci Kertész Ábrahám (mh 1667),
nyomdász 143
- Szent Ágoston/Aurelius Augusti-
nus (354–430), hippói püspök
(395–430), filozófus 125
- Szent Athanáz (295 k–373), alexand-
riai püspök (328–373) 125
- Szent György utca, utcanév, Gyulafe-
hérvár 81, 83
- Szent Kereszt tiszteletére szentelt
oltár, gyulafehérvári székesegy-
ház 49–50
- Szent Magdolnának szentelt oltár,
gyulafehérvári székesegyház
54–55
- Szent Márton utca, utcanév, Gyulafe-
hérvár 100, 115, 176
- Szent Mihály kapu, városkapu, Gyu-
lafehérvár 64, 79
- Szent Mihály utca, utcanév, Gyulafe-
hérvár 64, 108, 176
- Szentimre (Sântimbru), Fehér m, h
29, 92, 94–99, 141
- Szentiványi György, kolozsmonos-
tori requisitor (1577–1613) 81
- Szentiványi Sámuel, jogügyigazgató
(1668–1678) 147
- Szentjakab (Pădurea Iacobenii), Tor-
da/Kolozs m, h 104
- Szentjánoshegy (Nucet), Fehér/Sze-
ben m, h 82
- Szentmártoni György deák, Sárd 197
- Szentmihályfalva (Sânmihaiul/Mihai
Viteazu), Aranyos sz/Kolozs m,
h 59
- Szentmihályi Lőrinc, gyulafehérvári
levélkereső (1568–1573), gyula-
fehérvári udvarbíró (1568–1569)
13–14, 16, 25, 31, 34–35, 54–55, 58
- Széplaki Péter, udvari familiáris
(1609) 91–92
- Szerencs, Abaúj m/M 111
- Szigyártó Ambrus, Balásfi Anna férje,
és leánya: Borbála 69
- Szigyártó Gergely, Gyulafehérvár 182
- Sziksza Zsigmond, Nagybánya 130
- Szilágyi Sándor (1827–1899), törté-
nész 75, 80–82
- Szinyérváralja (Seini), Szatmár m,
mv 107
- Szinnyei József (1830–1913), iroda-
lomtörténész, bibliográfus 20,
75, 98
- Szkrófa (Stejărel), Zaránd/Hunyad m,
h 29, 147, 192–193
- szkrófai jobbágyságok 192–193
- Szócs György és szolgálója 185
- Sztenchel Imre, polgár, Kolozsvár 150
- Szurdok (Surduc), Torda/Kolozs m,
h 104
- Szűcs Gáspár, Borbánd 186

- Tagányi Károly (1858–1924), történész 106
- Takács János, jlb, a, Igen 66
- Tályai István, gyulafehérvári hiteleshelyi nótárius (1545–1547), Kolozsvár jegyzője (1557–1559) 47
- Tállya, Zemplén m/M, mv 56
- Taracköz (Tereszva), Máramaros m/U, h 72, 101
- Taracközi Ferenc, a debreceni Református Kollégium rektora (1630), a Bethlen Kollégium egyik tanára (1638), fejedelmi levéltáros (1640–1651), gyulafehérvári levélkereső (1652–1667) 20–21, 31, 34–37, 40, 70–71, 73, 102, 109–110, 131–132, 137–141, 143, 145, 187, 189
- Taracközi Péter, gyulafehérvári levélkereső (1614–1623) 21, 31, 33, 35, 37–38, 70–71, 73–74, 100–101, 137–138, 140–141, 184
- Târgoviște, Dâmbovița m, v 92
- Tarló szer, szőlőhegy, Gyulafehérvár 126
- Tasnádi Ruber Mihály, kolozskalotai ref esperes (1600), nagyenyedi lelkész (1605-ig), püspök és magyarigeni lelképásztor (1605–1618) 38, 97, 101; és leánya: Erzsébet, Debreceni János levélkereső fel 38, 42–43, 97–99, 112
- Táté (Totói), Fehér m, h 91
- Tégla utca, utcanév, Gyulafehérvár 60–61
- Temes (Timiș), folyó 71
- Temető utca, utcanév, Gyulafehérvár 57
- Tetei Lőrinc, jogügyigazgató (1569–1570) 25
- Teutsch, Franz, történész 136
- Tízezer vértanú tiszteletére emelt oltár, gyulafehérvári székesegyház 53–54
- Tóalja/Tóhát (Tău), Fehér m, h 17, 57, 65
- Tollkötő Péter, n, Gyulafehérvár 64
- Tonk Sándor (1947–2003), történész 60, 63, 82, 107, 121, 134
- Torda (Turda), Kolozs m, mv 19
- Torma Pál, Torda vm főszolgabírója (1652–1655) 106, 124–126
- Torockai László (mh 1603), Fehér vm isp (1600–1602), tanácsúr (1602–1603) 80
- Tót Borbála, Borbándi Miklós özvegye, Borbánd 184
- Tóth-Szabó Pál (1872–1938), történész 50
- Tőrös Ferenc 89; és Mihály 89, 99, Debreceni János testvérei
- Tövis (Teiuș), Fehér m, mv 50, 97
- Tövési utca, utcanév, Gyulafehérvár 149
- Trócsányi Zsolt (1926–1987), levéltáros, történész 9, 11, 22–23, 27, 36, 51, 58, 66–68, 70, 72, 75, 84, 100, 105, 114, 119, 130, 132, 134, 143, 145–146, 149–151
- Trombitás János, n, Komáromi Katalin férje 133
- Tüdös S. Kinga (sz 1948), történész 102
- Türe (Turea), Kolozs m, h 133–134, 183
- Türi Anna, Siklósi Erzsébet nagynénje 121
- Udvarhely (Odorheiu Secuiesc), Udvarhely sz/Hargita m, mv és vár 66
- Upori István, erdélyi püspök (1401–1402, 1403–1419) 50

- Uray Piroska (sz 1953), irodalomtörténész 59
- Ursuțiu Maria (sz 1940), levéltáros, könyvtáros 109
- Uzoni Pál, Micsó Zsófia férje 146
- Üdvöztőnek szentelt oltár, Várad 51
- V. Ecsedy Judit (sz 1946), könyvtörténész 143
- V. Kovács Sándor (1931–1986), irodalomtörténész 74
- Vadas Mihály, n, aludvarmester (1631) 176
- Vágó Borbála, Címeríró Pál fel 42
- Vajasd (Oieșdea), Fehér m, h 52, 91, 94, 139
- Valea/Valé (Archia), Hunyad m, h 102
- Valentiny Antal (1883–1948), nyelvész, történész 27
- Valiora (Vălioara), Hunyad m, h 196
- Valla, Lorenzo (1405–1457), teológus, kánonjogász 125
- Várad (Oradea), Bihar m, v 51, 121, 137, 142
- Várad Mihály, n, Engelsdorfi Szabó Katalin férje 144, 198 és gyermekei, Ferenc, János és Sára 197, 200, 203, 206
- Váradja (Oarda), Fehér m, h 82, 129, 149
- Varannai Katalin, Ilosvai Benedek leánya 33, 56–57
- Varannó (Vranov nad Toplou), Zemplén m/Szl, mv 56
- Varga Imre (1919–1989), író 74
- Varjasi János, Nagybánya 39, 130
- Vásárhelyi Pál, n, szálláosztó (1631) 176
- Vásártelke (Stoboru), Kolozs/Szilágy m, h 133, 183
- Veirauch David, n, Kőhalom széki királybírája (1626) 128
- Vekov Károly (sz 1947), történész 11–12, 42, 47, 49, 54, 100
- Veres Dávid, karkói/krakkói, Báthory Boldizsár secretarius (1590), kamarása (1590–1591, 1593), fejedelmi udvarmester (1601–1602), Fehér vm isp (1603) 61
- Veres János, jb, Bojti Gáspár apja 107
- Verőce, Nógrád m, mv 54
- Verőce, Verőce m, mv 54
- Verőcei János, gyulafehérvári levélereső (1567–1573) 16, 31, 33–35, 54–55
- Verőcei Miklós, hunyadi főespereskanonok (1544–1545), dékánkanonok (1539–1540, 1545–1546) 54
- Veszprémi József, n, Gyulafehérvár 103
- Vessződi Borbála, n, Borbánd 104
- Vinci utca, utcanév, Gyulafehérvár 73–74, 137
- Vitéz Mihály (mh 1601), havasalföldi vajda (1593–1601), Erdély császári kormányzója (1599–1601) 27, 61–62, 65, 90
- Vitéz Zsuzsanna, n, Béldi Pál fel 139
- Vizközi Tamás, prédikátor (1653) 141
- Voja (Voia), Hunyad m, h 29, 193
- vojai jobbágysok 193
- W. Kovács András (sz 1975), történész 27
- Werbőczy István (1458–1541), erdélyi ítélmester (1503–1516), országbírói ítélmester (1503–1514), királyi személynök, kincstartó (1521–1522), nádor (1525–1526), I. János kancellárja (1526–1540), a Hármaskönyv összeállítója 62
- Wesselényi, n cs: Ferenc, főkamrás és tanácsúr Báthory István lengyel udvarában, erdélyi tanácsúr (1592) 25; Miklós (mh 1584),

- jogügyigazgató (1563, 1568), íté-
lőmester (1568–1584) 25, 50; Pál,
udvari familiáris (1608–1610),
fejedelmi belső kamarás (1611–
1613), tanácsúr (1611), Közép-
Szolnok vm isp (1615) 96
- Wierus Johannes/Weyer Johann
(1515–1588), orvos, démonológus
125
- Wittenberg, v Németországban 56,
63, 67
- Zabarella Jacopo/Giacomo (1533–
1589), filozófus 125
- Zacan Efreem, karánsebesi iskolames-
ter (1582), a Palia de la Orăștie
egyik fordítója 71
- Zágor (Zagăr), Küküllő/Maros m, h
29
- Zajkány (Zeicani), Hunyad m, h 71
- Zákány, n cs: Borbála, a levélke-
reső leánya 73; Gábor, nagyobb
kancelláriai írnok (1586–1590),
gyulafehérvári levélkereső
(1590–1603) 21, 31, 34–35, 37, 39,
43, 70–74, 79, 84, 102, 138; István,
karánsebesi ref pap (1578–1591)
70–71; másik István 39, 70, 73–74,
85, 102
- Zalapataka, Zala m/M, h 67
- Zalatna l. Oláhzatatna
- Zengő, szőlőhegy, Szinyérváralja 107
- Zimányi (Mráz) Vera, történész (sz
1930) 125
- Zombori János, n, Gyulafehérvár 86
- Zólyomi Dávid, n, albisi, Sepsi, Kézdi
és Orbai székek főkapitánya és
az udvari lovasok főkapitánya
(1631) 176
- Zoványi Jenő (1865–1658), ref egy-
háztörténész 38, 98, 142
- Zsámbokréti, n cs: Mihály, n, na-
gyobb kancelláriai írnok (1588–
1590) 66; Miklós, n, nagyobb
kancelláriai írnok (1616–1617),
Udvarhely város bírása (1620) 66;
Pál, nagyobb kancelláriai írnok
(1577–1586), titkár (1582–1585),
gyulafehérvári levélkereső (1587)
31, 33, 35, 65–68
- Zsidó utca, utcanév, Gyulafehérvár
39
- Zsidóvár (Jdioara), Szörény/Temes
m, mv és vár 72
- Zsigmond, magyar király (1387–1437)
26, 82

REZUMAT

REQUISITORII LOCULUI DE ADEVERIRE DIN ALBA IULIA (1556–1590)

În 1556, după secularizarea bunurilor bisericești a început o nouă eră pentru locul de adeverire al capitlului din Transilvania, cu reședința în Alba Iulia, prezentând o evoluție specifică și total diferită față de perioada premergătoare secularizării. Instituția a încetat să mai fie sub tutela bisericii catolice și a fost condusă de funcționari laici numiți și plătiți de principii transilvăneni. Majoritatea membrilor capitlului de dinaintea secularizării au părăsit Transilvania odată cu episcopul Paul Bornemissza (scaunul lui rămânând vacantă pentru mult timp), iar cei rămași s-au convertit la protestantism și au rămas la locul lor, slujind mai întâi pe regina Isabela, mai apoi pe principele Ioan Sigismund de Zápolya. Faptul că unii dintre capitulari au rămas în continuare funcționarii locului de adeverire, demonstrează că aparatul de stat al noului principat, născut după destrămarea Ungariei medievale regale, a avut nevoie de știutorii de carte pricepuți, formați sub tutela și sprijinul bisericii catolice.

Instituția și arhiva locului de adeverire din Alba Iulia a funcționat aproape 20 de ani cu atribuții restrânse, nedispunând de principalul obiect al autentificării documentelor, și anume sigiliul capitular. Acesta a fost luat probabil de unul dintre canonici care a părăsit principatul împreună cu episcopul Bornemissza. Din acest motiv, funcționarii locului de adeverire au încetat să mai emită documente, activitatea lor constând în căutarea și transcrierea documentelor păstrate în arhiva capitulară. Din această activitate provine și numele lor, requisitor însemnând persoana care caută documente din arhivă la cererea clienților.

În 1575, instituția a fost reorganizată și în urma acesteia requisitorii și-au reprimat atribuțiile pierdute anterior: locul de adeverire a primit o nouă pecete cu un model similar cu cel vechi, iar requisitorii, pe lângă căutarea și transcrierea documentelor, au început din nou să emită documente și să efectueze activitate extracapitulară în temeiul mandatului primit de la principii (participare ca martor la o anume acțiune juridică, spre exemplu: punerea în stăpânire, hotărnicire etc.).

Așadar, începând cu 1556, requisitorii au fost plătiți și numiți de principii transilvăneni dintre credincioșii acestora, iar aspectul arhivei capitulare s-a schimbat odată cu trecerea vremii: s-au păstrat aici nu numai documentele produse în urma activității locului de adeverire, ci și Libri Regii, listele de impozite și de zeciuială, articolele de legi etc. În urma acestei evoluții, arhiva a devenit instituția care a păstrat și a ocrotit documentele cele mai importante ale principatului, iar odată cu

importanța instituției a crescut și prestigiul funcționarilor acesteia. În urma acestui fapt, în epoca Principatului Transilvan membrii locului de adevărire au fost aleși cu grijă de către principii actuali și au aparținut elitei intelectualității transilvănene, care a avut în continuare legături strânse cu biserica din care făcea parte, și anume cea unitariană sau cea reformată.

Analiza amplă privind grupul de intelectuali reprezentat de requisitorii din Alba Iulia începe cu descrierea structurii instituției, urmată de prezentarea procedurii de numire, obligațiile și privilegiile funcționarilor. În aceste subcapitole am subliniat faptul că activitatea desfășurată presupunea o educație și o pricepere deosebită, un requisitor fiind obligat să dobândească cunoștințe paleografice, limba latină și cunoștințe juridice. Cunoașterea limbii române și a celei săsești a constituit, deseori, un avantaj important, dovedindu-se că o mare parte dintre funcționari erau vorbitori a uneia dintre acestea.

În legătură cu posesiunile și bunurile posedate, se poate constata că un număr mare dintre membrii personalului au primit bunuri și posesiuni de la clienții locului de adevărire drept răsplătă pentru serviciile efectuate. Întrucât documentele prevedeau drepturi de proprietate asupra unor bunuri mobiliare și, mai ales, imobiliare, acestea constituiau dovada stăpânirii respectivelor bunuri, fiind decisive în procesele juridice. Căutarea și transcrierea acestor documente a constituit, așadar, o prioritate pentru clienții instituției aflați în procese pentru stăpânirea unor proprietăți, iar serviciile personalului erau onorate de clientelă cu diferite danii în favoarea funcționarilor.

Este bine știut faptul că în secolele evului mediu, majoritatea funcționarilor locurilor de adevărire erau clerici și aveau studii superioare sau medii efectuate în universitățile din occident, respectiv în școlile capitulare și mănăstirești care funcționau pe lângă capitluri și conventuri. După 1556, locul de adevărire din Alba Iulia nu se mai afla sub tutela bisericii catolice, dar a rămas ancorată în realitățile epocii, care era profund religioasă. În prima perioadă a instituției, după secularizare, acesta avea în continuare funcționari clerici până la reorganizarea sa în 1575. După această dată, personalul locului de adevărire era format dintr-o intelectualitate laică care avea, însă, de cele mai multe ori, o pregătire teologică. Se poate afirma că majoritatea membrilor aveau studii superioare și au studiat teologia în universitățile din Europa Occidentală. Un exemplu elocvent în acest sens este cazul cel al cronicarului de curte, Gáspár Bojti, și al bibliotecarului personal al principelui Gabriel Bethlen, Mihály Barsi.

În afara celor prezentate mai sus, obiectul cercetării mai include și categoria socială din care au provenit funcționarii locului de adevărire, cariera lor anterioară și timpul petrecut în arhivă. În urma cercetării datelor biografice ale personalului locului de adevărire, am ajuns la concluzia că această funcție a fost precedată frecvent de cea de notar al cancelariei princiare, și nu odată a constituit răsplata pentru alte servicii aduse principelui. Cert este faptul că în cele mai multe cazuri funcția de requisitor a fost deținută de membrii instituției până la sfârșitul vieții acestora. Dintre 37 de cazuri doar trei requisitori s-au despărțit de arhivă. Media timpului petrecut de arhivari în oficiul lor a fost de 9 ani. S-a dovedit cu certitudine faptul că fiecare funcționar al acestei instituții a dobândit statutul de nobil la sfârșitul carierei.

rei sale, datorită importanței activității și ale diferitelor servicii efectuate la porunca principelui sau la cererea clienților.

Al treilea și cel mai lung capitol al volumului cuprinde datele biografice ale personalului locului de adevărire, fiind vorba despre 37 de persoane. Între acestea figurează personalități cunoscute ale istoriei culturii transilvănene, cum ar fi cronicarii István Szamosközy sau Gáspár Bojti, profesorii Colegiului întemeiat de Gabriel Bethlen precum Mihály Barsi (care a fost mai târziu și bibliotecarul principelui) sau Benedict Árkosi, dar și personalități aproape uitate de istorie.

Lucrarea de față prezintă membrii unui grup de intelectuali care au condus poate cea mai importantă instituție emitentă de documente din Transilvania epocii principatului. Pentru a înțelege rolul și importanța acestor funcționari este de ajuns să ne referim la specificul societății transilvănene bazată pe posesiunea de pământ. Dincolo de aceasta, însă, requisitorii făceau parte dintr-o intelectualitate care a continuat și a dezvoltat mai departe moștenirea primită din evul mediu, funcționa strâns legat de biserica din care făcea parte și beneficia totodată și de sprijinul acesteia.

ABSTRACT

THE REQUISITORS OF THE PLACE OF AUTHENTICATION FROM ALBA IULIA (1556–1690)

After the secularization of the Catholic ecclesiastical institutions in 1556, a new era had begun in the history of the place of authentication of the Chapter of Transylvania, which resided in Alba Iulia. This period has been characterized by a specific and totally different evolution of this institution, which was no more under the control of the Church. For the purposes of conducting its charter issuing activity, lay letter searchers (requisitors) were appointed by the princes, who were also paying these office holders. The majority of the members of the Chapter have left the country together with the bishop Paul Bornemissza (who's chair remained vacant for a long time), and those who remained in Alba Iulia were converted to Protestantism. They became the office holders of Queen Isabela and, after a while, of his son, prince Ioan Sigismund of Zápolya. The fact that some earlier members of the Chapter continued their work at the place of authentication proves that the state apparatus of the newly born Principality needed these intellectuals who had been previously educated by the Catholic Church.

For almost 20 years, the place of authentication and its archives had been given very limited tasks. The institution didn't dispose of a very important object used in the authentication process of the documents, namely the seal of the Chapter. This object has been probably taken by one of the canons, who left together with bishop Bornemissza. For this reason, the appointed office holders could only transcribe the documents kept in the archives of the Chapter. That's why they were called *requisitores*, which means "letter searcher".

The reorganization of this institution took place in 1575, when the requisitors were granted all the previous tasks: a new seal was given to the place of authentication, which was similar to the earlier; the requisitors among transcribing the documents started to issue different charters and to fulfill external activities on the demand of the princes (entering into possessions, boundary inspections, etc.).

Starting with 1556, the requisitors were appointed and paid by the princes and the character of the Chapter's archive has changed as the time passed: not only the documents created by the place of authentication have been kept here, but also the Libri Regii, tax registers and legislative documents. As a result of these changes, the archive became the institution that preserved the most important documents of the Principality and at the same time the reputation of the office holders grew. So, it was natural that during the period of the Principality, the office holders of the

place of authentication were chosen very carefully by the princes from the members of the Transylvanian intelligentsia, which had close ties both with the Unitarian Church and the Reformed Church.

The first chapter describes the birth of the *requisitorial* office and the secularization of the Catholic ecclesiastical institutions. This chapter, based on the consulted documents, proves that the ecclesiastical estates (including the lands owned by the Chapter) were already given to Queen Isabela and his son in 1556, and they haven't been returned to the Catholic Church, as one could suppose from the contradictory laws issued at the end of that year. The volume continues with the description of the period until 1575, when the appointed requisitors' single task was to search and transcribe documents. The reorganization that took place in 1575, based on a detailed written instruction dated at the end of that year, made the charter issuing activity of the requisitors of this institution comparable with the activity of the Chapter before the secularization. These characteristics remained unchanged until the end of the period of Principality.

The second chapter presents a detailed analysis of a group of intellectuals represented by the requisitors of the Chapter of Alba Iulia. The chapter starts with the presentation of this institution's structure and also discusses both the way the requisitors were appointed by the princes, and their duties and privileges. This chapter emphasizes the fact that the institution needed well-qualified personnel, and the requisitors needed to be well-trained in matters of paleography, Latin and legal issues. Romanian or German language proficiency often constituted an important advantage. It seems to be proven that the majority of the office holders spoke one of these languages.

Due to the fact that the prestige of the Chapters archive constantly grew, the requisitors have been entrusted with multiple new duties and responsibilities. In addition to these responsibilities, they were also granted some privileges.

As regards the estates and other properties possessed by the requisitors, it became obvious that many of the office holders were given goods and possessions by the clients of the place of authentication, in return for their services. The charters granted property rights of movable assets and real estates, and these rights represented the evidence of ownership in trials. For the clients who were taking part in actions for the ownership of properties it was of great importance to find these documents in the Chapters archive and to obtain their transcripts. The services of the office holders were rewarded with different donations.

It's well-known that during the Middle Ages, the personnel of the places of authentication consisted of clergy members who studied at Western universities or at the chapter or monastic schools attached to the chapters or convents. After 1556, the place of authentication from Alba Iulia was no longer under the jurisdiction of the church, but the society, in which this institution functioned, still remained religious. During the first period after the secularization, the earlier members of the clergy were appointed as requisitors and they have worked there until the reorganization that took place in 1575. After that, the personnel consisted of lay intellectuals, many of them with theological training. We may say that the majority of them have received higher education and have studied at Western European universi-

ties. A good example is the carrier of the chronicler of the court Gáspár Bojti and the personal librarian of Gabriel Bethlen, Mihály Barsi.

In addition to the above mentioned objectives, our purpose was to characterize the social class from which the requisitors originated, to describe their previous career and the time they served as a clerk at the archives. We concluded that before being appointed to this office, the clerks were often notaries of the princely chancellery and sometimes this office constituted a gift for different services rendered on behalf of the princes. It was also proven that every clerk became a noble at the end of his career as a result of his services rendered at the place of authentication on the request of the princes and other clients.

The third, longest chapter presents the biographies of 37 requisitors. Among them there were important figures of the Transylvanian cultural history, such as the chronicler István Szamosközy and Gáspár Bojti.

The volume presents the members of a group of intellectuals who worked in the probably **most important charter-issuer institution during the period of Principality**. To reveal the role and importance of these office holders, it is enough to have in mind the character of the Transylvanian society, based on the possession of estates. Nevertheless, the requisitors were members of an intellectual class that continued the heritage of the Medieval Era, they've had close ties with the Church, which supported their activity.

A gyulafehérvári hiteleshely Erdély egyik legfontosabb iratképző és iratmegőrző szerve volt, a hivatal képviselői pedig ebből következően kulcsfontosságú szerepet játszottak a birtokjogokat biztosító okiratok létrejöttében és azok őrzésében. Elég megemlíteni a földbirtokra mint legfőbb értékre építő kora újkori erdélyi társadalom sajátosságát, ahhoz, hogy megértsük e hivatal képviselőinek jelentőségét. Ezen túlmenően azonban a levélkeresők annak a világi értelmiségi rétegnek voltak a tagjai, amely a középkori egyházi intellektualitás legjobb hagyományait folytatta, ezer szállal kötődött a korszak felekezeteihez, és maga is az egyház támogatását élvezte. Ugyanakkor elért tisztségei, vagyona és befolyása alapján a fejedelemség kori nemesi társadalom azon középrétegéhez tartozott, amelynek vizsgálatát jószerével még el sem kezdte a történetkutatás. Jelen kötet e majdani, kiterjesztett kutatáshoz kínál támpontokat.

ISBN 978-606-739-016-2

